

ANTI KORUPCINĖS APLINKOS VIEŠAJAME SEKTORIUJE KŪRIMO IR ĮGYVENDINIMO VADOVAS

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014-2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiklos programa

Tekstą redagavo UAB „Metropolio vertimai“.
Iš lietuvių į anglų kalbą vertė MB „AJ Projects“.
Tekstą maketavo UAB „Aktin“.
Nuotraukos iš dreamstime.com

Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovo rengimo **iniciatoriai ir koordinatoriai** - *Egidijus Radzevičius*, Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) direktoriaus pavaduotojas ir *Romualdas Gylys*, STT Korupcijos prevencijos valdybos (STT KPV) viršininkas.

Rengėjai:

1) 1, 2, 3, 10, 16 skyriai:

Giedrius Būdvytis, STT KPV Antikorupcinio vertinimo skyriaus (AVS) vyriausiasis specialistas (nuo 2016 m. spalio 1 d. STT Pirmosios valdybos Pirmojo skyriaus viršininko pavaduotojas) (kartu ir tiesioginis teksto ir atskirų dalių rengimo kuratorius),

Audrius Bereišis, STT KPV AVS viršininkas,

Aloiz Šafranovič, STT KPV Korupcijos rizikos skyriaus (KRS) vyriausiasis specialistas, ir

Mantas Žemaitis, Administravimo valdybos Teisės ir tarptautinio bendradarbiavimo skyriaus vyresnysis specialistas;

2) 4 skyrius:

Ramūnas Merkininkas, STT Antrosios valdybos (AV) Pirmojo skyriaus (PS) viršininkas, ir

Rasa Žibaitė-Neliubšienė, STT AV PS vyriausioji specialistė;

3) 4, 7, 12, 13 skyriai:

Tomas Čaplinskas, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos Tyrimų skyriaus vyresnysis specialistas;

4) 4 ir 14 skyriai:

Rita Malijauskienė, Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos (VMI) Vidaus saugumo skyriaus (VSS) vedėjo pavaduotoja,

Irma Sanvaitytė, VMI VSS Korupcijos prevencijos ir kontrolės poskyrio (KPKS) vedėja,

Rasa Virvilienė, VMI Teisės departamento (TD) direktorė,

Virginija Trafimovienė, VMI TD Tiesioginių mokesčių skyriaus (TMS) vyriausioji specialistė, ir

Gelminė Šareikienė, VMI TD TMS vyriausioji specialistė;

5) 5 skyrius:

Vidmantas Mečkauskas, STT KPV KRS viršininkas,

Rita Malijauskienė, VMI VSS vedėjo pavaduotoja, ir

Irma Sanvaitytė, VMI VSS KPKS vedėja;

6) 6 skyrius:

Jurgita Razmytė, STT Viešųjų ryšių skyriaus vyresnioji specialistė, ir

Kristina Valantinienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Profesinio mokymo skyriaus vyriausioji specialistė;

7) 7 skyrius: *Aistė Aleknienė*, STT KPV KRS vyriausioji specialistė,

8) 8 skyrius: *Olga Česonienė*, STT KPV KRS specialistė,

9) 9 skyrius: *Andrius Andrejus Fominas*, STT KPV KRS vyriausiasis specialistas;

10) 11 skyrius: *Ramunė Gervickienė*, STT Pirmosios valdybos Antrojo skyriaus viršininkė, ir

Jolanta Karalkevičienė STT PV AS vyresnioji specialistė;

11) 15 skyrius:

Marius Vainauskas, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Administracinės ir baudžiamosios justicijos departamento Baudžiamosios justicijos skyriaus patarėjas,

Egidijus Radzevičius, STT Administravimo valdybos (AV) viršininko pavaduotojas (nuo 2016 m. rugsėjo 15 d. STT direktoriaus pavaduotojas), ir

Mindaugas Urmonas, AV Pareiškimų nagrinėjimo skyriaus viršininkas.

TURINYS

I. BENDROJI DALIS	8
1. PREAMBULĖ	8
1.1. Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovo paskirtis ir tikslai	8
2. KORUPCIJOS SAMPRATA, PAPLITIMAS, DAROMA ŽALA	12
2.1. Korupcijos samprata	12
2.2. Korupcija tarp viešojo ir privačiojo sektorių subjektų	14
2.3. Korupcija tarp privačiojo sektoriaus subjektų	16
2.4. Sociologinių korupcijos paplitimo tyrimų rezultatai	17
2.5. Korupcijos sukeliama žala	20
2.6. Su korupcija susijusių baudžiamųjų bylų statistika Lietuvoje	22
3. KOVOS SU KORUPCIJA TEISINIS REGULIAVIMAS	23
3.1. Tarptautiniai kovos su korupcija teisės aktai	23
3.1.1. Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją	23
3.1.2. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos	24
3.1.3. Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos	24
3.1.4. ES Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje	24
3.1.5. EBPO Konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose	24
3.2. Lietuvos kovos su korupcija ir korupcijos prevencijos teisės aktai	26
3.2.1. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas	26
3.2.2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas	26
3.2.3. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas	27
3.2.4. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas	27
3.2.5. Lietuvos Respublikos vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas	28
3.2.6. Lietuvos Respublikos politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymas	28
3.2.7. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas	28
3.2.8. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas	28
3.2.9. Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas	29
3.2.10. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas	29
3.2.11. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas	29
4. KORUPCINIO POBŪDŽIO TEISĖS PAŽEIDIMAI, JŲ RŪŠYS, SAMPRATOS IR PRAKTINIAI PAVYZDŽIAI	30
4.1. Kyšininkavimas (LR BK 225 straipsnis)	30
4.2. Papirkimas (LR BK 227 straipsnis)	32
4.3. Prekyba poveikiu (LR BK 226 straipsnis)	33
4.4. Piktnaudžiavimas (LR BK 228 straipsnis)	34
4.5. Tarnybos pareigų neatlikimas (LR BK 229 straipsnis)	35
4.6. Nepotizmas	36
4.7. Interesų konfliktas	41
4.7.1. Kaip atpažinti interesų konfliktą?	46

4.7.2. Interesų konfliktų valdymas ir šalinimas	47
4.7.3. Vadovų pareigos ir atsakomybė įgyvendinant interesų konfliktų prevenciją	48
4.8. Netinkamas paramos teikimas, rėmimas	49
4.8.1. Kam įmonės gali teikti paramą?	49
4.8.2. Kokiems tikslams ir kas gali būti teikiama kaip parama?	50
4.8.3. Kaip nustatoma suteiktos paramos suma?	51
4.8.4. Atvejai, kai gauta parama gali būti laikoma panaudota ne pagal paskirtį	52
4.8.5. Akivaizdūs piktnaudžiavimo paramos lengvata atvejai	53
4.8.6. Kokios ataskaitos privalo būti teikiamos mokesčių administratoriui apie suteiktą ir gautą paramą?	55
4.9. Netinkamos dovanos, svetingumas	55
4.9.1. Kada draudžiama priimti (teikti) dovanas?	56
4.9.2. Ką daryti su dovanomis, kurių negalima priimti?	59
4.10. Kiti korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai	60
II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS	61
5. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ (DARBUOTOJŲ) TOLERANCIJOS KORUPCIJAI NUSTATYMAS	63
6. VIEŠOJO SEKTORIAUS DARBUOTOJŲ IR VISUOMENĖS ANTIKORUPCINIO ŠVIETIMO REKOMENDACIJOS	64
6.1. Antikorupcinio švietimo programų rengimas ir jų turinys	65
6.1.1. Antikorupcinio švietimo veiklos organizavimas	66
6.1.2. Antikorupcinio švietimo mokymo įgyvendinimas	66
6.2. Antikorupcinio visuomenės švietimo visų tipų ir lygių švietimo įstaigose organizavimas	67
6.3. Informacija, kurią įstaiga turi skelbti viešai	69
7. KORUPCIJOS PASIREIŠKIMO TIKIMYBĖS NUSTATYMAS	70
7.1. Įstaigos veiklos sričių sąrašo sudarymas	70
7.2. Korupcijos rizikos veiksmų priskyrimas veiklos sritims	71
7.3. Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo tam tikroje veiklos srityje poreikio įvertinimas	72
7.4. Įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, įvertinimo metodinės ir praktinės nuostatos	74
7.5. Motyvuotos išvados dėl įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, surašymo metodinės ir praktinės nuostatos	78
7.6. Korupcijos rizikos mažinimas įstaigos veiklos srityse, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė	80
7.7. Korupcijos pasireiškimo tikimybės atlikimo problemos	81
8. KORUPCIJOS PREVENCIJOS PROGRAMŲ IR PLANŲ RENGIMAS, KOORDINAVIMAS IR ĮGYVENDINIMAS	83
8.1. Korupcijos prevencijos programos ir jų rengimas	83
8.2. Korupcijos prevencijos programos įgyvendinimas, stebėseną ir kiti veiksmai	85
8.3. Korupcijos prevencijos programos priemonių planas	86
8.4. Dažniausiai pasitaikančios korupcijos prevencijos programų ir priemonių planų rengimo klaidos	89

9. TEISĖS AKTŲ PROJEKTŲ ANTIKORUPCINIO VERTINIMO ATLIKIMO GAIRĖS	91
9.1. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo samprata ir reikšmė	91
9.2. Teisės aktai, nustatantys pareigą atlikti antikorupcinius vertinimus	92
9.3. Teisės aktų projektų atrinkimas vertinti	92
9.4. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo atlikimas	95
9.4.1. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo klausimai (kriterijai)	96
9.5. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos pildymas	98
9.6. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos skelbimas	99
10. ANTIKORUPCIJOS KOMISIJOS IR ASMENYS, ATSAKINGI UŽ KORUPCIJOS PREVENCIJĄ	100
10.1. Valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovo vaidmuo korupcijos prevencijos veikloje	100
10.2. Už korupcijos prevenciją atsakingi padaliniai arba asmenys ir jų funkcijos	100
10.3. Padalinių ir asmenų, vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, bendradarbiavimas	103
10.4. Rekomendacijos dėl reikalavimų ir draudimų asmenims, atsakingiems už korupcijos prevenciją	104
10.5. Savivaldybių antikorupcijos komisijos: teisinis reglamentavimas, problemos ir rekomendacijos	105
10.6. Pavyzdinis atitikties pareigūno pareigybės aprašymas	107
11. INFORMACIJOS APIE ASMENIS PATEIKIMAS	109
11.1. Asmenų kategorijos, dėl kurių kyla pareiga ir teisė kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą	109
11.2. Subjektai, privalantys ir turintys teisę pateikti prašymą STT ir gauti surinktą informaciją	110
11.3. STT renkamos ir pateikiamos informacijos turinys (skirtumai nuo teisės aktuose numatytų specialiųjų nepriekaištingos reputacijos reikalavimų)	111
11.4. Prašymo STT pateikti informaciją apie asmenį pildymas ir pateikimas	112
11.5. Gautos informacijos panaudojimas	113
11.6. Pareigybių, į kurias prieš skirdama asmenį įstaiga ar įmonė turi pateikti rašytinį prašymą STT, sąrašų sudarymas ir jų skelbimas viešai	114
12. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ (DARBUOTOJŲ) ELGESIO KODEKSO GAIRĖS	116
12.1. Elgesio kodeksų vaidmuo, paskirtis, rengimas	117
13. PRIVAČIŲ INTERESŲ DEKLARAVIMO REKOMENDACIJOS	119
13.1. Kas turi pateikti privačių interesų deklaraciją?	119
13.2. Kada privalu teikti ar patikslinti jau pateiktą privačių interesų deklaraciją?	120
13.3. Kaip teisingai užpildyti privačių interesų deklaraciją?	120
13.4. Privačių interesų deklaracijų viešumas	120
13.5. Privačių interesų deklaravimo prievolės užtikrinimas valstybės ir savivaldybių institucijose	121
14. EFEKTYVAUS TURTO IR PAJAMŲ DEKLARAVIMO GAIRĖS	123
14.1. Turto deklaravimas	123
14.1.1. Turto deklaravimo tikslai	123
14.1.2. Kas turi deklaruoti turtą?	123
14.1.3. Kokį turtą reikia deklaruoti?	124

14.1.4. Kaip užpildyti turto deklaraciją?	125
14.1.5. Iki kada turi būti pateikta turto deklaracija?	125
14.1.6. Kaip pateikti turto deklaraciją?	126
14.1.7. Kaip ištaisyti pateiktos turto deklaracijos klaidas (neatitikimus)?	126
14.1.8. Turto deklaracijų duomenų viešumas, administravimas ir kontrolė	127
14.2. Pajamų deklaravimas	127
14.2.1. Kurie gyventojai privalo deklaruoti pajamas?	127
14.2.2. Kokių pajamų gavus privaloma pateikti metinę pajamų mokesčio deklaraciją?	128
14.2.3. Kokiomis lengvatomis gali pasinaudoti gyventojai?	128
14.2.4. Kodėl gyventojams gali atsirasti pareiga perskaičiuoti metinį NPD?	129
14.2.5. Kaip užpildyti pajamų mokesčio deklaraciją, kur teirautis informacijos?	129
14.2.6. Kaip pateikti pajamų mokesčio deklaraciją?	129
14.2.7. Iki kada privaloma pateikti pajamų mokesčio deklaraciją ir sumokėti pajamų mokestį?	130
15. PRANEŠĖJŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMO ORGANIZAVIMO REKOMENDACIJOS	131
15.1. Pranešėjų samprata	132
15.2. Pranešėjų apsaugos svarba	133
15.3. Pranešėjų apsaugos tarptautinis teisinis reguliavimas	134
15.4. Pranešimų būdai ir kanalai	136
15.4.1. Karštosios linijos	137
15.4.2. Anoniminiai pranešimai	138
15.5. Kaip geriausiai apsaugoti pranešėjus Lietuvoje?	139
15.6. Sąmoningumo stiprinimas	143
16. PRIEDAI	144
16.1. Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių vaidmuo ribojant papirkinėjimą užsienyje	144
16.2. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos parengta anketa korupcijos tolerancijai nustatyti	145
16.3. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos paskelbimas	148
16.4. Valstybės ar savivaldybių įstaigų teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pavyzdžiai	150
16.5. Specialiųjų tyrimų tarnybos atliktų teisės aktų ir jų projektų antikorupcinių vertinimų pavyzdžiai	160
16.6. Dirbančių (į pareigas kandiduojančių) asmenų turto ir pajamų deklaravimo prievolės užtikrinimas valstybės ir savivaldybės įstaigoje	163
16.7. Įstaigos veiklos sritys ir jose egzistuojantys korupcijos rizikos veiksniai	164
16.8. Pavyzdinės savivaldybės veiklos sritys	165
16.9. Korupcijos prevencijos ABC	177
16.10. NMA: skaidrus paramos administravimas – be dovanos ar kyšio	178
16.11. NMA skaidrumo atmintinė	180
16.12. Rekomendacijos dėl muitinės pareigūnų veiksmų aptikus ar gavus grynuosius pinigus muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu	181
16.13. Atmintinė valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims, kai jiems yra siūlomas ar duodamas kyšis	183

1. PREAMBULĖ

1.1. Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovo paskirtis ir tikslai

Viena svarbiausių korupcijos veiksmingos prevencijos prielaidų yra ne tik šią sritį reguliuojančių teisės aktų žinojimas, darbuotojų mokymas, švietimas ir informavimas, korupcijos rizikos valdymas, bet ir viešojo sektoriaus įstaigų vadovybės supratingumas, sąmoningumas, antikorupcinių iniciatyvų palaikymas. Korupcijos mažinimas turėtų būti kiekvieno darbuotojo pareiga, tačiau tam reikalingas „lyderis“¹, kuris galėtų būti pavyzdys visiems. Toks „lyderis“ turėtų suvokti korupcijos rizikos veiksnius, su kuriais darbuotojai susiduria kasdienėje savo veikloje, paremti darbuotojus realiais veiksmais ir patarimais, o ne apsiriboti vien išpėjimais apie gresiančias sankcijas.

Šiuo metu galioja nemažai įvairių teisinio reguliavimo nuostatų, rekomendacijų, ką turėtų daryti viešojo sektoriaus institucijų vadovai, kad korupcijos apraiškos nepasireikštų. Vis dėlto minėta informacija nėra susisteminta, nesusieta su praktiniais pavyzdžiais, nepateikiama naudoti patogiu formatu, viešojo sektoriaus atstovai dažnai nežino, nuo ko pradėti, į kokius kriterijus pirmiausia atkreipti dėmesį. Dėl šių priežasčių dalis viešojo sektoriaus įstaigų vadovų korupcijos prevencijos srityje nuveikia mažai. Toks neveikimas dažnu atveju atsiranda dėl nežinojimo, kad atitinkama informacija apskritai egzistuoja ar kaip tą informaciją efektyviai panaudoti.

Lietuvos Respublikos Seimas 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537 patvirtino Lietuvos Respublikos nacionalinę kovos su korupcija 2015–2025 metų programą², o Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 648 patvirtino Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos įgyvendinimo 2015–2019 metų tarpinstitucinių veiklos planą³ (toliau – Planas). Plano 2.1.2 punkte nustatyta, kad iki 2016 m. gruodžio 31 d. turi būti parengtas antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovas (toliau – Antikorupcinės aplinkos vadovas), o iki 2019 m. gruodžio 31 d. turi būti vykdomas viešojo sektoriaus atstovų mokymas, siekiant jiems suteikti reikalingų žinių antikorupcinei aplinkai kurti srityse, kuriose korupcijos pasireiškimo tikimybė yra didžiausia. Atkreiptinas dėmesys, jog „viešasis sektorius“ Antikorupcinės aplinkos vadovo kontekste turėtų būti suprantamas kaip

¹ Vadovaujamosi „Apmokyk mokytoją“ modeliu.

² Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1016244&p_tr2=2.

³ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1046517&p_tr2=2.

valstybės ir savivaldybės įstaigos, taip, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo⁴ (toliau – ir KPI) 2 straipsnio 3 dalyje⁵, taip pat kaip kiti viešojo administravimo subjektai, kaip jie apibrėžti Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo⁶ (toliau – ir VAĮ) 2 straipsnio 4 dalyje⁷. Paminėtina, kad teisiniame reguliavime egzistuoja ir platesnių viešojo sektoriaus ir jo subjektų sampratų, pavyzdžiui, Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 171 „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo“. Minėtoje programoje viešojo valdymo institucijos – subjektai yra valstybės politikai, valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos, pareigūnai, valstybės tarnautojai, valstybės ar savivaldybės įmonės, viešosios įstaigos, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacijos, akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kuriose valstybei ar savivaldybei priklauso daugiau kaip 50 procentų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, šiuo vadovu norima orientuotis į KPI ir VAĮ nustatytus viešojo sektoriaus atstovus: Valstybės ar savivaldybių įmonės, akcinės bendrovės ir uždarnosios akcinės bendrovės, kuriose valstybei ar savivaldybei priklauso daugiau kaip 50 procentų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, turėtų atsižvelgti į šio vadovo nuostatas, kuriose aptarti turto deklaravimo, paramos teikimo, korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo aspektai. Minėtoms įmonėms taikytinas Antikorupcijos vadovas verslui⁸.

Manome, jog parengti antikorupcinio teisinio reglamentavimo įgyvendinimo metodiniai dokumentai, darbo gairės pagerins antikorupcinę padėtį ir viešojo sektoriaus darbuotojų elgesio standartus. Tikimės, kad sukurtas Antikorupcinės aplinkos vadovas bus patogus įrankis, pirmiausia, viešojo sektoriaus institucijų vadovams, taip pat valstybės tarnautojams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartį (toliau – valstybės tarnautojai, darbuotojai), padėsiantis sukurti korupcijai atsparią aplinką ir ją palaikyti. Svarbu pažymėti ir tai, jog „korupcija – sudėtingas ekonominių, socialinių, politinių ir kultūrinių aspektų turintis reiškinys, kurio negalima lengvai išnaikinti. Veiksmingos politinės reakcijos negalima prilyginti vien standartinių priemonių rinkiniui; universalus sprendimo nėra“⁹, todėl nėra ir vieno modelio, kuris tiktų visiems ir visoms situacijoms. Šis Antikorupcinės aplinkos vadovas yra rekomendacinio pobūdžio, taigi galima ir kitokiais būdais, priemonėmis kurti ir palaikyti antikorupcinę aplinką.

Antikorupcinės aplinkos vadovo tikslai:

- 1) padėti atpažinti ir tinkamai valdyti korupcijos riziką viešajame sektoriuje;
- 2) stiprinti pilietiškumą ir netoleranciją korupcijai, skatinti nedaryti korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų;
- 4) diegti skaidraus ir sąžiningo elgesio standartus;
- 5) skleisti gerą antikorupcinės aplinkos kūrimo patirtį;
- 6) motyvuoti kurti korupcijai atsparią aplinką valstybės ir savivaldybių įstaigose.

⁴ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086.

⁵ Valstybės ar savivaldybės įstaiga – valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga, taip pat viešoji įstaiga, kurios vienas iš steigėjų yra valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga.

⁶ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/OCQvcNCBET>.

⁷ Viešojo administravimo subjektas – valstybės institucija ar įstaiga, savivaldybės institucija ar įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacija, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą.

⁸ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija_2016/Antikorupcijos_vadovas_verslui_2016_12_06_viesinimui.pdf.

⁹ Europos Komisijos 2014 m. ataskaitos „Kova su korupcija ES“ 3 psl., prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/docs/acr_2014_lt.pdf.

Antikorupcinės aplinkos vadovas viešąjį sektorių įgalins įvertinti darbuotojų pažeidžiamumą dėl galimos korupcijos, nustatyti korupcijos rizikos veiksnius teisės normose ir jų įgyvendinimo procesuose, t. y.:

- 1) nusistatyti darbuotojų (ne)toleranciją korupcijai ir laipsniškai siekti „nulinės“ tolerancijos;
- 2) šviesti darbuotojus antikorupcinėmis temomis;
- 3) efektyviau organizuoti antikorupcijos komisijų, asmenų, atsakingų už korupcijos prevenciją, veiklą;
- 4) rengti, koordinuoti ir įgyvendinti korupcijos prevencijos programas ir planus;
- 5) tinkamai nustatyti korupcijos pasireiškimo tikimybes;
- 6) kokybiškai atlikti teisės aktų projektų antikorupcinius vertinimus;
- 7) tinkamai organizuoti informaciją apie asmenis, siekiančius eiti ar einančius pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje;
- 8) pasirengti valstybės tarnautojų ir darbuotojų elgesio kodeksą;
- 9) efektyviai organizuoti privačių interesų, turto ir pajamų deklaravimą;
- 10) užtikrinti pareiškėjų apsaugą, kad būtų galima saugiai pranešti apie korupcijos atvejus ar kitus institucijoje ar įstaigoje padarytus ar daromus pažeidimus.

Kaip minėta, nėra vieno modelio, kuris tiktų visam viešajam sektoriui, todėl Antikorupcinės aplinkos vadovas yra rekomendacinio pobūdžio, sudarytas manant, kad skirtingo kūrybingumo ir gebėjimų viešojo sektoriaus įstaigų darbuotojai jį taikys skirtingai, pritaikydami taip, kad jis tiktų konkrečiai viešojo sektoriaus įstaigai. Tikime, kad tai leis pasiekti geriausių rezultatų.

Antikorupcinės aplinkos vadovo turinys suskirstytas į tris pagrindines dalis:

Pirmoji dalis – Bendroji dalis (1–4 skyriai), kurioje pristatomas Antikorupcinės aplinkos vadovas, pateikiama bendra informacija apie korupciją, kovos su šiuo reiškiniu teisinio reguliavimo priemonės, apibūdinamos nusikalstamos veikos, susijusios su korupcija, taip pat kiti korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai.

Antroji dalis – praktinė, arba Antikorupcinės aplinkos kūrimo ir įgyvendinimo dalis (5–15 skyriai), kurioje pateikiama konkreti ir išsami informacija, kaip kurti ir įgyvendinti antikorupcinę aplinką, pavyzdžiui, kaip atlikti personalo apklausą ir nusistatyti tolerancijos korupcijai lygį, kaip vykdyti antikorupcinį švietimą, kaip efektyviai deklaruoti interesų konfliktus ir kt.

Trečioji dalis – priedai, kuriuose pateikiami konkretūs pavyzdžiai, padėsiantys kurti ir įgyvendinti antikorupcinę aplinką.

Antikorupcinės aplinkos vadovas yra pirmasis Lietuvoje susistemintas dokumentas, kuriuos siekiama kurti tvarią antikorupcinę aplinką viešajame sektoriuje. Privačiajame sektoriuje antikorupcinės aplinkos kūrimo pavyzdžių Lietuvoje jau yra, pavyzdžiui, pasiskelbę verslo subjektai, kurie siekia tolerancijos korupcijai mažinimo ir tuo tikslu yra priėmę atitinkamus dokumen-

tus: „Telia Lietuva“¹⁰, Lietuvos reklamos biuras¹¹, „Delfi“¹², Lietuvos kredito unijos¹³, Lietuvos verslo konfederacija ir prie jos prisijungusios įmonės¹⁴, UAB „Kelprojektas“¹⁵, Mykolo Romerio universitetas¹⁶, Vilniaus universitetas¹⁷, IFPA¹⁸.

Paminėtinas ir vienas alternatyvių įrankių, kaip galėtų būti įgyvendinama kova su kyšininkavimu ir formuojama antikorupcinė aplinka institucijoje, – tai yra naujasis ISO standartas 37001¹⁹.

Užsienio šalyse panašaus pobūdžio dokumentų ar iniciatyvų taip pat yra: Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) Rytų Europos ir Vidurio Azijos šalių Antikorupcijos tinklo ataskaita „Korupcijos prevencija viešajame sektoriuje“²⁰, ataskaita apie antikorupcines reformas Rytų Europoje ir Vidurio Azijoje²¹, iniciatyva EFPIA²², „Transparency International“ Norvegijos skyriaus parengtas antikorupcinės aplinkos kūrimo vadovas verslui²³, Lenkijos centrinio antikorupcijos biuro (CBA) parengta e. mokymo platforma²⁴, Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuro e. mokymo sistema²⁵, Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuro antikorupcinis įrankis²⁶, Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuro praktinių antikorupcinių priemonių prokurorams ir tyrėjams vadovas²⁷, globalaus viešo nuosavybės registro iniciatyva²⁸, informacijos paieškos sistema „Track“²⁹, „Transparency“ mokyklos³⁰, laisvės ir demokratijos „namai“³¹ ir daugelis kitų.

¹⁰ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/naujienos_2014/TEO_Etikos_kodeksas.pdf.

¹¹ Prieiga per internetą: http://www.reklamosbiuras.lt/download.php?file_id=42.

¹² Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/delfi-pristato-savo-etikos-kodeksa.d?id=62344011>.

¹³ Prieiga per internetą: <http://lku.lt/apie-mus/etikos-kodeksas/>.

¹⁴ Prieiga per internetą: <http://www.lvk.lt/lt/tiekej-u-etikos-kodeksas-viesuosiuose-pirkimuose>.

¹⁵ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/naujienos_2014/Kelprojektas_Etikos_kodeksas_1.pdf.

¹⁶ Prieiga per internetą: http://www.mruni.eu/lt/universitetas/apie_mru/dokumentai/etikos_kodeksas/.

¹⁷ Prieiga per internetą: http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/SP/SRD/VU_AEK.pdf.

¹⁸ Prieiga per internetą: <http://ifpa.lt/naujienos/priimtas-sps-spo-informacijos-atskleidimo-kodeksas/>.

¹⁹ Plačiau žr. prieiga per internetą: <http://www.lsd.lt/index.php?95788375>, http://www.iso.org/iso/home/store/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=65034, <http://www.iso.org/iso/iso37001>.

²⁰ Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/corruption/acn/ACN-Prevention-Corruption-Report.pdf>.

²¹ Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/corruption/acn/Anti-Corruption-Reforms-Eastern-Europe-Central-Asia-2013-2015-ENG.pdf>.

²² Prieiga per internetą: <http://transparency.efpia.eu/the-efpia-code-2>.

²³ Prieiga per internetą: http://www.transparency.no/wp-content/uploads/sites/10/protect-your-business_handbook.pdf.

²⁴ Prieiga per internetą: <https://szkolonia-antykorupcyjne.edu.pl/>.

²⁵ Prieiga per internetą: <https://golearn.unodc.org/olat/dmz/goLEARN%20-by%20UNODC>.

²⁶ Prieiga per internetą: http://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/toolkit/AC_Toolkit_Edition2.pdf.

²⁷ Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/Handbook.pdf>.

²⁸ Prieiga per internetą: http://www.transparency.org/news/feature/3_steps_to_stop_secret_companies, <http://blog.transparency.org/2016/04/04/secret-company-ownership-a-global-solution-for-a-global-challenge/>.

²⁹ Prieiga per internetą: <http://www.track.unodc.org/LegalLibrary/Pages/home.aspx>.

³⁰ Prieiga per internetą: <http://transparencyschool.org/>.

³¹ Prieiga per internetą: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016>.

2. KORUPCIJOS SAMPRATA, PAPLITIMAS, DAROMA ŽALA

2.1. Korupcijos samprata

Yra daug ir įvairių korupcijos apibrėžimų, tačiau bene taikliausiai ir aiškiausiai šį socialinį reiškinį apibūdina 2011 m. Europos Komisijos komunikatas dėl kovos su korupcija Europos Sąjungoje³²:

Korupcija – piktnaudžiavimas įgaliojimais siekiant naudos sau ar kitam asmeniui. Ši samprata apima korupciją ir viešajame, ir privačiajame sektoriuose.

Kiek išsamesnę korupcijos sąvoką siūlo Lietuvos teisės instituto mokslininkai³³:

Korupcija – bet koks asmenų, dirbančių **valstybės tarnyboje** (*valstybės politiko, teisėjo, valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ir kito jam prilyginto asmens*) arba **privačiajame sektoriuje**, elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų, teisės aktuose ar įmonių vidaus taisyklėse nustatytų elgesio standartų, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims, ir taip pakenkiant valstybės ar atskirų fizinių arba juridinių asmenų interesams.

Būtinai **korupcijos** elementai:

1) turimi asmens įgaliojimai

- įgaliojimai nurodo, kaip asmuo privalo elgtis esant tam tikroms aplinkybėms. Paprastai jie būna įtvirtinti:

- konkrečiame teisės akte (pvz., valstybės tarnautojų veiklos etikos principai yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme, Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme ir kt.);
- organizacijos patvirtintose tvarkose arba taisyklėse (pvz., įmonių, įstaigų ir organizacijų vidaus elgesio taisyklėse, etikos kodeksuose, darbo sutartyse, darbuotojų pareigybių aprašymuose ir pan.);

³² Prieiga per internetą:

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0308_/com_com\(2011\)0308_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0308_/com_com(2011)0308_lt.pdf).

³³ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcija_privaciam_sektoriuje_LTI.pdf, Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse, P. Ragauskas, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. A. Vitkutė, Vilnius, Justitia, 2014.

- 2) elgesys, priešingas turimiems įgaliojimams
 - elgesys gali pasireikšti:
 - aktyviais veiksmais, kai elgiamasi priešingai, negu reikalauja nustatytos taisyklės;
 - neveikimu, kai tyčia nesiimama reikiamų veiksmų;
- 3) nepagrįstos naudos sau ar kitiems siekimas
 - naudos gali būti siekiama:
 - sau pačiam;
 - draugui, bendradarbiui, šeimos nariui;
 - bet kuriam kitam asmeniui;
 - galimas naudos pobūdis:
 - materialinė nauda (pinigai, turtas, paslaugos);
 - nematerialinė nauda (išlaidų išvengimas, patirtis, žinomumas ir pan.);
- 4) žala
 - žala gali būti padaroma:
 - valstybei, visuomenei (viešajam interesui);
 - bet kokios teisinės formos įmonei, įstaigai, organizacijai;
 - fiziniam asmeniui ar jų grupei;
 - žalos pobūdis gali būti:
 - materialinis (turto netekimas, nuostoliai ir pan.);
 - nematerialinis (reputacijos praradimas, investicijų, pajamų netekimas ir pan.).

Korupcinio pobūdžio teisės pažeidimas³⁴ – valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens administracinis, darbo drausmės ar tarnybinis nusižengimas, padarytas tiesiogiai ar netiesiogiai siekiant arba reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui, taip pat ją priimant, kai tai daroma piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi, viršijant įgaliojimus, neatliekant pareigų, pažeidžiant viešuosius interesus, taip pat korupcinio pobūdžio nusikalstama veika.

Tipiniai korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų pavyzdžiai yra aktyvus ir pasyvus kyšininkavimas, įskaitant naudos kaip paskatos atlikti neteisėtą arba etiką pažeidžiantį veiksma siūlymą, teikimą ir priėmimą arba prašymą. Nauda gali būti suteikiama įvairiomis formomis, pavyzdžiui, dovanomis, paskolomis, mokesčiais, kyšiais (šalutiniais mokėjimais), atlygiu („komisniniais“) ir kitaip, pavyzdžiui, mokesčių sumažinimu, vizų išdavimu, paslaugomis, rėmimu ir dovanojamu turtu. Daugeliu atvejų korupcija yra susijusi su kita neteisėta veikla, pavyzdžiui, kainų nustatymu, kvietimų teikti pasiūlymus manipuliavimu, pinigų plovimu, neteisėtu praturtėjimu, šantažu ir sukčiavimu. Korupcija aptinkama ir vykdant ne tokius konkrečius veiksmus, pavyzdžiui, tai gali būti favoritizmas ir nepotizmas skiriant valstybės pareigūnus, įtakos pardavinėjimas ir prekyba palankiais sprendimais, klientelizmu, su abejotinu atleidimu nuo atsakomybės, amnestija ir privatizavimu susijusi praktika, kyšių davimas policijai ir teisminėms institucijoms, politinių partijų finansavimas ir rinkimų kampanijų rezultatų klastojimas. Korupcijos priežastys gali būti nereglamentuojami arba prastai valdomi interesų konfliktai, pavyzdžiui, buvusiems valstybės pareigūnams be veiklos pertraukų siūlomi pelningi postai bendrovėse, kurias jie kontroliavo („sukamųjų durų“ reiškiny).³⁵

³⁴Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos 3.2 punktas. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/25c529d0cbcd11e4aaa0e90fce879681>.

³⁵Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52014IE6520>; <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.ccmi-opinions.34276>.

2.2. Korupcija tarp viešojo ir privačiojo sektorių subjektų

Visuomenės nuomone, korupcija labiausiai paplitusi tarp viešojo ir privačiojo sektorių. Šiame korupciniame sandėryje **viešojo sektoriaus** atstovai, kurių priedermė yra viešojo intereso tenkinimas ir gynimas, už nepagrįstą naudą (*kyšius*) iš **privačiojo sektoriaus** atstovų atlieka pastariesiems naudingus veiksmus ar priima jiems naudingus sprendimus, dėl ko nukenčia viešasis interesas.

Viešasis sektorius – iš valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšų išlaikomų valstybės ir savivaldybių įstaigų ir institucijų, atliekančių viešąjį administravimą, visuma.³⁶

*Viešasis administravimas*³⁷ apima:

- administracinių sprendimų priėmimą;
- įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolę;
- įstatymų nustatytų administracinių paslaugų³⁸ teikimą;
- viešųjų paslaugų³⁹ teikimo administravimą;
- viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą⁴⁰.

Šiame vadove prie viešojo sektoriaus nepriskiriame, pavyzdžiui, valstybės ir savivaldybių įmonių, nes jos veikia vadovaudamosi verslo principais. Korupcijos kontrolei valstybės ir savivaldybių įmonėse siūlytina atsižvelgti į antikorupcinės aplinkos vadovą verslui.

Privatusis sektorius apima visus privačius juridinius asmenis, kurių tikslas yra tenkinti privačius interesus (dažniausiai – uždirbti pinigų ir gauti pelno) ir kurių veiklą dėl jos atitikties teisės aktuose nustatytiems reikalavimams didesne arba mažesne apimtimi prižiūri viešojo sektoriaus atstovai, taip pat valstybės ir savivaldybių įmonės, akcinės bendrovės, kurie nėra įgalioti atlikti viešąjį administravimą.

Korupcinio pobūdžio veikos, kurių dalyviai yra viešojo ir privačiojo sektorių subjektai, dažniausiai skirstomos taip:

- **Sisteminė (didžioji) korupcija** – atvejai, kai verslo subjektai kyšius moka vadovaujamas pareigas einantiems valstybės tarnautojams ar politikams, siekdami palankių sprendimų jų verslui priėmimo ar gauti valstybinių užsakymų. Tokio pobūdžio korupcija būdinga šiose srityse⁴¹:

³⁶ Kaip jau minėta, „viešasis sektorius“ Antikorupcinės aplinkos vadovo kontekste turėtų būti suprantamas kaip valstybės ir savivaldybės įstaigos, kaip jos apibrėžtos Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje, taip pat kaip kiti viešojo administravimo subjektai, kaip jie apibrėžti Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje.

³⁷ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalis.

³⁸ **Administracinė paslauga** – viešojo administravimo subjekto veiksmai, apimantys leidimų, licencijų ar dokumentų, kuriais patvirtinamas tam tikras juridinis faktas, išdavimą, asmenų deklaracijų priėmimą ir tvarkymą, asmenų konsultavimą viešojo administravimo subjekto kompetencijos klausimais, įstatymų nustatytos viešojo administravimo subjekto informacijos teikimą asmenims, administracinės procedūros vykdymą.

³⁹ **Viešoji paslauga** – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys.

⁴⁰ **Vidaus administravimas** – veikla, kuria užtikrinamas viešojo administravimo subjekto savarankiškas funkcionavimas (struktūros tvarkymas, dokumentų, personalo, turimų materialinių ir finansinių išteklių valdymas), kad jis galėtų atlikti viešąjį administravimą.

⁴¹ Daugiau informacijos apie atskirose viešojo sektoriaus srityse nustatytas aktualias problemas, susijusias su korupcija, korupcijos rizikos veiksnius: [http://www.stt.lt/documents/nkkp_2015-2025/rastas_TKKK_del_rizikos_veiksniu_2016-02-08_\(1\).docx](http://www.stt.lt/documents/nkkp_2015-2025/rastas_TKKK_del_rizikos_veiksniu_2016-02-08_(1).docx).

- teisėkūroje (kai paperkami įstatymų leidybos teisę turintys politikai, siekiant tik siaurai privataus verslo interesų grupei palankaus teisinio reguliavimo);
- viešuosiuose pirkimuose (kai papirkti valstybės tarnautojai proteguoja konkrečius verslo subjektus, nustatydami konkurenciją ribojančius kvalifikacinius reikalavimus tiekėjams ar technines specifikacijas pirkimo objektams ir pan.);
- statybų ir teritorijų planavimo sektoriuose (kai papirkti valstybės įgalioti asmenys, pažeisdami teisės aktų reikalavimus, verslo subjektams neteisėtai išduoda statybų leidimus, keičia žemės paskirtį, tvirtina detaliuosius planus ir pan.);
- aplinkos apsaugos sektoriuje (kai korumpuoti aplinkosaugos pareigūnai neteisėtai išduoda taršos leidimus, derina poveikio aplinkai vertinimus, aplaidžiai kontroliuoja atliekas tvarkančius verslo subjektus ir pan.);
- teisingumo vykdymo sistemoje (kai paperkami teisėjai, siekiant naudingų sprendimų teismo nagrinėjimo metu; šiai sričiai būdingas išskirtinis imunitetas ir didelė diskrecija priimant sprendimus).

Sisteminei (didžiajai) korupcijai būdinga:

- Tokio pobūdžio korupcija daro neigiamą tiek materialinę, tiek moralinę įtaką Lietuvos politinei ir ekonominei sistemai.
- Šio lygio korupcija pasižymi didesnėmis kyšių sumomis, o tarp kyšių davėjų (paprastai verslo atstovų) ir gavėjų dažnai būna susiklostę ilgalaikiai, abiem pusėms naudingi korupciniai santykiai.
- Sistemine korupcija ne tik mažina Lietuvos gyventojų pasitikėjimą demokratiniu valstybės valdymu, skatina nepagarbą įstatymams ir griaua demokratinės teisinės valstybės sampratą, bet ir lemia didelius ekonominius nuostolius. Ekonominiai praradimai pasireiškia per negautas valstybės biudžeto pajamas, investicijų mažėjimą, menką ekonomikos augimą ar iškreipiamą rinkos konkurenciją.

• **Smulkioji (arba buitinė) korupcija** – tai gyventojų mokamas neteisėtas atlygis žemesnio rango valstybės tarnautojams, siekiant išvengti nuobaudos ar norint gauti viešąsias paslaugas, išvengiant biurokratinių procedūrų ar galimo sprendimų priėmimo vilkinimo. Didžiausios prielaidos pasireikšti smulkiajai korupcijai yra miestų ir rajonų savivaldybėse, sveikatos priežiūros įstaigose, taip pat įstaigose ir institucijose, kurios įgaliotos vykdyti administracinę priežiūrą ir taikyti administracines nuobaudas (policijoje, Mokesčių inspekcijoje, muitinėje ir pan.).

Smulkiajai korupcijai būdinga:

- Tokio pobūdžio korupcija apima platesnį žmonių ratą ir turi ypač neigiamą moralinį poveikį Lietuvos gyventojams.
- Su tokio tipo korupcija gyventojai susiduria kasdienėje aplinkoje, todėl nors ir vienkartinė neigiama jų patirtis sukuria įspūdį apie masiškai paplitusį ir visus valdžios lygius apimantį kyšininkavimą.
- Įsitikinimas, kad valdžia yra labai *korumpuota*, skatina piliečių nusivylimą šalies institucijomis, nepasitikėjimą politikais ir Vyriausybe, kartu sukuriama įvaizdis, jog kyšio davimas yra geriausias ir greičiausias problemos sprendimo būdas. Dėl minėtų priežasčių dalis korupcinių nusikaltimų įvykdoma pačių gyventojų iniciatyva.

2.3. Korupcija tarp privačiojo sektoriaus subjektų

Viešojoje erdvėje informacija apie korupcijos atvejus privačiame sektoriuje ar tarp atskirų privačiojo sektoriaus subjektų praktiškai neskelbiama. Tikėtina, kad taip yra dėl kelių priežasčių:

- verslo subjektai kruopščiai slepia tokio pobūdžio informaciją, siekdami nepakenkti savo reputacijai;
- ši problema nebuvo nuodugniau tiriama ir nebuvo žinomas jos mastas, todėl jai neskirtas deramas dėmesys;
- visuomenė tokio pobūdžio veikas privačiame sektoriuje traktuoja ne kaip korupcinio pobūdžio nusikaltimus, o kaip baudžiamosios atsakomybės neužtraukiantį nesąžiningą veikimą ir iš dalies jį toleruoja.

Lietuvos teisės instituto mokslininkų 2014 m. atliktas tyrimas⁴² atskleidė, kad korupcija privačiame sektoriuje nėra svetima ir Lietuvoje. Tyrimo metu nustatyti įvairūs galimi korupciniai mechanizmai keliuose srityse, pavyzdžiui:

- **žiniasklaidoje** (kyšį sumokančiam asmeniui nenaudingos informacijos sulikymas (neskelbimas) arba „retušavimas“; žiniasklaidos atstovų, konkurentų ar kitų užsakovų nemalonę užsitraukusių asmenų šmeižimas bei kitoks susidorojimas ar kenkimas jų interesams už atlygį ir pan.);
- **sporte** (balsavimo sporto organizacijose ir federacijose pažeidimai, kyšininkavimas, dovanos ir kitų formų atsilyginimas už sporto rezultatų falsifikavimą; manipuliavimas varžybų eiga, rezultatais arba statistika ir pan.);
- švietime (prekyba pažymiais, egzaminų užduotimis, diplomais, stojamaisiais egzaminais į aukštąsias mokyklas; reitingų aukštajai mokyklai „pirkimas“ ir pan.);
- **teisinių paslaugų teikimo srityje** (atstovavimas dviem priešingoms šalims vienu metu; fiktyvių paslaugų teikimas, siekiant išplauti pinigus; nesąžiningas interesų atstovavimas ir pan.);
- **asmens sveikatos priežiūros paslaugų srityje** (mokėjimai, siekiant gauti gydymą be eilės, sveikatos pažymų klastojimas; farmacinių bendrovių protegavimas pacientams išrašant brangesnius ar netinkamus vaistus ir pan.);
- **farmacijos srityje** (fiktyvūs klinikiniai tyrimai; neteisėtas gydytojų ir vaistininkų rėmimas; rinkos pasidalijimas ir pan.);
- įmonių veikloje (įmonės turto pasisavinimas ar švaistymas; įmonės konfidencialios informacijos nutekėjimas konkurentams; pasiūlymų derinimas; karteliniai susitarimai; kyšius mokančių tiekėjų pasirinkimas ir pan.).

Taigi privačiajam sektoriui būdingos korupcinės veikos savo prigimtimi ir tikslais yra analogiškos veikoms, daromoms viešajame sektoriuje, tik šiuo atveju žala paprastai padaroma ne valstybei, o vienai ar kelioms verslo organizacijoms.

Tikslinga pažymėti, kad bendrovių akcininkai neretai net nesusimąsto, kokia didelė žala jų valdomoms verslo organizacijoms padaroma dėl netinkamai parengtų organizacijos vidaus elgesio taisyklių, darbuotojų pareigybių aprašymų ir iš jų išplaukiančios plačios diskrecijos bendrovių vadovams ar eiliniams vadybininkams, taip pat dėl veiksmingos pastarųjų veiklos kontrolės nebuvimo. Dėl to įgalioti bendrovės darbuotojai piktnaudžiaudami patikėta valdžia neretai organizacijos turtą naudoja asmeniniais tikslais, savo nuožiūra įmonei parenka ne tuos tiekėjus, kurie siūlo

⁴² Korupcija privačiame sektoriuje: normatyvinė samprata ir paplitimas tam tikrose srityse, P. Ragauskas, E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, E. A. Vitkutė, Vilnius, Justitia, 2014. Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcija_privaciam_sektoriuje_LTI.pdf.

geriausiai kainos ir kokybės santykį atitinkančias prekes ir paslaugas, o tuos, kurie kaskart jiems už tai sumoka neteisėtą atlygį.

Dėl tokių nesąžiningų darbuotojų veiksmų verslo organizacija patiria trigubą žalą: 1) gauna prastesnės kokybės prekes ar paslaugas, 2) reikiamas prekes ar paslaugas įsigyja brangiau, 3) praranda gerą vardą rinkoje, o apie tai tapus žinoma viešai – ir visuomenėje.

2.4. Sociologinių korupcijos paplitimo tyrimų rezultatai

Dauguma tarptautinių verslo organizacijų, spręsdamos dėl verslo plėtros bei investavimo kryptių, dažnai atlieka atskirų valstybių verslo aplinkos analizes, kuriose korupcijos faktorius išskiriamas kaip vienas iš svarbių verslo sąlygų veikiančių veiksnių. Pasaulyje atliekama daug įvairių sociologinių ir mokslinių tyrimų, kuriais matuojamas korupcijos lygis ar jos paplitimas konkrečioje valstybėje, korupcijos poveikis visuomenei ir verslui, vertinamos viešajame ir privačiajame sektoriuose įgyvendinamos korupcijos prevencijos priemonės, šių priemonių veiksmingumas ir atsiperkamumas.

Iš reikšmingesnių tyrimų paminėtini šie:

1) „*Transparency International*“ *Korupcijos suvokimo indeksas*⁴³

Tai vienas žinomiausių ir labiausiai pripažįstamų tyrimų, kuriuo vertinami valstybių gebėjimai kontroliuoti korupciją kaip reiškinį, matuojant korupcijos mastą viešajame sektoriuje ir politikoje.

Pagal 2015 m. „*Transparency International*“ atlikto Korupcijos suvokimo indekso⁴⁴ (toliau – KSI) tyrimo rezultatus **Lietuvai skirtas 61 balas iš 100 galimų ir 32 vieta 168 šalių sąrašė.**

Korupcijos suvokimas šalyse įvertinamas konkrečiu skaičiumi šimto balų skalėje nuo 0 iki 100, kur 0 reiškia, kad šalis yra labai korumpuota, 100 – kad labai skaidri.

Tarp Europos Sąjungos valstybių narių Lietuva užėmė 16 vietą. Nuo 2012 m. Lietuvos KSI nuosekliai auga ir per 4 metus paaugo 7 balais.

Atkreiptinas dėmesys, kad KSI nurodo lygį, kuriuo valstybėse yra suvokiamas korupcijos paplitimas tarp viešojo sektoriaus tarnautojų ir politikų, jų neskaidrūs santykiai su privačiuoju sektoriumi, tai yra indeksas atspindi **ne realią korupcijos situaciją** šalyse, bet konkrečių valstybių ir užsienio ekspertų bei verslo **atstovų nuomonę, kuri remiasi jų suvokimu**, kiek valstybėje paplitusi korupcija. Svarbu tinkamai informuoti visuomenę (kartu ir privatųjį sektorių) apie korupcijos atvejus ir jos realų paplitimą, kad neatrodytų, jog korupcijos yra daugiau, negu yra iš tikrųjų, ir tokiu būdu nebūtų nepelnytai menkinamas valstybės prestižas tarptautinėje verslo rinkoje.

⁴³Plačiau su tyrimo rezultatais galima susipažinti interneto svetainėje <https://www.transparency.org/cpi2015>.

⁴⁴KSI yra vienas žinomiausių kasmet pasaulyje atliekamų korupcijos suvokimo tyrimų. Šis indeksas yra svarbus informacijos šaltinis tarptautinėms politinėms institucijoms, verslo ir finansų struktūroms, svarstančioms investuoti ar vystyti naujus verslo projektus kurioje nors valstybėje.

2) Eurobarometro sociologinis tyrimas „Verslo požiūris į korupciją“⁴⁵

Šis bei daugelis kitų tyrimų atskleidė tendenciją, jog verslo atstovai, kurie per apklausą deklaravo, kad jų atstovaujimų įmonių apyvarta pastaruoju metu padidėjo, buvo mažiau linkę skųstis biurokratizmu, korupcija, administracine našta bei kitais verslo sąlygas sunkinančiais veiksniais negu verslo atstovai, kurių atstovaujimų įmonių apyvarta sumažėjo. Tai suponuoja, jog verslas, neretai kaltindamas esamą teisinį reguliavimą ir tariamą korupciją, tokiu būdu galimai bando pateisinti savo nesėkmes.

Minėtas Eurobarometro tyrimas taip pat atskleidė, kad Lietuvoje 8 % sumažėjo verslininkų, manančių, kad korupcija paveikė jų galimybes laimėti viešąjį pirkimo konkursą.

Tyrimo metu apklaustų verslininkų manymu, korupcija nėra pagrindinė problema vystant verslą ir užima paskutinę vietą iš 9 veiksnių, darančių neigiamą įtaką verslui. Kiti neigiamai verslo aplinką veikiantys veiksniai yra šie: 1) dideli mokesčių tarifai; 2) sparti teisinio reglamentavimo ir politikos kaita; 3) silpnas finansavimo ir kreditų prieinamumas; 4) priemonių išieškoti skolas trūkumas; 5) administracinių procedūrų sudėtingumas; 6) nepotizmas ir protekcionizmas; 7) varžantis darbo santykių reglamentavimas; 8) nepakankama infrastruktūra.

Mažiau negu trečdalis (28 %) Lietuvos verslininkų korupciją įvardijo kaip vieną iš verslą neigiamai veikiančių problemų. Nepaisant to, jų nuomone, šis reiškinys yra gana plačiai paplitęs – taip manė net 82 % apklaustųjų, arba 7 % mažiau negu 2013 m.

Be to, nors Lietuvos verslininkai mano, kad nepotizmas⁴⁶ ir kronizmas⁴⁷ yra aktualūs viešajam sektoriui, tačiau kartu jie pripažįsta, jog **privačiajame sektoriuje** ši problema yra **labiau paplitusi**.

3) Lietuvos korupcijos žemėlapis 2016⁴⁸

2016 m. įgyvendindama 2015–2025 metų Nacionalinės kovos su korupcija programos 2015–2019 m. Tarpinstitucinį veiklos planą, STT inicijavo tyrimą „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2016“, kurį atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“. Buvo tirtos trys tikslinės grupės: Lietuvos gyventojai, verslo įmonių vadovai ir valstybės tarnautojai.

Tyrimo rezultatai parodė, kad auga valstybės tarnautojų nepakantumas korupcijai, antai didėja tarnautojų, manančių, kad korupcija yra kliūtis jiems gerai gyventi (2014 m. tokių asmenų buvo 75 %, o 2016 m. – 84 %), dalis. Taip pat išaugo dalis valstybės tarnautojų, korupciją vertinančių kaip didelę kliūtį valstybės gyvenimui – nuo 64 % (2014 m.) iki 77 % (2016 m.).

Atitinkamai sumažėjo valstybės tarnautojų, manančių, kad kyšis padeda spręsti problemas – nuo 54 % 2014 m. iki 45 % 2016 m. Pažymėtina, kad 2016 m. 12 % valstybės tarnautojų nurodė, kad duotų kyšį, t. y. beveik dvigubai mažiau nei ankstesniais metais (2014 m. – 23 %).

⁴⁵ Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2084>.

⁴⁶ Nepotizmas – šeimos narių ir giminių protegavimas.

⁴⁷ Kronizmas – draugų protegavimas.

⁴⁸ Prieiga per internetą: https://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/2016_Korupcijos_zemelapis_ataskaita.ppt.

Teigiami pokyčiai pastebimi verslo aplinkoje – sumažėjo įmonių vadovų, teigiančių, kad kyšiai sutaupo laiko tvarkant administracines procedūras (nuo 27 % iki 23 %), kad korupcija „sutepa“ neefektyviai veikiančius valstybinius mechanizmus (nuo 24 % iki 21 %). Sumažėjo teigiančiųjų, kad tvarkant reikalus reikia valstybės tarnautojams primokėti (nuo 19 % iki 13 %), kad yra iš anksto žinomi mokėjimų ar dovanų dydžiai (nuo 17 % iki 12 %).

Tyrimas atskleidė teigiamus visuomenės korupcijos patirties pokyčius. Per 12 mėnesių kyši yra davę 16 % gyventojų (2014 m. – 24 %), o per 5 metus – 33 % (2014 m. – 45 %). Tai mažiausias rezultatas nuo 2002 m. Per 12 mėnesių kyši yra davę 5 % įmonių atstovų, o per 5 metus – 15 %. Rezultatas beveik nepasikeitė nuo 2014 m., tačiau jis yra vienas mažiausių nuo 2002 m. 6 % valstybės tarnautojų nurodė, kad per 12 mėn. jiems yra tekę duoti kyši, tai gerokai mažiau nei 2014 m. (17 %). Sumažėjo ir davusiųjų kyši per 5 metus (nuo 35 % iki 19 %).

Lyginant trijų tikslinių grupių atsakymus dėl ateities perspektyvų matyti, kad kritiškiausiai korupcinių procesų atžvilgiu yra nusiteikę gyventojai, po jų – verslininkai, optimistiškiausiai nusiteikę valstybės tarnautojai. Valstybės tarnautojų nuomone, korupcijos mastai per 5 metus sumažėjo – taip atsakė 50 % respondentų, korupciją padidėjus nurodė 15 %. Tai geresni vertinimai nei 2014 ir 2011 m. Padaugėjo teigiančiųjų, kad korupcijos per pastaruosius 12 mėn. sumažėjo, – taip mano 36 % (2014 m. buvo 25 %). Dauguma prognozuoja, kad per artimiausius 3 metus korupcija sumažės (57 %, buvo 41%).

Prie pozityvių tendencijų priskirtina ir tai, kad keičiasi kyšio nedavimo priežasčių struktūra. Tarp tikslinių grupių valstybės tarnautojai ne tik dažniausiai nurodė, kad kyšio davimas prieštarauja jų įsitikinimams (58 %), bet šis rodiklis tarp visų grupių išaugo labiausiai – padidėjo 16 % (buvo 42 %). Be to, tai didžiausia rodiklio reikšmė nuo 2008 m.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2016 m. antikorupcinės aplinkos vertinime didžiausi teigiami pokyčiai užfiksuoti tarp valstybės tarnautojų; jų apklausos rezultatai pozityvesni nei gyventojų ir verslo atstovų.

2016 m. bendrai gerėjo visuomenės antikorupcinio potencialo indikatoriai: 39 % gyventojų žino, kur reikėtų kreiptis dėl korupcijos atvejų (2014 m. žinojo 27 %), 23 % apie tai praneštų (2014 m. – 18 %), 12% norėtų dalyvauti antikorupcinėje veikloje (nuo 2014 m. rodiklis nepakitė). Įmonių vadovų rodikliai šiuo požiūriu yra aukštesni: 61 % jų žino, kur reikėtų kreiptis dėl korupcijos atvejų, 35 % apie tai praneštų, 18 % norėtų dalyvauti antikorupcinėje veikloje. Dar daugiau žino, kur reikėtų kreiptis: valstybės tarnautojų žino 72 % (buvo 61 %), praneštų apie korupciją 42 % tarnautojų (buvo 29 %), o dalyvautų antikorupcinėje veikloje 31 % (buvo 22 %).

Kita vertus, Lietuvoje vis dar yra didelis atotrūkis tarp realios ir įsivaizduojamos korupcijos. Pavyzdžiui, 47 % gyventojų nurodė, kad Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba yra labai korumpuota, tačiau per penkerius metus tiesiogiai šioje tarnyboje reikalus tvarkė 81 respondentas. Panaši padėtis ir su teismais: remiantis gyventojų nuomone (37 %), teismai patenka į labiausiai korumpuotų institucijų penketuką, tačiau per pastaruosius penkerius metus su teismais tiesiogiai teko susidurti tik 48 respondentams (t. y. 4,8 % apklaustųjų). Taigi didžioji dalis gyventojų apie galimą korupciją tam tikrose institucijose sužino iš netiesioginės patirties. Šiuo atveju svarbiausias informacijos šaltinis apie korupcijos procesus visose tikslinėse grupėse išlieka televizija. 2016 m. atitinkamai 60 % gyventojų, 38 % įmonių vadovų ir 30 % valstybės

tarnautojų nurodė televiziją kaip šaltinį, leidžiantį susidaryti patikimiausią nuomonę apie korupciją ir jos mastą Lietuvoje.

4) *Ekonominės laisvės indeksas*⁴⁹

Ekonominės laisvės indeksą kasmet sudaro JAV ekonominių tyrimų centras „Heritage Foundation“ kartu su „The Wall Street Journal“. Šis tyrimas šalis vertina pagal tokius kriterijus kaip verslo laisvė, darbo santykių reguliavimas, vyriausybės išlaidos, finansinė laisvė ir kt. Viena iš tyrimo dalių – laisvė nuo korupcijos. 2016 m. Lietuva šiame indekse užėmė **13 vietą tarp 178 valstybių** ir, palyginti su praėjusiais metais, pakilo per dvi pozicijas, o jos bendras įvertinimas padidėjo 0,5 balo, iki 75,2 proc. Šis Lietuvos įvertinimas yra geriausias nuo 1996 metų. Kita vertus, būtent Lietuvos darbo santykių reguliavimas ir laisvė nuo korupcijos šiame tyrime buvo įvertinti prasčiausiais balais.

2.5. Korupcijos sukeliama žala

Korupcija yra pavojingas ir sudėtingas reiškinys, darantis didelę žalą valstybei, visuomenei, žmogaus teisėms. Korupcija susijusi ne tik su sąžiningumo ir etikos, bet ir su ekonominiais klausimais, nes ji kenkia teisėtai ekonomikai, t. y. sąžiningoms prekybos, investicijų ir konkurencijos aplinkybėms ir sąlygoms valstybėje. Pasaulio banko ir Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis, ekonomikos konkurencingumas glaudžiai susijęs su vyriausybės gebėjimu kontroliuoti korupciją. Atlikus tyrimus nustatyta, kad korupcijos kontrolė ES glaudžiai susijusi su sąlygomis verslui, o korupcija daro neigiamą poveikį privačioms investicijoms.⁵⁰ Dėl tvirtų valstybių narių ekonominių ryšių ir didėjančio tarpvalstybinių pinigų srautų masto ir tempo didėja korupcijos plitimo ES rizika. Korupcija tapo tarpvalstybiniu reiškiniu, todėl jos nebegalima vertinti tik kaip nacionalinėje baudžiamojoje teisėje nustatytos nusikalstamos veikos. Ją galima palyginti su užkrečiamąja liga, kuriai neatsparus nė vienas asmuo, – norint nuo jos apsisaugoti, būtina tikslinga „sveikatos profilaktika“.

Remiantis preliminariais skaičiavimais, korupcija Europos Sąjungos mokesčių mokėtojams kasmet kainuoja apytiksliai 120 mlrd. Eur – ši suma beveik prilygsta bendram ES metiniam biudžetui ir sudaro 1 % ES BVP.⁵¹ Skaičiuojant pasauliniu mastu korupcija gali kainuoti apie 5 % pasaulinio BVP, o tai sudaro apie 2,6 trilijono JAV dolerių.⁵²

Dėl korupcijos gali būti pažeistos esminės žmogaus teisės į sveikatos apsaugą, nuosavybę, išsilavinimą ir pan. Korupcija padidina valstybių investicijų kainas, mažina jų biudžetus, didina skolas, menkina užsienio investicijų patrauklumą. Korupcija iškreipia rinkos mechanizmus ir sukuria nelygias sąlygas verslui plėtotis, didina kainas. Korupcija mažina įplaukas į biudžetą, kai kyšiais išsisukama nuo mokesčių, baudų, kitų privalomų mokėjimų, prastėja viešųjų paslaugų kokybė.

Korupcija gali sukelti įvairių rizikų tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims.

⁴⁹ Tyrimo rezultatus galima rasti interneto svetainėje: <http://www.heritage.org/index/country/lithuania>.

⁵⁰ Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52014IE6520>.

⁵¹ 2011 m. birželio 6 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl kovos su korupcija ES (COM(2011) 308 final). Prieiga per internetą: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LT&f=ST%2011237%202011%20INIT>.

⁵² Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/cleangovbiz/49693613.pdf>.

Teisinio persekiojimo rizika. Korupcija yra didelė teisinė rizika tiek įmonėms, tiek jų darbuotojams, taip pat ir valstybės tarnautojams – tai rizika užsitraukti baudžiamąją ir civilinę atsakomybę, atsakomybė už verslo partnerius, veikiant bendrovės vardu. Įmonėms, turinčioms verslą ne Lietuvoje, kyla papildoma rizika būti patrauktoms baudžiamojon atsakomybėn pagal kitų šalių įstatymus.

Kaštų rizika. Įmonės dalyvavimo korupciniuose veiksmuose kaina gali būti labai didelė, kalbant apie baudas, kompensacijas už padarytą žalą ir pan. Blogiausiais atvejais, korupcija gali kelti grėsmę net įmonės egzistavimui. Korupcijos sugadinta reputacija gali lemti prarastas verslo galimybes. Pavyzdžiui, viešuosiuose pirkimuose korumpuotoms bendrovėms ribojamos galimybės dalyvauti konkursuose.

Finansinė rizika. Reali grėsmė verslui – negalėjimas augti finansiškai, pritraukti investuotojų. Į korupciją įsitraukusioms įmonėms sunku gauti paskolas iš nacionalinių ir tarptautinių finansų institucijų. Paaiškėjus, kad lėšų gavėjas yra įsipainiojęs į korupciją, gali nutrūkti esamos paskolų sutartys su kreditoriais ir finansų institucijomis. Atsakingi investuotojai atsisako investuoti į akcijas ir gali atsiimti jau padarytas investicijas, jei taptų žinoma, jog bendrovė įsivėlė į korupcijos skandalą.

Rizika netekti reputacijos. Sugadinta reputacija daro įtaką organizacijos vertei, akcijų kainai, verslo ateities galimybėms, valstybės institucijų prestižui, pasitikėjimui visa valstybės teisine sistema. Įmonės su neetiškos veiklos reputacija laikomos nepageidaujamomis verslo partnerėmis, praranda klientus, sunkiau pritraukia gerų darbuotojų.

Korupcija daro didelę žalą tiek valstybei, verslui, tiek kiekvienam visuomenės individui. Tarp didesnio atgarsio sulaukusių korupcijos skandalų, dėl kurių smarkiai nukentėjo visi išvardyti subjektai, galima paminėti toliau aprašytą užsienio ir Lietuvos atvejį.

Mokyklos Sičuano provincijoje

2008 m. per žemės drebėjimą Kinijos Sičuano provincijoje sugriuvo daugiau nei 7 000 mokyklų klasių (daugiausiai kaimo vietovėse), žuvo beveik 5 000 jose buvusių mokinių, daugiau nei 15 000 mokinių buvo sužaloti.⁵³ Būtent į mokyklas atkreiptas dėmesys dėl to, kad kai kuriose vietovėse jos buvo vieninteliai pastatai, kurie sugriuvo, be to, senos statybos mokyklos žemės drebėjimą atlaikė. Įtariama, kad dėl korumpuotų Kinijos švietimo ministerijos tarnautojų ir statybų bendrovių susitarimų naujos mokyklos buvo pastatytos nesilaikant techninių statybos standartų, taupant arba naudojant nekokybiškas medžiagas.

Prekybos centras „Babilonas“ Panevėžyje

Galima paminėti iš dalies panašų pavyzdį ir iš Lietuvos teismų praktikos, kur konkrečių nelaimių, laimei, pavyko išvengti. Byla iškelta paaiškėjus, kad Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos atstovas davė neteisėtus ir nepagrįstus nurodymus pavaldiems darbuotojams piktnaudžiaujant tarnyba pasirašyti prekybos ir pramogų centro „Babilonas“ objekto pripažinimo tinkamu naudoti aktą, nors žinojo ir suvokė, kad šiame objekte padaryta esminių priešgaisrinės saugos priemonių pažeidimų bei nukrypimų nuo projektinės dokumentacijos (pvz., gaisrinės signalizacijos jutiklių skaičius buvo nepakanka-

⁵³ Prieiga per internetą: https://en.wikipedia.org/wiki/Sichuan_schools_corruption_scandal.

mas, be to, jų išdėstymas neatitiko statybos normų reikalavimų). Tokiais veiksmais buvo pažeistos Elektros įrenginių įrengimo taisyklės bei Bendrosios priešgaisrinės saugos taisyklės, taip sukeliant, o nelaimės ar gaisro atveju neišvengiant, realios grėsmės visuomenės saugumui, žmonių sveikatai bei gyvybei.⁵⁴

2.6. Su korupcija susijusių baudžiamųjų bylų statistika Lietuvoje

Kasmet užregistruotų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (toliau – VTVI) skaičius nors ir nežymiai, tačiau mažėja, be to, didžiąją Lietuvoje išaiškinamų nusikaltimų dalį sudaro smulkioji korupcija. Pavyzdžiui, 2014 m.:

- buvo užregistruotos **1 597** korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos, t. y. **2,9 % mažiau** nei 2013 m.;
- iš jų – net 1 104 **papirkimo** atvejai, tai sudaro **69 %** visų užregistruotų nusikalstamų veikų VTVI;
- net 91 % papirkimo atvejų užregistravo policija, todėl galima teigti, kad didžioji dalis užregistruotų nusikalstamų veikų VTVI buvo smulkiosios korupcijos atvejai.

Viena pagrindinių kovos su korupcija institucijų – STT – orientuojasi į sudėtingų, sisteminių korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų tyrimą ir atskleidimą viešajame sektoriuje.

STT baudžiamojo persekiojimo tendencijos⁵⁵:

- nežymiai mažėja STT ikiteisminių tyrimų skaičius, tačiau tyrimai tampa sudėtingesni, orientuojamasi į nusikalstamas veikas, padaromas aukščiausio rango politikų ir valstybės tarnautojų;
- didžioji dauguma įtariamų asmenų, einančių aukščiausias pareigas, yra nustatyti būtent STT pradėtuose tyrimuose;
- daugėja ikiteisminių tyrimų, kurie pradedami gavus skundą ar pranešimą; tai rodo didėjančią gyventojų nesitaikstymą su korupcija;
- 2015 m. net 85 % teismuose išnagrinėtų korupcinių bylų kaltinti asmenys buvo pripažinti kaltais.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010-06-29 byla Nr. 2K-359/2010.

⁵⁵ Priega per internetą: <http://www.stt.lt/lt/menu/stt-veikla/veiklos-rezultatai/#turinys>.

3. KOVOS SU KORUPCIJA TEISINIS REGULIAVIMAS

3.1. Tarptautiniai kovos su korupcija teisės aktai

Lietuva yra pagrindinių antikorporcinių tarptautinių konvencijų, kuriose įtvirtintas valstybės įsipareigojimas kriminalizuoti korupciją, dalyvė. Pažymėtina, jog didžioji dalis šių konvencijų, be kita ko, įpareigoja prie jų prisijungusias valstybes numatyti baudžiamąją atsakomybę ir už kyšininkavimą privačiajame sektoriuje.

3.1.1. Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją

Šią Konvenciją⁵⁶ Lietuva ratifikavo 2006 m. gruodžio 5 d. Konvencijos 21 straipsnis nustato, kad kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, svarsto galimybę priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad baudžiamuoju nusikaltimu būtų laikomi šie tyčiniai veiksmai, įvykdyti ekonominės, finansinės ar komercinės veiklos metu:

- a) pažadas, siūlymas ar davimas tiesiogiai ar netiesiogiai bet kokiam asmeniui, vadovaujančiam privataus sektoriaus subjektui arba einančiam jame bet kokias pareigas, bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kitam asmeniui, siekiant jo veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas;
- b) bet kokio asmens, vadovaujančio privataus sektoriaus subjektui arba einančio jame bet kokias pareigas, tiesioginis ar netiesioginis prašymas arba priėmimas bet kokio nepagrįsto atlygio, skirto jam pačiam ar kuriam kitam asmeniui, siekiant jo veikimo ar neveikimo netinkamai vykdant savo pareigas.

Konvencijos 26 straipsnis numato, kad kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, imasi būtinų priemonių pagal jos teisės principus, kad nustatytų juridinių asmenų atsakomybę už dalyvavimą šios Konvencijos nustatytuose nusikaltimuose; pagal valstybės, šios Konvencijos Šalies, teisės principus juridinių asmenų atsakomybė gali būti baudžiamoji, civilinė ar administracinė, tokia atsakomybė nepažeidžia nusikaltimą padariusių fizinių asmenų baudžiamosios atsakomybės; kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, visų pirma užtikrina, kad pagal šį straipsnį atsakomybėn patrauktiems juridiniams asmenims būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudžiamosios arba nebaudžiamosios sankcijos, įskaitant pinigines baudas.

⁵⁶ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=l?p_id=289015&p_query=&p_tr2=

3.1.2. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos

Konvencija⁵⁷ Lietuva ratifikavo 2002 m. sausio 25 d. Konvencijos 2–11 straipsniai taip pat įpareigoja prie jos prisijungusias valstybes priimti reikiamus teisės aktus ir imtis kitų būtinų priemonių, kad pagal jų nacionalinę teisę baudžiamoji atsakomybė atsirastų už kyšininkavimą

Be to, šios Konvencijos 19 straipsnyje nurodyta, jog kiekviena Šalis užtikrina, kad atsakomybėn patrauktiems juridiniams asmenims būtų taikomos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudžiamosios ar kitos sankcijos, įskaitant pinigines sankcijas.

3.1.3. Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos

Ši Konvencija⁵⁸ nustato, kad kiekviena Šalis asmenims, patyrusiems žalą dėl korupcijos, savo nacionalinėje teisėje numato teisę pareikšti ieškinį, siekiant visiško tokios žalos atlyginimo. Toks atlyginimas gali apimti materialinę žalą, negautą pelną ir nepiniginius nuostolius.

3.1.4. ES Tarybos pamatinis sprendimas 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje

Šio pamatinio sprendimo⁵⁹ preambulės 10 punkte nurodyta, kad juo visų pirma siekiama užtikrinti, kad aktyvioji ir pasyvioji korupcija privačiame sektoriuje būtų laikomos nusikaltimais visose valstybės narėse, kad juridinis asmuo taip pat galėtų būti laikomas atsakingu už tokius nusikaltimus ir kad už šiuos nusikaltimus būtų skiriamos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios baudmos. Pamatinio sprendimo 2 straipsnis apibrėžia, kas laikoma aktyviaja ir pasyviaja korupcija privačiame sektoriuje.

3.1.5. EBPO Konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose

Lietuva yra kandidatė prisijungti prie 1997 m. lapkričio 21 d. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO arba OECD⁶⁰) Konvencijos dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose. 2015 m. balandžio 9 d. EBPO Taryba posėdyje vienbalsiai nusprendė pakviesti Lietuvą pradėti stojimo į EBPO procesą.

Į EBPO įstojusios ir prie Konvencijos prisijungusios valstybės savo nacionaliniuose teisės aktuose išipareigoja nustatyti baudžiamąją atsakomybę už užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimą. Konvencijos tikslas – užkirsti kelią korupcijos eksportui į užsienio valstybes, ypač tais atvejais, kai labiau išsivysčiusios valstybės bando nesąžiningais būdais įeiti į trečiųjų šalių rinkas.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (BK) 230 straipsnio 2 dalyje nustatyta valstybės tarnautojui prilyginto asmens sąvoka apima ir užsienio valstybės pareigūnus bei užsie-

⁵⁷ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161366&p_query=&p_tr2=.

⁵⁸ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197963&p_query=&p_tr2=

⁵⁹ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/files/129_doc_file_1_115815.pdf.

⁶⁰ Angl. The Organisation for Economic Co-operation and Development <http://www.oecd.org/about/>

nio valstybių valdomų įmonių ir organizacijų vadovus⁶¹, todėl Lietuvos verslo organizacijos, kurios neskaidriai vysto savo verslą bet kokiame užsienio valstybėje ir moka kyšius užsienio valstybės tarnautojams ir užsienio valstybių valdomų įmonių bei organizacijų vadovams, už tai jau dabar gali būti traukiamos baudžiamojon atsakomybėn Lietuvoje (pastebėtina, kad 2015 m. lapkričio 19 d. BK pakeitimais buvo užkirstas kelias atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, kuris pasiūlė ar pažadėjo duoti arba davė kyšį užsienio valstybės pareigūnui).

Pažymėtina, kad Lietuvos teisinis reguliavimas užsienio pareigūnų papirkinėjimo tarptautiniuose verslo sandoriuose kontekste iš esmės atitinka EBPO Konvencijos reikalavimus bei EBPO rekomendacijas.

Atsižvelgdamas į EBPO Gerosios praktikos gaires dėl Konvencijos atskirų straipsnių įgyvendinimo⁶², Lietuvos Respublikos Seimas 2016 m. lapkričio 10 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymą Nr. XII-2780, kuriame buvo nustatyta, kad:

- juridinis asmuo gali atsakyti pagal BK ir tais atvejais, kai fizinis asmuo už jo padarytą veiką nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn;
- juridinis asmuo atsako ne tik tais atvejais, kai nusikaltimą juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas padaro dėl savo vadovo nepakankamos priežiūros ar kontrolės, bet ir jo nurodymu ar leidimu;
- juridinis asmuo gali atsakyti ir už susijusio juridinio asmens jo naudai padarytą veiką.

Pagal naujai nustatytą teisinį reglamentavimą už užsienyje veikiančių Lietuvos organizacijų patronuojamųjų bendrovių tose šalyse padarytas korupcinio pobūdžio veikas baudžiamojon atsakomybėn galės būti traukiamos ir patronuojančiosios organizacijos Lietuvoje, jeigu nusikaltamos veikos bus padarytos patronuojančiosios organizacijos naudai jos vadovaujamas pareigas einančio ar jo įgalioto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės.

Kaip tokią situaciją iliustruojantis pavyzdys paminėtinas atvejis, kai JAV teisingumo departamentas 8,82 mln. JAV dolerių bauda nubaudė Virdžinijos valstijoje įsikūrusią įmonę „Data Systems & Solutions“ už tai, kad jos atstovai 1999–2002 m. per tarpininkus mokėjo kyšius Lietuvos VĮ Ignalinos atominės elektrinės pareigūnams, kad gautų sutartis paslaugoms elektrinei teikti.⁶³

Kita vertus, analizuojant Lietuvoje nusistovėjusią sankcijų skyrimo praktiką pastebėtina, jog tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims skiriamos bausmės sulaukia užsienio ekspertų kritikos kaip nepakankamai atgrasančios. Pavyzdžiui, vertinant baudos bausmę juridiniams asmenims, EBPO Antikorupcijos tinklo Rytų Europai ir Centrinei Azijai apibendrinime išskirta, kad Lietuvoje galima minimali bauda juridiniam asmeniui yra mažiausia iš apklaustų šalių. Apibendrinime kaip kritikuotinas pristatomas ir faktas, kad Lietuvoje didžiausia juridiniam asmeniui paskirta bauda nesiekė net galimos skirti baudos vidurkio. Pažymima, kad tokios baudos neatgraso nuo

⁶¹ BK 230 straipsnio 2 dalis valstybės tarnautojams prilygina asmenis, kurie atlieka valdžios atstovo funkcijas, turi administracinius įgaliojimus arba kitaip užtikrina viešojo intereso įgyvendinimą dirbdami ar kitais pagrindais eidami pareigas užsienio valstybės ar Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, arba juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, kuriuos kontroliuoja užsienio valstybė, taip pat oficialius kandidatus į šias pareigas.

⁶² 2009 m. EBPO Rekomendacijų dėl tolesnės kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose I priedo B dalis.

⁶³ Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/verslas/energetika/generaline-prokuratūra-tirs-kaltinimus-jav-imonei-davus-kyšius-uzsakymams-ignalinos-ae-gauti.d?id=58948963>.

turtinės naudos, tiesiogiai ar netiesiogiai gautos iš papirkimo ar kyšio paėmimo, kritikuojamos ir Lietuvoje taikomos turto konfiskavimo sąlygos.

Tokie vertinimai leidžia teigti, kad esamas Lietuvos reguliavimas ir vystoma praktika tarptautiniu požiūriu, taigi ir baudos juridiniams asmenims, gali būti vertinami kaip vis dar reikalaujantys papildomos peržiūros ir pakeitimų ne tik atsakomybės neišvengiamumo, bet ir jos griežtinimo linkme.

Atkreiptinas dėmesys, jog gavus tiesiogiai ar netiesiogiai galimo užsienio pareigūno papirkimo požymius indikuojančios informacijos, ji turėtų būti nedelsiant perduota Specialiųjų tyrimų tarnybai.

Plačiau apie atsakomybę už užsienio pareigūnų papirkimą ir diplomatinių atstovybių vaidmenį ribojant papirkinėjimus užsienyje žiūrėkite Antikorupcinės aplinkos vadovo 1 priedą (16.1. Lietuvos Respublikos diplomatinių atstovybių vaidmuo ribojant papirkinėjimą užsienyje).

3.2. Lietuvos kovos su korupcija ir korupcijos prevencijos teisės aktai

Lietuvoje priimta nemažai teisės aktų, reguliuojančių kovą su korupcija ir korupcijos prevencijos klausimus. Paminėsime tik pagrindinius iš jų.

3.2.1. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas

Pasaulinė patirtis rodo, jog, sutelkus pastangas į korupcijos priežastis, sąlygas korupcijai atsirasti ir kryptingai šalinant korupcijos atsiradimo rizikas, ilgainiui sukuriamas pagrindas skaidrios ekonomikos plėtrai, didesnei viešųjų paslaugų teikimo kokybei, šalies socialinei gerovei. 2002 metais priimtas Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas⁶⁴ nustato pagrindinius korupcijos prevencijos principus, tikslus ir uždavinius valstybės tarnyboje ir privačiame sektoriuje, korupcijos prevencijos priemonės ir jų teisinius pagrindus, korupcijos prevencijos subjektus bei jų teises ir pareigas korupcijos prevencijos srityje.

3.2.2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse⁶⁵ (toliau – ir BK, LR BK) yra nurodyti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų požymiai. Pagrindinės iš minėtų veikų yra kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas, neteisėtas teisių į daiktą įregistravimas ir tarnybos pareigų neatlikimas. Už išvardytas nusikalstamas veikas baudžiamojon atsakomybėn traukiami asmenys, padarę nusikalstamas veikas Lietuvos valstybės teritorijoje, arba Lietuvos Respublikos piliečiai ir kiti nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys, padarę nusikaltimus užsienyje, o už BK 225–227 straipsniuose nustatytas nusikalstamas veikas (kyšininkavimą, prekybą poveikiu ir papirkimą), kurias kriminalizuoti įpareigoja tarptautinės konvencijos ir Lietuvos pasirašytos

⁶⁴ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXXIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“. Prieiga per internetą: http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15410.

tarptautinės sutartys, atsako visi asmenys, nesvarbu, kokia jų pilietybė ir gyvenamoji vieta, taip pat nusikaltimo padarymo vieta bei tai, ar už padarytas veikas baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus.

Pažymėtina, jog už minėtas korupcinio pobūdžio veikas atsako ne tik **valstybės tarnautojai** (valstybės politikai, valstybės pareigūnai, teisėjai, valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą ir kiti asmenys, kurie, dirbdami ar kitais įstatymo numatytais pagrindais eidami pareigas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas), bet ir **asmenys, prilyginami valstybės tarnautojams**, kurie atlieka valdžios atstovo funkcijas, turi administracinius įgaliojimus arba kitaip užtikrina viešojo intereso įgyvendinimą dirbdami ar kitais pagrindais eidami pareigas užsienio valstybės ar Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, tarptautinėje viešojoje organizacijoje arba tarptautinėje ar Europos Sąjungos teisminėje institucijoje, arba juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje, kuriuos kontroliuoja užsienio valstybė, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas. Taip pat asmuo yra prilyginamas valstybės tarnautojui, kuris dirba arba kitais įstatymo numatytais pagrindais eina pareigas **viešajame arba privačiąjame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje** arba **verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus**, arba turi teisę **veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu**, arba **teikia viešąsias paslaugas**, taip pat **arbitras** arba **prisiekusysis**.

Asmenų, prilyginamų valstybės tarnautojams, pavyzdžiai galėtų būti notarai, advokatai, advokatų padėjėjai, architektai, gydytojai, mokyklų direktoriai, jų pavaduotojai ir pan.

3.2.3. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas

Lietuvos Respublikoje pagrindinė institucija, tirianti korupcines nusikalstamas veikas, taip pat taikanti įvairias korupcijos prevencijos priemones, yra Specialiųjų tyrimų tarnyba. 2000 metais priimtame Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme⁶⁶ nustatyta šios institucijos paskirtis, veiklos teisiniai pagrindai, uždaviniai, funkcijos, tarnybos organizavimas, finansavimas, veiklos kontrolės būdai, pareigūnų teisės ir pareigos.

3.2.4. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas

Privačių interesų deklaravimas yra viena iš veiksmingiausių interesų konfliktų prevencijos viešajame sektoriuje priemonių, padedanti tarnautojams nustatyti jų tarnyboje galimas grėsmes ir apie jas tinkamai informuoti savo tiesioginius vadovus, kolegas, visuomenę.

1997 metais priimtu Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymu⁶⁷ siekiama suderinti valstybės tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią atsirasti bei plisti korupcijai valstybės tarnyboje.

⁶⁶ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9C9FA25983BC/StiOBRAAYr>.

⁶⁷ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0E550D6ADF0/jYNNtvQiqq>.

3.2.5. Lietuvos Respublikos vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas

2008 m. liepos 1 d. priimtu Lietuvos Respublikos vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymu⁶⁸ buvo įsteigta ir Lietuvos Respublikos Seimui atskaitinga kolegiali asmenų, dirbančių valstybės tarnyboje, ir asmenų, vykdančių lobistinę veiklą, priežiūrą ir korupcijos prevenciją pagal įstatymo jai priskirtą kompetenciją vykdanči institucija – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.

3.2.6. Lietuvos Respublikos politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymas

Politinių partijų finansavimo tema aktuali praktiškai visose valstybėse, kuriose veikia šiuolaikinė demokratija. Problema ta, kad politinės partijos, būdamos valdžioje ir priimdamos sprendimus, gali ne visada atstovauti už jas balsavusių piliečių interesams, o priimti jas parėmusiems fiziniams ar juridiniams asmenims palankius sprendimus.

2004 metais priimto Lietuvos Respublikos politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo⁶⁹ tikslas – užtikrinti politinių kampanijų demokratiškumą, politinių kampanijų finansavimo teisėtumą, skaidrumą ir viešumą, reglamentuoti politinių kampanijų finansavimo tvarką ir finansavimo kontrolę.

3.2.7. Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymas

2002 metais priimtu Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymu⁷⁰ sukurta Vyriausioji rinkimų komisija, kuri organizuoja ir vykdo Lietuvos Respublikos Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldybių tarybų rinkimus, rinkimus į Europos Parlamentą ir referendumus, užtikrina, kad rinkimai ir referendumai vyktų remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintais demokratiniais rinkimų principais, garantuoja vienodą rinkimų ir Referendumo įstatymų taikymą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje ir kt.

3.2.8. Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas

Kad būtų galima suvaldyti rizikas, susijusias su neteisėtos įtakos darymu politinių sprendimų priėmėjams, reikalingas teisinis lobizmo reguliavimas. 2000 metais priimtas Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas⁷¹ būtent ir reguliuoja lobistinę veiklą, jos kontrolę ir atsakomybę už pažeidimus. Įstatymu taip pat siekiama užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, užkirsti kelią nelegaliai lobistinei veiklai.

⁶⁸ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.789C6EE505FD/exkZadhAwF>.

⁶⁹ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CF812DA6E814/gVaWCGdpob>.

⁷⁰ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AF228880894E/aqCOhYzwnq>.

⁷¹ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2/TAIS_437586.

2015 m. sausį buvo užregistruotas naujos įstatymo redakcijos projektas⁷², o 2016 m. birželį įregistruotas naujos įstatymo redakcijos projekto kitas variantas⁷³.

3.2.9. Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas

Dar 1993 metais priimtas Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas⁷⁴ nustato labdaros ir paramos teikimą ir gavimą, jos teikimo ir gavimo tikslus, teikėjus ir gavėjus, labdaros ir paramos teikimo ir gavimo kontrolę bei apskaitą, kai labdaros ir (arba) paramos tiekėjai ir (arba) gavėjai naudojami įstatymų nustatytais mokesčių ir maitų lengvatomis.

3.2.10. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymas

1995 metais priimtu Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymu⁷⁵ buvo sukurta aukščiausioji valstybinio audito institucija, kuri prižiūri, ar teisėtai ir efektyviai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas, skatina teigiamą ir veiksmingą valstybinio audito poveikį valstybės finansų valdymo ir kontrolės sistemai bei į rezultatus ir visuomenės poreikius orientuotam viešajam valdymui, vykdo biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas.

3.2.11. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas

1998 metais priimtu Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymu⁷⁶ buvo sukurta Seimo kontrolierių įstaiga, kuri tiria piliečių skundus dėl valdžios, valdymo, savivaldos, karinių bei joms prilygintų institucijų pareigūnų piktnaudžiavimo ir biurokratizmo.

⁷² Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/82863470a2d311e49dedcf791a151bf8?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=4cf83948-de6d-46f7-b79d-55c288a1f6d2>.

⁷³ Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/01e95ab0295811e6a222b0cd86c2adfc?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=4cf83948-de6d-46f7-b79d-55c288a1f6d2>.

⁷⁴ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0FF21832A85/VaYEKaMJlQ>.

⁷⁵ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.61BB05227699/vHVdNOBKRh>.

⁷⁶ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC01522BCE65/TAIS_462906.

4. KORUPCINIO POBŪDŽIO TEISĖS PAŽEIDIMAI, JŲ RŪŠYS, SAMPRATOS IR PRAKTINIAI PAVYZDŽIAI

4.1. Kyšininkavimas (LR BK 225 straipsnis)

Teisėje kyšininkavimas suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens paties ar per tarpininką duotas pažadas ar susitarimas priimti kyšį, taip pat reikalavimas ar provokavimas duoti kyšį bei kyšio priėmimas. Kyšis pažadamas ar susitariama jį priimti, reikalaujama ar provokuojama jį duoti ir jis priimamas tiek už valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą, tiek neteisėtą veikimą ar neveikimą.

Kyšiu pripažįstamas ne tik turtinis, bet ir kitoks atlygis, t. y. asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui neteisėtas ar nepagrįstas davimas. Šis atlygis gali būti tiek materialus, tiek nematerialus, tiek turintis ekonominę vertę rinkoje, tiek tokios vertės neturintis, pavyzdžiui, nemokamai suteiktos paslaugos, už kurias įprastai reikėtų mokėti, – nemokamas namo remontas:

„V. M., būdamas valstybės tarnautoju bei vykdydamas savo įgaliojimus organizuojant remonto darbus mokykloje ir jos bendrabutyje, tyčia, savanaudiškais tikslais, pasinaudodamas tarnybine padėtimi priešingais tarnybai interesais, už neteisėtą veikimą – išskirtinių sąlygų sudarymą vykdyti statybos ir remonto darbus jo vadovaujamoje mokykloje ir bendrabutyje, savo ir L. R. naudai iš V. R. priėmė didesnės negu 250 MGL vertės kyšį, t. y. nemokamai gavo statybos darbų paslaugas ir medžiagas gyvenamojo namo, priklausančio L. R., statybai ir remontui.“⁷⁷ Šioje byloje V. M ir V. R. veiksmus teismas pripažino nusikalstamais. Pažymėtina, kad kyšis gali būti priimamas tiek tiesiogiai (be tarpininko), tiek ir netiesiogiai (per tarpininką).

Kyšis gali būti maskuojamas įvairiais civiliniais sandoriais, pavyzdžiui, teismas pripažino nusikalstamais D. L., A. Z. ir A. J. veiksmus siūlant V. D. sudaryti su juo tariamą 150 000 Lt vertės pramogų parko projektavimo darbų sandorį bei pažadant išmokėti 45 000 Lt avansu už tai, kad mero rinkimų metu šis balsuotų už A. Z. [...].⁷⁸ Šioje byloje teismas pažymėjo, kad turtinio

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/37069875272823/2K-387-677/2015>.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/139021456970239/2K-7-48/2009>.

atlygio materialusis pavidalas ir teisinė forma gali būti įvairūs, tarp jų ir tariamos ar tikros civilinės sutartys su paperkamuoju.

Teisėtas veikimas ar neveikimas vykdant įgaliojimus reiškia, kad tarnautojas ar jam prilygintas asmuo veikia savo įgaliojimų ribose arba nepažeisdamas įstatymų. Neteisėtas veikimas ar neveikimas vykdant įgaliojimus reiškia, kad už kyšį bus pažeistas įstatymas arba viršijami įgaliojimai.

Veiksmai, už kuriuos duodamas ir paimamas kyšis, nebūtinai turi būti tiesiogiai nurodyti teisės akte, reglamentuojančiame asmens pareigas. Pakanka, kad tokie veiksmai būtų šio asmens tarnybinių galimybių ribose, t. y. kad toks asmuo, nesąžiningai vykdydamas pareigas, galėtų sudaryti palankias sąlygas sprendimui, kuriuo suinteresuotas kyšio davėjas. Pavyzdžiui, „G. G. nuteistas už tai, kad, būdamas tyrėju, reikalavo duoti kyšį ir priėmė kyšį už ikiteisminio tyrimo nutraukimą A. P. Neabejotina, kad tyrėjas, atsakingas už konkrečios bylos tyrimą, nesąžiningai vykdydamas savo pareigas, gali lemti ikiteisminio tyrimo nutraukimą, nors ši funkcija ir yra prokuroro kompetencijoje. G. G. veiksmų, už kuriuos jis reikalavo ir paėmė kyšį, neteisėtumas taip pat nekelia abejonių.“⁷⁹

Kyšis gali būti duodamas tiek prieš tam tikrų veiksmų duodančiojo ar kito asmens naudai atlikimą ar neatlikimą, tiek po jų atlikimo. Šiuo atveju kyla klausimas dėl kyšio atribojimo nuo dovanos. Teismų praktikoje vadovaujamosi tokia taisyklė: jeigu valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo atlygį, papirkėjo įvardijamą kaip „dovana“, priima po veiksmų atlikimo ar neatlikimo, tokia „dovana“, nors jos ir nebuvo reikalauta ar provokuota ją duoti, ar susitarta arba pažadėta priimti, *laikoma kyšiu*, jeigu nustatoma, kad ji faktiškai buvo duota ir priimta kaip kyšis, t. y. atlygis už valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus jos davėjo interesais. Pavyzdžiui, „Nuteistoji teigė, kad jos perduoti daiktai (polietileninis maišelis su užrašu „Maxima“, kuriame kartu su materialinės vertės neturinčiais maisto produktais buvo du užklijuoti vokai su pinigais) yra „dovanėlė“, bet ne kyšis, nes teisėjas A. V. jau buvo atlikęs veiksmus, už kuriuos ji davė kyšį. Kolegija pažymi, kad [...] kyšis nuo dovanos iš principo skiriasi tuo, kad kyšis yra susitarimo tarp dviejų pusių dėl tam tikrų veiksmų atlikimo rezultatas, o dovana duodama nesant susitarimo dėl valstybės tarnautojo tam tikrų veiksmų atlikimo ar neatlikimo. Tačiau ir kyšį, ir dovaną jungia tai, kad jie duodami ir imami ne šiaip sau, o už davėjo pageidaujamą valstybės tarnautojo elgesį, kuris gali pasireikšti teisėtu arba neteisėtu veikimu ar neveikimu vykdant įgaliojimus. Taigi, pagal įstatymą baudžiamoji atsakomybė už papirkimą ir kyšininkavimą sąlygojama ne susitarimo buvimu ar nebuvimu, o veikos padarymo motyvu, t. y. už ką duodamos ar imamos vertybės.“⁸⁰

Ši nusikalstama veika laikoma baigta nuo bet kurios iš alternatyvių veikų (pažadėjimo ar susitarimo priimti kyšį, taip pat reikalavimo ar provokavimo duoti kyšį bei kyšio priėmimo) padarymo momento. Kaltininko veiksmai, kai jis susitaria ar pažada priimti kyšį, nors vėliau ir atsisako savo ketinimų priimti kyšį, yra laikomi baigtu kyšininkavimu. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, jog nors „bylos medžiaga rodo, kad, nors kasatorius dėl tam tikrų aplinkybių ir atsisakė savo ketinimų kyšį priimti, pradėjo vengti tolesnių kontaktų su nukentėjusiuoju, tačiau prieš tai buvo susitaręs su juo ir pažadėjęs priimti iš jo kyšį, taigi baigė nusikalstamą veiką“⁸¹.

Už šią nusikalstamą veiką atsako ir juridinis asmuo.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/131268252950701/2K-207/2013>.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/234752499939092/2K-195/2006>.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/60464088501202/2K-54/2010>.

4.2. Papirkimas (LR BK 227 straipsnis)

Teisėje papirkimas suprantamas kaip bet kurio asmens, sulaukusio šešiolikos metų amžiaus, paties ar per tarpininką pasiūlymas, pažadėjimas, susitarimas duoti kyšį ar kyšio davimas valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui. Kyšis pasiūlomas, pažadamas, susitariama jį duoti ar jis duodamas tiek už valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą, tiek neteisėtą veikimą ar neveikimą.

Ši nusikalstama veika betarpiškai susijusi su kyšininkavimu, todėl tokie požymiai kaip nusikalstamos veikos dalykas (kyšis), aplinkybės (kyšio žadėjimas, siūlymas ar davimas už teisėtą ar neteisėtą veikimą ar neveikimą), būdas (kyšis pažadamas tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai) yra aiškinami analogiškai kaip kyšininkavimo atveju.

Atskiro aptarimo reikalauja šios nusikalstamos veikos baigtumo momentas. Papirkimas, kaip ir kyšininkavimas, laikomas baigtu nuo bet kurios iš alternatyvių veikų (pasiūlymo, pažadėjimo, susitarimo duoti kyšį ar kyšio davimo) padarymo momento. Kyšio davimas laikomas baigtu nuo momento, kai kitas asmuo turi galimybę pasinaudoti suteikta nauda. Kyšis laikomas duotu, kai papirkėjas jį perduoda tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiek teisėtą, tiek neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus. Teorijoje pažymima, kad kyšio davimo baigtumas siejamas su momentu, kai papirkėjas atlieka visus veiksmus, kurie yra pakankami, kad gavėjas galėtų pasinaudoti suteikiama nauda, pavyzdžiui, palieka kyšį kabinete ar įdeda kyšį jo gavėjui į kišenę. Pasiūlymo ar pažadėjimo duoti kyšį baigtumas nepriklauso nuo paperkamo asmens reakcijos į šį veiksma, jo sutikimo ar nesutikimo priimti kyšį, papirkėjo tikslų suvokimo lygio. Pavyzdžiui, „A. V. P. policijos pareigūnų automobilyje padėjo 100 litų ir, net įspėtas apie baudžiamąją atsakomybę, pinigų neatsiėmė. [...] Remiantis išdėstytais motyvais, jo veika kvalifikuotina kaip baigtas nusikaltimas.“⁸²

Teismų praktikoje pažymima, kad, jeigu valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo duodamo kyšio nepriima dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo papirkėjo valios, papirkėjo veika taip pat kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas. Be to, papirkimo baigtumas nepriklauso nuo to, ar papirktas valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo jau yra atlikęs pageidaujamus veiksmus, ar dar ne. Pavyzdžiui, teismas D. L. veiksmus vertino kaip baigtą papirkimą, kuomet jis, vykdydamas A. Z. ir A. J. sumanytą planą, pasiūlė V. D. kyšį užmaskuota forma, t. y. sudarant regimybę, kad pinigai bus sumokėti teisėtai už realiai atliktus projektavimo darbus, įforminant sandorį rašytine sutartimi, aptariant siūlomo darbo apimtis ir avansinio mokėjimo sąlygas. Šie veiksmai buvo daromi rinkimų išvakarėse, be to, sutartis buvo pasirašoma į susitikimą atvažiavus A. Z. Taigi, nors V. D. atvirai nebuvo sakoma, tačiau buvo leista suprasti, kad už 150 000 Lt vertės sutartį ir žadamus avanso pavidalu sumokėti pinigus jis turi būti dėkingas A. Z. ir kad iš jo tikimasi atitinkamo balsavimo per mero rinkimus.⁸³

Papirkimu pripažįstami ir tokie veiksmai, kai asmuo, siekdamas sau pageidautinos valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklos, siūlo, žada duoti ar duoda jam kyšį, aiškiai to asmens neinformuodamas, už kokį konkretų praeities ar ateities veikimą ar neveikimą, kuris gali būti tiek

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/206364863465273/2K-53/2008>.

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/139021456970239/2K-7-48/2009>.

teisėtas, tiek neteisėtas, vykdamas įgaliojimus, siūlomas, žadamos ar duodamos vertybės (kyšis). Pavyzdžiui, teismas abiejų asmenų veiksmus vertino kaip nusikalstamus, kuomet kaltinamasis A. Š., būdamas valstybės tarnautoju, iš UAB „(duomenys neskelbtini)“ direktoriaus V. N. savo naudai tiesiogiai priėmė didesnės nei 250 MGL vertės kyšį – 55 000 litų vertės 2005 metų laidos automobilį „Toyota RAV4“ už galbūt ateityje tiksliai neapibrėžtą A. Š. teisėtą veikimą ar neveikimą, vykdamas įgaliojimus.⁸⁴

Už šią nusikalstamą veiką atsako ir juridinis asmuo.

4.3. Prekyba poveikiu (LR BK 226 straipsnis)

Ši nusikalstama veika apima du elementus. Vienoje iš dalių nusikalstama veika pripažįstama veika, kuomet bet kuris asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus, pats ar per tarpininką bet kuriam kitam ar trečiajam asmeniui tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlęs, pažadėjęs ar susitaręs duoti arba davęs kyšį siekė, jog pastarasis asmuo pasinaudotų savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui bei paveiktų atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, o pastarieji dėl šio paveikimo teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami savo įgaliojimus. Pavyzdžiui, teismas asmenų veiksmus vertino kaip nusikalstamus, kuomet L. B. ir A. B. tiesiogiai pasiūlė ir perdavė A. P. 850 litų dydžio kyšį už tai, kad pastaroji pasinaudodama savo tarnyba ir pažintimis bei tikėtina įtaka NDNT (*duomenys neskelbtini*) II teritorinio skyriaus kompetentingiems valstybės tarnautojams, juos paveiktų, kad šie teisėtai veiktų dėl A. P., L. B. ir A. B. pageidaujamo darbingumo lygio vertinimo.⁸⁵

Kitoje šio straipsnio dalyje apibrėžiamas antrasis elementas, kuomet nusikalstamais pripažinti bet kurio asmens, sulaukusio 16 metų amžiaus, paties ar per tarpininką veiksmai, kuomet pastarasis pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai arba įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui pažadėjo ar susitarė priimti kyšį arba reikalavo ar provokavo duoti kyšį, arba priėmė kyšį, už šį kyšį atitinkamai pažadėjęs paveikti instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad pastarieji teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami savo įgaliojimus. Pavyzdžiui, „V. K. neteisėtai, t. y. už piniginių atlygių, pažadėjo L. G., pasinaudodamas savo tarnyba ir pažintimis ar kita tikėtina įtaka prokurorui, padėti L. G. sutuoktiniui Ž. G. išvengti kardamosios priemonės – suėmimo, ir šį atlygį (2 000 Lt) priėmė“.⁸⁶

Inkriminuojant šią nusikalstamą veiką neturi reikšmės, ar tarpininkas žada kyšį perduoti atitinkamam asmeniui, ar visgi žada kyšį pasiimti sau. Šioje nusikalstamoje veikoje duodamas pažadas paveikti gali būti kategoriškas, žadant sėkmę, arba atsargus, žadant pabandyti. Teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad teisiniam vertinimui nėra reikšminga aplinkybė, ar asmuo (tarpininkas) ką nors realiai paveikė. Būtinai šio nusikaltimo sudėties požymis yra siekimas, kad asmuo (tarpininkas) paveiktų atitinkamus subjektus, kad šie veiktų paperkančio asmens interesais.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/195854219948819/2K-353-139/2015?word=2k-327>.

⁸⁵ Kauno apylinkės teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/237817595293167/1-979-347/2014?word=bk%20227%20str.%203%20d>.

⁸⁶ Kauno apygardos teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/64909061798974/1A-142-238/2015?word=provokacija>.

Taip pat pažymėtina, kad teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog prekybos poveikiu norma apima tiek tuos atvejus, kai tarpininkas turi realias galimybes už kyšį paveikti adresatą ir ketina tai padaryti, tiek ir tuos atvejus, kai asmuo apgaunamas dėl tarpininko galimybių ir (ar) ketinimų paveikti adresatą.⁸⁷

Už šią nusikalstamą veiką atsako ir juridinis asmuo.

4.4. Piktnaudžiavimas (LR BK 228 straipsnis)

Baudžiamojoje teisėje piktnaudžiavimas suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi (pasinaudojimas savo tarnybine padėtimi priešingais tarnybai interesais) arba įgaliojimų viršijimas. Ši nusikalstama veika reikalauja, jog dėl minėtų valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmų didelės žalos patirtų valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo.

Piktnaudžiavimo mechanizmas toks: tarnautojas ar jam prilygintas asmuo išoriškai atlieka jam paskirtas pareigas, tačiau iš tikrųjų savo veikimu ar neveikimu pažeidžia tarnybos principus ir jo veikloje dominuoja ne viešasis, bet asmeninis interesas.

Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi atliekamas aktyviais veiksmais (turtines vertybes naudojant ne pagal paskirtį, sudarant neteisėtus, nepagrįstus sandorius, eksploatuojant pavaldinių darbą savo interesais, neteisėtai suteikiant sau ar kitiems asmenims lengvatų ar privilegijų ir pan.) arba neveikimu, t. y. neatlikimu veiksmų, kurie, tinkamai atliekant savo pareigas ir įgaliojimus, buvo būtini. Pavyzdžiui, teismas E. B. pripažino kalta už tai, kad, būdama valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu, tai yra versdamasi profesine veikla – turėdama Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos išduotą kvalifikacijos atestatą, suteikiantį jai teisę eiti ypatingo statinio statybos techninės priežiūros vadovės pareigas, ir šios teisės pagrindu teikdama viešąsias paslaugas, būdama įsipareigojusi parengti modernizavimo rangos darbų pirkimo konkurso dokumentaciją, organizuoti rangos darbų pirkimo konkursą, įforminti gautą konkurso medžiagą, konsultuoti vertinant gautus pasiūlymus ir išrenkant nugalėtoją, veikdama kartu su UAB „B.“ statybos vadovu A. K. bei siekdama, kad UAB „B.“ laimėtų daugiabučio namo modernizavimo rangos darbų konkursą, paruošė daugiabučio namo modernizavimo darbų konkurso sąlygas pagal A. K. pateiktus UAB „B.“ kvalifikacinius duomenis. Tai yra žinodama, kad UAB „B.“ kvalifikacijos atestatas yra netinkamas, Daugiabučių namų modernizavimo investicijų projektų bei jų įgyvendinimo procedūrų metodinių reikalavimų 6 priedo „Konkurso sąlygų papildymas“ 5 punkte įrašė sąlygą „Siūlytojas yra įregistruotas įstatymų numatyta tvarka ir turi galiojantį Aplinkos ministerijos išduotą kvalifikacijos atestatą, suteikiantį teisę atlikti statybos darbus ypatingos svarbos pastatuose“, nenurodė joje statybos darbų srities ir taip sudarė UAB „B.“ galimybę dalyvauti konkurse.⁸⁸

Dėmesys atkreiptinas į tai, kad piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi nebūtinai turi būti susijęs su norminių aktų, reguliuojančių valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklą, draudimų pažeidimais. Piktnaudžiavimu pripažintini ir tokie veiksmai, kurių joks norminis aktas nedraudžia, bet kurie prieštarauja tarnybos principams.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/LITEKO.1692150BB851>.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/41690935135145/2K-50-648/2015>.

Sprendžiant žalos klausimą, atsižvelgiama ne tik į žalos piniginės išraiškos dydį, bet ir į tai, kiek ji reikšminga tokią žalą patyrusiam asmeniui (pavyzdžiui, nukentėjusiajam, kurio materialinė padėtis yra sunki, didelė žala pripažįstama ir tokia žala, kuri pagal jos piniginę išraišką nėra didelė).

Neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimas, valstybės tarnybos autoriteto sumenkinimas ar kiti esminiai žalingi padariniai (pavyzdžiui, pareigūno vardo pažeminimas, institucijos autoriteto sumenkinimas, pasitikėjimo institucija sumažinimas) paprastai pripažįstami didele žala ne tik tarnybai ar asmeniui, bet ir valstybei. Pavyzdžiui, teisėjų kolegijai nekilo abejonių dėl to, kad Z. P. veiksmai, kuomet jis eidamas aukštas pareigas valstybės tarnyboje, t. y. būdamas departamento direktoriaus pavaduotoju, davė akivaizdžiai neteisėtus nurodymus pavaldiems tarnybos darbuotojams pasirašyti prekybos ir pramogų centro „Babilonas“ objekto pripažinimo tinkamu naudoti aktą žinodamas, kad šiame objekte yra padaryta esminių priešgaisrinės saugos priemonių pažeidimų bei nukrypimų nuo projektinės dokumentacijos praktinio įgyvendinimo, diskredituoja ir sumenkina Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos kaip institucijos autoritetą ir dėl to didelės neturtinės žalos patiria valstybė.⁸⁹

Už šią nusikalstamą veiką atsako ir juridinis asmuo.

4.5. Tarnybos pareigų neatlikimas (LR BK 229 straipsnis)

Baudžiamojoje teisėje tarnybinių pareigų neatlikimas suprantamas kaip valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens (taip pat ir darbuotojų) dėl neatsargumo savo pareigų neatlikimas arba jų netinkamas atlikimas. Pareigų neatlikimas suprantamas kaip neveikimas tarnyboje, asmens pareigų ir funkcijų, kurios priskiriamos jo kompetencijai, neatlikimas. Netinkamas pareigų atlikimas suprantamas kaip turimų atlikti veiksmų atlikimas netinkamu metu, neatidžiai, nekokybiškai, paviršutiniškai, nors iš pažiūros šie veiksmai yra tarsi veikimas, tačiau realiai neatitinka valstybės ir tarnybos interesų. Pavyzdžiui, teismas S. S. nuteisė už tai, kad šis, būdamas valstybės tarnautoju, atsainiai atliko eismo įvykio metu sužaloto E. K. A. apžiūrą, neįtarė ir nenustatė kepenų ir blužnies sužalojimų, neįtarė vidinio kraujavimo į pilvaplėvės ertmę, nesiėmė priemonių vidiniam kraujavimui sustabdyti ir atitinkamų pilvo ertmės organų sužalojimų diagnostikos priemonių, t. y. matydamas sunkią paciento sveikatos būklę ir turėdamas numatyti galimas pasekmes – paciento mirtį, neatliko laparoskopijos arba laparocentezės ar neorganizavo sonoskopijos atlikimo, o nesiėmęs šių priemonių ir nenustatęs vidinio kraujavimo, nepadarė operacijos – laparatomijos, dėl to E. K. A. mirė.⁹⁰

Ši nusikalstama veika reikalauja, jog dėl šių valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmų didelės žalos patirtų valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo. Žalos požymis šioje nusikalstamoje veikoje suprantamas taip pat kaip ir piktnaudžiavimo atveju.

⁸⁹ Plačiau apie šį požymį žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/104671739918328/2K-359/2010>, <http://eteismai.lt/byla/109407636020127/2K-247/2014>, <http://eteismai.lt/byla/202584340231506/2K-7-330/2011>, <http://eteismai.lt/byla/143911959481470/2K-7-335/2013>, <http://eteismai.lt/byla/69543881184366/2K-98/2014>.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla, prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/49948235468029/2K-62/2011>.

4.6. Nepotizmas

Visuomenė yra suinteresuota, kad valstybės tarnyboje dirbantys asmenys veiktų profesionaliai ir teiktų vienodai laisvai prieinamas pačios aukščiausios kokybės viešojo administravimo paslaugas. Tačiau kai vienoje institucijoje dirba keli ar daugiau giminyste susiję artimi ir tarnybiškai, nebūtinai tiesiogiai, pavaldūs asmenys arba kai asmuo darbą valstybės tarnyboje gauna „įtakingų giminaičių“ padedamas, kyla reali grėsmė, kad ne visi sprendimai gali būti priimti nešališkai, objektyviai ir teisingai, kaip to reikalauja viešasis visuomenės interesas. Kai pareigos valstybės tarnyboje gaunamos ir einamos padedant atitinkamiems artimiems, paprastai vadovų pareigas einantiems asmenims, visuomenė gali pagrįstai abejoti, ar tokiose institucijose:

- dirba (įdarbinti) tik patys geriausi savo srities (profesijos) specialistai;
- visi be išimties darbuotojai vertinami (skatinami, esant būtinybei – baudžiami) tik dėl savo profesinių savybių, kompetencijos ir pasiektų rezultatų. Tokius lūkesčius puoselėja ne tik pačioji visuomenė, bet ir visi kiti atitinkamose valstybės ir savivaldybių institucijose dirbantys, „įtakingų giminaičių“ neturintys profesinės karjeros siekiantys asmenys.

Nepotizmas (iš lot. *nepōs* – vaikaitis, giminaitis) – savo šeimos narių, giminaičių bei kitų artimų asmenų (taip pat ir sugyventinių, partnerių⁹¹) globa ir protegavimas, naudojantis einamomis pareigomis, vardu ir galia. Nepotizmas – viena iš labiausiai paplitusių korupcijos formų. Tai yra piktnaudžiavimo tarnybinėmis galiomis, suteiktomis tik atitinkamoms funkcijoms atlikti, tačiau naudojamomis ir savo paties ar sau artimų asmenų privatiems poreikiams tenkinti, praktinė išraiška. Nepotizmas yra tiesiogiai susijęs su interesų konfliktais, kurių prevencijai skirtas jau minėtas Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. Minėto įstatymo nuostatų laikymosi kontrolę vykdo Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (toliau – VTEK, Komisija). Nepotizmas itin dažnai pasireiškia tose institucijose, kur administravimo įgaliotimus turintis (-ys) asmuo (-enys) asmeniškai sprendžia jiems toje pačioje (pavaldžioje) institucijoje dirbančių ar siekiančių joje įsidarbinti artimų asmenų tarnybos klausimus.

Pavyzdžiui, valstybės įmonės direktorius į jo vadovaujamą įstaigą asmeniškai priėmė dirbti savo sūnų, vėliau jį paaukštino, daug kartų siuntė stažuotis ar kelti profesinę kvalifikaciją į tarnybinės komandiruotes, beveik išskirtinai vykusias užsienio šalyse, neretai egzotinėse, palankiai tenkino visus sūnaus jam adresuotus tarnybinius prašymus. Minėtas įstaigos direktorius tokį savo elgesį teisingai tu, kad jo sūnus „geriausiai atitinka einamoms pareigoms užimti keliamus kvalifikacinius reikalavimus“. VTEK, nekvestionuodama teisės šiems asmenims kartu dirbti vienoje institucijoje, nustatė, kad direktorius neturėjo teisės pats asmeniškai spręsti jokių savo sūnaus tarnybos jo vadovaujamoje institucijoje klausimų, todėl jo elgesys prieštarauja Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo (toliau – VPIDVT įstatymas) nuostatoms. Ministro pavedimu direktoriaus sūnus iš einamų pareigų buvo atleistas.⁹²

Neretai pasitaiko kur kas sudėtingesnių, vadinamojo latentinio nepotizmo atvejų, kai valstybės tarnyboje dirbantys asmenys, rūpindamiesi sau artimų asmenų karjeros galimybėmis ar darbo sąlygų pagerinimu nebūtinai tose pačiose institucijose, kur dirba jie patys, daro neteisėtą poveikį atitinkamiems asmenims ar pareigūnams, kad šie priimtų jiems ir jų artimiesiems palankius

⁹¹ Prieiga per internetą: <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2d7b3823-2681-4cb3-8fb5-1e4c272a8bc2>.

⁹² VTEK 2007 m. sausio 25 d. sprendimas Nr. KS-7, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2007.

sprendimus. Tokius atvejus išaiškinti būna sunku, nes paprastai veikiama ne viešai ir ne oficialiai, poveikis kitiems asmenims daromas nebūtinai tiesiogiai ir gali pasireikšti įvairiomis užslėptomis formomis.

Pavyzdžiui, ministerijos darbuotojas, eidamas savo tarnybines pareigas, rūpinosi vienai ligoninei gauti daugiau kaip vieno milijono litų finansinę paramą. Mainais už tai siekė, kad būtų suremontuotas vienas ligoninės skyrius ir šiam skyriui vadovauti būtų priimta jo sutuoktinė. VTEK nustatė, kad šis tarnautojas pažeidė Įstatymą, nes dalyvavo sprendimų dėl paramos ligoninei skyrimo ir panaudojimo priėmimo procese, nenusišalino nuo atitinkamų klausimų sprendimo bei naudodamasis savo pareigomis, galiomis ir vardu darė įtaką ligoninės vadovų sprendimams dėl paramos lėšų panaudojimo, turėdamas asmeninį interesą pagerinti savo sutuoktinės darbo sąlygas.⁹³

Klaidingas įsitikinimas, kad sprendžiant „kasdienius“ tarnybos klausimus dėl priedų, priemonių skyrimo, komandiruočių ir pan. nepotizmas negali pasireikšti.

Pavyzdžiui, ligoninės direktorius sprendė jo vadovaujamoje institucijoje dirbančios sutuoktinės tarnybos klausimus: priėmė ją į darbą, vėliau perkėlė į skyriaus vadovo pareigas, skyrė jai stažuotes, tarnybines komandiruotes, nustatinėjo darbo užmokestį ir priedus, leisdavo atostogų, pasirašinėjo trišales sutartis su bendrovėmis, pagal kurias jo sutuoktinė ligoninėje privačiai vykdė biomedicininis klinikinius tyrimus, ir pan. Savo elgesį Komisijai ligoninės vadovas motyvavo tuo, kad „sprendžia tik tokius savo sutuoktinės tarnybos jo vadovaujamoje institucijoje klausimus, dėl kurių nėra pagrindo viešųjų ir privačių interesų konfliktui kilti. Todėl nė vienu iš pirmiau paminėtų atvejų nematęs reikalo nusišalinti“. Komisija konstatavo, kad ligoninės direktorius tokiu elgesiu pažeidžia VPIDVT įstatymo nuostatas, įpareigojančias jį vengti interesų konflikto, o jam esant – vykdyti nusišalinimo prievolę.⁹⁴

Interesų konfliktas valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui atsiranda nuo pat to momento, kai jis turi priimti sprendimą (dalyvauti jį priimant) ar gali daryti realų poveikį kitiems asmenims dėl savo artimųjų įdarbinimo ar jų tolimesnės tarnybos eigos. Atlikdamas šiuos veiksmus, valstybės tarnyboje dirbantis asmuo jau veikia interesų konflikto situacijoje ir tokiu savo elgesiu pažeidžia imperatyvias Įstatymo nuostatas. Šiuo atveju „sprendimas“ yra bet koks valstybės tarnyboje dirbančio asmens veiksmas.

⁹³ VTEK 2006 m. lapkričio 30 d. sprendimas Nr. KS-65, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2006.

⁹⁴ VTEK 2007 m. spalio 18 d. Komisijos sprendimas Nr. KS-72, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2007.

VTEK rekomenduoja nusišalinti nuo sprendimų rengimo, svarstymo ar priėmimo dėl institucijoje dirbančių artimųjų asmenų:

- priėmimo į darbą;
- perkėlimo į kitas pareigas;
- tarnybinių komandiruočių;
- kvalifikacijos kėlimo;
- atostogų;
- priedų, priemokų prie tarnybinio atlyginimo skyrimo;
- skatinimo tarnyboje;
- nuobaudų skyrimo;
- leidimų dirbti kitą darbą;
- tarnybinių pavedimų, susijusių su privačiais artimų asmenų interesais, atlikimo;
- kitų tarnybos klausimų, susijusių su privačiais artimų asmenų interesais, sprendimo.

Atlikdamas bet kurį iš šių veiksmų, valstybės tarnyboje dirbantis asmuo veiktų esant interesų konfliktui ir tokiu savo elgesiu pažeistų imperatyvias Įstatymo nuostatas.

Pažymėtina, jog neturi reikšmės sprendimo atitiktis kitiems teisės aktams ir menamas jų „atitikimo viešajam interesui“ lygis. Neturėtų būti net teisinamasi, kad asmuo, kurio atžvilgiu priimtas atitinkamas sprendimas, „kaip įprasta, gavo tik tai, kas jam priklauso pagal nustatytą tvarką, kaip ir visi kiti darbuotojai“, „objektyviai nusipelnė“, „buvo vertas“, „geriausiai išmano savo darbą“ ir pan.

Pavyzdžiui, sveikatos apsaugos paslaugas teikiančios viešosios įstaigos vadovas skyrė priedus prie atlyginimo visiems jo vadovaujamos institucijos darbuotojams, taip pat ir kartu dirbančiai sutuoktinei. Tokį savo elgesį jis aiškino kaip „objektyviai neišvengiamą (būtiną) veikimą formalaus interesų konfliktų situacijoje“, nes „pagal galiojančius teisės aktus joks kitas darbuotojas, išskyrus jį, to padaryti negalėjęs“. Jis pats „negalėjęs nusišalinti ir nepasirašyti tokio dokumento, nes nepagrįstai būtų užlaikomas priedų suteikimas visiems jo vadovaujamos institucijos darbuotojams“. Anot jo, „būtų buvę neteisinga iš sąrašo išbraukti žmonos pavardę ir tokiu būdu jai neskirti priedo vien dėl to, kad būtų formaliai išvengta viešųjų ir privačių interesų konflikto, nors skirti priedą buvo pakankamas teisinis pagrindas“. Esą toks „delsimas būtų neteisėtas ir neteisingas jo žmonos atžvilgiu, nes ji, turėdama teisinį pagrindą gauti priedą prie tarnybinio atlyginimo, turėtų neapibrėžtą laiką laukti ir taip netekti dalies pajamų“. Komisija nekvestionavo teisės minėtojo asmens sutuoktinei gauti teisingą ir teisėtą jai priklausančią atlygį už atliktą darbą. Buvo vertinamas tik tokį sprendimą esant interesų konflikto situacijai priėmusio vadovo elgesys. Konstatuota, kad šis asmuo daug metų apskritai nedėjo pastangų tokiai situacijai išvengti, t. y. nesikreipė į savo tiesioginį vadovą sveikatos apsaugos ministrą ir neinformavo, neprašė išspręsti jo veikloje susidariusių interesų konfliktą, kilusį iškart jo žmonai įsidarbinus jo vadovaujamoje institucijoje. Tokį vadovo elgesį Komisija įvertino kaip imperatyvių Įstatymo nuostatų pažeidimą. Sveikatos apsaugos ministras, atsižvelgdamas į Komisijos siūlymus, minėtajam asmeniui pateikė rašytines rekomendacijas (įsakymą) dėl interesų konflikto, susijusio su jo sutuoktinės darbu, prevencijos.⁹⁵

Klaidingas įsitikinimas, kad nepotizmas pasireiškia tik tada, kai priimamas artimam asmeniui palankus (naudingas) sprendimas. Nesvarbu, koks galutinis sprendimo rezultatas ir kokias pase-

⁹⁵ VTEK 2009 m. birželio 17 d. Komisijos sprendimas Nr. KS-53, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2009.

kmes – palankias, nepalankias ar neutralias – jis sukelia ar galėtų sukelti atitinkamiems asmenims. Sprendimai, kuriuos asmenys priėmė sąmoningai siekdami gauti asmeninės naudos sau ar savo artimiesiems, jau turi korupcinės veikos požymių.

Pavyzdžiui, aukštosios mokyklos vadovas, sprenddamas kartu dirbančios sutuoktinės tarnybos klausimus, tokį savo elgesį motyvavo tuo, esą jis buvo „visiškai objektyvus“ ir „žmonai jokių išimčių iš galiojančios tvarkos nebuvo daroma“. Komisija konstatavo, kad šis argumentas nepanaikina dėl minėtojo asmens žmonos darbo jo vadovaujamoje institucijoje egzistuojančio viešųjų ir privačių interesų konflikto, ir vadovas privalėjo vykdyti Įstatymo nuostatas.⁹⁶

Klaidingas įsitikinimas, kad nepotizmas pasireiškia tik tada, kai artimus asmenis sieja tiesioginis tarnybinis pavaldumas. Aplinkybė, kai vienoje valstybės ar savivaldybės institucijoje dirba artimi asmenys, ir vienas iš jų turi administravimo įgaliojimus, tačiau savo artimųjų tiesiogiai nekontroliuoja, nes šie jam nėra tarnybos santykiais tiesiogiai pavaldūs bei atskaitingi, pati savaime nepanaikina grėsmės viešųjų ir privačių interesų konfliktui kilti. Tokiu atveju yra galimas ne nuolatinis, bet vienkartinis interesų konfliktas, kuris pašalinamas tik tinkamai vykdant atitinkamas Įstatymo nuostatas.

Pavyzdžiui, poliklinikos direktorius asmeniškai sprendė artimų asmenų darbo jo vadovaujamoje institucijoje klausimus ir savo elgesį motyvavo tuo, kad šie asmenys tarnybos santykiais jam nėra tiesiogiai pavaldūs. Tačiau, kaip savo sprendime pabrėžė Komisija, aplinkybė, kad artimų asmenų nesieja tiesioginio tarnybinio pavaldumo ir kontrolės santykiai, pati savaime nepanaikina grėsmės viešųjų ir privačių interesų konfliktui jų darbe kilti. Konstatuota, kad poliklinikos direktorius, nenusišalindamas ir sprenddamas klausimus dėl jam artimų asmenų darbo poliklinikoje, veikė esant interesų konflikto situacijai ir pažeidė imperatyvias Įstatymo nuostatas.⁹⁷

Kai kurie įstatymai (Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 3 dalies 3 punktas, Lietuvos Respublikos darbo kodekso 97 straipsnio 2 ir 3 dalys, Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto 11 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 15 straipsnio 4 dalis ir kt.) apskritai draudžia (išskyrus kelias išimtis) artimiems asmenims kartu dirbti valstybės tarnyboje, jeigu juos sieja tiesioginis tarnybinio pavaldumo ir kontrolės santykiai. Esant tokiai padėčiai, interesų konfliktas dėl šių asmenų veiklos būtų nuolatinis, objektyviai nepašalinamas jokiais kitomis priemonėmis, tik atitinkamų darbuotojų atleidimu iš pareigų. Priešingu atveju jie negalėtų tinkamai atlikti savo pareigų, nes tektų apskritai nusišalinti nuo savo tiesioginių ir kasdinių funkcijų atlikimo. Taigi Įstatymo nuostatos iš esmės taikytinos tik tais atvejais, kai artimų valstybės tarnyboje dirbančių asmenų nesieja tiesioginio tarnybinio pavaldumo bei kontrolės santykiai, t. y. kai interesų konfliktas yra vienkartinio, situacinio pobūdžio. Tokiais atvejais Įstatymas minėtiems asmenims nedraudžia kartu dirbti vienoje valstybės ar savivaldybės institucijoje, o tik įpareigoja juos savo pareigas atlikti objektyviai ir nešališkai:

- nusišalinti ir nepriimti (nedalyvauti priimant) jokių sprendimų, susijusių (ir) su jų ar jiems artimų asmenų privačiais interesais;
- vykdyti interesų konfliktų prevenciją.

⁹⁶ VTEK 2009 m. rugsėjo 9 d. Nr. Komisijos sprendimas KS-72, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2009.

⁹⁷ VTEK 2008 m. balandžio 10 d. Komisijos sprendimas Nr. KS-29, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2008.

Taip pat klaidingas įsitikinimas, kad nepotizmo pavojus nekyla tuomet, kai sprendimo priėmimo procedūros „išskaidytos“ į daugelį etapų, o jį priimant dalyvauja ir nesuinteresuoti asmenys.

Pavyzdžiui, valstybės institucijos vadovas sprendė toje pačioje institucijoje dirbančios savo sutuoktinės tarnybos klausimus. Vienas iš tokių sprendimų – vienkartinės išmokos savo sutuoktinei paskyrimas. Šis asmuo tokį savo elgesį motyvavo tuo, jog minėtąjį sprendimą priėmė jam pavaldus asmuo, kurį institucijos vadovas „tik patvirtino parašu“. Todėl, anot jo, „dokumento tvirtinimas negalėtų būti sietinas su tiesioginiu sprendimo priėmimu ir bendro sąrašo patvirtinimas niekaip negali daryti įtakos sprendimų turiniui“. Komisija konstatavo, kad toks argumentas neatleidžia nuo pareigos vengti interesų konflikto, kurios šiuo atveju minėtasis asmuo nevykdęs.⁹⁸

Kitas pavyzdys: aukštosios mokyklos vadovas, sprenddamas kartu dirbančios sutuoktinės tarnybos klausimus, tokį savo elgesį motyvavo tuo, esą „tai buvo nors ir galutinis, bet tik ketvirtas ar penktas parašas“. Nes, anot jo, už bet kokio sprendimo „tikslingumą atsako kiekvienas iš prieš tai pasirašiusių asmenų“. Komisija konstatavo, kad toks argumentas neatleidžia nuo pareigos vengti interesų konflikto, kurios šiuo atveju minėtasis asmuo nevykdęs.⁹⁹

Kaip nepotizmo priežastis galima paminėti šias:

- turimas privatus interesas, t. y. rūpinimasis savo artimų asmenų darbo galimybėmis ir gerove;
- tarnybinė kompetencija asmeniškai spręsti artimų asmenų tarnybos klausimus;
- kitokios galios tiesiogiai ar netiesiogiai paveikti kitų asmenų, sprendžiančių artimų asmenų tarnybos klausimus, sprendimus.

Šių aplinkybių visuma valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui, turinčiam priimti atitinkamą sprendimą, sukelia interesų konfliktą, kuriam esant šis privalo nusišalinti ir imtis visų kitų interesų konfliktų prevencijos (pašalinimo) priemonių. To nepadarius, pažeidžiamos imperatyvios Įstatymo nuostatos:

- draudimas veikti esant interesų konflikto situacijai;
- pareiga nusišalinti;
- draudimas naudotis savo pareigomis, galia ir vardu siekiant paveikti kitų asmenų sprendimus, sukeliančius interesų konfliktą.

Galima paminėti nepotizmui atsirasti „jautrių“ profesijų ir sričių pavyzdžius:

- sveikatos ir socialinė apsauga (ligoninių, poliklinikų, sanatorijų, globos namų vadovai ir pan.);
- švietimas ir ugdymas (ikimokyklinės įstaigos, mokyklos, gimnazijos, licėjai, kolegijos, profesinės ir aukštosios mokyklos (universitetai, kolegijos);
- statutinės organizacijos (priešgaisrinė apsauga, policija, pasienio apsauga, muitinė);
- teisėsaugos institucijos (teismai ir prokuratūros).

Taigi, kad nemažėtų visuomenės pasitikėjimas valdžios galiomis sąžiningai ir nepriekaištingai atlikti jos tiesiogines funkcijas, tuo pačiu neprastėtų ir valdžios institucijų teikiamų paslaugų kokybė, kad ilgainiui atitinkamos valstybinės institucijos visuomenės akyse taptų nešališkomis,

⁹⁸ VTEK 2008 m. lapkričio 6 d. Komisijos sprendimas Nr. KS-86, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2008.

⁹⁹ VTEK 2009 m. rugsėjo 9 d. Nr. Komisijos sprendimas KS-72, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2009.

vienodai objektyviai visai visuomenei tarnaujančiomis įstaigomis, o ne uždaromis, „savų žmonių klando“ valdomomis struktūromis, kuriose viešpatauja klientelizmas, favoritizmas, „šeimyninės rangos metodai“ bei panašūs neteisėti tarnybinio protegavimo santykiai, būtina efektyvi nepotizmo prevencija. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, sužinojęs, kad institucijoje, kurioje jis dirba, siekia įsidarbinti jam artimas (-i) asmuo (-enys), dėl kurio (-ių) tarnybos jis turi ir ateityje turės priimti atitinkamus sprendimus, nedelsdamas privalo vykdyti šias Įstatymo nuostatas:

- nusišalinti;
- raštu informuoti savo tiesioginį vadovą apie susidariusią interesų konflikto situaciją;
- nustatyta tvarka papildyti savo privačių interesų deklaraciją, kurioje aiškiai ir suprantamai turi būti aprašyta interesų konflikto situacija;
- prašyti, kad tiesioginis vadovas (arba, jei į interesų konfliktą patenka institucijos vadovas, – jį į pareigas priėmęs asmuo) raštu pateiktų rekomendacijas, kaip teisingai elgtis esamoje interesų konflikto situacijoje. Paprastai teikiamas pavedimas atitinkamus klausimus spręsti kitiems asmenims, kuriems interesų konfliktas šioje situacijoje nekyla;
- vykdyti tiesioginio vadovo (į pareigas skyrusio asmens) pateiktas rekomendacijas;
- užtikrinti, kad tarnautojas (-ai), kurio (-ių) tarnyba jam kelia interesų konfliktą, visus tarnybinius prašymus teiktų ne jam asmeniškai, bet tiems asmenims, kuriems tokių prašymų nagrinėjimas interesų konflikto nekelia. Valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų vadovai ar jų įgalioti atstovai, gavę atitinkamus pavaldžių darbuotojų paklausimus, privalo jiems teikti išankstines rašytines rekomendacijas dėl interesų konfliktų prevencijos, nes tai yra tiesioginė šių asmenų pareiga, kurios nevykdymas reiškia imperatyvių Įstatymo nuostatų pažeidimą (Įstatymo 22 straipsnio 2 dalis).

Deja, ne visada visi asmenys laikosi nustatytų taisyklių arba tai daro tik formaliai. Vienas pavyzdžių: ligoninės direktoriui kilo viešųjų ir privačių interesų konflikto situacija jo sutuoktinei įsidarbinus jo vadovaujamoje institucijoje. Ligoninės steigėja savivaldybė leido direktoriui savo nuožūra išspręsti tokią interesų konflikto situaciją, pati į šį procesą visiškai nesikišo ir jo įgyvendinimo eiga bei rezultatais nesirūpino. Minėtasis vadovas asmeniškai išleido įsakymą, kuriuo įpareigojo sau pavaldų ligoninės darbuotoją spręsti jo sutuoktinės tarnybos eigos klausimus. Paaiškėjo, kad tai buvo tik fiktyvus, formaliai priimtas ir visiškai nevykdomas įsakymas, nes visus minėtuosius klausimus ir toliau sprendė pats ligoninės vadovas. Komisija pripažino, jog tokia situacija susidarė dėl to, kad savivaldybė visiškai nekontroliavo, kaip jai pavaldžios gydymo įstaigos vadovas laikosi Įstatymo nuostatų. Savivaldybės pozicija leisti ligoninės direktoriui pačiam sureguliuoti jam kilusį interesų konfliktą Įstatymo nuostatų prasme buvo netinkama.¹⁰⁰

4.7. Interesų konfliktas

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija yra pažymėjusi, jog *nors interesų konfliktas pats savaime dar nėra korupcija, ji neišvengiamai atsiranda ten, kur konfliktai tarp valstybės tarnautojų privačių interesų ir viešųjų pareigų sprendžiami netinkamai arba nesprendžiami apskritai. Esant tokiai padėčiai visuomenė nustoja tikėti ir pasitikėti valdžia.*¹⁰¹

¹⁰⁰ VTEK 2007 m. spalio 18 d. Komisijos sprendimas Nr. KS-72, prieiga per internetą: http://old.vtek.lt/sprendimai/sprendimai.php?page=sp_rezultatai&uzklausa=visi&year=2007.

¹⁰¹ Prieiga per internetą: www.oecd.org.

Interesų konfliktas yra situacija, kai asmuo eidamas savo tarnybines pareigas privalo atlikti tam tikrą veiksmą, tačiau tas veiksmas (tarnybinių funkcijų dalis, pavedimas ar pan.) yra susijęs ne tik su jo tiesioginėmis pareigomis, bet ir su jo ar jam artimo asmens privačiu interesu. Su interesų konfliktais yra tiesiogiai susiję ir šie paplitę korupciniai reiškiniai: jau anksčiau minėtas **nepotizmas, klientelizmas** – galia grindžiami politiniai santykiai ir sprendimų priėmimo procedūros, taip pat **kronizmas** – draugų ir bičiulių protegavimas.

Interesų konfliktų valdymas bei jų prevencija – neatsiejama universalių tarnybinės etikos (elgesio) nuostatų, įtvirtintų ne tik viešojo, bet ir privatačiojo sektoriaus etikos kodeksuose, dar apibrėžiamų kaip tarnautojo pareiga veikti nešališkai, dalis. Viešajame sektoriuje dirbantiems asmenims galinčios kilti interesų konflikto situacijos apibrėžimas ir priemonės joms išvengti arba atsiradus – suvaldyti, numatyti VPIDVT įstatyme. Šio specialaus įstatymo imperatyvių reikalavimų privalo laikytis visi valstybės tarnyboje dirbantys asmenys. Tiesioginių tarnybinių pareigų ir pavedimų vykdymas nelaikomas pateisinama priežastimi, atleidžiančia asmenis nuo Įstatyme įtvirtintos pareigos vengti interesų konflikto: „Pareiškėjas nurodo, kad jis negalėjo pažeisti Įstatymo, nes veikė savo kompetencijos ribose, numatytose Vietos savivaldos įstatyme ir kituose teisės aktuose. Atsakant į šį argumentą pažymėtina, kad Įstatyme nustatyti reikalavimai, apribojimai ir draudimai kaip tik ir taikomi asmenims, dirbantiems valstybinėje tarnyboje ir atliekantiems tarnybines funkcijas, priskirtinas jų kompetencijai“ (2007 m. gegužės 18 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. A²-245/2007). Valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens veikloje gali iškilti pareigų priešprieša, tačiau ji privalo būti sprendžiama viešojo intereso naudai: „Viena vertus, toks asmuo turi pareigą vykdyti savo tiesiogines tarnybines funkcijas. Kita vertus, toks asmuo taip pat turi pareigą vengti interesų konflikto. Kaip turi būti išsprendžiama ši valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens pareigų priešprieša, būtent ir yra numatyta Įstatyme. Pagal šio įstatymo 11 straipsnio 1 ir 2 dalis, minėta pareigų priešprieša yra sprendžiama suteikiant viršenybę pareigai vengti interesų konflikto. Todėl teiginiai, jog tiesioginių tarnybinių pareigų vykdymas buvo viršesnis už viešųjų ir privačių interesų derinimo taisyklės, yra nepagrįsti.“ (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. lapkričio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-1422/2010).

Kalbant apie viešuosius interesus, būtina paminėti jų sampratą. *Viešieji interesai – tai visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai*¹⁰². Nors teisės doktrinoje galima rasti įvairesnių ir platesnių sampratų, tačiau, VTEK nuomone, minėta įstatyminė nuostata geriausiai atspindi viešojo intereso esmę. Be to, VPIDVT įstatymas užtikrina ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalies nuostatą, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms ir įtvirtina viešųjų sprendimų priėmimo nešališkumą, objektivumą, skaidrumą ir viršenybę prieš asmenų privačius interesus (1 straipsnis).

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad „valstybės tarnybos paskirtis – garantuoti viešąjį interesą. Tad valstybės tarnyboje viešasis interesas turi dominuoti privačių interesų atžvilgiu. Valstybės tarnyboje turi būti išvengta viešųjų ir privačių interesų konfliktų, neturi būti sudaromos prielaidos tokiems konfliktams kilti. Valstybės tarnybos teikiamos galimybės negali būti naudojamos asmeniniam pasipelnymui. Garantuojant viešąjį interesą, būtina išvengti nepagrįsto ir neteisėto interesų grupių poveikio, juo labiau spaudimo valstybės tarnautojams, priimantiems sprendimus vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas, arba daly-

¹⁰² Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio 3 dalis. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0E550D6ADF0/jyNNTvQiqq>.

vaujantiems tuos sprendimus rengiant, vykdam, koordinuojant ir/arba kontroliuojant jų vykdymą ir pan.“ (2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas).

Valstybės tarnyboje dirbančių asmenų elgesį, susijusį su interesų konflikto situacijomis, prižiūri ir kontroliuoja Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, kuri ne tik priima individualius sprendimus dėl valstybės tarnautojų, pareigūnų, ar politikų tarnybinių veiksmų etiškumo, bet ir teikia jiems išankstines metodinio pobūdžio rekomendacijas dėl interesų konfliktų prevencijos ir konkrečiose situacijose asmenims ar įstaigų vadovams pataria pasielgti taip, kad jų veikloje būtų išvengta net ir galimo (potencialaus) interesų konflikto. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos kompetencija interesų konfliktų priežiūros bei prevencijos klausimais nustatyta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. liepos 1 d. priimtame **Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatyme**¹⁰³.

VPIDVT Įstatyme vartojama sąvoka „sprendimas“ apima bet kokią valstybės tarnyboje dirbančio asmens veiksmą.

Pavyzdys. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą (savo tiesioginio vadovo ir pan.), dalyvauja darbo grupių, komisijų, komitetų veikloje, rašo tarnybinius raštus, rengia įsakymus, atstovauja, tarpininkauja, vizuoja dokumentus ir t. t. Visi šie veiksmai Įstatymo prasme yra prilyginami sprendimui.

Įstaigos vadovas, sau pavaldiems asmenims duodamas tarnybinių pavedimą, informintą viza, spręsti ir su jo privačiais interesais susijusį tarnybinių klausimą, veikia interesų konflikto situacijoje ir pažeidžia Įstatymo reikalavimus veikti objektyviai bei nešališkai (žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. birželio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-923-08).

Interesų konfliktas gali kilti bet kurioje sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo stadijoje: *„Visiškai nepagrįstai pareiškėjas teigia, kad jis tik pasirašė darbo grupės, kuri svarstė sprendimus, tačiau jų niekaip nekeitė ir jiems nedarė įtakos, todėl buvo praktiškai nusišalinęs nuo visų sprendimų priėmimo ir svarstymo. Pareiškėjas, pasirašydamas sutartį, atstovavo savivaldybės administracijai, t. y. veikė jos interesais, todėl sutarties pasirašymas negali būti laikomas formaliu. Taigi, pareiškėjas nevykdė Įstatyme įtvirtintos pareigos, įpareigojančios jį vengti interesų konflikto bei nusišalinti tokiame konfliktui iškilus“* (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gruodžio 19 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5160-331/2013).

Sprendimas + privatus interesas = interesų konfliktas

Interesų konfliktas yra situacija, kai valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas (ar pavedimą), privalo priimti (ar dalyvauti priimant) sprendimą, kuris yra susijęs ir su jo privačiu interesu.

Pavyzdys. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas, privalo dalyvauti sprendžiant ir savo sutuoktinio (-ės) žemės sklypo paskirties keitimo klausimą. Nors asmuo dar nesiima jokių veiksmų (nerengia atitinkamų dokumentų ir pan.), jis yra interesų konflikto situacijoje.

¹⁰³ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.789C6EE505FD/exkZadhAwF>.

Interesų konfliktas – dar ne Įstatymo reikalavimų pažeidimas, bet aiškus signalas, jog asmuo privalo nedelsdamas imtis šiame Įstatyme numatytų procedūrų, kad jo išvengtų. Tol, kol asmuo neatlieka jokių tarnybinių veiksmų, negalima teigti, kad jis jau veikia interesų konflikto situacijoje. Būdamas tokioje rizikos zonoje asmuo privalo vykdyti Įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą nusišalinimo procedūrą, kuri apima ir vadovo bei savo kolegų (jeigu sprendimai kolegialūs) informavimą apie iškilusią interesų konflikto situaciją. Privatūs interesai ir aplinkybės, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas, taip pat privalo būti nurodyti privačių interesų deklaracijoje Įstatymo II skirsnyje „**Privačių interesų deklaravimas**“ nustatyta tvarka bei terminais. Visos šios procedūros privalo būti įvykdytos iki asmeniui atliekant bet kokį, ir su jo privačiu interesu susijusį, tarnybinį veiksmą.

Asmuo jo tarnybiniėje veikloje iškilusio interesų konflikto privalo vengti aktyviais ir aiškiai išreikštais veiksmais. Todėl negali būti laikomi tinkamais teiginiai, kad „mano privatūs interesai buvo visiems gerai žinomi“, „niekas nereikalavo, kad nusišalinčiau“, „sprendimai priimti absoliučia balsų dauguma, todėl mano balsas nebuvo lemiamas“, „dalyvavau pasyviai, sprendimo neįtakojau“ ir pan.

Vertindamas VPIDVT įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą **nusišalinimo institutą** teismas yra konstatavęs, kad aiškiai išreikštas asmens nusišalinimas ir įgaliotų asmenų informavimas apie susidariusią interesų konflikto situaciją yra privaloma sąlyga siekiant pripažinti, kad valstybės tarnyboje dirbantis asmuo tinkamai vykdė VPIDVT įstatymo nuostatas: „<...> buvo svarbi ne galimybė ministrui realizuoti pareigą nusišalinti, bet jo elgesys, iškilus interesų konflikto situacijai kreipiantis į tiesioginį vadovą (Ministrą Pirmininką) dėl nusišalinimo. Vadovas galėjo ir nepriimti ministro išreikšto nusišalinimo bei galėjo įpareigoti jį dalyvauti tolesnėse sprendimų priėmimo procedūrose. Tačiau, šiuo atveju, svarbu tai, kad ministras nesiėmė jokių konkrečių veiksmų, kad interesų konflikto išvengtų, subjektyviai vertindamas savo kaip ministro pareigas“ (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. balandžio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1121/2011).

Sprendimas + privatus interesas + veika = Įstatymo pažeidimas

Jeigu valstybės tarnyboje dirbantis asmuo patenka į interesų konflikto situaciją ir nusišalina, t. y. priima ar dalyvauja priimant sprendimą, susijusį ir su jo privačiu interesu, jis pažeidžia prievolę vengti interesų konflikto ir pareigą nusišalinti.

Pavyzdys. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas, privalo dalyvauti sprendžiant ir savo sutuoktinio (-ės) žemės sklypo paskirties keitimo klausimą. Jis imasi šios užduoties – parengia atitinkamus procesinius dokumentus, atlieka kitus veiksmus. Nusišalindamas nuo šio sprendimo rengimo, svarstymo ir priėmimo, asmuo pažeidžia Įstatyme nustatytą prievolę vengti interesų konflikto ir pareigą nusišalinti.

Įpareigojimas valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims vengti interesų konfliktų yra formalus, todėl ir šio imperatyvo pažeidimas nėra nustatinėjamas remiantis padariniais – būta pastangų (siekti) iš atitinkamų veiksmų gauti konkrečios asmeninės naudos ar ne. Vadinasi, nagrinėjamo pavyzdžio atveju visiškai nesvarbu, ar asmuo, veikdamas interesų konflikto situacijoje, tinkamai sprendė savo sutuoktinio (-ės) reikalus – ar laikėsi visų teisės aktais nustatytų procedūrų, ar jų nepaisė, ar iš to gavo kokios nors naudos, ar jos negavo.

„Privatus interesas apima ir kitokio pobūdžio, nebūtinai materialinį, suinteresuotumą. Jis gali būti ir nematerialus, bet nukreiptas į konkretaus asmens naudos sukūrimą ateityje“ (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. sausio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-30/2012, 2012 m. kovo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴²-185/2012). „Įstatymo pažeidimo kvalifikavimui pakanka nustatyti, jog priimant sprendimą valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo nepasielgė taip, kad nekiltų abejonių, jog egzistuoja toks konfliktas. Todėl nėra reikšminga, ar priimtas sprendimas yra naudingas valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens sutuoktinės giminaičiams, kadangi net ir nenaudingas sprendimas artimam asmeniui gali sukelti interesų konfliktą. Konfliktą kelia asmens, dirbančio valstybės tarnyboje, galimas šališkumas priimant sprendimus, jo teigiamas ar neigiamas nusistatymas. Todėl valstybės tarnautojas priimdamas sprendimus privalo vengti net šališkumo regimybės. Toks teisės aiškinimas grindžiamas Įstatymo 1 straipsnyje įtvirtinta šio įstatymo paskirtimi, kuria siekiama įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą“ (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²⁶¹-3154/2011).

Interesų konfliktai gali būti:

- **Realūs.** Tarnybinį klausimą, susijusį su turimais privačiais interesais, asmuo turi spręsti esamu metu – „čia ir dabar“.
- **Galimi.** Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo turi privačių interesų, dėl kurių, eidamas tarnybines pareigas, ateityje neabejotinai turės priimti sprendimus ar dalyvauti juos priimant.

Valstybinės tarnybos patikimumui, jos reputacijai vienodai kenkia tiek realiai egzistuojančių, tiek galimų interesų konfliktų situacijos, jeigu jos nėra tinkamu būdu išspręstos.

Vyriausioji tarnybinės etikos komisija yra priėmusi keletą rezoliucijų, kuriose pateikė metodinio pobūdžio rekomendacijas, koku būdu ir priemonėmis valstybės tarnyboje dirbantys asmenys turėtų šalinti jų veikloje iškilusią interesų konflikto situaciją:

- 2011 m. gegužės 11 d. rezoliucija¹⁰⁴ Nr. KS-41 „**Dėl prievolės vengti interesų konflikto ir pareigos nusišalinti**“;
- 2016 m. vasario 24 d. rezoliucija¹⁰⁵ Nr. KS-18 „**Dėl savivaldybės mero ir savivaldybės tarybos narių nusišalinimo**“;
- 2016 m. kovo 30 d. rezoliucija¹⁰⁶ Nr. KS-27 „**Dėl nusišalinimo savivaldybėse rengiant, svarsant ir priimant su mokesčių tarifų nustatymu (pakeitimu) susijusius sprendimus**“.

¹⁰⁴ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F93F96183943>.

¹⁰⁵ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e9fe6150defe11e58a92afc65dd68e97>.

¹⁰⁶ Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/images/VTEK_rezoliucija_del_nusisalinimo_savivaldybese_sprendziant_mokesciu_tarifu_nustatymo_klausimus.pdf.

Interesų konfliktų prevencija – tai ne draudimas turėti privačių interesų asmenims, dirbančiams valstybės tarnyboje. Teisėtų interesų ir asmeninių lūkesčių turi (ir gali siekti turėti) visi. Ne išimtis ir valstybės tarnyboje dirbantys asmenys. Visų valstybės tarnyboje kylančių interesų konfliktų išvengti neįmanoma, todėl ir jų uždrausti negalima. Visgi iki įsidarbindamas valstybės tarnyboje ir vėliau, jau eidamas pareigas, asmuo privalo tvarkyti savo privačius reikalus taip, kad jo tarnybinėje veikloje nekiltų interesų konfliktų.

Teisingiausia būtų interesų konfliktus:

- tinkamai nustatyti (atpažinti);
- suvaldyti;
- veiksmingai išspręsti (šalinti).

Interesų konfliktų prevencijos esmė – valstybės tarnyboje dirbančio asmens, šiam esant galimo ar realaus interesų konflikto situacijoje, elgesio (veiksmų) kontrolė.

4.7.1. Kaip atpažinti interesų konfliktą?

Dauguma valstybės tarnyboje kylančių interesų konfliktų yra prognozuojami, juos galima iš anksto numatyti ir, ėmusis atitinkamų prevencinių priemonių, nesunkiai suvaldyti, t. y. apskritai neleisti bet kokiam interesų konfliktui atsirasti ir realizuotis.

Psichologinis diskomfortas sprendžiant tam tikrus klausimus

Jeigu eidamas tarnybines pareigas patekote į padėtį, kuri Jums kelia vidinį (psichologinį) diskomfortą ir kuri visuomenės gali būti įvertinta kaip prieštaringa, būkite budrūs – yra didelė tikimybė, kad Jums kilo galimas ar net realus interesų konfliktas.

Visuomenės nuomonė

Atsakant į klausimą, kas yra interesų konfliktas, vertinimo kriterijumi taip pat laikytina ir visuomenės nuomonė, kad privatūs jai tarnaujancio asmens interesai gali paveikti jo tarnybinius veiksmus. Nebūtina kelti sau klausimo, ar tikrai gali taip atsitikti. Įspėjimu apie tokį pavojų asmuo, dirbantis valstybės tarnyboje, šiuo atveju turėtų laikyti visuomenei kylančias abejones dėl jo tarnybinio elgesio tinkamumo.

Didelė tikimybė, kad patekote į interesų konflikto situaciją, jei vykdydamas savo pareigas privalote spręsti klausimus, susijusius ir su:

- Jūsų šeimos (giminės) ar nuosavu verslu;
- Jūsų turimomis bendrovių ir įmonių akcijomis (dalimis, pajais);
- Jūsų profesine veikla: darbu kitose įmonėse, įstaigose ir organizacijose, individualiu užimtumu (autorinėmis sutartimis) ir pan.;
- Jūsų naryste, ryšiais ir pareigomis įmonėse, įstaigose ir organizacijose ar fonduose;
- Jūsų finansiniais ar moraliniais įsipareigojimais (skola) kitiems asmenims, kitais civiliniais santykiais;
- iš kitų asmenų gautomis (jiems suteiktomis) dovanomis ir paslaugomis;
- Jūsų priešišku (ginču ar konkurencija) kitų asmenų ar grupių atžvilgiu;
- Jūsų artimų (Jums svarbių) asmenų darbu toje pačioje institucijoje;
- Jūsų ketinimais, susijusiais su naujo darbo paieškoms, derybomis su būsimuoju darbdaviu ir pan.

Tai tik pavyzdinis sąrašas privačių interesų, kurie valstybės tarnyboje gali sukelti interesų konfliktus. Kiekvienas atvejis yra individualus, todėl turėtų būti vertinamas atskirai, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.

VPIDVT įstatymas valstybės tarnyboje dirbančio asmens privatų interesą prilygina jam **artimų asmenų**, nurodytų VPIDVT įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje, turimiems interesams. Vadinasi, valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui interesų konflikto situacija kiltų ir tada, jei jis, eidamas savo tarnybines pareigas, turėtų spręsti ne tik jam pačiam, bet ir bet kuriam kitam pirmiau išvardytam jo artimajam asmeniškai svarbų (rūpimą) klausimą.

Situacijos, sukeliančios interesų konfliktą, būna labai įvairios, retais atvejais – tapačios (atsikartojančios), pasitaiko tikrai komplikuočių, sunkiai atpažįstamų atvejų, kai reikalingi kvalifikuotų specialistų ar tarnybos (tiesioginių) vadovų išaiškinimai. Todėl, susidarius pirmiau nurodytoms interesų konflikto aplinkybėms, visas Jums kylančias abejones atvirai išdėstykite institucijos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, savo tiesioginiam vadovui, tarnybinės etikos specialistui arba tiesiogiai **Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai** ir paprašykite pateikti išankstines rašytines rekomendacijas, kaip turėtumėte tinkamai pasielgti.

4.7.2. Interesų konfliktų valdymas ir šalinimas

Interesų konfliktų valdymo ir sprendimo (šalinimo) galimybės priklauso nuo kiekvienos konkrečios situacijos. Turėtų būti taikoma viena iš šių priemonių (pateikiamas sąrašas yra tik pavyzdinis):

- privataus intereso atsisakymas arba likvidavimas;
- VPIDVT įstatymo 11 straipsnio 2 dalyje nurodyto nusišalinimo nuo klausimo sprendimo realizavimas;
- priėjimo prie atitinkamos informacijos apribojimas;
- pavedimas atlikti funkcijas, nekeliančias interesų konflikto;
- tarnybinių pareigų ir atsakomybių pertvarkymas;
- visiškas (ne vienkartinis) atsisakymas atlikti pareigas, susijusias su privačiais interesais;
- atsistatydinimas (atleidimas) iš valstybinės tarnybos.

Interesų konflikto grėsmę valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui ne visada įmanoma pašalinti įvykdant vienkartinio nusišalinimo (nušalinimo) procedūrą, pavyzdžiui, kai toks konfliktas susijęs su valstybės tarnyboje dirbančio asmens šeima, etnine ar religine priklausomybe. Jei interesų konfliktai kyla dažnai, ypač jei jie yra nuolatinio pobūdžio (pavyzdžiui, sutuoktiniams dirbant vienoje institucijoje), nusišalinimo procedūra gali būti apskritai neveiksminga – net ir atlikta tinkamai ji gali neįtikinti visuomenės (arba sudaryti įspūdį, kad nusišalinta formaliai, tik dėl akių), kuri toliau abejos, ar tikrai nusišalinimas bus deramai įgyvendintas, o nušalintas (nusišalinęs) asmuo neturės jokių kitų galimybių sau palankiu būdu paveikti sprendimą, kuriuo yra suinteresuotas asmeniškai.

Lietuvos teismų praktikoje laikomasi nuostatos, kad Įstatymu galima išspręsti tik vienkartinio, atsitiktinio interesų konflikto situaciją. Interesų konfliktui, kylančiam dėl tarnautojo atliekamų tarnybinių funkcijų ir jo turimų asmeninių interesų, įgijus nuolatinį pobūdį, kyla grėsmė, kad tarnautojas visiškai negalės tinkamai atlikti savo tarnybinių pareigų. Nusišalinimo ir nušalini-

mo institutas šiuo atveju nebūtų veiksmingas, nes tarnautojui tektų visiškai nusišalinti nuo savo tiesioginių kasdinių funkcijų atlikimo (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1998 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-85/1998).

Daugumą pirmiau išvardytų interesų konfliktų valdymo ir šalinimo priemonių vykdo ne pats interesų konfliktą patiriantis asmuo, bet jo vadovai (tiesioginis ar institucijos). Šių asmenų dalyvavimas sprendžiant jiems pavaldiems darbuotojams iškilusias interesų situacijas ir kitas tarnybinės etikos (elgesio) dilemas yra nepaprastai svarbus ir reikšmingas. Daugeliu atveju be tokio vadovų dalyvavimo ir bendradarbiavimo su atitinkamo tarnybinio patarimo reikalingais pavaldiniais interesų konfliktų prevencija iš viso objektyviai negalėtų būti įgyvendinama.

Institucijos vadovai savo kolegoms yra ne tik patarėjai, bet ir tinkamo elgesio pavyzdžiai. Todėl „valstybės institucijos vadovams yra taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei eiliniams pareigūnams. Visuomenė turi pagrįstą lūkesčių, kad valstybės institucijos vadovai yra ne tik aukštesnės profesinės kvalifikacijos, bet ir veikia laikydamiesi aukštesnių moralės ir tarnybinės etikos principų“. (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis. Administracinių teismų praktika. 2004. Vilnius, Nr. 6, p. 116–131).

4.7.3. Vadovų pareigos ir atsakomybė įgyvendinant interesų konfliktų prevenciją

VPIDVT įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktas valstybės ir savivaldybių įstaigų vadovus tiesiogiai įpareigoja prižiūrėti, kad jų vadovaujamoje institucijoje būtų tinkamai vykdomos VPIDVT įstatymo nuostatos, susijusios su interesų konfliktų prevencija ir jų šalinimu. VPIDVT įstatymas ir jo priežiūrą atliekanti **Vyriausioji tarnybinės etikos komisija** minėtiems asmenims yra nustačiusi tam tikras priemones jiems keliamiems reikalavimams įgyvendinti:

- spręsti tarnybine prasme pavaldžių asmenų nušalinimo klausimus: patenkinti pareikštą nusišalinimą, jei tai nepadaryta – pačiam nušalinti asmenį; arba motyvuotu rašytiniu sprendimu nepriimti pareikšto nusišalinimo ir įpareigoti asmenį toliau dalyvauti klausimo, keliančio šiam interesų konfliktą, sprendimo procedūrose, tuo pačiu prisiimant atsakomybę už iš to kylančius padarinius (VPIDVT įstatymo 11 straipsnio 2 ir 5 dalys);
- nuolat kontroliuoti ir prižiūrėti, kad tarnybine prasme jiems pavaldūs asmenys nustatyta tvarka ir terminais pildytų ir teiktų savo privačių interesų deklaracijas, žinoti ir domėtis aktualiais šių deklaracijų duomenimis, kitaip tariant, atlikti nuolatinę privačių interesų deklaracijų turinio kontrolę (plačiau apie tai žr. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2009 m. kovo 26 d. rezoliuciją¹⁰⁷ Nr. KS-25 „Dėl Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų laikymosi kontrolės vykdymo“);
- tarnybine prasme pavaldžių darbuotojų prašymu arba atsižvelgiant į jų privačių interesų deklaracijoje nurodytus duomenis ar kitas žinomas (paaiškėjusias) aplinkybes, galinčias kelti jiems interesų konfliktą, parengti ir teikti išankstines rašytines rekomendacijas, kaip darbuotojai privalo elgtis kiekvienu konkrečiu atveju (VPIDVT įstatymo 11 straipsnio 3 dalis ir 22 straipsnio 2 dalis).

Valstybės ir savivaldybių įstaigų vadovai turėtų būti pasirengę nagrinėti jiems pavaldiems darbuotojams kylančias interesų konfliktų situacijas. Ypač svarbu tokiais atvejais įvertinti, ar žino-

¹⁰⁷ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F19613144F52>.

damas tam tikrus faktus protingas asmuo galėtų manyti, kad neišspręstas pavaldžių darbuotojų interesų konfliktas kelia grėsmę institucijos patikimumui (reputacijai). Spręsdami, kokiomis priemonėmis geriausia suvaldyti interesų konfliktą, vadovai turėtų atsižvelgti į institucijos ir visuomenės interesus, taip pat į teisėtus darbuotojų interesus bei kitas aplinkybes, tam tikrais atvejais – į darbuotojo einamų pareigų lygį ir rūšį bei interesų konflikto pobūdį.

Įstaigų vadovai, abejodami, kaip pasielgti ir kokį sprendimą priimti dėl pavaldžiam darbuotojui kilusio interesų konflikto (situacijos), patarimo ir metodinės pagalbos turėtų kreiptis į **Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją**.

4.8. Netinkamas paramos teikimas, rėmimas

Paramos teikimas bei jos gavimas yra reglamentuotas Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatyme¹⁰⁸ (toliau – LPI). Parama yra suprantama kaip paramos teikėjų savanoriškas ir neatlygintinas paramos dalykų teikimas paramos gavėjams LPI nustatytais tikslais ir būdais. Paramos tikslas – teikti paramos dalykus paramos gavėjams, t. y. pelno nesiekiantiems vienetams, jų įstatuose ar nuostatuose arba religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų kanonuose, statutuose ir kitose normose numatytiems visuomenei naudingiems tikslams. Kad parama netaptų neteisėtu rėmimu, kaip korupcinio pobūdžio teisės pažeidimo išraiška, reikalinga aptarti pagrindinius teisėto paramos teikimo momentus. LPI įteisinta, kad įmonės, kuriose valstybei ir (ar) savivaldybei nuosavybės teise priklausančios akcijos visuotiniame akcininkų susirinkime suteikia daugiau kaip 50 procentų balsų (toliau – Įmonės), gali teikti paramą, ir ji yra pripažįstama pagal LPI, jeigu:

- jos neturi mokestinių nepriemokų Lietuvos Respublikos valstybės biudžetui, savivaldybių biudžetams ar fondams, į kuriuos mokamus mokesčius administruoja Valstybinė mokesčių inspekcija;
- neturi išskolinimų su praleistais mokėjimo terminais Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetui bei laiku neįvykdytų skolinių įsipareigojimų pagal paskolos sutartis ir kitus su Finansų ministerija pasirašytus įsipareigojamuosius skolos dokumentus arba pagal su valstybės garantija sudarytas sutartis.

Pažymėtina, kad valstybės, savivaldybių įmonės, institucijos ir biudžetinės įstaigos pagal LPI paramos teikti negali.

4.8.1. Kam įmonės gali teikti paramą?

Subjektai tampa paramos gavėjais ir įgyja teisę gauti paramą tik LPI nustatyta tvarka įgiję paramos gavėjo statusą.

Svarbu atkreipti dėmesį, ar Įmonių parama teikiama paramos gavėjo statusą turintiems ir Lietuvos Respublikoje įregistruotiems paramos gavėjams, t. y.:

- labdaros ir paramos fondams,
- biudžetinėms įstaigoms,
- asociacijoms,
- viešosioms įstaigoms,

¹⁰⁸ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C0FF21832A85/VaYEKaMJIQ>.

- religinėms bendruomenėms, bendrijoms ir centrams,
- tarptautinių visuomeninių organizacijų skyriams (padaliniams),
- kitiems juridiniams asmenims, kurių veiklą reglamentuoja specialūs įstatymai ir kurių veiklos tikslas nėra pelno siekimas, o gautasis pelnas negali būti skiriamas jų steigėjams, dalininkams ar nariams.

Paramos gavėjos taip pat gali būti užsienyje esančios lietuvių bendruomenės ir kitos lietuviškos įstaigos ar organizacijos (*užsienyje esančių lietuvių bendruomenių, kitų lietuviškų įstaigų ar organizacijų, kurios gali būti paramos gavėjos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą, sąrašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu¹⁰⁹ Nr. V-265*) bei Europos ekonominės erdvės valstybėse įsteigti juridiniai asmenys ar kitos organizacijos, kurių veiklos tikslas nėra pelno siekimas, o gautas pelnas negali būti skiriamas jų dalyviams (*tai reglamentuota* Dokumentų, įrodančių, kad paramos teikėjo parama teikiama Europos ekonominės erdvės valstybėse įsteigtų juridinių asmenų ar kitų organizacijų veiklos dokumentuose numatytiems visuomenei naudingiems tikslams, nurodytiems Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje, pateikimo Valstybinei mokesčių

inspekcijai tvarkoje, patvirtintoje Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2015 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. VA-28¹¹⁰.

Svarbu atkreipti dėmesį, ar paramos teikimo ir gavimo faktas turi būti įforminamas atitinkama sutartimi arba kitais paramos perdavimo faktą patvirtinančiais laisvos formos dokumentais, turinčiais privalomus Buhalterinės apskaitos įstatymo nustatytus rekvizitus (sutartis nebūtina, jeigu parama teikiama ne Notariato įstatymo nustatyta tvarka ir nenustatomos papildomos paramos davėjo sąlygos).

4.8.2. Kokiems tikslams ir kas gali būti teikiama kaip parama?

Įmonės paramą gali skirti pirmiau minėtiems paramos gavėjams tik jų įstatuose ar nuostatuose arba religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų kanonuose, statutuose ir kitose normose numatytiems visuomenei naudingiems tikslams.

Veikla visuomenei naudingiems tikslams laikoma veikla tarptautinio bendradarbiavimo, žmogaus teisių apsaugos, mažumų integracijos, kultūros, religinių ir etinių vertybių puoselėjimo, švietimo, mokslo ir profesinio tobulinimo, neformalaus ir pilietinio ugdymo, sporto, socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos priežiūros, nacionalinio saugumo ir gynybos, teisėtvarkos, nusikaltamumo prevencijos, gyvenamosios aplinkos pritaikymo ir būsto plėtros, autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos, aplinkos apsaugos ir kitose visuomenei naudingomis ir nesavanaudiškoms pripažįstamos srityse (LPI 3 str. 3 dalis). Todėl paramos gavėjai gautą paramą gali panaudoti darbuotojų atlyginimams, reikalingam inventoriui, paslaugoms įsigyti, renginiams organizuoti, jei tokios išlaidos yra susijusios su jų visuomenei naudingų tikslų įgyvendinimu.

Įmonės paramos dalykus paramos gavėjams teikia visuomenei naudingiems tikslams, o biudžetinėms įstaigoms – jų nuostatuose nustatytiems uždaviniais ir funkcijoms įgyvendinti.

¹⁰⁹ Prieiga per internetą: <https://e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=d8d141d02cdb11e4a83cb4f588d2ac1a&lang=lt>.

¹¹⁰ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/acc/legalAct.html?documentId=704b35f0e50211e4a4809231b4b55019&lang=lt>.

Įmonių teikiamos paramos dalykas gali būti:

- piniginės lėšos;
- bet koks kitas turtas, įskaitant pagamintas ar įsigytas prekes;
- suteiktos paslaugos.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad paramos dalykas **negali būti** Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių, valstybinio socialinio draudimo fondo, privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetų, privatizavimo fondo ir kitų valstybės pinigų fondų, Lietuvos banko, kitos valstybės ir savivaldybių piniginės lėšos, taip pat tabakas ir tabako gaminiai, etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai ir ribotai apyvartoje esantys daiktai. Ribotai apyvartoje esantys daiktai yra tam tikrų savybių turintys daiktai, kurių apyvarta ribojama visuomenės saugumo, sveikatos apsaugos ar kitu požiūriu, pavyzdžiui, ginklai. Ribotai apyvartoje esantiems daiktams nepriskiriamos laisvoje prekyboje esančios prekės, pavyzdžiui, maisto produktai ar medikamentai, nors jų realizavimo terminas gali būti apribotas.

4.8.3. Kaip nustatoma suteiktos paramos suma?

Įmonių suteiktos paramos suma nustatoma:

- teikiant paramą ilgalaikiu materialiuoju turtu, suteiktos paramos suma yra lygi šio turto likutinei vertei (įsigijimo kainai, atėmus apskaičiuotą nusidėvėjimą);
- teikiant paramą kitu turtu, suteiktos paramos suma yra lygi šio turto įsigijimo kainai;
- teikiant paramą paslaugomis, paramos suma yra lygi šių paslaugų savikainai, t. y. teikiant paramą paslaugomis, paslaugos kainai negali būti priskirta pelno marža. Tai reiškia, kad paslauga negali būti teikiama sutartinėmis ar paramos teikėjo nusistatytomis kainomis, pavyzdžiui, advokato, konsultanto nusistatytomis paslaugų kainomis;
- teikiant paramą panaudos teise perduodant ilgalaikį materialųjį turtą, paramos suma lygi apskaičiuotai šio turto nusidėvėjimo per laikotarpį, kurį paramos gavėjas jį naudojo, sumai.

Paramai skirtos išmokos priskiriamos ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams (Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo (toliau – PMĮ) 17 str. 2 d.).

Įmonei, suteikusiai paramą, leidžiama iš pajamų du kartus atskaityti LPĮ nustatyta tvarka paramai skirtas išmokas, įskaitant perleisto turto, suteiktų paslaugų vertę, bet ne didesnes kaip 40 proc. įmonės pajamų, apskaičiuotų iš pajamų atėmus neapmokestinamąsias pajamas (PMĮ 12 str.), leidžiamus atskaitymus (PMĮ 17 str. 1 d.) ir ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus (PMĮ 17 str. 2 d.), išskyrus paramą ir ankstesnių metų mokestinių laikotarpių nuostolius (PMĮ 28 str. 2 d.).

Įmonių paramai skirtų lėšų, kurios yra didesnės kaip 40 proc. mokesčio mokėtojo pajamų, apskaičiuotų iš pajamų atėmus neapmokestinamąsias pajamas, leidžiamus atskaitymus ir ribojamų dydžių atskaitymus, atskaityti negalima. Iš pajamų taip pat neatskaitomos išmokos grynaisiais pinigais, viršijančios 250 MGL (bazinės socialinės išmokos) dydžio sumą vienam paramos gavėjui per mokestinį laikotarpį.

Svarbu atkreipti dėmesį tai, kad iš pajamų neatimta paramai skirtų išlaidų suma į kitus metus neperkeliama.

Pavyzdys. Akcinė bendrovė per mokestinį laikotarpį vienam paramos gavėjui suteikė 20 000 Eur paramos grynaisiais pinigais. Apskaičiuojant apmokestinamąjį pelną, iš pajamų gali būti du kartus atskaitoma 250 MGL neviršijanti 9 500 Eur (38 Eur x 250) suteiktos paramos suma, tačiau ne didesnė kaip 40 proc. mokesčio mokėtojo pajamų, apskaičiuotų iš pajamų atėmus neapmokestinamąsias pajamas, leidžiamus atskaitymus ir ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus, išskyrus paramą ir ankstesnių metų mokestinių laikotarpių mokestinius nuostolius. 250 MGL viršijanti 10 500 Eur (20 000 - 9 500) grynaisiais pinigais suteiktos paramos suma priskiriama neleidžiamiems atskaitymams.

Kitas pavyzdys. UAB „X“ pagal ataskaitinių metų rezultatus gavo 35 000 Eur pajamų, iš kurių atėmus neapmokestinamąsias pajamas, leidžiamus atskaitymus ir ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus, išskyrus paramą ir ankstesnių metų mokestinius nuostolius, lieka 25 000 Eur. Per ataskaitinį laikotarpį bendrovė paramai ne grynaisiais pinigais pervedė 15 000 Eur. UAB „X“ iš pajamų gali atskaityti tik 10 000 Eur (25 000 x 0,4) paramai skirtų išlaidų sumą, nors dviguba paramai skirtų išmokų suma – 30 000 Eur (15 000 x 2). Iš pajamų neatimta paramai skirtų išlaidų suma (5 000 Eur) į kitus metus nepersikelia.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš įmonių pajamų, apskaičiuojant apmokestinamąjį pelną, negali būti atskaitoma:

- parama, suteikiama ne pagal LPĮ nuostatas, pavyzdžiui, kai parama suteikiama paramos gavėjo statuso neturinčiam juridiniam asmeniui;
- paramos, suteiktos grynaisiais pinigais, dalis, viršijanti 250 MGL (bazinės socialinės išmokos);
- paramai skirtų lėšų, didesnių kaip 40 proc. mokesčio mokėtojo pajamų, apskaičiuotų iš pajamų atėmus neapmokestinamąsias pajamas, leidžiamus atskaitymus ir ribojamų dydžių atskaitymus.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad paramai skirtomis sumomis negali būti didinami įmonių veiklos nuostoliai.

Pavyzdys. Iš UAB „Y“ veiklos pajamų atėmus neapmokestinamąsias pajamas, leidžiamus atskaitymus ir ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus, išskyrus paramą ir ankstesnių mokestinių laikotarpių mokestinius nuostolius, apskaičiuotas nuostolis – 16 000 Eur. Vertybinių popierių ir investicinių finansinių priemonių perleidimo rezultatas taip pat nuostolis – 24 000 Eur. Suteiktos paramos suma negali būti atskaitoma iš UAB „Y“ pajamų, t. y. negali būti priskirta mokestinių nuostolių sumai, perkeliama į kitus mokestinius nuostolius.

4.8.4. Atvejai, kai gauta parama gali būti laikoma panaudota ne pagal paskirtį

Kai paramos gavėjai, t. y. pelno nesiekiančios organizacijos, gautą paramą panaudoja ne pagal LPĮ nustatytą paskirtį, šias sumas reikia priskirti pelno mokesčio bazei. Pelno mokesčio bazei taip pat priskiriama iš vieno paramos teikėjo per mokestinį laikotarpį grynaisiais pinigais gautos paramos dalis, viršijanti 250 MGL (bazinės socialinės išmokos) (PMĮ 4 str. 6 d.).

Atvejai, kai parama naudojama ne pagal LPĮ nustatytą paskirtį:

- kai gauta parama naudojama politinėms partijoms ar politinėms kompanijoms finansuoti bei politinių kampanijų dalyvių politinių kampanijų laikotarpiu atsiradusiems ar su politinėmis kampanijomis susijusiems skolos įsipareigojimams padengti (LPĮ 10 str. 2.1 papunktis):

Pavyzdžiui, asociacija, kurios įstatuose numatyta pilietinio ugdymo veikla, iš rėmėjų gautą 5 000 Eur paramą panaudojo X politinės partijos rinkimų kampanijai finansuoti (dengiamos su rinkimų kampanija susijusio renginio išlaidos). Kadangi gauta parama panaudota su politine kampanija susijusiam renginiui organizuoti, visa panaudotoji parama priskiriama ne pagal LPĮ nustatytą paskirtį panaudotai paramai ir apmokestinama be atskaitymų, taikant 15 proc. pelno mokesčio tarifą;

- kai gauta parama perduodama kaip įnašas juridiniam asmeniui, kurio dalyvis yra paramos gavėjas;
- kai gauta parama panaudojama teikiant labdarą ne LPĮ nustatyta tvarka;
- kai gauta parama panaudojama neatsižvelgiant į paramos gavėjų veiklą reglamentuojančiame įstatyme nustatytus apribojimus;
- kai parama panaudojama ne visuomenei naudingiems tikslams, o privatiems poreikiams tenkinti.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad paramos gavėjai, t. y. pelno nesiekiančios organizacijos, gautos paramos, panaudotos ne pagal LPĮ nustatytą paskirtį, sumą, taip pat iš vieno paramos teikėjo per mokestinį laikotarpį grynaisiais pinigais gautos paramos dalį, viršijančią 250 MGL (bazinės socialinės išmokos) dydžio sumą, privalo priskirti pelno mokesčio mokestinei bazei (pajamoms) ir apmokestinti be atskaitymų, taikant 15 proc. pelno mokesčio tarifą.

4.8.5. Akivaizdūs piktnaudžiavimo paramos lengvata atvejai

Akivaizdūs piktnaudžiavimo paramos lengvata atvejai yra, kai:

- 1) suteikta parama panaudojama ne pagal paskirtį (pavyzdžiui, prabangiam automobiliui įsigyti, paskoloms grąžinti, išlaidoms, nesusijusioms su visuomenei naudingais tikslais, apmokėti);
- 2) parama suteikiama viešajai įstaigai, kuriai panaikintas paramos gavėjo statusas;
- 3) paskolos davėjas už viešąją įstaigą bankui grąžina paskolą, tai nepagrįstai įformina kaip paramą ir neteisėtai pasinaudoja pelno mokesčio lengvata;
- 4) dviejų paramos gavėjų vadovas, gavęs paramą grynaisiais pinigais, paramos davėjui išrašo pinigų priėmimo kvitą, tačiau į kasą šių pinigų neįneša, o apskaitoje įformina išsiskolinimą savo vadovaujamos viešosios įstaigos. Nėra paramos panaudojimą įrodančių dokumentų.

Atkreiptinas dėmesys į nustatytus akivaizdžius piktnaudžiavimo minėta pelno mokesčio lengvata atvejus, kai metų pabaigoje skiriama parama pelno nesiekiančiai organizacijai nėra naudojama, nėra tikslinės paramos paskirties, o gautos lėšos kaupiamos ilgus laikotarpius. Toks gautos paramos nenaudojimas gali būti laikomas piktnaudžiavimu, siekiant išvengti pelno mokesčio.

Jeigu paramos gavėjui paramą suteikė paramos gavėją įsteigęs ar kitaip su paramos gavėju susijęs mokėtojas, tampa svarbus gautos paramos panaudojimo klausimas, siekiant įsitikinti, ar tikrai parama suteikta ir panaudota LPĮ apibrėžtiems visuomenei naudingiems tikslams. Jeigu parama naudojama kitiems tikslams, kyla klausimas, ar paramos gavėjas nėra įsteigtas fiktyviai ir ar parama jam nėra teikiama turint vienintelį tikslą – siekti mokestinės naudos, t. y. sumažinti mokėtiną pelno mokestį.

Įtarimą kelia įmonės, kurios paramos gavėjus įsteigia ir paramą jiems suteikia mokestinių metų pabaigoje.

Piktnaudžiavimo pavyzdžiai:

1) VŠĮ (toliau – įmonė), pažeisdama LPĮ 10 straipsnio nuostatas, nuo 2009-01-01 iki 2011-12-31 gautas paramos lėšas panaudojo ne pagal paskirtį, t. y. įmonė iš atsiskaitomosios sąskaitos UAB „X“ pervedė lėšas už faktiškai nesuteiktas automobilių nuomos paslaugas (iš viso 640 285 Lt paramos lėšų). Taip pat nustatyta, kad įmonė laikotarpiu nuo 2009-01-01 iki 2011-06-01 iš paramai skirtų lėšų apskaitė degalų įsigijimą, tačiau nustatyta, kad degalų pirkimo operacijos faktiškai vyko kitomis sąlygomis bei aplinkybėmis, nei nurodyta avansinėse apyskaitose, todėl laikoma, jog avansinės apyskaitos buvo įformintos formaliai, dėl ko laikytinos neturinčiomis juridinės galios, o degalų pirkimo kvitai (čekiai) nepatvirtina fakto, kad degalai buvo įsigyti direktoriaus už mokėtojo pinigines lėšas ir sunaudoti veiklai, susijusiai su mokėtojo veikla bei reikmėmis.

Nustatyta, kad direktoriaus vardu užpildytos avansinės apyskaitos bei maistpinigių išlaidų išmokėjimo žiniaraščiai neatitinka tikrovės ir juose nurodytos maistpinigių išmokėjimo komandos nariams operacijos faktiškai vyko kitomis sąlygomis bei aplinkybėmis, nei nurodyta minėtose apyskaitose bei žiniaraščiuose.

Dėl pirmiau išvardytų LPĮ pažeidimų įmonei per patikrinimą papildomai apskaičiuota 119 846 Lt (34 709,80 Eur) pelno mokesčio.

2) Asociacija „X“ pažeisdama LPĮ 3 str., 10 str. nuostatas, gautą paramą panaudojo ne pagal LPĮ nustatytą paramos paskirtį – pirktos įvairios prekės; paramos lėšomis išmokėti maistpinigiai. Asociacijai pažeidus LPĮ 3 str., 10 str. nuostatas, atliekant patikrinimą, vadovaujantis PMĮ 4 str. 6 d. nuostatomis, nuo nustatytos ne pagal paskirtį panaudotos paramos (iš viso už 140 861 Eur) apskaičiuota (23 874 Eur) pelno mokesčio.

3) Futbolo klubas „X“ iš rėmėjų gautą paramą sportinei veiklai panaudoja ne pagal paskirtį. Nustatyta, kad asocijuotas asmuo naudojos klubo išduotomis lėšomis kaip paskola, už šį naudojimąsi nemokėdamas palūkanų. Be to, klubas, pažeisdamas Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo 13 straipsnio 1 dalies 6 punktą, į 2011–2012 m. buhalterinę apskaitą įtraukė ūkinės operacijos pagal juridinės galios neturinčius dokumentus – atstovavimo sutartis, susitarimus dėl atlyginimo, sąskaitas faktūras, pinigų išmokėjimo kvitus. Dėl pirmiau išvardytų pažeidimų papildomai apskaičiuota 376 819,11 Eur pelno mokesčio.

Rekomenduojama, kad įmonės vadovas užtikrintų, jog įmonėje būtų patvirtinti paramos teikimo nuostatai, kuriuose būtų nustatyta, kam tikslinga skirti paramą, kokio dydžio ji galėtų būti skiriama ir pan. Rekomenduojamas įmonės skiriamos paramos dydis galėtų būti apie 10 proc. ataskaitinio laikotarpio grynojo (paskirstytinojo) pelno.

4.8.6. Kokios ataskaitos privalo būti teikiamos mokesčių administratoriui apie suteiktą ir gautą paramą?

Įmonės privalo informaciją apie suteiktą ir gautą paramą bei jos panaudojimą teikti mokesčių administratoriui kaip institucijai, kuri kontroliuoja paramos teikimą, gavimą ir jos panaudojimą, kiek tai susiję su mokesčių lengvatų taikymu (reglamentuota Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymu¹¹¹ Nr. 289).

Įmonių suteikta parama turi būti deklaruojama, užpildant ir pateikiant paramos teikimo metinės ataskaitos FR0477 formą (forma patvirtinta VMI prie FM viršininko 2003 m. balandžio 10 d. įsakymu¹¹² Nr. V-103 „Dėl paramos teikimo metinės ataskaitos FR0477 formos, paramos gavimo ir panaudojimo metinės ataskaitos FR0478 formos ir jų užpildymo taisyklių patvirtinimo“).

Paramos gavėjų, t. y. pelno nesiekiančių vienetų, gauta parama bei jos panaudojimas turi būti deklaruojami, užpildant ir pateikiant paramos teikimo metinės ataskaitos FR0478 formą (forma patvirtinta VMI prie FM viršininko 2003 m. balandžio 10 d. įsakymu¹¹³ Nr. V-103 „Dėl paramos teikimo metinės ataskaitos FR0477 formos, paramos gavimo ir panaudojimo metinės ataskaitos FR0478 formos ir jų užpildymo taisyklių patvirtinimo“).

Paramos gavėjai taip pat privalo teikti ir savo veiklos, susijusios su visuomenei naudingų tikslų įgyvendinimu, laisvos formos ataskaitą (Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymas¹¹⁴ Nr. 289).

Tiek paramos teikėjai, t. y. įmonės, tiek paramos gavėjai nuo kalendorinių metų pradžios iš vieno paramos teikėjo gavę paramą arba vienam paramos (labdaros) gavėjui suteikę paramą, didesnę kaip 15 000 Eur, privalo mokesčių administratoriui pateikti mėnesio ataskaitos apie vienam asmeniui suteiktą paramą ir (arba) labdarą bei iš vieno asmens gautą paramą, didesnę kaip 15 000 Eur, formą PLN203 (forma patvirtinta VMI prie FM viršininko 2006 m. gegužės 30 d. įsakymu¹¹⁵ Nr. VA-49).

4.9. Netinkamos dovanos, svetingumas

Kartais atrodo, jog atsisakydami priimti visiškai nekaltą padėką, simbolinės vertės dėmesio ženklą, rizikuojame įžeisti ją įteikti norėjusį asmenį, kurio ketinimai, galbūt, buvo patys geriausi. Vis tik atmintina, kad iš pažiūros net kilniausių ketinimų turinčio asmens dovana gali sukelti tam tikrų, o kartais ir rimtų problemų dovaną priėmusiam valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui. Kada tai atsitiks ir ar atsitiks, priklauso nuo kiekvienos konkrečios situacijos, o labiausiai – nuo paties valstybės tarnyboje dirbančio asmens elgesio. Todėl verta prisiminti iš senovės Graikijos mus pasiekusį gana teisingą priežodį apie „danajų dovanas“ kaip klastos, nelaimių bei neišvengiamos pražūties tam, kam jos yra skirtos, sinonimą.

¹¹¹ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.73F53F6FDBBB>.

¹¹² Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a37812e0690011e58e1ab2c84776483b>.

¹¹³ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.020835014A97/nFwLiPbCqW>.

¹¹⁴ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.852EBE95CF4F/keSgaXxWDx>.

¹¹⁵ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A9649B9E9E82/kdeQAwuEEa>.

Dovanos, maitinimas ir pramogos, kurias viešojo sektoriaus atstovai siūlo ar priima, turi būti tinkamos. Viešojo sektoriaus atstovai negali iš viešojo ar privačiojo sektoriaus interesų grupių atstovų priimti ar siūlyti dovanų, maitinimo ir pramogų, kurie neatitinka pagrįstų valstybės tarnautojo tikslų. Nors norime skatinti ir palaikyti gerus tarpinstitucinius santykius su strateginiais partneriais Lietuvoje ir užsienio šalyse, dovanomis niekada neturėtų būti naudojamosi siekiant ką nors netinkamai paveikti (turime vengti situacijų, kai dovanos gali būti suprantamos kaip netinkama įtaka), jos negali turėti įtakos gebėjimui priimti nešališkus ir objektyvius sprendimus. Svarbu pabrėžti, kad pinigai niekada neturi būti dovanojami ar priimami kaip dovana (sumos dydis nėra svarbus) – tai nusikalstama veika.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹¹⁶ 6.465 straipsnio nuostatas dovanojimo sutartimi viena šalis (dovanotojas) neatlygintinai perduoda turtą ar turtinę teisę (reikalavimą) kitai šaliai (apdovanotajam) nuosavybės teise arba atleidžia apdovanotąjį nuo turtinės pareigos dovanotojui ar trečiajam asmeniui. Terminas „dovana“ apibrėžiamas plačiai ir apima bet ką, ką galima įvertinti pinigais, t. y. „atsidėkojimas“, daiktas, paslauga, nuolaida, vaišingumas, skolinimas. Šis terminas taip pat apima dovanojamas paslaugas, mokymus, transporto, apgyvendinimo, maitinimo išlaidas ir pan. Dovanojimas – tai sandoris, kurio pagrindinė ypatybė yra neatlygintinumas. Jei neatlygintinai perduodant turtą ar turtinę teisę daroma prielaida, kad apdovanotasis turi kažką už tai (ne)daryti, (ne)atlikti, arba tai daroma už jau atliktus tam tikrus veiksmus, tai yra ne dovanojimas, o neteisėta veika – kyšis.

Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas (toliau – Įstatymas) valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims draudžia priimti dovanų ar paslaugų arba jas teikti, jeigu tai gali sukelti šio Įstatymo numatytą interesų konfliktą (14 straipsnio 1 dalis).

Viešajame sektoriuje dirbantis asmuo, kuris asmeniškai ar per tarpininkus priėmė leidžiamo dydžio dovaną iš fizinio ar juridinio asmens ir dėl to gali kilti viešųjų ir privačių interesų konfliktas, vienus metus negali dalyvauti rengiant, svarstant ar priimant sprendimus ar atlikti kitų tarnybinių pareigų dėl šio asmens (14 straipsnio 4 dalis).

Įstatymo nuostatų vykdymo kontrolę atliekanti **Vyriausioji tarnybinės etikos komisija** 2015 m. lapkričio 25 d. priėmė specialią rezoliuciją¹¹⁷ Nr. KS-73 „Dėl dovanų ir neatlygintinų paslaugų“.

4.9.1. Kada draudžiama priimti (teikti) dovanas?

Viešajame sektoriuje dirbantys asmenys apskritai neturėtų priimti (teikti) dovanų, kurios būtų duodamos ne pagal tradicijas ir protokolą arba nors ir pagal tradicijas ir protokolą, tačiau esant situacijoms, kai vien tokio dovanojimo aplinkybės – vieta, laikas, forma ir pan. – visuomenės galėtų būti suprastos nevienareikšmiškai bei vertinamos prieštaringai (t. y. sukeltų interesų konflikto minėtųjų asmenų veikloje regimybę). „Dovanos“, tiesiogiai ar netiesiogiai priimamos iš asmenų (teikiamos asmenims), su kurių interesais susijusį klausimą išsprendė, sprendžia ar galėtų spręsti ateityje valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, vos tik apdovanojimo faktas taps viešai žinoma aplinkybe, neabejotinai ir visiškai pagrįstai visuomenėje bus suprastos kaip paprasčiausias būdas

¹¹⁶ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/HDToUKZgu>.

¹¹⁷ Prieiga per internetą: http://www.vtek.lt/images/Duomenys/KS-73_D%C4%97L_dovan%C5%B3_ir_neatlygintin%C5%B3_paslaug%C5%B3.pdf.

paveikti pastarojo tarnybinius sprendimus taip, kad jie būtų palankūs dovanotojui (ar jo artimiems asmenims). Šiuo atveju apdovanotasis asmuo neišvengiamai veiks interesų konflikto situacijoje, todėl ir jo priimami sprendimai negalės būti objektyvūs bei nešališki, kaip to reikalauja viešasis visuomenės interesas.

Draudimas priimti (teikti) dovanas netaikomas asmenims, gavusiems dovanų ar paslaugų pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas, kurios įprastai yra susijusios su asmens, dirbančio valstybės tarnyboje, pareigomis, taip pat reprezentacijai skirtoms dovanoms (valstybės, įstaigos ir kitokia simbolika, kalendoriai, knygos ir kitokie informacinio pobūdžio spaudiniai), kurių vertė neviršija 30 eurų. Dovanos, kurių vertė viršija šią sumą, laikomos valstybės ar savivaldybės nuosavybe (Įstatymo 14 straipsnio 2–3 dalys).

Rekomenduojame:

- niekada nepriimti dovanų, kurios teikiamos dėl Jūsų kaip viešajame sektoriuje dirbančio asmens vykdomų funkcijų (išskyrus reprezentacijai skirtas dovanas: valstybės, įstaigos ir kitokią simboliką, kalendorius, knygas ir kitokius informacinio pobūdžio spaudinius, kurios registruojamos įstaigos nustatyta tvarka);
- niekada nepriimti dovanojamų grynųjų pinigų ir patiems jų neteikti, išskyrus dovanojamų Jūsų artimų asmenų ir tik asmeniniais tikslais. Priešingu atveju Jums bus nepaprastai sunku įtikinti visuomenę, jog tai ne korupcija;
- jei Jums siūloma dovana arba ketinate ją įteikti kitiems asmenims, tačiau iš tiesų nežinote, kaip turėtumėte pasielgti, kad nesukompromituotumėte institucijos, kurioje dirbate, o patys nebūtumėte apkaltinti korupcija, šias abejones atvirai išdėstykite institucijos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, savo tiesioginiam vadovui, atitikties pareigūnui, VTEK ir paprašykite pateikti rekomendacijas, kaip tinkamai pasielgti esamoje situacijoje;
- institucijoje įsteigti viešą dovanų registrą, kuriame būtų nurodyta, kas, ką, kada ir kam dovanojo.

Prieš apsisprendžiant priimti (įteikti) dovaną ar ne, reikia pagalvoti apie:

- dovanos įteikimo aplinkybes: priežastis, vietą, laiką, būdą, dovanos formą;
- dovanos vertę, ypač jei matosi, jog ji didesnė, nei to įprastomis sąlygomis leistų tikėtis Jus su dovanotoju (ar asmeniu, kuriam ketinate dovanoti) siejantys santykiai;
- dovanojimų dažnumą ir jų periodiškumą (net smulkios, tačiau dažnai dovanojamos dovanos turėtų kelti Jūsų susirūpinimą);
- kokie, Jūsų manymu, yra dovaną teikiančio asmens ketinimai Jūsų atžvilgiu (tai jis daro iš mandagumo ar pagarbos Jums, o gal turėdamas ketinimų palankiu sau būdu paveikti Jūsų būsimus sprendimus, tiesiogiai ar netiesiogiai atsidėkoti už priimamus ar ankstesnius sprendimus);
- ar su dovanotoju nesielgėte dviprasmiškai, savo elgesiu leisdami jam susidaryti klaidingą nuomonę, jog dovanos (atsidėkojimo) iš jo laukiate ir tikitės;
- ar priėmęs (įteikęs) dovaną galėsite jaustis laisvas nuo bet kokių galimų įsipareigojimų dovanotojui (apdovanotajam);
- galbūt didžioji ar net absoliuti Jūsų tarnybinių funkcijų dalis yra susijusi su būsimu dovanotoju (apdovanotuoju), todėl, priėmus iš jo dovaną ar ją įteikus, tektų nusišalinti nuo atitinkamų tarnybinių klausimų sprendimo;
- ar Jums būtų patogiu ir nekeltų jokie psichologinio diskomforto (rūpesčių) tai, jog dovanos gavimo (įteikimo) faktas taps viešai visiems (kolegoms, interesantams, žiniasklaidai, plačiajai visuomenei) žinomas;

- ar esate pasirengę skaidriai deklaruoti dovaną ir jos šaltinį savo institucijai ir jos interesantams, savo bendradarbiams, žiniasklaidai ir visai visuomenei?

1 pavyzdys. Verslininkas nuolat vėluoja, nors ir nežymiai, pateikti dokumentus apie savo bendrovės veiklą ją kontroliuojančiai valstybės (ar savivaldybės) institucijai. Be to, bendrovės atskaitomybės dokumentai užpildomi nesilaikant tam tikrų jiems keliamų formalių reikalavimų. Viešai demonstruodamas, jog „gailisi“ ir tarsi „atsiprašydamas“ už tokį savo elgesį ir tikėdamasis, jog dokumentus priimanti valstybės (ar savivaldybės) institucija daromų aplaidžių veiksmų nevertins kaip pažeidimo, į situaciją pažvelgs „žmogiškai“, „nebiurokратиškai“, priimamajame kartu su dokumentais verslininkas palieka saldinių dėžutę ir gėlių puokštę. Tokiose situacijose „parodyto asmeninio dėmesio“ ženklus – tegul ir simbolines ar visai mažareikšmes „dovanėles“ – priimančiams tarnautojams neišvengiamai iškyla psichologinio pobūdžio dilema – kaip pasielgti su „šiuo maloniu žmogumi“, kuris nesilaiko formalių, „biurokратиškų“ reikalavimų? *Šiuo atveju jokių dovanėlių priimti nederėtų.*

2 pavyzdys. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo paskiriamas valstybės (ar savivaldybės) bendrovės stebėtojų tarybos nariu. Bendrovė kiekvienais metais savo darbuotojams organizuoja turistines pažintines keliones į užsienį, apmokamas bendrovės lėšomis. Pasiūlymą bendrovės lėšomis vykti į turistinę kelionę gauna ir paskirtasis stebėtojų tarybos narys.

Tokios dovanos reikia atsisakyti.

Plačiau žr. 2008 m. lapkričio 20 d. Komisijos sprendimą Nr. KS-95, 2008 m. lapkričio 20 d. Komisijos sprendimą Nr. KS-96, www.vtek.lt.

3 pavyzdys. Vieno rajono verslininkus vienijanti asociacija kasmet savo nariams organizuoja pažintinio-pramoginio pobūdžio keliones į pasirinktą užsienio šalį. „Dėl reprezentatyvumo“ kartu į jas vykti kviečiamas ir šio rajono meras. Meras (ne asociacijos narys) visus pasiūlymus atmetė, pagrįstai manydamas, jog toks elgesys gali būti nesuderinamas su jam keliamais tarnybinės etikos reikalavimais. Meras įvertino tai, jog savivaldybė nuolat sprendžia šiai asociacijai ir jos nariams svarbius klausimus, todėl, pasinaudojus asociacijos pasiūlymu, visuomenės akivaizdoje gali nukentėti jo, kaip savivaldybės vadovo, nešališkumas, o patys savivaldybės sprendimai – susikompromituoti. Nepatenkinta tokiu mero elgesiu, asociacija ėmėsi įvairių, net ir politinių poveikio priemonių. Galiausiai rajono meras, asociacijos spaudžiamas, „nusileido“ – jis ir jo sutuoktinė kartu su verslininkais išvyko į Londoną. Kelionės išlaidas – lėktuvo bilietus bei nakvynes viešbutyje – apmokėjo asociacija.

Komisija, įvertinusi šias aplinkybes, mero ir jo sutuoktinės pažintinio-pramoginio pobūdžio kelionės į Londoną išlaidų apmokėjimo faktą įvardijo kaip šiam asmeniui dėl jo einamų pareigų savivaldybėje asociacijos suteiktą, interesų konfliktą keliančią dovaną, tikintis, kad jis ateityje visus asociacijai svarbius klausimus galimai spręs palankiausiai jai būdu.

Tokios dovanos reikia atsisakyti.

Plačiau žr. 2009 m. kovo 26 d. Komisijos sprendimą Nr. 28, www.vtek.lt

4 pavyzdys. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, vykdamas atitinkamų juridinių asmenų veiklos priežiūrą, vyksta į tarptautinę konferenciją. Kelionės išlaidas (ar dalį jų) pasisiūlo apmokėti viena iš šio tarnautojo kontroliuojamų (pvz., audituojamų) bendrovių.

Tokios dovanos reikia atsisakyti.

5 pavyzdys. Valstybės ar savivaldybės institucijoje vyksta viešojo pirkimo konkursas. Viena konkurse dalyvaujanti bendrovė tuo pačiu metu savo darbuotojams ir verslo partneriams surengia Naujųjų metų sutikimo vakarą, kurio programoje – vaisės, koncertas, žaidimai (viktorinos, loterijos) su galimybe laimėti prizus ir t. t. Kvietimą dalyvauti gauna ir viešųjų pirkimų komisijos narys.

Tokios dovanos reikia atsisakyti.

4.9.2. Ką daryti su dovanomis, kurių negalima priimti?

Kiekvienas atvejis paprastai būna individualus, todėl sprendimas atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, o svarbiausia – į galimo interesų konflikto pasireiškimo riziką.

Valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui, susidūrusiam su jam interesų konfliktą galinčiu sukelti dovanojimo klausimu, priklausomai nuo aplinkybių, rekomenduojama:

- dovanos nepriimti iš viso, o dovanotojui mandagiai paaiškinti to motyvus (tai draudžia įstatymas, elgesio (etikos) kodeksai ar taisyklės, vidaus tvarkos taisyklės, vadovas ar pan.);
- nedelsiant grąžinti dovaną atgal (paštu, per kurjerius, tiesiogiai) jį įteikusiam asmeniui;
- jei dovanos grąžinti neįmanoma, sumokėti (pervesti į sąskaitą) dovanotojui rinkos kainą pinigais;
- dovaną padėti (pastatyti) tokioje įstaigos vietoje ir tai padaryti tokiu nuasmenintu būdu, kad ja galėtų realiai laisvai pasinaudoti (vartoti) ne tik visi įstaigos darbuotojai, bet ir į ją besikreipiantys asmenys;
- jeigu neįmanoma pasielgti kaip nurodyta pirmiau, dovaną, atsižvelgiant į jos formą ir pobūdį, atiduoti labdaros organizacijoms, o jeigu ir taip pasielgti objektyviai neįmanoma – išmesti (sunaikinti);
- visais atvejais apie dovanojimo faktą nedelsiant pranešti savo tiesioginiam vadovui, etikos specialistui, jeigu toks institucijoje yra, institucijos vadovui (ir prašyti, kad minėtieji asmenys pateiktų rekomendacijas dėl tolesnio tarnybinio elgesio);
- dovanojimo faktą užregistruoti institucijos dovanų registre, informuojant apie tai dovanojantį asmenį.

Interesų konfliktas gali kilti tik valstybės tarnyboje dirbančio asmens tarnybinėje veikloje, ir jis vienintelis gali atsisakyti priimti (teikti) dovaną.

Tačiau dovanų gauna (teikia) ir tarnautojų artimieji – sutuoktiniai, vaikai, tėvai, broliai, seserys ir pan. Pastaroji aplinkybė, tapus žinoma (laikytina, jog valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui dovanojimo faktas neabejotinai yra žinomas, jei artimajam skirta dovana pasinaudojo ir jis), taip pat gali sukelti interesų konfliktą vykdamas tarnybines pareigas. Žinodamas, kad jo artimasis priėmė dovaną ar ją įteikė kitiems ir kad ši aplinkybė gali būti susijusi su realaus ar potencialaus interesų konflikto tarnyboje situacija, valstybės tarnyboje dirbantis asmuo privalo nusišalinti nuo atitinkamų klausimų sprendimo procedūrų.

Gautos dovanos turi būti deklaruojamos privačių interesų deklaracijoje (forma paskelbta **Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos** interneto svetainėje www.vtek.lt):

- per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių gautos dovanos (išskyrus artimų asmenų dovanas), jeigu dovanų vertė didesnė negu 150 eurų (Įstatymo 6 str. 1 d. 5 p.);
- iš artimų asmenų gautos dovanos, jei jų vertė didesnė negu 3 000 eurų (deklaruotinas kaip vienašalis sandoris, Įstatymo 6 str. 1 d. 6 p.).

Visos pirmiau nurodytos dovanos deklaruojamos privačių interesų deklaracijos formos ID001 priede ID001S (Sandoriai). Dovanos vertė nustatoma pagal tikrąją rinkos kainą.

Dovanojimo sandorių neprivalu deklaruoti, jeigu dovanos ir neatlygintinai suteiktos paslaugos ar apmokėtos išlaidos gautos pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas, kurios įprastai yra susijusios su deklaruojančio asmens ar jo sutuoktinio, sugyventinio, partnerio pareigomis.

Deklaruoti dovanas bus lengviau prieš tai susipažinus su **Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos** 2012 m. liepos 5 d. sprendimu¹¹⁸ Nr. KS-84 patvirtintomis **Privačių interesų deklaracijų pildymo, tikslinimo ir pateikimo taisyklėmis**.

4.10. Kiti korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai

Ankstesniuose 4-o skyriaus poskyriuose apžvelgėme, mūsų nuomone, pagrindinius korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus, tačiau jų praktikoje gali pasitaikyti ir pasitaiko daugiau. Tai gali būti sukčiavimas¹¹⁹, turto iššvaistymas ir turto pasisavinimas¹²⁰, neteisėtas praturtėjimas¹²¹, dokumentų klastojimas¹²², neteisėtų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas ir kitos finansinės nusikalstamos veikos¹²³, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas¹²⁴ ir kt. Visos minėtos veikos iš prigimties nėra priskiriamos prie nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, tačiau jei jos daromos viešojo administravimo sektoriuje ar teikiant viešąsias paslaugas siekiant naudos sau ar kitiems asmenims, jos laikytinos korupcinio pobūdžio veikomis. Daugiau informacijos apie minėtus ir kitus korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus, be teismų praktikos, galima rasti BK komentaruose, moksliniuose darbuose ir pan.

¹¹⁸ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.016250267084/ckzSeSRPFo>.

¹¹⁹ Plačiau žr. http://www.lat.lt/download/1107/apzvalga_2012_m_sukciavimo_bb.docx.

¹²⁰ Plačiau žr. <http://www.lat.lt/download/1132/turto%20pasisavinimo%20ir%20issvaistymo%20apzvalga.docx>.

¹²¹ Plačiau žr. <http://eteismai.lt/byla/57594094255429/2K-P-93/2014>, <http://eteismai.lt/byla/157691863324783/2K-75/2014>, <http://eteismai.lt/byla/133495095433993/2K-48/2014>. Būtina pažymėti, jog dėl neteisėto praturtėjimo sudėties Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir kiti teismai kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą dėl išaiškinimo, ar minėta nusikaltimo sudėtis neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui. Plačiau žr. http://www.lrkt.lt/~prasymai/21_2015.htm.

¹²² Plačiau žr., pvz., <http://eteismai.lt/byla/257269791528482/2K-7-251/2013>, <http://eteismai.lt/byla/266528948182182/2K-244/2009>, <http://eteismai.lt/byla/239080290285253/2K-132/2008>.

¹²³ Plačiau žr. http://www2.lat.lt/lat_web_test/4_tpbiuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=31291, <http://eteismai.lt/byla/55810457894282/2K-430/2009>.

¹²⁴ Plačiau žr., pvz., <http://eteismai.lt/byla/39967240930653/2K-467/2012>.

Skaidri ir sąžininga, vertybėmis paremta viešosios įstaigos kultūra yra ypatingai svarbi kuriant aukštais etikos standartais pagrįstą viešojo sektoriaus veiklą, kurioje korupcijai tarpti nebūtų jokių galimybių.

Pirmojoje (teorinėje) Antikorupcinės aplinkos vadovo dalyje aptarėme bendrąją informaciją apie korupciją, korupcijos prevencijos priemonių teisinius pagrindus, apibūdinome pagrindines nusikalstamas veikas, susijusias su korupcija, taip pat kitus korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus. Šioje Antikorupcinės aplinkos vadovo dalyje aprašysime konkrečius žingsnius ir konkrečias korupcijos prevencijos priemones, kurias tinkamai vykdant, mūsų nuomone, galima sėkmingai kurti ir palaikyti antikorupcinę aplinką konkrečiose institucijose.

Svarbu tai, kad egzistuoja trys pagrindinės problemos, dėl kurių atsiranda korupcija. Tai – nesąžiningi žmonės, teisinio reguliavimo spragos ir netinkami procesai, todėl tiek analizuojant esamą situaciją, tiek numatant antikorupcines priemones siūlytina jas grupuoti, pagal kurią iš korupcijos problemų bus veikiama.

Rekomenduojamas antikorupcinės aplinkos kūrimo ir įgyvendinimo modelis susideda iš šių korupcijos prevencijos priemonių taikymo:

- 1. Valstybės tarnautojų ir darbuotojų tolerancijos korupcijai nustatymas.** Manytina, jog personalo apklausa apie korupciją, jos toleravimą arba netoleravimą yra pirmasis žingsnis norint sėkmingai kurti antikorupcinę aplinką. Nuo apdorotų apklausos rezultatų priklausys, kokių ir kokia apimtimi reikėtų korupcijos prevencijos priemonių institucijoje ir pan.
- 2. Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas.** Ši korupcijos prevencijos priemonė skirta institucijos rizikingoms veiklos sritims nustatyti ir pastebėti galimus su jomis susijusius korupcijos rizikos veiksnius.
- 3. Teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas.** Siekiant pašalinti korupcijos apraiškų riziką pirminėje teisėkūros stadijoje, visose valstybės institucijose ir įstaigose turi būti atliekamas jų pačių rengiamų projektų antikorupcinis vertinimas.
- 4. Informacijos apie asmenis gavimas.** Institucijos vadovas, siekdamas užtikrinti, kad į pareigas būtų priimti ir tas pareigas eitų tik nepriekaištingos reputacijos reikalavimus atitinkantys asmenys, turi efektyviai organizuoti kreipimąsi į Specialiųjų tyrimų tarnybą dėl informacijos apie atitinkamus asmenis pateikimo.
- 5. Valstybės tarnautojų ir darbuotojų antikorupcinis švietimas.** Priklausomai nuo apklausos rezultatų, toliau reikėtų spręsti klausimą dėl personalo antikorupcinio švietimo dažnumo. Siūlytina pasirengti antikorupcinio švietimo programą ir pagal ją tam tikru periodiškumu mokyti valstybės tarnautojus ir darbuotojus.

6. Antikorupcijos komisijų ir asmenų, atsakingų už korupcijos prevenciją, veikla. Norint pasiekti gerų rezultatų korupcijos prevencijos srityje, reikėtų efektyviai organizuoti savivaldybių antikorupcijos komisijų ir asmenų, atsakingų už korupcijos prevenciją kitose institucijose, veiklą.

7. Elgesio kodekso vaidmuo. Norint, kad institucija turėtų vieną subendrintą dokumentą, kuriame būtų aprašyti ne tik etikos principai, bet ir plačiau išdėstyta, kaip valstybės tarnautojas ir darbuotojas, dirbantis pagal darbo sutartį, turėtų pasielgti vienokioje ar kitokioje situacijoje, todėl rekomenduojama pasirengti etikos elgesio kodeksą.

8. Privačių interesų deklaravimas. Kad viešajame sektoriuje būtų efektyviai pašalinti privačių ir viešųjų interesų konfliktai, institucijų vadovai taip pat turėtų prižiūrėti valstybės tarnautojų privačių interesų deklaravimo procesą.

9. Turto ir pajamų deklaravimas. Kaip privačių interesų deklaravimo atveju, manytina, jog nemažiau svarbu viešajame sektoriuje institucijų vadovams prižiūrėti taip pat ir asmenų, privalančių deklaruoti turtą ir pajamas, deklaravimo procesą.

10. Pranešėjų apsaugos užtikrinimas. Galimybė saugiai ir paprastai pranešti apie galimus korupcijos atvejus – itin svarbi kovos su korupcija dalis. Žmonės, pranešę apie korumpuotą kitų asmenų elgesį, neturėtų baimintis dėl administracinio ar kitokio persekiojimo bei susidorojimo prieš juos. Priešingai, tokie asmenys turėtų tikėtis apsaugos ir gynybos.

11. Pažeidimų tyrimas. Norint, kad įstaigoje nebūtų toleruojama korupcija, būtina ne tik analizuoti procesus, nustatyti rizikas, vykdyti antikorupcinį švietimą, bet ir preciziškai tirti padarytus pažeidimus, kad nesusiformuotų tolerancijos padarytiems pažeidimams „slenkstis“. Siūlytina atlikus padaryto nusizengimo tyrimą jo išvadą derinti su pagal pavaldumą aukštesne įstaiga.

12. Korupcijos prevencijos programų ir planų rengimas, koordinavimas ir įgyvendinimas. Manytina, jog, norint užtikrinti ilgalaikę, veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir kontrolės sistemą viešojo sektoriaus subjekte, rekomenduojama pasirengti institucijos korupcijos prevencijos programą ir planą.

Pažymėtina, kad vieno universalus modelio, kaip sukurti antikorupcinę (*korupcijai nepalankią*) aplinką viešojo sektoriaus įstaigoje, nėra. Skirtingo dydžio ir veiklos pobūdžio viešojo sektoriaus įstaigos gali susidurti su skirtingomis korupcijos rizikomis, todėl atskiros korupcijos prevencijos priemonės joms gali būti nevienodai veiksmingos ir (ar) aktualios (pvz., korupcijos prevencijos programa savivaldybės įsteigtoje viešojoje įstaigoje gali būti nereikalinga, nes esminės viešosios įstaigos korupcijos problemas bus aptarusi savivaldybė bendroje korupcijos prevencijos programoje, tad norminių teisės aktų projektų nerengiančiai įstaigai nebus aktualus teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas ir pan.).

Toliau aptarsime minėtų korupcijos prevencijos priemonių taikymo aspektus.

5. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ (DARBUOTOJŲ) TOLERANCIJOS KORUPCIJAI NUSTATYMAS

Lietuvoje tiek viešasis, tiek privatusis sektorius turėtų siekti nulinės tolerancijos¹²⁵ korupcijai. Pirmasis žingsnis link efektyvios nulinės tolerancijos korupcijai turėtų būti situacijos analizė arba, kitaip tariant, nusistatymas, koks yra nulinės tolerancijos korupcijai indeksas pačioje institucijoje.

Svarbu nustatyti, koks yra bendras institucijos darbuotojų požiūris į korupciją, – kiek plačiai paplitęs šis reiškinys ir koks darbuotojų santykis su tokio pobūdžio apraiškomis. Kiekviena institucija gali nuspręsti, kokie klausimai jai yra aktualiausi, kokią informaciją ji tikisi gauti ir kokiems tikslams panaudoti. Tačiau visada svarbu įvertinti bent jau du aspektus:

- 1) korupcijos reiškinio paplitimą institucijoje;
- 2) korupcijos, kyšininkavimo toleravimą.

Šiuos aspektus atspindintys klausimai gali būti įtraukti į žymiai platesnę, daugiau klausimų turinčią anketą arba galima užduoti tik kelis konkrečius klausimus.

Rengiant apklausos anketą svarbu, kad respondentai suvoktų, ko iš jų tikimasi, todėl reikia paaikškinti **korupcijos ir kyšininkavimo sąvokas**.

Džiugu, jog Lietuvoje jau yra pavyzdžių, kai viešojo sektoriaus institucijos nusistato savo personalo tolerancijos korupcijai lygį. Pavyzdžiui, su Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos parengtos anketos klausimais galite susipažinti Antikorupcinės aplinkos vadovo 2 priede (16.2. *Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos parengta anketa korupcijos tolerancijai nustatyti*).

¹²⁵ Plačiau apie nulinę toleranciją korupcijai žr. http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcijos_tolerancija.pdf.

6. VIEŠOJO SEKTORIAUS DARBUOTOJŲ IR VISUOMENĖS ANTIKORUPCINIO ŠVIETIMO REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 10 straipsnyje nustatyta, kad:

- *antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas kaip neatskiriama visuomenės švietimo dalis siekiant puoselėti asmens dorovę, ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei, Lietuvos valstybei sampratą ir užtikrinti korupcijos prevencijos tikslų įgyvendinimą;*
- *valstybės ir savivaldybių įstaigos per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais teikia gyventojams informaciją apie savo veiklą kovojant su korupcija.*¹²⁶

Šiame skyriuje pateiksime orientacines gaires, kaip galėtų būti vykdomos minėtos įstatymo nuostatos.

Antikorupcinis švietimas – tai veikla, kuria siekiama mažinti korupciją, ugdyti individualią ir kolektyvinę atsakomybę, pilietiškumą, supažindinti su asmens teisėmis ir pareigomis visuomenei. Jungtinių Tautų konvencijoje prieš korupciją ši veikla nurodoma kaip viena iš kovos su korupcija priemonių. Antikorupcinis švietimas suteikia įgūdžių ir žinių, kaip kovoti su korupcija ir kaip elgtis su ja susidūrus. Lietuvoje antikorpucinio švietimo veiklą vykdo Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT), Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK), švietimo įstaigos, kitos viešojo sektoriaus įstaigos, nevyriausybinės įstaigos bei organizacijos. Tai numatyta Korupcijos prevencijos įstatymo 10 straipsnyje. STT įgyvendindama Korupcijos prevencijos įstatymą ir Nacionalinės kovos su korupcija programas, antikorpucinį švietimą vykdo nuo 2002 metų.

Antikorupcinis viešojo sektoriaus darbuotojų švietimas turėtų būti vykdomas pagal pasirengtą programą, atsižvelgiant į darbuotojų tolerancijos korupcijai lygį, korupcijos atvejus, korupcijos riziką ir jos veiksnius.

Geroji antikorpucinio švietimo praktika prasideda etikos ir elgesio kodeksų patvirtinimu ir tęsiasi mokant darbuotojus, kaip juos suprasti ir taikyti.

¹²⁶ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086.

6.1. Antikorupcinio švietimo programų rengimas ir jų turinys

Kai kurie viešojo sektoriaus įstaigų vadovai gali teigti, kad sveika nuovoka besivadovaujantys darbuotojai supranta, kas yra priimtina ir teisėta, tad antikorupcinė švietimo programa nebūtina. Šis supratimas klaidingas dėl kelių priežasčių:

- Skirtingų žmonių supratimas ir vertinimas, kas yra priimtina, o kas ne, labai skiriasi. Be to, susiklosčiusios aplinkybės gali padaryti įtaką asmens apsisprendimui: pasiūlyta „dovana“ gali pakeisti anksčiau turėtą nuomonę.
- Visada išliks rizika, kad žmogus gali nueiti per toli ir įsitraukti į korupcinę veiklą. Kokių priemonių imsitės, kaip drausminsite, jei nebus taisyklių, kurios buvo pažeistos?

Taigi, kam reikalingos antikorupcinės (įskaitant ir švietimo) programos?

- Įstaigos ir institucijos turi plėtoti ir diegti kovos su korupcija programas kaip savo etinių vertybių ir atsakomybės prieš visuomenę išraišką. Kovos su korupcija programa turi sutelkti dėmesį į efektyvią kovos su kyšininkavimu riziką, kurios laipsnis gali kisti skirtingose srityse, tačiau jokia įstaiga ar institucija negali išvengti šios rizikos.
- Veiksminga kovos su korupcija programa padeda ne tik švelninti riziką, bet ir stiprina reputaciją, darbuotojų pagarbą, patikimumą, įpareigoja elgtis sąžiningai ir atsakingai.
- Antikorupcijos programa yra kaip atspirties taškas priimant sprendimus ir mažinant korumpuotų sprendimų riziką. Jei programos nėra, ne visada bus lengva nubrėžti liniją ir pasakyti, kad kas nors yra nepriimtina.
- Nuosekliai įdiegta, aukštos kokybės kovos su korupcija programa sąlygoja stiprią etikos kultūrą ir komunikuoja elgesio lūkesčius pagrindinėse rizikos srityse. Ji taip pat saugo nuo neigiamų pasekmių dėl korumpuotų darbuotojų veiksmų.

Taigi, antikorupcijos **programos tikslas** yra neutralizuoti korupcijos galimybes, kurios gali būti padarytos:

- sąmoningai, dėl asmeninės ar kitų asmenų naudos;
- remiantis klaidinga prielaida, kad tai yra normalus elgesys, o ne nusikalstama veika;
- netyčia, dėl sąmoningumo ir supratimo stokos.

Be to, gera kovos su korupcija programa nustato elgesio taisykles, gaires ir mokymą, didina visų darbuotojų korupcijos ir jos žalos supratimą, padeda vadovams ir darbuotojams laiku nustatyti galimą korumpuotą praktiką ir užkirsti jai kelią.

Viena iš antikorupcinio švietimo programos dalių gali būti bendros glaustos informacijos apie korupciją pateikimas valstybės tarnautojams ir darbuotojams, patarimai, ką daryti susidūrus su korupcinio pobūdžio apraiškomis, ir pan. Galima pasinaudoti kitų institucijų sukurtais lankstinukais, pavyzdžiui, Specialių tyrimų tarnybos (žr. Antikorupcinės aplinkos vadovo 9 priedą – 16.9. *Korupcijos prevencijos ABC*), Nacionalinės mokėjimų agentūros prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – NMA) (žr. Antikorupcinės aplinkos vadovo 10 ir 11 priedus – 16.10. *NMA: skaidrus paramos administravimas – be dovanos ar kyšio*, 16.11. *NMA skaidrumo atmintinė*). Esant poreikiui, institucijos gali pasirengti ir išsamesnes rekomendacijas, kaip valstybės tarnautojams, darbuotojams reikėtų elgtis susidūrus su korupcija. Vienas tokių pavyzdžių – Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus 2015 m. rugšėjo 18 d. įsakymu

Nr. 1B-711 patvirtintos Rekomendacijos dėl muitinės pareigūnų veiksmų aptikus ar gavus grynuosius pinigus muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu (žr. Antikorupcinės aplinkos vadovo 12 priedą – 16.12. *Rekomendacijos dėl muitinės pareigūnų veiksmų aptikus ar gavus grynuosius pinigus muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu*). Pažymėtina, jog šis teisės aktas, kaip gerosios praktikos pavyzdys, buvo paminėtas ir Europos Komisijos 2014 m. vasario 3 d. paskelbtoje Europos Sąjungos kovos su korupcija ataskaitoje.

6.1.1. Antikorupcinio švietimo veiklos organizavimas

Priklausomai nuo įstaigos ar institucijos dydžio, antikorupcijos programai kuruoti gali būti paskirtas asmuo ar padalinys. Paskirtasis asmuo ar padalinys turėtų būti atsakingas už antikorupcijos programos rengimą ir diegimą, sklaidą įstaigoje ar institucijoje, nuolatinę programos priežiūrą ir tobulinimą.

Antikorupcijos programos projektas turėtų būti pristatytas įvairiems padaliniams, plačiai apsvarstytas, išiklausant į darbuotojų komentarus, pastabas bei pasiūlymus dėl to, kokios priemonės galėtų būti veiksmingiausios konkrečios įmonės atveju.

Be to, reikėtų pasitelkti teisės padalinio, vidaus audito padalinio žinias ir patirtį, kad būtų įvertinta kuo daugiau būdingų rizikų ir pritaikyta efektyvių priemonių.

Taip pat svarbu aptarti ir jau pasitaikiusias su korupcija, papirkimu, nesąžiningu veikimu susijusias situacijas, įvertinti, kaip būtų galima užkirsti kelią tokioms situacijoms ir kokių priemonių turėtų būti imamasi, jei analogiška problema pasikartotų.

Informaciją apie diegiamą antikorupcijos programą, jos progresą, taikomas priemones įstaiga ar institucija gali skleisti vidiniame intraneto puslapyje, gali naudoti dalomąją medžiagą, elektroninio pašto žinutes, darbuotojams mokytis skirtas priemones ir programas.

Rengiantis diegti antikorupcijos programą, galėtų būti vertinga susitikti su kitų įstaigų, kurias jau yra įsidedusios tokias programas, atstovais. Reikėtų išiklausyti į jų patirtį, sužinoti, kokios priemonės buvo itin sėkmingos bei davė gerų rezultatų, kokios situacijos buvo sudėtingiausios ir kaip pavyko jas išspręsti.

Taip pat galima pasinaudoti nevyriausybių organizacijų teikiama informacija, tyrimais, analizėmis, rekomenduojamomis priemonėmis.

6.1.2. Antikorupcinio švietimo mokymo įgyvendinimas

Antikorupcijos programos diegimą turi lydėti gerai suplanuota darbuotojų mokymo programa. Antikorupcijos mokymas turi būti skirtas visiems darbuotojams, tačiau jo turinys gali skirtis, atsižvelgiant į padalinių ar tam tikrų pareigybių specifiką bei riziką, su kuria susiduriama jų veikloje. Mokymo programos turinys ir apimtis taip pat gali skirtis priklausomai nuo įstaigos ar institucijos dydžio, veiklos pobūdžio, korupcijos rizikos lygio.

Mokymas turi apimti visas antikorupcijos programos dalis ir atskleisti, ką kiekvienas reikalavimas reiškia darbuotojo kasdienėje veikloje. Naudinga pateikti konkrečių pavyzdžių, su kuriais organizacija yra susidūrusi, žiniasklaidoje pavišintų atvejų, teismų sprendimų. Taip pat prasminga mokymui naudoti dilemas, kuriose aptariamos nevienareikšmės situacijos, skatinančios darbuotojus diskutuoti, ieškoti priimtinių, išmintingų sprendimų. Tai formuoja aukštą įstaigos ar institucijos kultūrą, vieningą supratimą ir prisideda prie aukštų etikos standartų taikymo.

Antikorupcinis mokymas turi būti pritaikytas konkrečioms darbuotojų grupėms ir gali vykti susitikimų, seminarų ar elektroninio mokymo forma arba įvairiai derinant šiuos būdus, priklausomai nuo kiekvienos grupės poreikių. Antikorupcinį mokymą taip pat galima įtraukti į kitas periodiškai vykdomas mokymo programas.

Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas mokymui tų darbuotojų, kurie susiduria su didesne korupcijos rizika, – veikia aukštos korupcijos rizikos srityse ar sektoriuose ar turi didelę sprendžiamąją galią. Šiems darbuotojams turi būti organizuojami seminarai, praktinių situacijų aptarimai. Aukštos rizikos pareigas einantiems darbuotojams paprastai nepakanka vien elektroninio mokymo, jiems reikėtų organizuoti labiau individualizuotus, gyvai vedamus užsiėmimus. Baigus mokymą gali būti tikslinga patikrinti darbuotojų žinias testais ar egzaminais.

Įstaigos ar institucijos turėtų fiksuoti, kada ir kokį antikorupcinį mokymą surengė, kas jame dalyvavo, koks buvo mokymo turinys. Tolesnis mokymas turėtų būti rengiamas pasikeitus teisės aktų reikalavimams, įvykus organizacinės struktūros pokyčiams, darbuotojams perėjus į kitas pareigas, atsiradus naujų funkcijų.

Antikorupcinis mokymas neturėtų būti tik vienkartinio pobūdžio, jis turi tęstis nuolat. Kaip dažnai reikėtų organizuoti darbuotojų mokymą, priklauso nuo įstaigos ar institucijos, padalinio ir konkrečios pareigybės korupcijos rizikos.

Kaip geras antikorupcinio mokymo pavyzdys galėtų būti laikomas Lenkijos centrinio antikorupcinio biuro parengtas antikorupcinis mokymas internete¹²⁷, susidedantis iš trijų blokų: korupcija viešajame sektoriuje, korupcija privačiajame sektoriuje ir socialinės korupcijos pasekmės. Kiekvienas norintysis gali užsiregistruoti ir internetu išeiti antikorupcinio mokymo kursą pagal pasirinktą temą, išlaikyti testą ir sėkmės atveju išsispausdinti mokymo baigimo sertifikatą.

6.2. Antikorupcinio visuomenės švietimo visų tipų ir lygių švietimo įstaigose organizavimas

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme¹²⁸ nustatyta, kad *antikorupcinis visuomenės švietimas vykdomas visų tipų ir lygių švietimo įstaigose pagal parengtas švietimo programas, per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais.*

Švietimo įstaigose (institucijose), vykdančiose formaliojo švietimo programas, antikorupcinis švietimas ir ugdymas turėtų būti įgyvendinamas kaip neatskiriama bendrojo ugdymo, profesinio

¹²⁷ Central Anti-Corruption Bureau's training platform. Prieiga per internetą: <https://szkolenia-antykorupcyjne.edu.pl/>.

¹²⁸ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086.

mokymo, studijų programų dalis siekiant puoselėti asmens dorovę, ugdant pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei, Lietuvos valstybei supratimą bei pagarbą. Nustatant antikorupcinio ugdymo tikslus ir uždavinius, būtina išskirti, kad tai vertybinių nuostatų ugdymas ir gebėjimų, reikalingų asmenų pilietinei pozicijai korupcijos atžvilgiu formuoti, plėtojimas. Antikorupcinio ugdymo (švietimo) uždaviniai:

- supažindinti su korupcijos reiškiniu: esme, jos apraiškomis, priežastimis, pasekmėmis;
- formuoti nepakantumo nuostatą korupcijos apraiškoms;
- pateikti kovos su korupcija galimybių ir būdų pavyzdžius;
- prisidėti prie mokymo ir studijų programose keliamų uždavinių įgyvendinimo.

Įgyvendinant antikorupcinį švietimą siektinas rezultatas – turintis žinių apie korupcijos keliamą pavojų visuomenės gerovei ir valstybės saugumui, nesitaikstantis su korupcijos apraiškomis, gebantis ir siekiantis jas šalinti asmuo.

Antikorupcinis ugdymas (švietimas) galėtų būti formalus ir neformalus. Formalus ugdymas (švietimas) toks, kuomet antikorupcinio švietimo temos, elementai yra įtraukiami į bendrojo ugdymo atskirų dalykų programas, antikorupcinio švietimo moduliai įtraukiami į profesinio mokymo, studijų programas, neformalus – skatinamos įvairios formalųjų ugdymą papildančios iniciatyvos: seminarai, pilietinės akcijos, mokinių (studentų), mokytojų (dėstytojų) konferencijos, antikorupcinės savaitės, plakatų, rašinių konkursai, debatai antikorupcijos tema, projektinės veiklos ir pan.

Antikorupciniam ugdymui integruoti būtinas tam tinkamas teminis kontekstas, pavyzdžiui, korupcijos problematika sunkiai suvokiama nenagrinėjant valstybės tarnybos paskirties ir etinių bei teisinių reikalavimų valstybės tarnautojams. Jeigu šios temos nėra aptariamose pilietinio ugdymo ar politologijos kursuose, integruoti antikorupcinį ugdymą gali būti sunku. Kita vertus, antikorupcinėms nuostatomis formuoti svarbios sampratos bei vertybės gali būti perduodamos ir nagrinėjant kitas temas.

Antikorupcinio ugdymo integravimo būdai gali būti įvairūs. Galima aiškiai suformuluoti ir išskirti antikorupcinio ugdymo problemas, taip sudarant atskirą kelių pamokų modulį, bet galima aptarti korupcijos problematiką ir kaip sudėtinę kitų temų ar problemų dalį, konkretizavimą, iliustraciją. Svarbu, kad antikorupcinis ugdymas nebūtų priešpriešinamas kitoms disciplinoms ir būtų siekiama išvengti pavojaus šiam ugdymui (mokymui) virsti informavimo apie korumpuoto elgesio galimybes kursu.

Būdas papildyti bendrojo ugdymo mokymo programas ir nepamokinę veiklą tiesiogiai su korupcija susijusiomis temomis – lengviau organizuojama veikla, kuri netrunka ilgai, tačiau išlieka rizika, kad tai bus lyg programos „intarpai“ ir vienkartinės akcijos. Pasirinkus tokį ugdymo organizavimo būdą, lengviau vykdyti jo stebėseną: užtenka patikrinti, ar visose mokyklose (klasėse, grupėse) vyko antikorupcinės akcijos. Tačiau šiuo atveju gali kilti pavojus, kad bus orientuojamasi daugiau į kiekybinius rodiklius, neįvertinant, ar pasiektas antikorupcinio ugdymo tikslas – formuoti asmens nuostatas ir vertybes. Kitas būdas – išanalizavus, su kokiomis pamatinėmis vertybėmis ir sampratomis susijęs korupcijos reiškinys, papildyti jau esamas įvairių dalykų programas (rengiant integruotą, individualiąją antikorupcinio ugdymo programą), paryškinti aspektus, kuriems buvo teikiama per mažai dėmesio. Šis būdas grindžiamas kelerių metų socialiniu ugdymu, jį renkantis reikia būti tikriems, kad visi socialinių

dalykų mokytojai ir dėstytojai yra supažindinti su antikorupcinio ugdymo tikslais, turiniu ir galimybėmis.¹²⁹

Antikorupcinio ugdymo veiklos turėtų būti numatomos mokyklos (švietimo įstaigos) rengiamame ugdymo, mokymo, studijų plane.

Pažymėtina, kad ir visais kitais atvejais, kuomet siekiama ugdyti „patogiai“ elgesio praktikai prieštaraujantis nuostatas, antikorupcinis ugdymas reikalauja mokytojų išminties, psichologinio įžvalgumo ir metodinio meistriškumo, todėl neatsiejama mokytojo darbo palengvinimo dalis turi būti ir mokytojo kvalifikacijos kėlimas tiek įvairių mokymo būdų ir metodų taikymo, tiek antikorupcinės tematikos srityje.¹³⁰

6.3. Informacija, kurią įstaiga turi skelbti viešai

Korupcijos prevencijos įstatyme¹³¹ išvardytos korupcijos prevencijos priemonės, tarp kurių yra nustatytų korupcijos atvejų paviškinimas. Tačiau įstatyme smulkiau neįvardijama, kokia informacija, kokiais atvejais, priemonėmis ir kada turi būti viešinama. Rekomenduojame remtis nuo 2016 m. liepos 1 d. įsigaliojusiais naujais reikalavimais valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms.¹³²

¹²⁹ Metodines rekomendacijas, kaip įgyvendinti antikorupcinį ugdymą (švietimą), galima rasti čia:

- Antikorupcinio ugdymo galimybės bendrojo lavinimo mokykloje: metodinė priemonė. - Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2005. Elektroninė priemonės versija taip pat paskelbta Specialiųjų tyrimų tarnybos tinklapyje <http://www.stt.lt/menu/antikorupcinis-svietimas/mokomoji-medziaga/>.

- Komentarai integruotos programos rengimui ir įgyvendinimui <https://duomenys.ugdome.lt/?/mm/socialinis/med=11/258>.

- Korupcija aukštosiose mokyklose: požiūriai, problemos, sprendimo galimybės. - V.: Garnelis, 2005. Metodinė priemonė, skirta aukštųjų mokyklų dėstytojams ir studentams. Šiame leidinyje pristatomos dėstomųjų dalykų programos ir išplėstiniai paskaitų planai, atspindintys antikorupcinio ugdymo galimybes.

¹³⁰ Šiuolaikinių didaktikų centras, akredituota institucija (akreditacijos pažymėjimo Nr. AP Nr. 072, 2015-04-10 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-335), vykdo mokytojų ir švietimo pagalbą teikiančių specialistų kvalifikacijos kėlimą, taip pat ir antikorupcinio ugdymo tema http://www.sdcentras.lt/sem_mokykloms.htm.

¹³¹ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086.

¹³² Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209540/1kpcQBWXHi?positionInSearchResults=13&searchMod elUUID=e8b3526e-463c-41f4-8f68-1e8cef2d0833>.

7. KORUPCIJOS PASIREIŠKIMO TIKIMYBĖS NUSTATYMAS

Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas atliekamas remiantis šiais teisės aktais:

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymu¹³³ (toliau – Korupcijos prevencijos įstatymas), Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimu Nr. 1601¹³⁴, ir Valstybės ar savivaldybės įstaigų veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo rekomendacijomis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2011 m. gegužės 13 d. įsakymu Nr. 2-170¹³⁵.

Remiantis Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 2 dalimi, valstybės ar savivaldybių įstaigų vadovai, struktūriniai padaliniai arba asmenys, valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovo įgalioti vykdyti korupcijos prevenciją ir jos kontrolę, pagal šiame įstatyme įtvirtintus kriterijus nustato valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė.

Korupcijos pasireiškimo tikimybė yra prielaida, kad, valstybės ar savivaldybės įstaigai įgyvendinant jai nustatytus uždavinius, gali kilti pavojus pasireikšti korupcijai padarant korupcinio pobūdžio nusikalstamas ir kitas su korupcija susijusias veikas. Ši prielaida laikoma didele, kai atitinkama įtaigos veiklos sritis atitinka bent vieną Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje nustatytą kriterijų.

7.1. Įstaigos veiklos sričių sąrašo sudarymas

Siekiant kiek galima efektyviau nustatyti korupcijos pasireiškimo tikimybes, tikslinga tiksliai identifikuoti įstaigos veiklos sritis ir nustatyti galimus su jomis susijusius korupcijos rizikos veiksnius (pavyzdinį savivaldybės veiklos sričių sąrašą rasite Antikorupcinės aplinkos vadovo priede (16.8. Pavyzdinės savivaldybės veiklos sritys).

Valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos sritimi laikytina įstaigos atliekama procedūra teisės aktuose įstaigai pavestai funkcijai atlikti. Įstaigos veiklos sričių sąrašą sąlyginai galima skirstyti

¹³³ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086.

¹³⁴ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B96A881B578F>.

¹³⁵ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D7EDC15D339E>.

į dvi atskiras dalis. Vieną sąrašo dalį sudarytų veiklos sritys, susijusios su įstaigos savarankiško funkcionavimo užtikrinimu (vidaus administravimas), kurios dažniausiai būna bendros daugelių įstaigų. Prie tokių veiklos sričių, pavyzdžiui, galėtų būti priskiriama įstaigos viešųjų pirkimų planavimas, inicijavimas, organizavimas, vykdymas ir kontrolė, valstybės paslapties naudojimas ar turto valdymas ir naudojimas. Antrai sąrašo daliai priskirtinos veiklos sritys, tiesiogiai ir betarpiškai susijusios su įstaigos konkrečių funkcijų vykdymu. Tikslingiausia išgryninant įstaigos veiklos sritis yra konkrečias įstaigos funkcijas išskaidyti į tai funkcijas atlikti būtinas procedūras.

Pavyzdžiui:

- 1) Viena iš Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos finansų ministro 1997 m. liepos 29 d. įsakymu Nr. 110, nustatytų funkcijų yra mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo ir sumokėjimo teisingumo kontrolė (šių nuostatų 9.9 punktas). O viena iš procedūrų, kuria ši funkcija įgyvendinama, yra mokestinis patikrinimas¹³⁶. Todėl su šia procedūra susijusiomis įstaigos veiklos sritimis laikytinos mokestinių patikrinimų planavimas, organizavimas, vykdymas ir kt.
- 2) Viena iš Vietos savivaldos įstatyme nustatytų savarankiškų savivaldybių funkcijų yra savivaldybės socialinio būsto fondo sudarymas ir būsto remontas, socialinio būsto nuoma (6 str. 15 p.), tad viena iš savivaldybių veiklos sričių laikytina socialinio būsto administravimas ir nuoma.

Gali būti racionaliau į veiklos sričių sąrašą įtraukti stambesnes, kelias smulkesnes apibendrinančias, veiklos sritis. Pavyzdžiui, savivaldybių vykdoma socialinio būsto nuomos veikla gali apimti šias smulkesnes veiklos sritis: nuostatas, ar asmuo turi teisę į socialinį būstą; asmenų, turinčių teisę į socialinį būstą, sąrašų sudarymą; sprendimo sudaryti socialinio būsto nuomos sutartį priėmimą; socialinio būsto nuomos sutarties sudarymą ir t. t.

7.2. Korupcijos rizikos veiksnių priskyrimas veiklos sritims

Nustačius įstaigos veiklos sritis, kitas žingsnis – identifikuoti šioms sritims priskirtinus korupcijos rizikos veiksnius, t. y. nustatyti priežastis, sąlygas, įvykius ir aplinkybes, dėl kurių, atliekant atitinkamą procedūrą, gali pasireikšti korupcijos rizika.

Konkrečiai įstaigos veiklos sričiai priskiriant korupcijos rizikos veiksnius (siūlytina žymėti naudojant Antikorupcinės aplinkos vadovo priedą – 16.7. Įstaigos veiklos sritys ir jose egzistuojantys korupcijos rizikos veiksniai), atsižvelgtina į Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 3 ir 5 dalyse išvardytus kriterijus ir į šias aplinkybes:

- 1) ar atliekant įstaigai priskirtas funkcijas priimti visi įstatymų įgyvendinamieji teisės aktai, kurie pavesti priimti šiai įstaigai;
- 2) ar įstaigos priimtuose įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose nustatyta sprendimų priėmimo tvarka yra skaidri (ar juose įtvirtinti sprendimų priėmimo principai, aiškūs priėmimo kriterijai, sprendimo priėmimo terminai, sprendimus priimančys subjektai, aiškiai apibrėžti jų įgaliojimai, nustatytos ir atskirtos sprendimų priėmimo, vykdymo ir kontrolės funkcijos, nustatyta sprendimų apskundimo tvarka ir pan.) ir pakankama, ar joje nesuteikiama per

¹³⁶ Pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsnio 22 punktą, mokestinis patikrinimas tai yra „mokesčių administratoriaus atliekamas mokesčių mokėtojo patikrinimas siekiant kontroliuoti, kaip mokesčių mokėtojas vykdo mokesčių įstatymų reikalavimus mokesčių apskaičiavimo, deklaravimo, sumokėjimo, o įstatymų numatytais atvejais – ir kitose srityse“.

daug įgaliojimų įstaigos valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims veikti savo nuožiūra ir nenustatoma perteklinių reikalavimų;

3) ar įstaigos priimtuose įstatymų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose įtvirtinta vidaus kontrolės tvarka, ar vidaus kontrolės sistema veikia tinkamai (ar numatytos galimos kontrolės formos, kontrolės tvarka, kontrolės veiksmų periodiškumas, numatyti kontrolės funkcijas vykdančios ir sprendimus priimančios subjektai, aiškiai apibrėžti jų įgaliojimai ir pan.);

4) ar yra kitų korupcijos rizikai reikšmingų duomenų.

7.3. Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo tam tikroje veiklos srityje poreikio įvertinimas

Sudarius įstaigos veiklos sričių sąrašą ir sužymėjus jose egzistuojančius korupcijos rizikos veiksnius, atpažįstamos veiklos sritys, kuriose yra didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė.

Kaip minėta, įstaigos veiklos sričių ir jose egzistuojančių korupcijos rizikos veiksnių sąrašas galėtų būti sudaromas pildant lentelę, kur stulpelyje būtų išvardytos įstaigos veiklos sritys, o eilutėje atitinkamai rizikos veiksniai. Tokiu būdu pildant lentelę ir skaičiuojant, kuriai veiklos sričiai priskirta daugiausia rizikos veiksnių, būtų parenkamos vertintinos įstaigos veiklos sritys. Įstaigos veiklos srities aktualumą antikorpuciniu požiūriu turėtų lemti Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 3 ir 5 dalyse nurodyti kriterijai.

Įstaigos veiklos sritis priskiriama prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, jeigu atitinka vieną ar kelis iš šių kriterijų:

1) *Padaryta korupcinio pobūdžio nusikalstama veika*

Atitiktis šiam kriterijui nustatoma vertinant, ar per analizuojamąjį laikotarpį įstaigoje (įstaigos padalinyje, valdymo sričiai priklausančioje įstaigoje) buvo užfiksuota Korupcijos prevencijos įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje nurodytų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų atvejų. Taip pat vertinama, ar įstaigoje buvo užfiksuota kitų tapataus pobūdžio, tačiau mažiau pavojingų teisės pažeidimų, už kuriuos numatyta administracinė, tarnybinė (drausminė) ar kitokia teisinė atsakomybė, atvejų. Vertinama, kad įstaigos (įstaigos valdymo sričiai priklausančios įstaigos, padalinio) veikla atitinka šį kriterijų, neatsižvelgiant į minėtų neteisėtų veikų tyrimo baudžiamojo proceso (administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimo ar tarnybinio nusižengimo tyrimo) stadiją.

2) *Pagrindinės funkcijos yra kontrolės ar priežiūros vykdymas*

Laikoma, kad įstaigos veikla atitinka šį kriterijų, jeigu nustatoma, kad įstaigai (įstaigos padaliniiui, įstaigos valdymo sričiai priklausančiai įstaigai, atskiriems jų valstybės tarnautojams ar darbuotojams) suteikti įgaliojimai vykdyti veiklą, skirtą prižiūrėti, kaip jiems nepavaldūs fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys laikosi įstatymų, kitų teisės aktų reikalavimų atitinkamoje valdymo srityje, ar vykdyti kontrolės funkcijas, nesusijusias su įstaigos vidaus administravimu.

3) *Atskirų valstybės tarnautojų funkcijos, uždaviniai, darbo ir sprendimų priėmimo tvarka bei atsakomybė nėra išsamiai reglamentuoti*

Laikoma, kad įstaigos veikla atitinka šį kriterijų, jeigu nustatoma, kad: (i) valstybės tarnautojų ar darbuotojų įgyvendinami uždaviniai, vykdomos funkcijos, darbo ir sprendimų priėmimo tvarka neapibrėžti (nepakankamai apibrėžti) įstaigos priimtų administracinių aktų ar kitų teisės aktų dispozicijose; (ii) yra įstatymų ir jų įgyvendinimo teisės norminių aktų ir administracinių aktų kolizijų; (iii) nepriimti administraciniai aktai, būtini įstatymams ar kitiems

teisės norminiams aktams įgyvendinti; (iv) platūs įstaigos valstybės tarnautojų ar darbuotojų įgaliojimai priimti sprendimus savo nuožiūra; (v) valstybės tarnautojų ar darbuotojų priimamų administracinių sprendimų ar veiklos kontrolės tvarka, valstybės tarnautojų ar darbuotojų atsakomybė neapibrėžta (nepakankamai apibrėžta) įstaigos teisės aktuose ir kt.

4) *Veikla yra susijusi su leidimų, nuolaidų, lengvatų ir kitokių papildomų teisių suteikimu ar apribojimu*

Vertinama, kad įstaigos veikla atitinka šį kriterijų, nustačius, kad valstybės ar savivaldybės įstaigai (įstaigos padaliniui, įstaigos valdymo sričiai priklausančiai įstaigai, jų valstybės tarnautojams ar darbuotojams) suteikti įgaliojimai išduoti leidimus, licencijas, suteikti nuolaidas, lengvatas ir kitokias papildomas teises ar atsisakyti jas išduoti arba sustabdyti, panaikinti jų galiojimą ar kitaip jas apriboti, taikyti teisės aktuose nustatytas kitas teisinio poveikio priemones, konstatuoti, nagrinėti teisės pažeidimus ir priimti sprendimus dėl teisinės atsakomybės priemonių taikymo.

5) *Daugiausia priima sprendimus, kuriems nereikia kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo*

Vertinama, kad įstaigos veikla atitinka šį kriterijų, kai įstaigai (įstaigos padaliniams, įstaigos valdymo sričiai priklausančiai įstaigai, atskiriems valstybės tarnautojams ar darbuotojams) suteikti įgaliojimai savarankiškai priimti sprendimus, susijusius su valstybės ar savivaldybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, viešaisiais pirkimais, taip pat sprendimus administracinio reglamentavimo, administracinių paslaugų teikimo, viešųjų paslaugų teikimo administravimo srityje, kai šie sprendimai susiję su kelių rūšių visuomeninių santykių reguliavimu ir (ar) kitų įstaigų valdymo sritimi ar kompetencija, tačiau teisės aktai nenustato prievolės derinti juos su kitomis valstybės ar savivaldybės įstaigomis ir (ar) nereikia kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo.

6) *Naudojama valstybės ar tarnybos paslaptį sudaranti informacija*

Įstaigos veikla atitinka šį kriterijų, jeigu nustatoma, kad įstaigos (įstaigos padalinio, įstaigos valdymo sričiai priklausančios įstaigos, valstybės tarnautojų ar darbuotojų) veikla susijusi su informacijos įslaptinimu ar išslaptinimu, įslaptintos informacijos naudojimu ar jos apsauga ir (ar) atskiri jų darbuotojai yra įslaptintos informacijos rengėjai arba gavėjai.

7) *Anksčiau atliekant korupcijos rizikos analizę, buvo nustatyta veiklos trūkumų*

Įstaigos veiklos atitiktis šiam kriterijui vertinama tik tuo atveju, jei Specialiųjų tyrimų tarnyba teisės aktų nustatyta tvarka atliko korupcijos rizikos analizę įstaigoje ir pateikė išvadą dėl korupcijos rizikos analizės. Laikytina, kad valstybės ar savivaldybės įstaigos veikla atitinka šį kriterijų, jei Specialiųjų tyrimų tarnybos pateiktoje išvadoje buvo nurodyti konkretūs įstaigos (įstaigos padalinio, valdymo sričiai priklausančios įstaigos) veiklos trūkumai ir teikti pasiūlymai jiems šalinti.

Siekiant visapusiškai įvertinti situaciją ir nustatyti galimus korupcijos rizikos veiksnius, tikslinga papildomai įvertinti, ar:

- 1) yra buvę bandymų, pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką, paveikti valstybės ar savivaldybės įstaigos darbuotojus ar jų priimamus sprendimus;
- 2) išaiškinta korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų kitose panašias funkcijas atliekančiose valstybės ar savivaldybių įstaigose;
- 3) tobulintina valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos priežiūros sistema;
- 4) priimami sprendimai yra susiję su materialine ar kitokia interesanto nauda;
- 5) nustatyti galiojančios tvarkos normų pažeidimai (pavyzdžiui, skirstant biudžeto lėšas, teikiant užsakymus ar priimant kitus sprendimus);

- 6) valstybės ar savivaldybės įstaiga yra savarankiška biudžetinių asignavimų valdytoja;
- 7) Valstybės kontrolė, Seimo kontrolieriai arba kitos kontrolės ar priežiūros institucijos nustatė šios valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos pažeidimų;
- 8) gauta kitos informacijos apie valstybės ar savivaldybės įstaigos veikloje egzistuojančias korupcijos apraiškas (kriminalinės žvalgybos ir žvalgybos informacija, gyventojų skundai ir pareiškimai, visuomenės informavimo priemonių pateikiama bei kita informacija).

7.4. Įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, įvertinimo metodinės ir praktinės nuostatos

Remiantis Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 3 ir 5 dalyse nustatytais kriterijais, nustatius konkrečias sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, atliekamas veiklos srities vertinimas, t. y. identifikuojami korupcijos rizikos veiksniai, vertinamos konkrečios priežastys, sąlygos, įvykiai, aplinkybės, dėl kurių konkrečioje veiklos srityje gali pasireikšti korupcijos rizika.

Idealiu atveju korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas turėtų būti atliekamas visose įstaigos veiklos srityse, kuriose yra didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė. Tačiau suprantama, kad tokių sričių gali būti nemažai, todėl būtų neracionaliai naudojami įstaigos ištekliai. Tikslingiausia būtų ne rečiau kaip kartą per penkerius ar trejus metus įvertinti visas įstaigos veiklos sritis, o kiekvienais metais įvertinti 3–4 veiklos sritis, kuriose yra daugiausiai korupcijos rizikos veiksnių.

Pasirinkus 3–4 vertintinas įstaigos veiklos sritis, atliekamas išsamus vertinimas ir nustatoma, kodėl konkrečioje veiklos srityje egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir teikiami siūlymai korupcijos pasireiškimo tikimybei mažinti.

Siekiant tinkamai įvertinti veiklos sritis, kuriose yra didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, tikslinga išnagrinėti toliau aprašomas aplinkybes.

Kai įstaigos veiklos sritis priskirta prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, dėl to, **kad padaryta korupcinio pobūdžio nusikalstama veika, nagrinėtina:**

- 1) kaip nustatytas korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos ir (ar) kito tapataus pobūdžio, tačiau mažiau pavojingo teisės pažeidimo, už kurį numatyta administracinė, tarnybinė (drausminė) ar kitokia atsakomybė, įstaigoje faktas (pvz., teisėsaugos institucijai pradėjus ikiteisminį tyrimą, remiantis valstybinio audito ar savivaldybės kontrolieriaus, įstaigos vidaus ir (ar) privačios audito įmonės audito išvadose, asmenų skunduose, žiniasklaidoje, kita pateikta informacija);
- 2) ar informacija buvo pateikta valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams, ar nustatyti faktai buvo paviėšinti;
- 3) ar įstaigoje sudarytos galimybės įstaigos darbuotojams, kitiems asmenims kreiptis ir informuoti (taip pat ir anonimiškai) įstaigos vadovus apie galimus korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų ir (ar) kitų tapataus pobūdžio, tačiau mažiau pavojingų teisės pažeidimų, įstaigoje faktus, ar buvo gauta tokių pranešimų;
- 4) ar įstaigoje buvo atliktas tyrimas siekiant nustatyti, kokios įstaigos veiklą reglamentuojančių tei-

sės aktų spragos, įstaigos vidaus kontrolės sistemos trūkumai ir kitos priežastys sudarė prielaidas padaryti šias neteisėtas veikas, kokios tyrimo išvados;

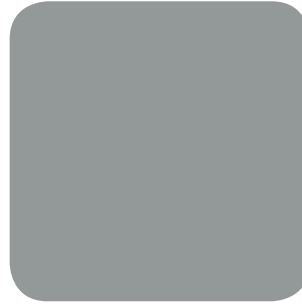
5) ar buvo imtasi priemonių teisinio reglamentavimo spragoms šalinti, įstaigos vidaus kontrolės sistemos efektyvumui didinti, koks šių priemonių veiksmingumas.

Kai įstaigos veiklos sritis priskirta prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, dėl to, kad **pagrindinės įstaigos funkcijos yra kontrolės ar priežiūros vykdymas, nagrinėtina:**

- 1) ar įstaiga įstatymų ir kitų teisės norminių aktų, suteikiančių įgaliojimus vykdyti kontrolės ir priežiūros funkcijas, pagrindu priėmė būtinus teisės aktus, nustatančius ir detalizuojančius kontrolės ir priežiūros veiksmų, procedūrų ar vykdymo formas, tvarką, periodiškumą;
- 2) ar įstaigos priimtuose teisės aktuose numatyti konkretūs kontrolės ir priežiūros funkcijas vykdančios ir sprendimus priimančios subjektai (įstaigos padaliniai, atskiri darbuotojai), išsamiai ir tiksliai apibrėžtos jų teisės ir pareigos, ar šiems subjektams nesuteikti per platūs įgaliojimai veikti savo nuožiūra;
- 3) ar įstaigoje priimti teisės aktai, sprendimai, užtikrinantys Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo reikalavimų laikymąsi;
- 4) ar įstaigos priimtuose teisės aktuose įtvirtinta konkreti ir tiksli sprendimų priėmimo procedūra (pvz., sprendimų priėmimo principai, kriterijai, terminai) vykdamas kontrolės ir priežiūros funkcijas;
- 5) ar įstaigos priimtuose teisės aktuose aiškiai atskirtos sprendimų priėmimo ir kontrolės ir priežiūros vykdymo funkcijos;
- 6) ar įstaigos teisės aktai reglamentuoja kontrolės ir priežiūros funkcijas vykdančių subjektų veiklos ir sprendimų priėmimo vidaus kontrolės (prevencinės, einamosios, paskesniosios) procedūras, ar tokia kontrolė yra vykdoma, ar ji pakankamai veiksminga;
- 7) ar įstaigos priimti vidaus teisės aktai reglamentuoja kontrolės ir priežiūros funkcijas vykdančių subjektų veiklos ir sprendimų apskundimo tvarką;
- 8) ar įstaigoje buvo gauta asmenų skundų, pranešimų, kitokio pobūdžio informacijos dėl kontrolės ir priežiūros subjektų veiklos ir priimtų sprendimų teisėtumo, pagrįstumo ir ar buvo atliekamas tokios informacijos tyrimas;
- 9) ar įstaigos priimti teisės aktai periodiškai peržiūrimi, vykdomas nustatytų teisinio reglamentavimo spragų ar kolizijų taisymas;
- 10) ar įstaigos priimami sprendimai kontrolės ir priežiūros srityje yra viešai prieinami;
- 11) ar įstaiga viešai skelbia informaciją apie planuojamus tikrinti subjektus;
- 12) ar įstaiga teikia paslaugas elektroninėje erdvėje.

Kai įstaigos veiklos sritis priskirta prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, dėl to, kad **įstaigos atskirų valstybės tarnautojų funkcijos, uždaviniai, darbo ir sprendimų priėmimo tvarka bei atsakomybė nėra išsamiai reglamentuoti**, nagrinėtina:

- 1) ar įstaiga priėmė teisės aktus (įstaigos padalinių nuostatus, sudaromų komisijų ir pan. darbo reglamentus, darbuotojų pareigybių aprašymus ar nuostatus, kitus teisės aktus), reglamentuojančius atskirų valstybės tarnautojų ar darbuotojų uždavinius, funkcijas, darbo ir sprendimų priėmimo tvarką, principus, kriterijus, terminus ir atsakomybę, ir ar įstaigos darbuotojai pasirašytinai supažindinti su šiais teisės aktais;
- 2) ar priimant įstaigos teisės aktus, reglamentuojančius atskirų valstybės tarnautojų ar darbuotojų uždavinius, funkcijas, atsižvelgta į teisės aktais nustatytus įstaigos (jos padalinio) uždavinius, funkcijas;

- 3) ar įstaigos priimtuose teisės aktuose apibrėžti atskirų valstybės tarnautojų ir darbuotojų uždaviniai ir funkcijos yra pakankami įstaigos uždaviniams ir funkcijoms įgyvendinti;
- 4) ar įstaigos priimti teisės aktai užtikrina aiškų atskirų valstybės tarnautojų ir darbuotojų pavaldumą ir atskaitingumą;
- 5) ar įstaigos priimti teisės aktai reglamentuoja valstybės tarnautojų ir darbuotojų veiklos ir sprendimų priėmimo vidaus kontrolės (prevencinės, einamosios, paskesniosios) procedūras, ar tokia kontrolė yra vykdoma, ar ji veiksminga;
- 6) ar įstaigos priimti teisės aktai reglamentuoja valstybės tarnautojų ir darbuotojų tarnybinės veiklos vertinimo tvarką, formas, periodiškumą;
- 7) ar įstaigoje priimtas valstybės tarnautojų ir darbuotojų etikos ar elgesio kodeksas, kaip vykdoma šio kodekso nuostatų įgyvendinimo ir laikymosi kontrolė;
- 8) ar šie teisės aktai periodiškai peržiūrimi, vykdomas nustatytų teisinio reglamentavimo spragų ar kolizijų taisymas.

Kai įstaigos veiklos sritis priskirta prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, dėl to, kad **įstaigos veikla yra susijusi su leidimų, nuolaidų, lengvatų ir kitokių papildomų teisių suteikimu ar pribojimu**, nagrinėtina:

- 1) ar įstaiga įstatymų ir kitų teisės norminių aktų pagrindu priėmė būtinus teisės aktus, nustatančius ir detalizuojančius leidimų, licencijų, lengvatų, nuolaidų, kitokių papildomų teisių išdavimo ar neišdavimo arba suteikimo ar nesuteikimo, teisinės atsakomybės, kitų teisinio ir ekonominio poveikio priemonių procedūras, ar šiuose teisės aktuose aiškiai ir tiksliai reglamentuojama administracinės procedūros eiga, terminai, nustatyti konkretūs, objektyviai pamatuojami reikalavimai procedūroje dalyvaujantiems asmenims (pvz., reikalavimai asmenų teisiniam statusui, asmenų pateikiamiems dokumentams ir kt.);
- 2) ar įstaigos teisės aktuose aiškiai ir tiksliai numatyti leidimus, licencijas ir kitus dokumentus išduodantys ar neišduodantys, teisinę atsakomybę ir kitas teisinio ir ekonominio poveikio priemones taikantys subjektai (įstaigos padaliniai, valstybės tarnautojai ar darbuotojai), ar išsamiai apibrėžta šių subjektų kompetencija, ar šiems subjektams nesuteikti per platūs įgaliojimai veikti savo nuožiūra;
- 3) ar įstaigos teisės aktai suteikia įgaliojimus išduoti ir suteikti leidimus, licencijas ir kitus dokumentus, taikyti teisinę atsakomybę, kitas teisinio ir ekonominio poveikio priemones kolegialiai institucijai, ar teisės aktai smulkiai reglamentuoja kolegialios institucijos sudarymo, sudėties atnaujinimo, narių skyrimo, administracinės procedūros sprendimo priėmimo tvarką, ar šie teisės aktai numato kolegialios institucijos narių individualią atsakomybę už priimtus sprendimus;
- 4) ar įstaigos teisės aktuose įtvirtinti aiškūs kriterijai, principai, kuriais vadovaujantis priimamas sprendimas išduoti ar neišduoti leidimus, licencijas ir kitus dokumentus, ar numatyti konkretūs administracinės procedūros sprendimų priėmimo terminai;

- 5) ar teisinis reglamentavimas užtikrina veiklos ar atskirų tokios veiklos subjektų santykių skaidrumą, nesukuria nevienodų (taikant išimtis ar lengvatas kai kuriems tokios veiklos subjektams) ar diskriminuojančių sąlygų tam tikroje srityje veikiantiems subjektams;
- 6) ar įstaigos teisės aktuose atskirtas sprendimo išduoti ar neišduoti leidimus, licencijas ir kitus dokumentus priėmimo ir licencijuojamos ar kitokios veiklos priežiūros ir kontrolės bei sankcijų taikymo funkcijų įgyvendinimas;
- 7) ar įstaigoje reglamentuota sprendimų išduoti ar neišduoti leidimus, licencijas ir kitus dokumentus priėmimo proceso vidaus kontrolės (prevencinės, einamosios, paskesniosios) procedūros;
- 8) ar įstaigoje, išduodant ar neišduodant leidimus, licencijas lengvatas, nuolaidas, suteikiant ar nesuteikiant kitokias papildomas teises, taikomas vieno langelio principas;
- 9) ar įstaigoje, išduodant ar neišduodant leidimus, licencijas lengvatas, nuolaidas, suteikiant ar nesuteikiant kitokias papildomas teises, naudojamos informacinės technologijos (diegiama ar įdiegta e. valdžios ir paslaugų sistema);
- 10) ar įstaigos teisės aktuose numatyta subjektų, išduodančių leidimus, licencijas ir kitus dokumentus, veiklos ir priimtų sprendimų apskundimo tvarka;
- 11) ar buvo gauta asmenų skundų, pranešimų, kitokio pobūdžio informacijos dėl leidimus, licencijas ir kitus dokumentus išduodančių arba suteikiančių subjektų veiklos ar priimtų sprendimų teisėtumo, pagrįstumo, ar buvo atliekamas tokios informacijos tyrimas;
- 12) ar įstaigos teisės aktai periodiškai peržiūrimi, vykdomas nustatytų teisinio reglamentavimo spragų ar kolizijų taisymas.

Kai įstaigos veiklos sritis priskirta prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, dėl to, kad **įstaiga daugiausia priima sprendimus, kuriems nereikia kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo**, nagrinėtina:

- 1) ar įstatymai ir kiti teisės norminiai aktai įstaigai suteikia teisę priimti norminius teisės aktus, ar įstaiga priėmė vidaus teisės aktus, detalizuojančius norminių teisės aktų priėmimo procedūrą, ar įstaigoje atliekamas norminių teisės aktų projektų poveikio korupcijos mastui vertinimas;
- 2) ar įstaiga priėmė teisės aktus, reglamentuojančius sprendimų, susijusių su įstaigos turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, kuriems nereikia kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo, priėmimo procedūras;
- 3) ar įstaiga priėmė teisės aktus, užtikrinančius Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimų įgyvendinimą;
- 4) ar įstaigos teisės aktuose numatyti konkretūs tokie sprendimus galintys priimti subjektai, ar išsamiai ir aiškiai apibrėžta šiuos sprendimus priimančių subjektų kompetencija;
- 5) ar įstaigos teisės aktai suteikia įgaliojimus priimti tokius sprendimus kolegialiai institucijai, ar smulkiai reglamentuotos kolegialios institucijos sudarymo, sudėties atnaujinimo, narių skyrimo, sprendimų priėmimo procedūros, ar teisės aktai numato kolegialios institucijos narių individualią atsakomybę už priimtus sprendimus;
- 6) ar įstaigos teisės aktai reglamentuoja sprendimų, kuriems nereikia kitos įstaigos patvirtinimo, taip pat sprendimų, susijusių su įstaigos turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, priėmimo, vidaus kontrolės (prevencinės, einamosios, paskesniosios) procedūras.

Kai įstaigos veiklos sritis priskirta prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, dėl to, kad **įstaigoje naudojama valstybės ar tarnybos paslaptį sudaranti informacija**, nagrinėtina:

- 1) ar įstaigoje patvirtintos įslaptintos informacijos administravimo, apsaugos ir kontrolės tvarką reglamentuojančios taisyklės;
- 2) ar įstaigoje buvo užfiksuota įslaptintos informacijos administravimo, apsaugos ir kontrolės tvarkos pažeidimų, ar buvo atliekamas tyrimas šios tvarkos pažeidimų priežastims ar sąlygoms nustatyti, kokių priemonių buvo imtasi;
- 3) ar teisės aktai, reglamentuojantys įslaptintos informacijos administravimo, apsaugos ir kontrolės tvarką, periodiškai peržiūrimi, ar vykdomas nustatytų teisinio reglamentavimo spragų ir (ar) kolizijų taisymas;
- 4) ar įstaigoje sudaryta speciali ekspertų komisija, ar jos veikla reglamentuota;
- 5) ar įstaiga yra sudariusi ir patvirtinusi įslaptintos informacijos sąrašą, ar ir kaip dažnai jis peržiūrimas ir atnaujinamas.

Kai įstaigos veiklos sritis priskirta prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, dėl to, kad **įstaigoje anksčiau atliekant korupcijos rizikos analizę buvo nustatyta veiklos trūkumų**, nagrinėtina:

- 1) ar įstaigoje buvo laiku ir tinkamai įgyvendintos Specialiųjų tyrimų tarnybos išvadoje dėl korupcijos rizikos analizės pateiktos rekomendacijos ir pasiūlymai;
- 2) ar buvo imtasi priemonių atliekant korupcijos rizikos analizę nustatytiems korupcijos rizikos veiksniams valdyti ir (ar) šalinti.

Įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas ir jų vertinimas turėtų būti atliekami raštu, t. y. aprašoma, kuriuos didelės korupcijos pasireiškimo tikimybės kriterijus atitinka konkreti įstaigos veiklos sritis, kokie identifikuoti korupcijos rizikos veiksniai, užfiksuota nustatymo ir vertinimo metu gauta informacija, pateikiami korupcijos rizikos mažinimo siūlymai bei aprašomos kitos aktualios aplinkybės ir informacija.

Įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir jų vertinimo proceso aprašyme taip pat būtų tikslinga įvertinti, kaip įgyvendinami pasiūlymai dėl korupcijos rizikos veiksnių, nustatytų atliekant ankstesnius korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymus, mažinimo, ir pateikti su tuo susijusius pasiūlymus.

7.5. Motyvuotos išvados dėl įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, surašymo metodinės ir praktinės nuostatos

Įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir jų vertinimo proceso aprašymas yra pagrindas parengti motyvuotą išvadą dėl įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo (toliau – motyvuota išvada).

Motyvuotoje išvadoje nurodoma:

- 1) įstaiga, kurios veiklos srityse buvo nustatoma, ar jos veiklos srityse egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė;
- 2) įstaigos sritys, kuriose nustatyta egzistuojanti didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė;
- 3) subjektai, atlikę įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir vertinimo aprašymą;

- 4) analizuotas laikotarpis, taikyti metodai ir veiksmai, įstaigos esamos situacijos vertinimo kriterijai;
- 5) įstaigos veiklos srities, kurioje egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, korupcijos rizikos veiksniai, įstaigos teisės aktai, sprendimai, administracinės procedūros sprendimai ir kt., pagrindžiantys šią išvadą;
- 6) išsamiai paaiškinamos priežastys, dėl kurių atsirado skirtumų tarp esamos situacijos ir tos situacijos, kuri turėtų būti pagal vertinimo kriterijus, įvertinama jų įtaka korupcijos pasireiškimo tikimybės egzistavimui;
- 7) priemonės, kurių būtina imtis nustatytiems korupcijos rizikos veiksniams valdyti ar pašalinti;
- 8) kaip įgyvendinami pasiūlymai dėl korupcijos rizikos veiksnių, nustatytų atliekant ankstesnius korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymus, mažinimo;
- 9) informacija apie Korupcijos prevencijos įstatyme nustatytą korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimą;
- 10) kita aktuali informacija.

Ministerijų ar savivaldybių įstaigų ir Lietuvos Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimui ar Lietuvos Respublikos Vyriausybei atskaitingų įstaigų motyvuotas išvadas paprastai pasirašo šių įstaigų vadovai, išskyrus:

- 1) kai įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas ir jų vertinimas atliekamas viešojoje įstaigoje, motyvuotą išvadą, parengtą pagal viešosios įstaigos pateiktą nustatymo ir vertinimo proceso aprašymą, pasirašo viešosios įstaigos steigėjo teisės ir pareigas įgyvendinančios įstaigos vadovas;
- 2) kai įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas ir jų vertinimas atliekamas savivaldybės įstaigoje, pasirašo atitinkamos savivaldybės meras;
- 3) kai įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas ir jų vertinimas atliekamas valstybės įstaigoje, tiesiogiai neatskaitingoje Lietuvos Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, pasirašo valstybės įstaigos, kuriai ji pavaldi (ar priklauso reguliavimo sričiai), vadovas;
- 4) kai įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas ir jų vertinimas atliekamas įstaigose prie ministerijos, ministerijų įsteigtose ir (ar) joms pavaldžiose įstaigose, pasirašo atitinkamas ministras.

Praktikoje įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas, jų vertinimas ir motyvuotos išvados surašymas galėtų atrodyti taip:

1 pavyzdys.

- Viešoji įstaiga nustato veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir jas vertina;
- viešosios įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir jų vertinimo proceso aprašymas pateikiamas ministerijai, kuri įgyvendina steigėjo teisės ir pareigas;
- ministerija parengia motyvuotą išvadą, kurioje apibendrina ir susistemina šios bei kitų ministerijos valdymo sričiai priskirtų įstaigų (viešųjų įstaigų) ir savo pačios korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo išvadas;
- ministras pasirašo motyvuotą išvadą.

2 pavyzdys.

- Savivaldybės įstaiga nustato veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir jas vertina;
- savivaldybės įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir jų vertinimo proceso aprašymas pateikiamas savivaldybės, kuri įgyvendina savininko teises ir pareigas, administracijai;
- savivaldybės administracija parengia motyvuotą išvadą, kurioje apibendrina ir susistemina šios bei kitų savivaldybės įstaigų (viešųjų įstaigų) ir savo pačios korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo išvadas;
- savivaldybės meras pasirašo motyvuotą išvadą.

Pažymėtina, kad korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas turėtų būti organizuojamas tokiu būdu, kad įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas, jų vertinimas bei motyvuotos išvados surašymas ir pasirašymas būtų atlikti iki kiekvienų metų III ketvirčio pabaigos.

Pasirašyta motyvuota išvada privalo būti ne vėliau kaip per mėnesį pateikta Specialiųjų tyrimų tarnybai.

Pasirašyta motyvuota išvada taip pat turėtų būti paskelbta ją parengusios įstaigos interneto svetainėje, skiltyje „Korupcijos prevencija“, o įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir jų vertinimo proceso aprašymas – šį nustatymą ir vertinimą atlikusios įstaigos interneto tinklalapyje.

7.6. Korupcijos rizikos mažinimas įstaigos veiklos srityse, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė

Įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymas neturi tapti savitiksliu procesu. Visos įstaigos veiklos sistemoje tai turi tapti priemone mažinti korupcijos rizikas. Todėl, nustatius veiklos sritis, kuriose egzistuoja korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir identifikavus korupcijos rizikos veiksnius, būtina šias rizikas mažinti, t. y. numatyti ir vykdyti korupcijos rizikas mažinančias priemones, kurios užkardytų galimas korupcijos apraiškas.

Bendrosios korupcijos prevencijos priemonės yra nustatytos Korupcijos prevencijos įstatyme. Kadangi šios priemonės sietinos su visa bendra įstaigos antikorpucine aplinka, manytina, kad, nustatius naujus korupcijos rizikos veiksnius, jos gali būti nepakankamos korupcijos rizikai valdyti. Todėl, siekiant mažinti korupcijos riziką įstaigos veiklos srityse, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, būtina imtis priemonių, kurios būtų nukreiptos į identifikuotus konkrečius korupcijos rizikos veiksnius.

Siekiant susisteminti įstaigos korupcijos prevencijos veiklą, galima priemones, skirtas mažinti korupcijos riziką įstaigos veiklos srityse, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, įtraukti į įstaigos kovos su korupcija programos priemonių planą. Tokiu būdu organizuojant korupcijos rizikos mažinimo veiklą būtų aiškiai nustatyta, kokiam korupcijos rizikos veiksniui skirta konkreti priemonė, kas atsakingas už priemonės vykdymą, priemonės įvykdymo terminai ir rezultato, kurio laukiama įvykdžius priemonę, vertinimo kriterijai.

Priemonių, skirtų mažinti korupcijos riziką įstaigos veiklos srityse, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, pavyzdžiai galėtų būti šie: teisinio reglamentavimo spragų taisymas, procedūrų ydingų aspektų vykdymo atsisakymas organizacinėmis ar teisinėmis priemonėmis, kontrolės stiprinimas tobulinant esamus ar įvedant naujus mechanizmus, keturių akių principo diegimas, biurokratizmo mažinimas, pranešimo apie korupcijos apraiškas sistemos diegimas ar tobulinimas, reguliarus personalo mokymas antikorupcinėmis temomis ir pan.

7.7. Korupcijos pasireiškimo tikimybės atlikimo problemos

Specialiųjų tyrimų tarnybai analizuojant valstybės ir savivaldybių įstaigų pateiktas motyvuotas išvadas, pastebėtos neigiamos korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo tendencijos, dėl kurių mažėja įstaigų korupcijos prevencijos sistemų efektyvumas.

Galima išskirti šias problemines tendencijas:

- Korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas neretai atliekamas formaliai ir iš esmės nesigilinant į nagrinėjamas sritis. Dažniausiai formalumas pasireiškia tuo, kad motyvuotose išvadose išvardijami tik analizuojamas veiklos sritis reglamentuojantys Lietuvos Respublikos įstatymai ir įstaigų priimti vidaus teisės aktai, išsamiau neanalizuojant priimtų vidaus teisės aktų atitikties įstatymams, kitiems galiojantiems teisės aktams ir papildomai nesigilinant į praktinį procedūrų atlikimą, pvz., sprendimų priėmimo tvarką ir kriterijus, tam tikrų veiksmų atlikimo tvarkos skaidrumą, vidaus kontrolės sistemos funkcionavimą ir pan. Taip pat neretai vertinti pasirenkamos antikorupcinio požiūriu mažai aktualios veiklos sritys.
- Nemaža dalis įstaigų vengia konstatuoti, kad jų nagrinėtose veiklos srityse egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir teigia, jog analizuotose veiklos srityse egzistuoja „maža“, „minimali“, „nedidelė“ korupcijos pasireiškimo tikimybė arba korupcijos pasireiškimo tikimybė apskritai neegzistuoja. Pavyzdžiui, socialinės paramos teikimo, socialinio būsto administravimo ir statybą leidžiančių dokumentų išdavimo sritys gali būti priskiriamos prie savivaldybių veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nes atitinka Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje nustatytus 4 ir 5 kriterijus, t. y. „veikla yra susijusi su leidimų, nuolaidų, lengvatų ir kitokių papildomų teisių suteikimu ar apribojimu“; „daugiausia priima sprendimus, kuriems nereikia kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo“, ir Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 5 dalyje įtvirtintus 4 ir 6 kriterijus, t. y. „priimami sprendimai yra susiję su materialine ar kitokia interesanto nauda“; „valstybės ar savivaldybės įstaiga yra savarankiška biudžetinių asignavimų valdytoja“. Tačiau kai kurios savivaldybės konstatuoja, jog korupcijos pasireiškimo tikimybė jų vykdomose socialinės paramos teikimo, socialinio būsto administravimo ir statybą leidžiančių dokumentų išdavimo srityse neegzistuoja.
- Kartais motyvuotose išvadose pasigendama pačių motyvų, t. y. būna įvardijami tam tikros analizuotos srities trūkumai, nepagrįsti faktai, nepaaiškinamos priežastys, dėl kurių atsirado esamos padėties ir siekiamybės, kuri turėtų būti pagal vertinimo kriterijus, skirtumų.
- Neretai įstaigos apsiriboja veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymu, jų vertinimu ir rizikos veiksnių identifikavimu ir nenustato priemonių rizikai mažinti.
- Dažnai pasigendama vertinimų, kaip įgyvendinami pasiūlymai dėl korupcijos rizikos veiksnių, nustatytų atliekant ankstesnę korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą, mažinimo.

- Ne visada motyvuotos išvados ir įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymo ir jų vertinimo proceso aprašymas skelbiami įstaigų interneto tinklalapiuose.

Taip pat paminėtina, kad, nors ir neatitinka visų reikalavimų ir pasiūlymų, gerąją praktika gali būti laikomos šių įstaigų motyvuotos išvados:

- 2013 metų Vilniaus apygardos teismo¹³⁷,
- Lietuvos Respublikos finansų ministerijos¹³⁸ (pateikta 2015 metų pradžioje už 2014 metus),
- 2015 metų Anykščių rajono savivaldybės¹³⁹,
- 2015 metų Joniškio rajono savivaldybės¹⁴⁰,
- 2015 metų Kalvarijos savivaldybės¹⁴¹,
- 2015 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos¹⁴²,
- 2015 metų Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos¹⁴³,
- 2015 metų Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos¹⁴⁴,
- 2015 metų Vilniaus miesto savivaldybės¹⁴⁵.

¹³⁷ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija-kpt/Vilniaus_apygardos_teismas_KPT.pdf.

¹³⁸ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija_kpt_2014/FINMIN2015.pdf.

¹³⁹ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/kpt_2015/Anyksciu_KPT_2015.pdf.

¹⁴⁰ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/kpt_2015/Joniskio_rajonas_KPT_10_29.pdf.

¹⁴¹ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/kpt_2015/Kalvarijos_savivaldybe_KPT_11_06.pdf.

¹⁴² Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/kpt_2015/Kulturos_ministerija_KPT_2015.pdf.

¹⁴³ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/kpt_2015/Susisiekimo_ministerija_KPT_10_29.pdf.

¹⁴⁴ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/kpt_2015/Vidaus_reikalu_ministerija_KPT_10_22.pdf.

¹⁴⁵ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/kpt_2015/Vilniaus_miesto_savivaldybe_KPT_11_05.pdf.

8. KORUPCIJOS PREVENCIJOS PROGRAMŲ IR PLANŲ RENGIMAS, KOORDINAVIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

8.1. Korupcijos prevencijos programos ir jų rengimas

Pagal Korupcijos prevencijos įstatymo 7 straipsnio bei Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos nuostatas išskiriamos šios korupcijos prevencijos programos:

Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa;

2) šakinės korupcijos prevencijos programos, kurių rengimas aptartas Lietuvos Respublikos nacionalinėje kovos su korupcija 2015–2025 metų programoje: viešųjų pirkimų, rinkimų, politinių partijų veiklos, politinių kampanijų finansavimo, aplinkos apsaugos srities, sveikatos priežiūros srities, sporto srities korupcijos prevencijos programos;

3) institucinės: ministerijų ir savivaldybių tarybų patvirtintos korupcijos prevencijos programos. Ministerijų korupcijos prevencijos programos gali apimti visas ministerijai pavaldžias įstaigas, taip joms nereikėtų tvirtinti savo programų, o tik per metinius veiklos planus įgyvendinti ministerijos korupcijos prevencijos programoje numatytas priemones. Savivaldybių tarybų patvirtintos programos gali apimti visų savivaldybės įstaigų, įmonių ir akcinių bendrovių korupcijos prevencijos veiklą, taip joms nereikėtų tvirtinti savo korupcijos prevencijos programų, o tik per metinius veiklos planus įgyvendinti savivaldybės tarybos korupcijos prevencijos programos priemonių planu joms pavestas priemones. Verta pažymėti ir tai, jog ministerijoms pavaldžios įstaigos, savivaldybių įstaigos, įmonės ir akcinės bendrovės taip pat gali turėti savo atskiras korupcijos prevencijos programas, jų įgyvendinimo planus arba bendroje programoje nusistatyti papildomas korupcijos prevencijos priemones ar pan.;

4) valstybės ir savivaldybių įstaigų, įmonių korupcijos prevencijos programos, kurios gali būti rengiamos tuo atveju, jei tai numatyta nacionalinėje, šakinėje ar institucinėje programoje, taip pat kai ją pasiūlo parengti Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba arba valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovas, atsižvelgdamas į nustatytus korupcijos rizikos veiksnius, priima sprendimą ją rengti.

Korupcijos prevencijos programos (toliau – Programa) paskirtis – užtikrinti ilgalaikę, veiksmingą ir kryptingą korupcijos prevencijos ir kontrolės sistemą viešojo sektoriaus subjekte.

Išskiriami šie Programos rengimo etapai:

- Programos projekto rengimas;
- Programos projekto derinimas;
- Programos tvirtinimas.

Programos projektui rengti valstybės ar savivaldybės įstaigoje (viešojo sektoriaus subjekte) gali būti sudaryta darbo grupė. Jei Programos rengimą inicijuojanti valstybės ar savivaldybės įstaiga nustato, kad parengtos Programos vykdytojos bus ir kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos, pavyzdžiui, ministro valdymo sričiai priskirtos valstybės įstaigos ar savivaldybių kontroliuojamos įstaigos, į darbo grupę įtraukiami ir šių įstaigų atstovai.

Programos projektas skelbiamas Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje ir taip sudaroma galimybė visiems suinteresuotiems subjektams teikti pastabas ir siūlymus dėl Programos projekto.

Parengtas Programos projektas derinamas su visais Programos vykdytojais.

Programą tvirtina ją parengusios valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovas. Patvirtinta Programa skelbiama Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos teisės aktų informacinėje sistemoje. Su Programa supažindinami valstybės ar savivaldybės įstaigų, dalyvaujančių vykdant patvirtintą Programą, darbuotojai.

Programa turi būti nuosekli, vientisa ir logiška. Ji turėtų būti orientuojama į korupcijos sąlygų ir rizikų mažinimą ir šalinimą, taip pat korupcijos rizikų valdymą. Programa gali apimti dvi veiklos kryptis: korupcijos prevencijos ir antikorupcinio švietimo.

Siūloma nustatyti šią Programos struktūrą:

- Programos pavadinimas.
- Bendrosios nuostatos.
- Aplinkos analizė.
- Programos tikslai, uždaviniai ir vertinimo kriterijai.
- Programos įgyvendinimas, finansavimas, stebėseną, vertinimas, atskaitomybė, kontrolė, keitimas, papildymas ir atnaujinimas.
- Programos įgyvendinimo priemonių planas (toliau – priemonių planas).

Programos pavadinime nurodomas valstybės ar savivaldybės įstaigos pavadinimas, turinio esmė ir laikotarpis, kuriam Programa rengiama. Siūlomas laikotarpis – ne trumpesnis kaip 2 metai. Jeigu rengiama šakinė Programa, tai nurodoma Programos pavadinime. Programos bendrosiose nuostatose aprašomas Programos rengimo teisinis pagrindas, paskirtis, Programoje vartojamos sąvokos ir kitos, Programos rengėjų nuožiūra būtinos, nuostatos. Aplinkos analizė atliekama vadovaujantis institucinio strateginio planavimo aplinkos analizės principais ir apima išorinių (pvz., tai nuolatinis bendravimas su žmonėmis, siekiančiais vienokių ar kitokių tikslų ir galinčiais pasiūlyti kyšį valstybės tarnautojams ir pan.) ir vidinių (perteklinę sprendimus priimančių tarnautojų diskrecija, teisinio reglamentavimo spragos, vidaus kontrolės efektyvumo trūkumas ir pan.) veiksnių, stiprybių ir silpnybių, grėsmių ir galimybių analizę. Čia valstybės ar savivaldybės įstaigos potencialas nagrinėjamas jos aplinkos fone. Aplinkos analizė neturėtų apsiriboti vien tik veiklos sričių, kuriose galima korupcijos rizika, išvardijimu.

Aplinkos analizėje pateikiami susijusių sociologinių tyrimų duomenys (įskaitant įstaigos darbuotojų tolerancijos korupcijai indeksu¹⁴⁶ duomenis), duomenys, gauti atliekant korupcijos rizikos valdymo vertinimo auditą, per valstybės įstaigoje atliktą korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo procedūrą gauti duomenys, taip pat surinkta ir įvertinta informacija apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir tarnybinius nusižengimus. Nustatomos specifinės korupcijos prielaidos (teisinės, institucinės ir pan.). Atliekant aplinkos analizę, tikslinga įvertinti anksčiau vykdytos antikorupcinės politikos (Programos) efektyvumą, nustatyti, kurios priemonės buvo veiksmingos, o kurios nedavė norimų rezultatų, ar sumažėjo (ir kiek) korupcijos pasireiškimo tikimybė valstybės ar savivaldybės įstaigoje, įgyvendinus numatytas priemones.

Nustatant Programos tikslą, pavyzdžiui, pasiekti tam tikro lygio valstybės įstaigos darbuotojų tolerancijos korupcijai indeksą, užsibrėžiamas siekis tam tikram laikotarpiui ir jo siekiant įgyvendinami vienas ar keli Programos uždaviniai.

Nustatant Programos uždavinį, planuojama veikla¹⁴⁷ per nustatytą laikotarpį, užtikrinsianti Programoje nustatyto tikslo įgyvendinimą.

Programos uždaviniams įgyvendinti ir tikslams pasiekti priemonių plane, atsižvelgiant į atliekant aplinkos analizę nustatytas problemas, nustatomos konkrečios priemonės.

Programoje nustatoma, nuo kada įsigalioja Programa ar jos dalis.

Programoje nustatoma, kaip bus viešinama Programa ir su Programos įgyvendinimu susijusi informacija.

8.2. Korupcijos prevencijos programos įgyvendinimas, stebėseną ir kiti veiksmai

Programos įgyvendinimą koordinuoja ir kontroliuoja valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovas arba šios įstaigos struktūrinis padalinys ar asmenys, valstybės įstaigos vadovo įgalioti vykdyti korupcijos prevenciją ir jos kontrolę įstaigoje.¹⁴⁸

Programoje nustatoma Programos stebėsenos, vertinimo ir kontrolės tvarka, įvardijami subjektai, atsakingi už Programos stebėseną, vertinimą ir kontrolę.

¹⁴⁶ Tolerancijos korupcijai indeksą galima nustatyti anonimiškai apklausus visus įstaigos darbuotojus šiais klausimais: 1) ar darbuotojas praneštų įstaigos vadovui ar kitam kompetentingam subjektui, pastebėjęs kito darbuotojo nesąžiningą elgesį, t. y. elgesį, kai nesilaikoma teisės aktų reikalavimų; 2) ar darbuotojas nepateisina nesąžiningo elgesio, t. y. elgesio, kai yra nesilaikoma teisės aktų reikalavimų darbe; taip pat atsižvelgiant į kitų tyrimų ir klausimų duomenis.

Lietuvos tolerancijos korupcijai indeksas yra nustatytas Eurobarometro specialiuosiuose tyrimuose 374 ir 397 apie korupciją. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_374_en.pdf; http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf.

¹⁴⁷ Programos uždavinius siūlytina formuluoti taip, kad būtų įgyvendinami šie principai: 1) įstaigos veiklos viešumo ir atvirumo; 2) procedūrų skaidrumo ir aiškumo; 3) darbuotojų sąžiningumo, lojalumo, patikimumo didinimo; 4) darbuotojų antikorupcinio sąmoningumo ir principingumo didinimo; 5) darbuotojų motyvavimo neimti kyšio, neduoti kyšio ir pranešti apie korupciją.

¹⁴⁸ Asmenų, įgaliotų vykdyti korupcijos prevenciją ir jos kontrolę įstaigoje, pagrindai yra nustatyti Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 16 straipsnyje, Padalinių ir asmenų, valstybės ar savivaldybių įstaigose vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklos ir bendradarbiavimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 607. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=233772&p_tr2=2.

Siekiant nuosekliai vertinti pasiektą pažangą, laiku nustatyti kliūtis ir problemas įgyvendinant Programą, siūloma:

- reguliariai vykdyti Programos įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą, atsižvelgiant į kintančias aplinkybes ir veiksnius, turinčius ar galinčius turėti įtakos Programos įgyvendinimui;
- periodiškai, ne rečiau kaip kartą per metus (pavyzdžiui, pasibaigus kalendoriniams metams), apibendrintą informaciją apie Programos įgyvendinimo eigą, veiksmingumą ir prireikus tai pagrindžiančius dokumentus teikti Programos įgyvendinimą koordinuojantiems ir kontroliuojantiems asmenims ir skelbti viešai;
- programos įgyvendinimą koordinuojantiems ir kontroliuojantiems asmenims įvertinti pateiktą informaciją apie Programos įgyvendinimo eigą ir veiksmingumą ir prireikus nedelsiant imtis priemonių šalinti nustatytas kliūtis ir problemas, dėl kurių gali būti nepasiekti Programos tikslai ir uždaviniai, laiku neįvykdytos priemonių plano priemonės.

Programoje nustatytų tikslų pasiekimas vertinamas pagal priemonių plane nustatytus tikslo rezultato kriterijus. Programos uždaviniai vertinami pagal priemonių plane nustatytus laukiamo rezultato vertinimo kriterijus.¹⁴⁹

Visa informacija, susijusi su Programos įgyvendinimu ir vertinimu, skelbiama Programą parengusios ir patvirtinusios valstybės įstaigos interneto svetainėje.

Programoje nustatoma Programos keitimo, papildymo ir atnaujinimo tvarka ir nurodomi atsakingi subjektai. Suinteresuoti subjektai gali teikti pasiūlymus dėl Programos nuostatų atnaujinimo per visą Programos įgyvendinimo laikotarpį.

Programa suderinama su valstybės įstaigų, dalyvausiančių vykdančią Programą, strateginiais veiklos planais. Programoje nustatomas Programos įgyvendinimo finansavimo šaltinis. Rengiant naujo laikotarpio Programą atliekamas ankstesnės Programos veiksmingumo ir (ar) poveikio vertinimas. Programoje nustatoma Programos veiksmingumo vertinimo tvarka, pagal kurią vertinama, ar įvykdytos Programos priemonės pašalino ar sumažino nustatytus korupcijos rizikos veiksnius, ar būtina nustatyti naujas priemones šiems korupcijos rizikos veiksniams šalinti ar mažinti.

8.3. Korupcijos prevencijos programos priemonių planas

Priemonių planas yra skiriamas Programoje nustatytiems uždaviniams įgyvendinti, nustatytiems problemoms pašalinti ir tikslams pasiekti.

Į priemonių planą įtraukiamos:

- 1) Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija programos priemonės, kurių vykdytoja paskirta Programą rengianti valstybės ar savivaldybės įstaiga. Pažymėtina, kad, atsižvelgiant į valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos specifiką ir (ar) Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos atliktos korupcijos rizikos analizės rezultatus, šios priemonės priemonių plane gali būti tikslinamos ar papildomos, detalizuojamas jų vykdymas;

¹⁴⁹ Tikslo rezultato kriterijų ir laukiamo rezultato vertinimo kriterijų formulavimo pavyzdį rasite Nacionalinėje kovos su korupcija 2011–2014 metų programoje ir jos ataskaitoje. Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/documents/nkkp/NKKP_Ataskaita_2013-12-31_tikslinta_20140224_GALUTINE.pdf.

- 2) priemonės korupcijos pasireiškimo tikimybės veiksniams, nustatytiems atliekant korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo procedūrą, šalinti ar mažinti;
- 3) priemonės, kurias valstybės ar savivaldybės įstaigai įgyvendinti pasiūlė Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba, atlikusi įstaigos korupcijos rizikos analizę;
- 4) kitos, valstybės ar savivaldybės įstaigos nuomone, būtinos korupcijos prevencijos priemonės.

Valstybės ar savivaldybės įstaigos kompetencijai teisės aktuose priskirta vykdyti veikla (funkcija) neturėtų būti traukiama į priemonių planą kaip korupcijos prevencijos priemonė, pavyzdžiui, „Pateikti motyvuotą išvadą dėl veiklos sričių, kuriose egzistuoja korupcijos pasireiškimo tikimybė, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai“ ir pan. Priemonių plane gali būti nustatomos priemonės šiai veiklai (funkcijai) vykdyti, pavyzdžiui, priemonė „Parengti ir patvirtinti korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo aprašą“, taip pat nustatoma tvarka ir terminai, kuriais privalės vadovautis atitinkamos valstybės ar savivaldybės pavaldžios įstaigos, teikdamos informaciją apie korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą ir pan.

Valstybės ar savivaldybės įstaigų Programų priemonių planuose nustatomos priemonės visoje šių įstaigų veiklos srityse, kuriose nustatyta korupcijos pasireiškimo tikimybės veiksniai.¹⁵⁰ Priemonių planas gali būti pateikiamas lentelės forma. Priemonių plano lentelę gali sudaryti šios skiltys:

- 1) Tikslas.
- 2) Tikslų rezultato kriterijai.
- 3) Uždaviniai.
- 4) Priemonės eilės numeris.
- 5) Problema.
- 6) Priemonės pavadinimas.
- 7) Priemonės vykdytojas (-ai).
- 8) Priemonių įvykdymo terminas.
- 9) Laukiamų rezultatų vertinimo kriterijai, pavyzdžiui:

¹⁵⁰ Prireikus atitinkamų ministerijų ministrų valdymo sričiai priskirtos valstybės įstaigos, taip pat savivaldybės kontroliuojamos įstaigos ir (ar) įmonės, taip pat viešosios įstaigos, kurių viena iš steigėjų yra savivaldybės institucija ar įstaiga, paskirtos ministerijų priemonių planų priemonių vykdytojoms, savo priemonių planuose šias priemones detalizuoja.

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Tikslas – didinti skaidrumą, mažinti ir šalinti korupcijos prielaidas x srityje.

Tikslo rezultato kriterijai:

1. Asmenų, pagal apklausos duomenis neoficialiai mokėjusių valstybės ar savivaldybės įstaigoje už gautas paslaugas, sumažėjimas 12 proc.
2. Asmenų, pagal apklausos duomenis neoficialiai mokėjusių valstybės ar savivaldybės įstaigoje už suteiktas paslaugas ir manančių, kad neoficialus mokėjimas pagerino paslaugų kokybę, sumažėjimas 20 proc.

1 uždavinys. Mažinti korupcijos prielaidas skaidrinant reglamentavimą ir paslaugų teikimo procedūrą.

Eil. Nr.	Problema	Priemonė	Vykdytojas (-ai)	Įvykdymo terminas	Laukiamo rezultato vertinimo kriterijai
1	Valstybės ar savivaldybės įstaigos darbuotojams trūksta informacijos, kaip elgtis susidūrus su korupcinio pobūdžio nusikalstama veika.	Parengti valstybės ar savivaldybės įstaigos darbuotojų elgesio, susidūrus su korupcinio pobūdžio nusikalstama veika, taisyklės.	X valstybės ar savivaldybės įstaigos Y departamento vedėjas Vardenis Pavardenis	2016 m. lapkričio mėn.	Parengtos valstybės ar savivaldybės įstaigos darbuotojų elgesio, susidūrus su korupcine veika, taisyklės. Valstybės įstaigos darbuotojams pateikta informacija, kaip elgtis susidūrus su korupcine veika.

Priemonių plane priemonės grupuojamos atsižvelgiant į nustatytus Programos tikslus ir uždavinius.

Nustatant tikslo rezultato kriterijų apibrėžiamas teigiamas pokytis, kurio naudą, įgyvendinus Programą, gaus visuomenė ar kiti tiesioginiai Programos naudos gavėjai. Priemonės vykdytojas (-ai) gali būti valstybės ar savivaldybės įstaiga (-os), jos struktūriniai padaliniai ar atsakingi asmenys. Tuo atveju, kai nurodomi keli priemonės vykdytojai, atsakingu vykdytoju ar priemonės įgyvendinimą koordinuojančiu vykdytoju, kuriam kiti vykdytojai padeda vykdyti priemonę, laikomas tas, kuris nurodytas pirmas priemonės vykdytojų sąrašė.

Nustatytas priemonių plano priemonių įvykdymo laikotarpis turi sutapti su Programos įgyvendinimo pradžia ir pabaiga. Jei nurodoma tęstinė priemonė, nustatomi jos įgyvendinimo laikotarpio etapai (pusmečiai, metų ketvirčiai, mėnesiai) ir apibrėžiami kiekvieno etapo vertinimo kriterijai.

Priemonės laukiamų rezultatų vertinimo kriterijai turi būti aiškūs, objektyvūs, apskaičiuojami ir pamatuojami, kad būtų galima tinkamai įvertinti prevencinės veiklos veiksmingumą.

Valstybės įstaiga gali savarankiškai parengti Programos rengimo tvarkos aprašą. Programos ir Programos plano projektus, tvirtinant Programą, Programos projekte aprašant Programos ir informacijos, susijusios su Programos įgyvendinimu ir vertinimu, viešinimo tvarką, reikia atsižvelgti į Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 m. programos, patvir-

tintos Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537 (toliau – NKKP), 43 punkto nuostatas.¹⁵¹

8.4. Dažniausiai pasitaikančios korupcijos prevencijos programų ir priemonių planų rengimo klaidos

1) Nors valstybės ar savivaldybės įstaigos vieną iš Programos skyrių įvardija „Aplinkos analizė“ ar pan., tačiau aplinkos analizė dažniausia apsiriboja bendrų korupcijos prielaidų įvardijimu. Programoje neatsispindi aplinkos analizės atlikimo rezultatai, vertinti rizikingi korupcijos požiūriu vidiniai ir išoriniai veiksniai, nepateikiami susijusių sociologinių tyrimų duomenys, nėra nustatomas įstaigos darbuotojų tolerancijos korupcijai indeksas, nepateikiama informacija, gauta atliekant korupcijos rizikos valdymo vertinimo auditą, atlikus korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo procedūrą ar surinkta ir įvertinta informacija apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas ir tarnybinius nusižengimus.

2) Programos rengimo metu nevertinamas valstybės ar savivaldybės įstaigos anksčiau vykdytos antikorupcinės politikos efektyvumas, dėl to nėra aišku, kurios įgyvendintos korupcijos prevencijos priemonės buvo veiksmingos, o kurios nedavė norimų rezultatų, ar sumažėjo (ir kiek) korupcijos pasireiškimo tikimybė valstybės ar savivaldybės įstaigoje, įgyvendinus Priemonių plane numatytas priemones.

3) Dažnai pasigendama valstybės ar savivaldybės įstaigų pavaldžių institucijų bei vyriausybinių ar nevyriausybinių organizacijų įtraukimo į Programos ir Priemonių plano vykdymą.

4) Dažnai Programoje suformuluoti tikslai būna abstraktūs, deklaratyvūs, suformuluoti kaip paskirtis, pavyzdžiui, „veiksmingos korupcijos prevencijos siekimas vykdant prevencijos priemones ir bendros antikorupcinės kultūros ugdymas“, „ugdyti antikorupcinę kultūrą įstaigoje“ ir kt., todėl kyla abejonių, kad tokiems tikslams pasiekti numatytos pakankamai efektyvios priemonės.

5) Programos tikslų ir uždavinių vertinimo kriterijai nėra pakankamai tikslūs ir aiškūs, pavyzdžiui, „svaresnė visuomenės parama atitinkamoms antikorupcinėms iniciatyvoms“, „didėjantis nepakantumas korupcijai“, „didėjantis visuomenės pasitikėjimas įstaiga“ ir pan. Manytina, būtų tikslinga numatyti aiškiai apibrėžtus ir pamatuojamus veiklos pagerėjimo rodiklius, sukurti konkrečius intelektinius produktus.

6) Programoje nepakankamai detalizuojamas Programos administravimo mechanizmas (Programos įgyvendinimas, finansavimas, stebėseną, vertinimas, kontrolė, atskaitomybė), kadangi šie procesai Programoje nėra pakankamai atskleidžiami.

7) Programoje nėra numatoma galimybė visuomenei ir suinteresuotiems subjektams teikti pasiūlymus dėl Programos nuostatų atnaujinimo per visą Programos įgyvendinimo laikotarpį.

¹⁵¹ Šakinių, institucinių, valstybės ir savivaldybių įstaigų kovos su korupcija programų projektai, patvirtintos programos, jų vykdymo ataskaitos turi būti skelbiami viešai, Seimo teisės aktų informacinėje sistemoje ir programos vykdančių institucijų interneto svetainėse.

8) Dažniausiai yra tobulintina Priemonių plano struktūra, kadangi jame nėra nustatomas tikslas, tikslo rezultato kriterijai, taip pat numatyti priemonės nėra iškeliamos problemos. Pažymėtina, kad, nustatant tikslo rezultato kriterijų, turėtų būti apibrėžiamas konkretus teigiamas poveikis, kurio naudą, įgyvendinus Programą, gaus visuomenė ar kiti tiesioginiai Programos naudotojai.

9) Atskirų Priemonių plano priemonių laukiamo rezultato vertinimo kriterijai yra apibrėžiami „skaičiumi“, pavyzdžiui, „x įstaigų, kuriose įdiegtas antikorupcinis mokymas, skaičius“, „atliktų apklausų skaičius“, „paskelbtų pranešimų apie korupcijos prevencijos priemones skaičius“, „organizuotų mokymų skaičius“ ir t. t., tačiau nenustatoma, koks skaičius bus laikomas ribiniu siekiant efektyvaus Programoje įtvirtintų priemonių įgyvendinimo ir kokia iš to bus gauta nauda.

10) Dažnai Priemonių plane įtvirtintos priemonės yra Lietuvos Respublikos įstatymuose valstybės įstaigai nustatytos funkcijos, kurių vykdymas nėra išsamiau detalizuojamas ir jos neturėtų būti įtraukiamos į Priemonių planą kaip korupcijos prevencijos priemonės, pavyzdžiui, „nustatyti korupcijos pasireiškimo tikimybę x įstaigoje“, „teisės aktų nustatytais atvejais atlikti teisės aktų projektų antikorupcinį vertinimą“ ar pan. Priemonių plane gali būti nustatomos priemonės šiai funkcijai vykdyti, pavyzdžiui, priemonė „Parengti ir patvirtinti korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymo aprašą“, taip pat turėtų būti nustatoma tvarka ir terminai, kuriais privalės vadovautis atitinkamos ministerijos ministro valdymo sričiai priskirtos valstybės įstaigos, teikdamos atitinkamai ministerijai informaciją apie korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymą.

11) Nustatydamas korupcijos pasireiškimo tikimybę, valstybės ar savivaldybės įstaiga nustato veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir numato veiksmus šioms korupcijos požūriu rizikingoms sritims valdyti. Tačiau į Priemonių planą šių numatytų veiksmų valstybės ar savivaldybės įstaigos neįtraukia.

Paminėtina, kad nors ir neviseškai atitinka visus reikalavimus ir pasiūlymus, gerąją praktiką gali būti laikomos šių įstaigų kovos su korupcija programos ir jų įgyvendinimo priemonių planai:

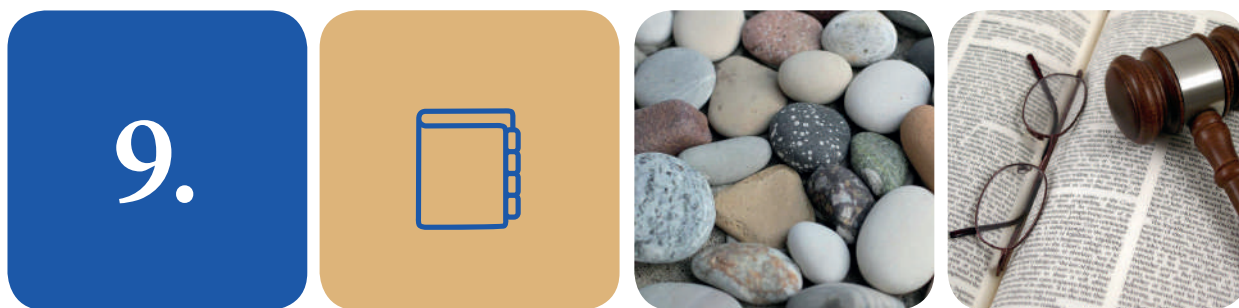
- Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos kovos su korupcija programa¹⁵²;
- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos šakinė kovos su korupcija programa¹⁵³;
- Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos kovos su korupcija programa¹⁵⁴;
- Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos kovos su korupcija programa¹⁵⁵.

¹⁵² Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/cf87c5a01bf411e586708c6593c243ce>.

¹⁵³ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/63683d30a27411e58fd1fc0b9bba68a7/qstQxQgnml>.

¹⁵⁴ Prieiga per internetą: <http://ukmin.lrv.lt/lt/administracine-informacija/korupcijos-prevencija/korupcijos-prevencijos-programos>.

¹⁵⁵ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/52aceb90f80411e5a52397090a2fa158>.

9. TEISĖS AKTŲ PROJEKTŲ ANTIKORUPCINIO VERTINIMO ATLIKIMO GAIRĖS

9.1. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo samprata ir reikšmė

Teisės aktų projektų antikorupcinis vertinimas – tai teisės aktų projektų vertinimas, siekiant nustatyti numatomo teisinio reguliavimo trūkumus, galinčius sudaryti sąlygas pasireikšti korupcijai, taip pat pasielgti nesąžiningai, neteisingai, neskaidriai, neobjektyviai.¹⁵⁶ Plačiau požiūriu teisės aktų projektų antikorupcinį vertinimą galima laikyti ir teisės aktų projektų teksto sisteminę analizę, siekiant nustatyti nepakankamo teisinio reguliavimo vietas teisės akto projekte, prognozuojant neobjektyvią jo taikymo praktiką.

Antikorupcinio vertinimo požiūriu korupcija turi būti suprantama plačiai:

- kaip piktnaudžiavimas tarnybos teikiamomis galimybėmis, įgaliojimais;
- kaip galimybės pasipelninti valstybės sąskaita;
- kaip galimybė pasielgti nesąžiningai, neteisingai, neskaidriai, neobjektyviai.

Pradedančiajam vertintojui žinotina, kad teisės aktas daugeliu atveju „užprogramuotas būti netobulas“, nes jis konkrečiu atveju yra ne tik būtinų taisyklių rinkinys, o taip pat ir kompromiso rezultatas (politinio susitarimo, įsitikinimų, ideologijų, socialinių sluoksnių, pasaulėžiūros ir pan.). Be to, vertinimas didele dalimi priklauso nuo vertintojo kompetencijos, teisinės sąmonės, išankstinio nesuinteresuotumo vienokio ar kitokio reglamentavimo rezultatais, todėl į teisės akto projektą reikėtų žiūrėti kaip į teisinio reguliavimo mechanizmą, kuris iš esmės turėtų būti skirtas apsaugoti viešąjį interesą ir teikti naudą valstybei.

Antikorupcinių vertinimų reikšmė:

- neutralizuoja korupcijos apraiškų riziką pirminėje valstybės reguliuojamų sričių teisinio reglamentavimo raidos stadijoje;
- formuoja teisėkūros praktiką, pagrįstą sisteminiemis nepakantumo korupcijai nuostatomis;

¹⁵⁶ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.675D40171087/bQOuLyXnJR>.

- identifikuoja socialiai, ekonomiškai ir teisiškai jautrias sritis, kuriose galimos korupcinio elgesio apraiškos.

9.2. Teisės aktai, nustatantys pareigą atlikti antikorpucinius vertinimus

Lietuvos Respublikos Seimo statuto 135 straipsnis nustato, kad Seimui teikiamo teisės akto projekto aiškinamajame rašte privaloma nurodyti, kokią įtaką įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai.¹⁵⁷

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnis nustato, kad teisės akto projekto antikorpucinis vertinimas atliekamas, jeigu rengiamu teisės aktu numatoma reguliuoti tam tikrus visuomeninius santykius.¹⁵⁸ Pažymėtina, kad visuomeninių santykių sąrašas nėra baigtinis. Kiekvienu atveju teisės akto projektą parengusi institucija turėtų spręsti klausimą dėl numatomo teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui, jei parengtas teisės akto projektas numato reguliuoti visuomeninius santykius, nenustatytus 8 straipsnio 1–17 punktuose. Pavyzdžiui, rekomenduojama vertinti teisės aktų projektus, susijusius su įvairių fondų, finansuojamų iš valstybės ar savivaldybės biudžetų, veikla, politinių partijų finansavimu ir kontrole, švietimo, sporto, kultūros veiklos teisiniu reguliavimu ir pan.

2014 m. sausio 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 16 straipsnyje nustatyta, kad numatomo teisinio reguliavimo poveikio korupcijos mastui vertinimas (teisės aktų ar jų projektų antikorpucinis vertinimas) atliekamas Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo nustatytais atvejais. Šio vertinimo tvarką nustato Vyriausybė.¹⁵⁹

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. kovo 12 d. priėmė nutarimą Nr. 243¹⁶⁰, kuriuo patvirtino Teisės aktų projektų antikorpucinio vertinimo taisyklės. Šios taisyklės nustato tvarką, kaip visos valstybės ar savivaldybių įstaigos, kurios yra teisės aktų projektų rengėjos, privalo atlikti teisės aktų projektų antikorpucinius vertinimus.

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba turėdama teisę atlikti ne tik teisės aktų projektų, bet ir galiojančių teisės aktų antikorpucinius vertinimus, be Korupcijos prevencijos įstatymo, vadovaujasi Teisės aktų ar jų projektų antikorpucinio vertinimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyboje tvarkos aprašu.¹⁶¹

9.3. Teisės aktų projektų atrinkimas vertinti

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnis nustato, kad teisės akto projekto antikorpucinis vertinimas atliekamas, jeigu rengiamame teisės akte numatoma reguliuoti tam tikrus **visuomeninius santykius**, pavyzdžiui, susijusius su pre-

¹⁵⁷ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.123B53F30F70/JQcxJcZKJI>.

¹⁵⁸ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4DBDE27621A2/TAIS_436086.

¹⁵⁹ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B4FA4C56B8D5/DLuLKPCpos>.

¹⁶⁰ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f5fb2df0b02311e39a619f61bf81ad0a>.

¹⁶¹ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.675D40171087/bQOuLyXnJR>.

kių ar paslaugų viešaisiais pirkimais ar koncesijos suteikimu. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo taisyklėse nustatyta, kad teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo taisyklės nustato valstybės ar savivaldybių įstaigų, kurios yra teisės aktų projektų rengėjos, valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, Korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais atliekamo **norminių** teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo tvarką. Taigi valstybės ar savivaldybių įstaigos turi atlikti tik norminių teisės aktų projektų arba teisės aktų projektų, kurie reguliuoja visuomeninius santykius, antikorupcinius vertinimus (iš esmės šios dvi teisės aktų projektų kategorijos laikytinos sinonimiškomis). Norminių teisės aktų apibrėžimus galima rasti teisės aktuose, reguliuojančiuose administracinius teisinius santykius, o papildomų paaiškinimų – teismų praktikoje:

- 1) Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas apibrėžia, kad norminiu administraciniu aktu yra laikytinas teisės aktas, nustatantis elgesio taisykles, skirtas **individualiai neapibrėžtai asmenų grupei**.¹⁶² Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas nustato, kad norminis teisės aktas – tai įstatymas, administracinis ar kitas teisės aktas, nustatantis elgesio taisykles, skirtas **individualiais požymiais neapibūdintų subjektų grupei**.¹⁶³
- 2) Koks teisės aktas laikytinas norminiu, atskleidžiama ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje, pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinime¹⁶⁴, atskirose nutartyse¹⁶⁵.

Apibendrintai galima teigti, kad norminiam teisės aktui būdingi šie požymiai:

- 1) nustato privalomas elgesio taisykles, skirtas individualiais požymiais neapibūdintų subjektų grupei, – visuotinis privalomumas,
- 2) teisės aktas priimtas viešojo administravimo subjekto, kuriam suteikti įgaliojimai praktiškai įgyvendinti vykdomąją valdžią ar atskiras vykdomosios valdžios funkcijas, t. y. konkrečiu atveju aukštesnės galios teisės aktu valstybės ar savivaldybės įstaigai yra suteiktas įgaliojimas priimti tam tikrą teisės normą. Teisės norma nėra priimama vien tik valstybės ar savivaldybės įstaigos iniciatyva.

Norminių ir antikorupcinių požiūriu vertintinų teisės aktų projektų pavyzdžiai galėtų būti:

- Savivaldybės turto perdavimo valdyti, naudoti ir disponuoti juo patikėjimo teise tvarkos aprašo projektas;
- Ilgalaikio materialiojo turto nuomos taisyklių projektas;
- Nereikalingo arba netinkamo (negalimo) naudoti turto pardavimo viešuose prekių aukcionuose tvarkos projektas;
- Įvairių konkursų organizavimo tvarkos aprašų projektai;
- Renginių organizavimo taisyklių projektas;
- Prekybos alkoholiniais gėrimais licencijavimo tvarkos aprašo projektas;
- Asmenų ir šeimų, turinčių teisę į paramą būstui išsinuomoti, sąrašų tvarkymo ir tikslinimo tvarkos aprašo projektas;
- Prekybos naftos produktais licencijavimo tvarkos aprašo projektas;

¹⁶² Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/OCQvcNCBEt>.

¹⁶³ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/mNSgZhpplH>.

¹⁶⁴ Prieiga per internetą: http://www.lvat.lt/download/1575/23_apibendrinimas.pdf,
<http://www.lvat.lt/teismu-praktika/teismu-praktikos-apibendrinimai.html>.

¹⁶⁵ Prieiga per internetą: <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2346b583-aadb-488a-90dc-baacf05ab74d>; <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=277cb58a-2523-4861-8703-b96badb911ce>.

- Kelių transporto veiklos licencijavimo tvarkos aprašo projektas; teisės aktų projektai, reguliuojantys asmenų, daiktų, kvotų paskirstymą ir registravimą naudojant valstybės informacines sistemas ir registrus;
- tam tikros veiklos priežiūros vykdymą organizuojančių teisės aktų projektai.

Pabrėžtina, jog nėra pareigos atlikti vienkartinių teisės taikymo aktų, skirtų konkrečiam subjektui ar individualiais požymiais apibūdintų subjektų grupei, projektų antikorpucinio vertinimo. Tokių nevertintinų individualaus pobūdžio teisės aktų projektų pavyzdžiai galėtų būti:

- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl premijos ar priedo paskyrimo konkrečiam asmeniui projektas¹⁶⁶;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl personalinės komisijos sudėties projektas¹⁶⁷;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl tam tikro objekto struktūros pertvarkos projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl darbo laiko nustatymo projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl pareigybės aprašymo projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto, pagal kurį bus steigiamas tam tikras objektas, projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto, nustatančio turto perdavimo faktą, projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl turto nurašymo ir likvidavimo projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl turto pirkimo projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl vietinio reguliaraus susisiekiimo autobusų maršrutų nustatymo projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl tam tikro turto mokesčio tarifų ir lengvatų nustatymo projektas;
- įsakymo, sprendimo ar kt. teisės akto dėl gyvenamųjų vietovių nustatymo ir panaikinimo, pavadinimų gyvenamosioms vietovėms suteikimo ir keitimo projektas.

Dauguma pirmiau išvardytų teisės aktų projektų gali būti priskiriami prie norminio pobūdžio teisės aktų, jeigu juose nustatomos papildomos išlygos, sąlygos ir taisyklės. Atitinkamai tokį teisės akto projektą reikėtų vertinti antikorpuciniu požiūriu, siekiant nustatyti, ar tokiaame teisiniame reguliavime nėra korupcijos rizikos veiksnių. Nevienodų sąlygų sudarymas konkrečioje srityje veikiantiems subjektams laikytinas korupcijos rizikos veiksniu.

Kadangi vidaus administravimo teisės aktai paprastai nėra taikytini tik individualiai apibrėžtai asmenų grupei, reikalinga pažymėti, kad jie turėtų būti vertinami antikorpuciniu požiūriu. Ypač reikėtų vertinti vidaus administravimo teisės aktų projektus, susijusius su ūkio subjektų priežiūra, asmenų priėmimu į tam tikras pareigas ir pan.

Netikslinga vertinti įvairių programų, koncepcijų, planų projektus, nes juose paprastai būna išdėstytos tik prielaidos, būsimųjų teisės aktų idėjos, programų projektus tikslingiau vertinti teisiniu, ekonominiu ar kt. požiūriu. Tačiau būna ir tokių programų, koncepcijų, planų, kuriais sukuriamos ir teisės normos, todėl dėl teisės akto antikorpucinio vertinimo būtinumo nereikėtų spręsti vien iš teisės akto pavadinimo, pirmiausia reikia susipažinti su jo turiniu. Svarbu tai, kad atskirais atvejais yra labai nedidelis skirtumas tarp norminio ir individualaus teisės aktų, pavyz-

¹⁶⁶ Tačiau reikėtų vertinti teisės aktų projektus, reguliuojančius tvarkas, taisykles ar pan., pagal kurias skiriami priedai, premijos ir pan.

¹⁶⁷ Tačiau reikėtų vertinti teisės aktų projektus, reguliuojančius komisijų sudarymo procesą – narių atrinkimą, jų kvalifikacinius reikalavimus, kadencijų skaičių ir kt., komisijų darbo reglamentus, nuostatus ir pan.

džiui, Lietuvos vyriausiasis teismas 2013 m. liepos 31 d. nutartyje¹⁶⁸ Nr. AS⁷⁵⁶-533/2013 konstatavo, kad Dariaus ir Girėno aerodromo su įrangos liekanomis nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialusis planas laikytinas norminiu teisės aktu, todėl kiekvienu atveju būtina vertinti, ar teisės akto projektas nėra norminio pobūdžio. Taip pat netikslinga vertinti redakcinių, nors ir **norminių teisės aktų projektų**, pakeitimų, jei nėra keičiama teisės normos esmė.

Galiojančių norminių teisės aktų antikorupcinį vertinimą atlieka Specialiųjų tyrimų tarnyba, tačiau ir pati valstybės ar savivaldybės įstaiga gali inicijuoti galiojančių savo kompetencijos srities teisės aktų antikorupcinį vertinimą.

9.4. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo atlikimas

Viena pagrindinių taisyklių, nustatytų Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme, nurodo, kad teisės akto projekto antikorupcinį vertinimą pirmiausia turi atlikti teisės akto projekto rengėjas, tai yra ta institucija, kuri parengė teisės akto projektą. Jei kelios institucijos prisidėjo prie teisės akto projekto rengimo, to projekto antikorupcinį vertinimą siūlytina atlikti tai institucijai, kurios kompetencijos sričiai labiausiai priskirtinas teisės akto projektas, ar tai, kuri pirmoji nurodyta teisės akto projekte, arba tai, kuri inicijavo teisės akto projekto rengimą, pagal institucijų susitarimą ar pan.

Siekiant išvengti galimo šališkumo, Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo taisyklėse nustatyta, kad teisės akto projekto vertintojui negali būti pavedama atlikti jo paties rengto teisės akto projekto antikorupcinį vertinimą. Tai reiškia, jog teisės akto projekto rengimo ir vertinimo procese turi dalyvauti bent du asmenys.

Siekiant teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo kokybės rekomenduojama teisės akto projekto vertintojais skirti asmenis, turinčius pakankamai žinių, kompetencijos ir gebėjimų konkrečiau vertinamo projekto reguliuojamų teisinių santykių srityje; šie asmenys turėtų būti iš anksto nesuinteresuoti būsimuoju teisiniu reguliavimu. Tai gali būti konkretaus padalinio, pvz., Teisės, Korupcijos prevencijos ar kt. skyriaus, nuolat teisės aktų projektus vertinsiantys valstybės tarnautojai ar darbuotojai arba tik konkrečiam teisės akto projektui vertinti paskirti valstybės tarnautojai ar darbuotojai. Gera praktika laikytina, kai vertintoju paskiriamas asmuo, dirbantis toje srityje, kurią numato reguliuoti rengiamas teisės aktas, pavyzdžiui, finansininkas (arba vertintojas paprasčiausios metodinės pagalbos iš tokio asmens). Prireikus¹⁶⁹ teisės akto projektui vertinti gali būti paskirtas ir ne vienas asmuo. Už tinkamų teisės akto projekto vertintojų paskyrimą atsakingas institucijos vadovas.

Galima išskirti tokias teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo stadijas:

1. Vertinamo teisės akto projekto, taip pat susijusių galiojančių teisės aktų ar projektų analizė, kuri atliekama išsamiai susipažįstant su teisės akto projekto ir jį lydinčių ar su juo susijusių dokumentų, teisės aktų turiniu.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Prieiga per internetą: <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=277cb58a-2523-4861-8703-b96badb911ce>.

¹⁶⁹ Pvz., didelės apimties teisės akto projektui, kelių institucijų rengiamam projektui ir pan.

¹⁷⁰ Svarbu atkreipti dėmesį į teisės aktų hierarchiją (ar teisės aktas savo galia yra pakankamas reguliuoti teisinius santykius, ar nedubliuoja kitų teisės aktų ir jiems neprieštarauja, ar sistemaiškai neturi būti vertinamas kartu su kitais teisės aktais ar projektais), projekto struktūrą, dėstomų nuostatų nuoseklumą (įvertinti projekto tikslą, ar projekto nuostatos tarpusavyje dera, ar projekte nustatyti terminai, sąvokos yra aiškios, ar jos neapibrėžtos kituose teisės aktuose ir nesidubliuoja, ar teisės aktuose nustatytos procedūros yra realiai įgyvendinamos) ir kt.

2. Konsultavimasis su teisės akto projekto rengėju (-ais), jei reikia.
3. Prireikus kreipimasis į kitus įstaigos padalinius dėl papildomos informacijos (pagalbos) suteikimo.
4. Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymos pildymas.
5. Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymos paskelbimas.

Teisės akto projekto vertintojui norint suprasti teisės akto projekte numatomus teisinio reglamentavimo pakeitimus būtina susipažinti su teisės akto projekto aiškinamuoju raštu, lydraščiu ir kt. dokumentais, įvertinti teisės akto projektu numatomo teisinio reglamentavimo tikslingumą, identifikuoti juose nurodytą ir objektyvią problematiką (ar teisinio reglamentavimo pakeitimai yra aktualūs, gali atskleisti viešosios informacijos šaltiniai, teisės aktą tiesiogiai taikantys subjektai, teisės akto projekto rengėjai). Išsiaiškinus teisės akto projekto tikslus būtina išanalizuoti patį teisės akto projektą: numatomus teisinio reglamentavimo pakeitimus geriausiai atspindi teisės akto projekto lyginamasis variantas.

Teisės akto projekto aiškinamojo rašto, lyginamojo varianto, kai yra keičiamas galiojantis teisės aktas, nebuvimas atskirais atvejais gali būti laikomas korupcijos rizikos veiksniu, nes taip gali būti siekiama paslėpti tam tikras teisės akto projekto ydas. Analizuojant teisės akto projektą ir lydinčiuosius dokumentus būtina atkreipti dėmesį, ar numatomas teisinis reglamentavimas atitinka deklaruotus teisės akto projekto tikslus. Dažnai pasitaiko, kad teisės akto projekto aiškinamajame rašte nurodyti tikslai (ar jų dalis) neatitinka teisinio reglamentavimo pakeitimų. Arba atvirkščiai – numatomi konkretūs tikslai, o teisiniai pakeitimai savo turiniu apimtų žymiai platesnius teisinio reglamentavimo pokyčio padarinius, dalis pakeitimų yra neargumentuoti. Šioje stadijoje kartais akivaizdžiai matyti, kad tam tikrų nuostatų išbraukimas arba įtraukimas sukurtų teisinio neapibrėžtumo situacijas (t. y. liktų neaišku, kaip turėtų būti įgyvendinamos tam tikros teisės akto nuostatos) arba sukurtų iš esmės naują (galimai neprognozuojamą) teisinį reglamentavimą.

9.4.1. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo klausimai (kriterijai)

Prieš analizuojant vertinamą teisės akto projektą rekomenduojama iš naujo persiskaityti kriterijus (klausimus), į kuriuos labiausiai reikia atkreipti dėmesį analizuojant teisės akto projektus, ir jais vadovautis vertinant projektą. Minėti kriterijai išdėstyti Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo taisyklių priede – Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymoje¹⁷¹. Jų sąrašas nėra baigtinis, todėl teisės akto projekto vertintojui 19-asis kriterijus suteikia teisę nurodyti ir kitas teisės akto projekto ydas antikorupciniu požiūriu.

Pateikiame keletą pavyzdžių, kaip galėtų būti pildoma Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažyma. Pavyzdžiui, 1-asis kriterijus turėtų būti plačiau pakomentuotas, jei teisės akto projekto vertintojas nustato, kad teisės akto projektas sudaro išskirtines ar nevienodas sąlygas subjektams, su kuriais susijęs teisės akto įgyvendinimas. Pavyzdžiui, *neaišku, kodėl Projekte yra nustatytas 600 tūkst. m³ išleistų per metus nuotekų kriterijus, kuris sudaro išskirtines sąlygas jį atitinkančioms įmonėms ir eliminuoja galimybę pretenduoti į kompensacinę sutartinę nuotekų tvarkymo kainą tokioms įmonėms, kurios savarankiškai valo nuotekas, tačiau mažesniais kiekiais, negu nurodyta Projekte. Tokiu būdu bus sudarytos išskirtinės veiklos sąlygos tik tiems rinkos dalyviams, kurie atitiks nurodytą išleidžiamų nuotekų kiekio kriterijų. Taip pat išskirtines sąlygas įmonė gauna*

¹⁷¹ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f5fb2df0b02311e39a619f61bf81ad0a>.

viešąją nuotekų tvarkymo sistema jau besinaudojančių abonentų atžvilgiu, nes jai būtų taikomos mažesnės kainos. Išskirtinių sąlygų sudarymas vienam ar grupei asmenų laikytinas korupcijos rizikos veiksmu.

Būtina pažymėti, jei teisės akto projekte nenustatoma antikorupcinio požiūriu ydingų nuostatų, pavyzdžiui, sudarysiančių išskirtines ar nevienodas sąlygas tam tikriems subjektams. Pakanka nurodyti: „teisės akto projekte **šis** klausimas nereguliuojamas“, „išskirtinių ar nevienodų sąlygų subjektams nesudaroma“, „nesudaro“¹⁷² ar pan.

Bene dažniausiai pasitaikanti antikorupcinio pobūdžio pastaba vertinant teisės aktų projektus yra susijusi su spragomis, leidžiančiomis dviprasmiškai aiškinti ir taikyti teisės aktą (Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymos 2-asis kriterijus). Pavyzdžiui, *projekte nustatyta formuluo­te „gali būti nutraukta“ yra dviprasmiška ir ydinga, nes nėra aišku, kokiais atvejais ir kam bus suteikta teisė nuspręsti sutarties nutraukti, nors tiekėjas ir nesilaikys sutartyje nustatytų tiekiamų prekių, paslaugų ar darbų kokybės reikalavimo. Be to, projekte nustatytos formuluo­tos („kokybės kontrolės institucijų sprendimas“; „pripažintų kompetenciją turinčių agentūrų sprendimas“) yra neaiškios. Neaišku, kiek ir kurios kokybės kontrolės institucijos turi priimti sprendimą, kad tiekėjas padarė tiekiamų prekių, paslaugų ar atliktų darbų kokybės pažeidimą; kas turi pripažinti, kad agentūra turi atitinkamą kompetenciją, ir pan.*

Pasitaiko situacijų, kai teisės akto projekte nėra atskirtos asmens ar subjekto teisės ir pareigos (Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymos 4-asis kriterijus). Pavyzdžiui, *vertinamo projekto 10 punkto normos, nustatančios subjekto ir teises, ir pareigas, antikorupcinio požiūriu yra ydingos, nes neaišku, ką subjektas gali pats nuspręsti atlikti ir ką jis privalo atlikti. Galima teigti, kad, neatskiriant jo teisių ir pareigų, sudaroma galimybė jo kompetenciją interpretuoti savo nuožiūra. Tai laikytina korupcijos rizikos veiksmu. Siūlytina subjekto teises ir pareigas išdėstyti atskirai.*

Jei teisės akto projekto vertintojas nustato tam tikrų nepagrįstų sprendimų neviešinimo atve­jų, Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymos 7-ojo kriterijaus pagrindimas galėtų atrodyti taip: *Projekte nustatyta sprendimų dėl pretendentų, atitinkančių (neatitinkančių) konkurso sąlygas, laimėjusių konkursą, priėmimo, įforminimo tvarka, tačiau nenumatytas sprendimų dėl konkurso rezultatų viešinimas.*

Teisės aktuose, reguliuojančiuose tam tikrų komisijų veiklą, turėtų būti nustatyta ir komisijų skyrimo tvarka, kadencijų skaičius, trukmė ir kt. Jei vertinamame teisės akto projekte ar kituose susijusiuose teisės aktuose minėti klausimai apskritai nereguliuoti, Teisės akto projekto antiko­rupcinio vertinimo pažymos 9-ojo kriterijaus pagrindimas galėtų būti toks: *komisijos narių ka­dencijos negali būti suteiktos neribotam laikotarpiui, taip pat visuomenės atstovai, kiti suinteresuoti asmenys turi turėti teisę sužinoti, pagal kokius kompetencijos ir kvalifikacinius reikalavimus (išsila­vinimas, darbo patirtis ir pan.) tam tikri asmenys atrenkami į komisijos sudėtį. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlytina Projekte arba komisijos nuostatuose nustatyti privalomą minėtos komisijos narių keitimąsi, taip pat kvalifikacinius reikalavimus pretendentams į komisijos narius.*

¹⁷² Atkreiptinas dėmesys į tai, jog minėtos formuluo­tos gali būti vartojamos visiems kriterijams, jei nenustatoma antikorupcinio požiūriu ydingų nuostatų.

Teisės akto projekto vertintojas, nenustatęs teisinio reguliavimo netikslumų dėl sprendimų priėmimo terminų, Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymoje ties 12-uoju kriterijumi gali suformuluoti tokią pastabą: *Projekte nenustatytas terminas, per kiek laiko po Projekto 14 punkte nurodyto pranešimo apie dalyvavimą pretendentų atrankoje išsiuntimo turi būti organizuojamas viešasis konkursas.*

Verta pažymėti, kad nereikėtų dirbtinai stengtis kiekviename teisės akto projekte nustatyti pastabų antikorupcinio požiūriu. Pastabų nenustatymas nebūtinai reiškia, jog teisės akto projekto antikorupcinis vertinimas atliktas paviršutiniškai, formaliai ar kad teisės akto projekto vertintojas yra nekompetentingas. Tai tiesiog gali reikšti, jog teisės akto projektas antikorupcinio požiūriu nėra ydingas.

9.5. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos pildymas

Teisės akto projekto vertintojas, pateikęs antikorupcinio pobūdžio pastabų ir užpildęs Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymą, pateikia ją teisės akto projekto tiesioginiam rengėjui. Įvertinęs teisės akto projekto vertintojo nustatytus vertinto teisės akto projekto trūkumus antikorupcinio požiūriu, teisės akto projekto tiesioginis rengėjas patikslina teisės akto projektą pagal teisės akto projekto vertintojo pastabas ir pasiūlymus ir (arba) atitinkamoje teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos grafoje pateikia savo argumentus dėl teisės akto projekto vertintojo pateiktų pastabų ir pasiūlymų, su kuriais nesutinka, taip pat teisės akto projekto vertintojui pateikia antikorupcinio vertinimo pažymą ir patikslintą teisės akto projektą. Nereta situacija, kad teisės akto projekto vertintojas neišanalizuoja susijusių teisės aktų ar jų projektų arba nepasikonsultuoja su teisės akto projekto rengėju ir nustato tam tikrą trūkumą, kurio sprendimas yra nustatytas kitame teisės akte ar jo projekte. Tokiu atveju teisės akto projekto rengėjas galėtų užpildyti Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymą taip: *Viešojo konkurso viešosios įstaigos pirminės sveikatos priežiūros centro vyriausiojo gydytojo pareigoms eiti nuostatų 17 p. nustatyta, kad konkursas turi įvykti per 30 kalendorinių dienų nuo paskutinės dokumentų priėmimo dienos.*

Jei teisės akto projekto rengėjas sutinka su teisės akto projekto vertintojo pateikta pastaba, teisės akto projekto rengėjas pataiso projektą ir nurodo pataisymo esmę: Į pastabą atsižvelgta. Projekte nustatyta nauja formuluotė: „aplinkybių paaiškėjimo dieną arba, jei tai ne darbo diena, artimiausią darbo dieną“.

Jei teisės akto projekto rengėjas nesutinka su teisės akto projekto vertintojo pateikta (-omis) pastaba (-omis), teisės akto projekto rengėjas nurodo pagrįstus nesutikimo motyvus.

Po teisės akto projekto rengėjo atsakymų į nustatytus trūkumus antikorupcinio požiūriu teisės akto projekto vertintojas atitinkamoje Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos grafoje pažymi, ar teisės akto projekto tiesioginio rengėjo pataisų pakanka korupcijos atsiradimo rizikai mažinti („Acceptable“).

Nuostatas, kurių pataisymų, teisės akto projekto vertintojo nuomone, nepakanka („Unacceptable“), ir konkrečius jų vertinimo kriterijus teisės akto projekto vertintojas išvardija Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos preambulėje. Tokia užpildyta Teisės aktų projektų

antikorupcinio vertinimo pažyma kartu su teisės akto projektu pateikiama įstaigos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, priimančiam sprendimą dėl teisės akto projekto tobulinimo, priėmimo, siuntimo derinti ar pateikimo teisės aktą priimančiam subjektui. Įstaigos vadovas ar jo įgaliotas asmuo sprendžia, ar pasirašyti tokį projektą, ar pavesti teisės akto projekto rengėjui projektą tobulinti.

Teisės akto projekto vertintojui nepateikus antikorupcinio pobūdžio pastabų, užpildoma Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažyma. Ją pasirašo teisės akto projekto vertintojas ir rengėjas, pažyma pateikiama įstaigos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui.

Jeigu teisės akto projektas teikiamas kitiems teisės aktą priimančioms subjektams, Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažyma turi būti vizuota teisės akto projektą teikiančios įstaigos vadovo ar jo įgalioto asmens.

9.6. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos skelbimas

Pasirašytą ir institucijoje nustatyta tvarka užregistruotą Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymą rekomenduojama ne vėliau kaip per vieną darbo dieną nuo pasirašymo ir užregistravimo paskelbti Teisės aktų informacinėje sistemoje (toliau – TAIS) internete adresu <https://tais.lrs.lt>. Skelbiantis TAIS išvadą vertintojas (paskelbti gali ir projekto rengėjas) turi turėti TAIS vartotojo vardą ir slaptažodį, kurį gali gauti kreipęsis į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliariją el. paštu tais@lrs.lt.

Konkrečią informaciją, kaip paskelbti pasirašytą ir užpildytą Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymą, rasite Antikorupcinės aplinkos vadovo 3 priede (16.3. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos paskelbimas).

Valstybės ar savivaldybės įstaigų užpildytų teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymų ar jų ištraukų pavyzdžių rasite Antikorupcinės aplinkos vadovo 4 priede (16.4. Valstybės ar savivaldybės įstaigų teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pavyzdžiai).

Ištraukų iš *Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos* atliktų teisės aktų ar jų projektų antikorupcinių vertinimų rasite Antikorupcinės aplinkos vadovo 5 priede (16.5. Specialiųjų tyrimų tarnybos atliktų teisės aktų ir jų projektų antikorupcinių vertinimų pavyzdžiai).

10. ANTIKORUPCIJOS KOMISIJOS IR ASMENYS, ATSAKINGI UŽ KORUPCIJOS PREVENCIJĄ

10.1. Valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovo vaidmuo korupcijos prevencijos veikloje

Ypatinga reikšmė kovoje su korupcija tenka įstaigos vadovybei, kurios kasdienis pavyzdys, aktyvus įsitraukimas ir įsipareigojimas netoleruoti menkiausių korupcijos apraiškų užtikrina veiksmingą ir nuoseklų korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimą. Aukščiausių vadovų elgesys svarbus formuojant vidurinės grandies vadovų, o per juos ir visų kitų įstaigos darbuotojų požiūrį į kovą su korupcija.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, vadovai neturėtų apsiriboti formaliu požiūriu į korupcijos prevenciją ir būti vien pasyvūs šios veiklos stebėtojai. Vadovai savo asmeniniu pavyzdžiu turėtų nuolat skatinti laikytis aukščiausių elgesio standartų, o jų antikorupcinė pozicija turi būti aiški visiems įstaigos darbuotojams.

10.2. Už korupcijos prevenciją atsakingi padaliniai arba asmenys ir jų funkcijos

Korupcijos prevencijos priemonėms įgyvendinti valstybės ar savivaldybių įstaigose gali būti steigiami korupcijos prevenciją ir kontrolę vykdančys padaliniai arba skiriami asmenys, kuriems pavedama atlikti šią funkciją.

Nedidelėse viešojo sektoriaus įstaigose, siekiant sukurti veiksmingą korupcijos prevencijos sistemą ir kartu užtikrinti racionalų ir taupų lėšų bei žmogiškųjų išteklių naudojimą, steigiamam padaliniai arba skiriamiems asmenims, be korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimo, gali būti pavedama atlikti ir tarnybinės etikos (elgesio normų) laikymosi priežiūros funkcijas (*užtikrinti tarnybinės etikos normų pažeidimų prevenciją, vykdyti privačių interesų deklaravimo proceso stebėseną, tarnybinės etikos pažeidimų tyrimą ir pan.*).

Dėl nurodytų asmenų paskyrimo ar atskirų padalinių steigimo tikslingumo bei jų įgaliojimų apimties sprendžia valstybės ar savivaldybės įstaigos (toliau – įstaiga) vadovas, atsižvelgdamas į įstaigos struktūrą ir veiklos specifiką, korupcijos raiškos galimybes, įstaigos veiklos sritis, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir įstaigai patvirtintus asignavimus.

Padalinių ar asmenų, vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose turi būti nustatomos šios funkcijos¹⁷³:

- atlikti įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, įvertinimą teisės aktų nustatyta tvarka;
- rengti įstaigos institucinių, taip pat šakinių kovos su korupcija programų projektus ir jų keitimo projektus;
- teikti informaciją valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams apie asmenis, dirbančius įstaigoje, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo nustatytais pagrindais;
- analizuoti ir, jeigu reikia, suderinus su vadovu pavišinti kitiems valstybės ar savivaldybės įstaigos darbuotojams ir žiniasklaidoje teisės aktų nustatyta tvarka užfiksuotus korupcijos faktus;
- teikti pasiūlymus įstaigos vadovui dėl korupcijos prevencijos ir kontrolės, kad įstaigoje nustatyti korupcijos faktai nepasikartotų;
- bendradarbiauti ir keistis informacija, kurios reikia korupcijos prevencijai ir kontrolei užtikrinti, su kitais įstaigos struktūriniais padaliniais, kitomis valstybės ar savivaldybių įstaigomis ir jose dirbančiais asmenimis, vykdančiais korupcijos prevenciją ir kontrolę;
- atlikti kitą su korupcijos prevencija, kontrole ir korupcinių pažeidimų tyrimu valstybės ar savivaldybės įstaigoje susijusią veiklą.

Jei korupcijos prevenciją ir kontrolę įstaigoje vykdančiams asmenims arba padaliniui kartu yra suteikiami įgaliojimai vykdyti tarnybinės etikos (elgesio normų) laikymosi priežiūrą, jų veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose papildomai nustatomos šios funkcijos¹⁷⁴:

- kontroliuoti (prižiūrėti) Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje ir Valstybės tarnybos įstatymų, Valstybės politikų elgesio kodekso, Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių, įstaigos etikos (elgesio) kodekso nuostatų, kitų tarnybinę etiką (elgesį) reglamentuojančių teisės aktų, Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos sprendimų, rekomendacijų ir rezoliucijų įgyvendinimą įstaigoje;
- prižiūrėti, kad įstaigoje dirbantys asmenys tinkamai ir laiku teiktų privačių interesų deklaracijas, o struktūrinių padalinių vadovai su jomis susipažintų;
- tikrinti ir analizuoti deklaracijų duomenis, vykdyti jų stebėseną, o nustačius galimą, potencialų ar realų viešųjų ir privačių interesų konflikto pavojaus atvejį, apie tai nedelsiant informuoti įstaigos vadovą;
- įstaigos vadovo pavedimu atlikti galimų Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo ir kitų įstaigos kompetencijai priskirtų teisės aktų, reglamentuojančių tarnybinės etikos (elgesio) normas, nuostatų pažeidimų tyrimus;
- informuoti Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją, kitus suinteresuotus asmenis bei institucijas apie numatomus svarstyti galimus tarnybinės etikos (elgesio) nuostatų pažeidimų klausimus, dėl šių klausimų priimtas išvadas bei sprendimus;

¹⁷³ Funkcijos yra nustatytos Padalinių ir asmenų, valstybės ar savivaldybių įstaigose vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklos ir bendradarbiavimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 607, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BC48C6C9AEF4>.

¹⁷⁴ Funkcijos yra nustatytos Pavyzdiniame atitikties pareigūno (Institucijos vadovo įgalioto atstovo) pareigybės aprašyme, patvirtintame Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2011 m. birželio 21 d. sprendimu Nr. KS-35.

- dalyvauti įstaigos komisijose, sudarytose dėl leidimų valstybės tarnautojams dirbti kitą darbą;
- analizuoti nustatytus tarnybinės etikos (elgesio) pažeidimus ir įstaigos vadovui teikti pasiūlymus dėl tokių atvejų prevencijos;
- tarnybinės etikos (elgesio) nuostatų įgyvendinimo klausimais bendradarbiauti su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija, kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis.

Padalinių ir asmenų, vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, pagrindinė veikla:

1. Specialiųjų tyrimų tarnybai atlikus įstaigos veiklos analizę antikorupciniu požiūriu (toliau – korupcijos rizikos analizė) ir pateikus įstaigos vadovui motyvuotas išvadas, padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, įstaigos vadovui teikia pasiūlymus dėl būdų ir konkrečių priemonių korupcijos prevencijai užtikrinti.
2. Specialiųjų tyrimų tarnybai atlikus korupcijos rizikos analizę ir pasiūlius institucijai parengti institucines ar šakines kovos su korupcija programas, padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, parengia nurodytas programas Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo nustatyta tvarka. Institucinės ar šakinės kovos su korupcija programos rengiamos atsižvelgiant į atliekant korupcijos rizikos analizę gautus duomenis, esamą korupcijos prevencijos praktiką, Specialiųjų tyrimų tarnybos pasiūlymus ir metodines rekomendacijas. Rengdami kovos su korupcija programas, padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, atsižvelgia į atitinkamoje įstaigoje nustatytus korupcijos faktus. Analizuojant nustatytą korupcijos faktą, atsižvelgiama į veikos padarymo aplinkybes – laiką, vietą, asmens, padariusio korupcinę veiką, veiksmų pobūdį, jo veikimo (neveikimo) paskatas, kokio intereso buvo siekiama darant korupcinę veiką, kokios teisės aktų nuostatos pažeistos, ar jos tobulintinos. Įvertinę šias aplinkybes, padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, įstaigos vadovui pateikia motyvuotus pasiūlymus, kaip išvengti korupcinių veikų ateityje.
3. Padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, prižiūri ir koordinuoja institucinių programų įgyvendinimą įstaigoje nustatytais sąlygomis ir tvarka, teikia pasiūlymus įstaigos struktūrinių padalinių ir valstybės ar savivaldybės įstaigų vadovams, apibendrina atskirų įstaigos struktūrinių padalinių veiklą įgyvendinant institucines ir šakines kovos su korupcija programas, prireikus teikia pasiūlymus dėl jų tikslinimo.
4. Kontroliuodami ir koordinuodami institucinių kovos su korupcija programų įgyvendinimą, padaliniai ar asmenys įstaigoje nustatytais sąlygomis ir tvarka Specialiųjų tyrimų tarnybai gali teikti pasiūlymus dėl kovos su korupcija programų bei teisės aktų, skirtų kovoti su korupcija ar užkirsti kelią jos apraiškoms, tobulinimo.
5. Padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, savo iniciatyva, darbuotojų prašymu, įstaigos vadovo nurodymu įstaigoje nustatytais sąlygomis ir tvarka atlieka antikorupcinį švietimą, orientuoja darbuotojus, kad jie laikytųsi elgesio kodeksuose įtvirtintų reikalavimų, instruktuoja ir konsultuoja juos, kaip išvengti korupcinių veikų ar interesų konflikto jų veikloje, nurodo, kaip turi būti elgiamasi susidūrus su korupcinėmis veikomis.
6. Gavę informacijos apie korupcines veikas, turinčias nusikalstamos veikos požymių, padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, nedelsdami informuoja įstaigos vadovą ir Specialiųjų tyrimų tarnybą įstaigos ir kituose teisės aktuose nustatytais sąlygomis ir tvarka.

Įstaigoje nustatytais sąlygomis ir tvarka padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, gali dalyvauti atliekant įstaigos parengtų teisės aktų antikorupcinį vertinimą.

10.3. Padalinių ir asmenų, vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, bendradarbiavimas

Kad korupcijos prevencijos sistema viešajame sektoriuje būtų vieninga, o vykdomos korupcijos prevencijos priemonės veiksmingos, būtinas glaudus įvairių už korupcijos prevenciją atsakingų valstybės ir savivaldybių įstaigų padalinių ir asmenų bendradarbiavimas.

Bendradarbiavimo įgyvendinimą reglamentuoja Padalinių ir asmenų, valstybės ar savivaldybių įstaigose vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklos ir bendradarbiavimo taisyklės¹⁷⁵, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 607 (toliau – Taisyklės).

Taisyklėse nustatyta, kad:

1. Padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, bendradarbiauja su kitais įstaigos struktūriniais padaliniais, kitomis valstybės ar savivaldybių įstaigomis ir jose dirbančiais asmenimis, vykdančiais korupcijos prevenciją ir kontrolę, kad kuo veiksmingiau užkirstų kelią korupcinėms veikoms. Bendradarbiavimas tarp valstybės ar savivaldybių įstaigų vyksta šiose įstaigose nustatytais sąlygomis ir tvarka.
2. Bendradarbiavimas apima keitimąsi informacija, pasiūlymų teikimą, reagavimą į gautus pasiūlymus, veiksmų derinimą, metodinės pagalbos teikimą, kitus veiksmus, būtinus korupcijos prevencijai ir priežiūrai vykdyti.
3. Bendradarbiavimas grindžiamas teisėtumo, sąžiningumo, žmogaus teisių ir laisvių gerbimo, viešumo ir konfidencialumo derinimo principais.
4. Padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, Specialiųjų tyrimų tarnybos prašymu įstaigoje nustatytais sąlygomis ir tvarka Specialiųjų tyrimų tarnybai pateikia informaciją apie visas nustatytas korupcines veikas ar asmenis, kurie įtarti padarę korupcines veikas, procesus, kurie daro ar gali daryti įtaką korupcijos priežasčių atsiradimui ar plitimui įstaigoje.
5. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo nustatyta tvarka padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, surenka ir įstaigos vadovui pateikia informaciją, kurios reikia korupcijos rizikos analizei atlikti. Įstaigos vadovas, įvertinęs šios informacijos patikimumą ir kokybę, pateikia ją Specialiųjų tyrimų tarnybai. Padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, rinkdami informaciją, kurios reikia korupcijos rizikos analizei atlikti, kartu gali pateikti pasiūlymų, kokius teisės aktus reikia tobulinti ir veiksmus atlikti, kad būtų išvengta korupcijos apraiškų valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos srityje.
6. Padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, bendradarbiaudami įstaigoje nustatytais sąlygomis ir tvarka, gali prašyti kitų įstaigos struktūrinių padalinių, kitų valstybės ar savivaldybių įstaigų ir jose dirbančių asmenų, vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, metodinės pagalbos korupcijos prevencijos klausimais. Norėdami gauti metodinės informacijos korupcijos prevencijos klausimais iš Specialiųjų tyrimų tarnybos ar kitų valstybės ar savivaldybių įstaigų, padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, įstaigoje nustatytais sąlygomis ir tvarka pateikia motyvuotą prašymą tai valstybės ar savivaldybės įstaigai, iš kurios norima gauti informacijos. Valstybės ar savivaldybės įstaiga,

¹⁷⁵ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BC48C6C9AEF4>.

gavusi prašymą, privalo pagal kompetenciją teisės aktų nustatytais terminais ir tvarka suteikti prašomą informaciją.

7. Gavę paklausimą, susijusį su korupcijos prevencija ir kontrole, iš kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos, padaliniai ar asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, turi įstaigos ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka į ją atsakyti arba imtis priemonių, kad į ją būtų atsakyta. Bendradarbiaujantys asmenys keičiasi informacija raštu arba žodžiu. Prireikus asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, organizuoja susitikimus su įstaigos padaliniais ar kitose valstybės ar savivaldybės įstaigose dirbančiais asmenimis, vykdančiais korupcijos prevenciją ir kontrolę.

Už Taisyklių laikymąsi, informacijos pateikimą laiku ir bendradarbiavimą atsako asmenys, vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, tokią veiklą atliekančių padalinių vadovai, taip pat valstybės ar savivaldybių įstaigos.

10.4. Rekomendacijos dėl reikalavimų ir draudimų asmenims, atsakingiems už korupcijos prevenciją

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Antikorupcinio tinklo Rytų Europai ir Centrinei Azijai atliktame tyrime „Korupcijos prevencija Rytų Europoje ir Centrinėje Azijoje“¹⁷⁶ pabrėžiama, jog, siekiant, kad korupcijos prevencijos priemonės būtų veiksmingos ir netaptų biurokratine našta įstaigai, svarbu, kad jų įgyvendinimas būtų pavedamas atitinkamų asmeninių savybių bei specialių gebėjimų turintiems asmenims.

Atsižvelgiant į tai rekomenduojama, kad asmenys, įstaigoje vykdančys korupcijos prevenciją ir kontrolę, būtų geros reputacijos ir atitiktų tam tikrus specialius reikalavimus.

Tokio pobūdžio veiklą vykdančiam asmuo neturėtų:

- 1) įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu būti pripažintas padaręs nusikalstamą veiklą ir turėti neišnykusį ar nepanaikintą teistumą;
- 2) teismo sprendimu būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38, 39, 39⁽¹⁾ arba 40 straipsnius, jei nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos nepraėjo treji metai;
- 3) būti atleistas iš skiriamų arba renkamų pareigų dėl priesaikos ar pasižadėjimo sulaužymo, pareigūno vardo pažeminimo, jei nuo atleidimo iš pareigų dienos arba sprendimo panaikinti mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo treji metai;
- 4) būti baustas drausmine arba tarnybine nuobauda už teisės aktuose nustatytą etikos normų pažeidimą, jei nuo nuobaudos paskyrimo dienos nepraėjo vieni metai;
- 5) būti atleistas iš darbo, pareigų ar praradęs teisę verstis atitinkama veikla už neatitiktą įstatymuose keliamiems nepriekaištingos reputacijos reikalavimams ir teisės aktuose nustatytą etikos normų pažeidimą, jei nuo atleidimo iš darbo, pareigų ar teisės verstis atitinkama veikla praradimo dienos nepraėjo treji metai;
- 6) turėti galiojančių administracinių nuobaudų už administracinės teisės pažeidimus, kurių viena iš kvalifikuojančių aplinkybių yra aplinkybė, nustatyta Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimo kodekso 32 straipsnio 8 dalyje.

¹⁷⁶ Tyrimą galima rasti internete: <http://www.oecd.org/corruption/acn/ACN-Prevention-Corruption-Report.pdf>.

Už korupcijos prevenciją atsakingas asmuo turėtų atitikti šiuos specialiuosius reikalavimus:

- 1) turėti aukštąjį universitetinį viešojo administravimo arba teisinį išsilavinimą;
- 2) išmanyti teisės aktus, reglamentuojančius korupcijos prevenciją, valstybės tarnybą, darbo santykius, viešųjų ir privačių interesų derinimą, tarnybinę etiką, tarnybinę ir drausminę atsakomybę, bei mokėti juos taikyti;
- 3) išmanyti dokumentų valdymo taisykles, teisės aktų projektų rengimo rekomendacijas;
- 4) išmanyti Lietuvos valdžios ir valdymo institucijų bei įstaigų sistemą, veiklos principus, suvokti esmines jų funkcijas;
- 5) mokėti valdyti, kaupti, sisteminti, analizuoti, atnaujinti ir apibendrinti įvairialypę informaciją ir jos pagrindu teikti pasiūlymus (vertinimus) ir išvadas;
- 6) būti sąžiningas, lojalus valstybinei tarnybai, iniciatyvus, nekonfliktiškas ir tolerantiškas;
- 7) turėti labai gerą bendravimo, bendradarbiavimo ir darbo koordinavimo įgūdžių.

10.5. Savivaldybių antikorupcijos komisijos: teisinis reglamentavimas, problemos ir rekomendacijos

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 15 straipsnyje nustatyta, kad Savivaldybės taryba savo įgaliojimų laikui sudaro Antikorupcijos komisiją. Antikorupcijos komisijos tikslas – pagal kompetenciją koordinuoti savivaldybės politikos įgyvendinimą korupcijos prevencijos srityje, išskirti prioritėtines prevencijos ir kontrolės kryptis, nuosekliai įgyvendinant priemones, didinančias korupcijos prevencijos veiksmingumą.

Pagrindinės Antikorupcijos komisijos funkcijos (Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 15 str. 4 d.):

- 1) reglamento nustatyta tvarka savivaldybės tarybos ar mero iniciatyva dalyvauja atliekant savivaldybės institucijų parengtų teisės aktų projektų antikorupcinį vertinimą;
- 2) dalyvauja rengiant kovos su korupcija programas ir teikia išvadas savivaldybės tarybai dėl šių programų ir jų įgyvendinimo;
- 3) nagrinėja savivaldybės bendruomenės narių, valstybės institucijų, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl kovos su korupcija priemonių vykdymo;
- 4) informuoja visuomenę apie savo veiklą, vykdomas korupcijos prevencijos priemones savivaldybėje, taip pat apie kovos su korupcija rezultatus;
- 5) atlieka kitas kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas, susijusias su savivaldybėje įgyvendinama valstybės politika korupcijos prevencijos srityje.

Pažymėtina, kad Specialiųjų tyrimų tarnyba, siekdama suformuoti vienodus savivaldybėse veikiančių antikorupcijos komisijų sudarymo ir veiklos principus, yra parengusi Savivaldybės Antikorupcijos komisijos pavyzdinius nuostatus (toliau – Nuostatai)¹⁷⁷, kurie 2015 m. birželio 19 d. raštu Nr. 4-01-4599 buvo išsiųsti visoms savivaldybėms.

Šiuose Nuostatuose yra reglamentuotos papildomos savivaldybės Antikorupcijos komisijos funkcijos:

¹⁷⁷ Nuostatus galima rasti internete: http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija_2015/Sav_antikorupcijos_komisijos_nuostatai.docx.

- 1) dalyvauja atliekant savivaldybės įstaigos veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, nustatymą;
- 2) STT atlikus korupcijos rizikos analizę savivaldybės įstaigos veiklos srityse, teikia siūlymus dėl rekomendacijų įgyvendinimo ir užtikrina jų įgyvendinimo kontrolę;
- 3) koordinuoja savivaldybės, savivaldybės kontroliuojamų įstaigų ir (ar) įmonių, taip pat viešųjų įstaigų, kurių viena iš steigėjų yra savivaldybės institucija ar įstaiga, vykdomą korupcijos prevencijos politiką ir priemonių įgyvendinimą;
- 4) nagrinėja gyventojų skundus, teikia išvadas ir rekomendacijas savivaldybės administracijos direktoriui ir savivaldybės tarybai.

Savivaldybės tarybos sudaromos Antikorupcijos komisijos nariais gali būti savivaldybės tarybos nariai, valstybės tarnautojai, ekspertai, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ir bendruomeninių organizacijų atstovai, kiti savivaldybės bendruomenės nariai. Antikorupcijos komisijoje gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai turi sudaryti ne mažiau kaip 1/3 komisijos narių. Savivaldybės taryba šios komisijos pirmininką mero teikimu skiria iš tarybos narių. Jeigu yra paskelbta savivaldybės tarybos mažuma (opozicija), Antikorupcijos komisijos pirmininko kandidatūras meras teikia savivaldybės tarybos mažumos (opozicijos) siūlymu savivaldybės tarybos veiklos reglamento nustatyta tvarka. Jeigu savivaldybės tarybos mažuma (opozicija) nepasiūlo Antikorupcijos komisijos pirmininko kandidatūros, Antikorupcijos komisijos pirmininką savivaldybės taryba skiria mero teikimu. Antikorupcijos komisijos pirmininko pavaduotoją iš šios Komisijos narių renka Komisijos nariai. Antikorupcijos komisijos atsakingojo sekretoriaus pareigas eina savivaldybės administracijos direktoriaus paskirti valstybės tarnautojai, šios funkcijos įrašomos į jų pareigybių aprašymus.

Savivaldybės Antikorupcijos komisijos darbą organizuoja ir jam vadovauja Komisijos pirmininkas. Kai Komisijos pirmininko nėra arba jis negali eiti savo pareigų, Komisijos pirmininko pareigas laikinai eina ir posėdžiui vadovauja Komisijos pirmininko pavaduotojas.

Savivaldybės Antikorupcijos komisija jos kompetencijai priskirtus klausimus svarsto ir sprendimus priima posėdžiuose. Komisija į posėdžius renkasi ne rečiau kaip vieną kartą per pusę metų. Gali būti šaukiami neeiliniai Komisijos posėdžiai. Eilinius ir neeilinius savivaldybės Antikorupcijos komisijos posėdžius šaukia ir jiems vadovauja šios Komisijos pirmininkas, jo nesant – Komisijos pirmininko pavaduotojas. Savivaldybės Antikorupcijos komisijos posėdis yra teisėtas, kai jame dalyvauja daugiau kaip pusė visų Komisijos narių. Savivaldybės Antikorupcijos komisijos posėdžiai yra vieši. Komisijos sprendimu gali būti rengiami ir uždari posėdžiai, kuriuose gali dalyvauti tik Komisijos pakviesti asmenys. Savivaldybės Antikorupcijos komisijos sprendimai priimami Komisijos posėdyje atviru balsavimu paprasta posėdyje dalyvaujančių Komisijos narių balsų dauguma ir įforminami Komisijos protokolu. Jeigu balsai pasiskirsto po lygiai, lemiamas yra savivaldybės Antikorupcijos komisijos pirmininko (jo nesant – Komisijos pirmininko pavaduotojo) balsas. Savivaldybės Antikorupcijos komisijos nariai turi teisę pareikšti atskirąją nuomonę, jei nesutinka su Komisijos sprendimu. Savivaldybės Antikorupcijos komisija savo išvadas ir pasiūlymus pateikia raštu. Savivaldybės Antikorupcijos komisijos posėdžio protokolas surašomas ir pasirašomas ne vėliau kaip per 5 darbo dienas po posėdžio. Posėdžio protokolą pasirašo šios Komisijos pirmininkas ir atsakingasis sekretorius. Komisijos sprendimu per posėdį gali būti daromas garso įrašas. Savivaldybės Antikorupcijos komisijos sprendimus gavę savivaldybės administravimo subjektai, savivaldybės kontroliuojamos įstaigos ir įmonės privalo juos apsvarstyti ir per vieną mėnesį ar kitą Komisijos nurodytą

laiką Antikorupcijos komisiją raštu informuoti apie tai, kaip atsižvelgta į Komisijos pastabas ir siūlymus.

Savivaldybės Antikorupcijos komisijos veiklą koordinuoja ir kontroliuoja savivaldybės taryba. Savivaldybės Antikorupcijos komisija periodiškai, bet ne rečiau kaip kartą per metus, savivaldybės tarybai teikia veiklos ataskaitą.

Visa informacija, susijusi su Antikorupcijos komisijos veikla (Komisijos veiklą reglamentuojantys teisės aktai, jos veiklos ataskaitos, pranešimai, skirti visuomenės informavimo priemonėms, ir pan.), skelbiama savivaldybės interneto tinklalapyje. Informaciją apie Antikorupcijos komisijos veiklą žiniasklaidai teikia Komisijos pirmininkas ar jo įgaliotas Komisijos narys.

STT vykdamas nuolatinę savivaldybėse veikiančių antikorupcijos komisijų veiklos stebėseną ir vertinant šių komisijų veiklos rezultatus, nustatytos šios antikorupcijos komisijų praktiniame darbe kylančios problemos¹⁷⁸:

- savivaldybėse veikiančių antikorupcijos komisijų nariais, neretai ir 1/3 visuomenės atstovų, yra paskiriami Lietuvos Respublikoje veikiančių politinių partijų nariai;
- su korupcijos prevencija ir Antikorupcijos komisijos veikla susijusių teisės aktų nevykdymas;
- formalus požiūris į korupcijos prevenciją;
- nuomonė, kad „pas mus viskas yra gerai“;
- pasyvumas ir nerezultatyvi veikla (1–2 posėdžiai per metus);
- kompetencijos trūkumas;
- viešumo apie savivaldybės Antikorupcijos komisijos veiklą stoka;
- Komisijos funkcijų neformalus delegavimas vienam Komisijos nariui (paprastai atsakingam už korupcijos prevenciją);
- Antikorupcijos komisija – ne kovos su korupcija, o politinių oponentų „persekiojimo“ įrankis;
- prieštaringas visuomenės požiūris į korupciją, pakantumas korupcijai ir neaktyvumas anti-korupcinėje veikloje.

10.6. Pavyzdinis atitikties pareigūno pareigybės aprašymas

Vyriausioji tarnybinės etikos komisija 2011 m. birželio 21 d. priėmė sprendimą Nr. KS-35 „Dėl pavyzdinio atitikties pareigūno (institucijos vadovo įgalioto atstovo) pareigybės aprašymo patvirtinimo“¹⁷⁹, kuriuo valstybės ir savivaldybių institucijų vadovams ar jų įgaliotiems asmenims pasiūlyta apsvarstyti poreikį ir galimybes įsteigti atskirą (savarankišką) atitikties pareigūno (institucijos įgalioto atstovo) pareigybę arba pateikiamame pavyzdiniame pareigybės aprašyme numatytas funkcijas pavesti atlikti kitiems, jau vykdančioms panašias (giminingas) užduotis institucijos valstybės tarnautojams.

VTEK sprendimu patvirtintame pavyzdiniame atitikties pareigūno pareigybės aprašyme nurodyta, kad tokia pareigybė reikalinga tarnybinės etikos (elgesio) normų pažeidimų prevencijai užtikrinti, privačių interesų deklaravimo proceso stebėsenai atlikti, korupcijos prevencijos priemonėms – priimamų sprendimų objektyvumo, nešališkumo, tarnybinės etikos pažeidimų tyri-

¹⁷⁸ Daugiau informacijos apie savivaldybių antikorupcijos komisijų veiklą STT atliktame apibendrinime žr. http://www.stt.lt/documents/korupcijos_prevencija_2016/AK.pdf.

¹⁷⁹ Prieiga per internetą: www.vtek.lt.

mams atlikti, skaidrumo ir viešumo principams – įgyvendinti, atstovauti institucijai valstybės ir savivaldybių institucijose, tarpžinybinių darbo grupių veikloje, teismuose, bendradarbiauti su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija ir kitomis organizacijomis (taip pat ir tarptautinėmis) savo tarnybinės kompetencijos klausimais.

Be to, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija savo interneto tinklalapyje skelbia asmenų, atsakingų už interesų konfliktų prevenciją savivaldybėse, tarnybinius kontaktus.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Prieiga per internetą: www.vtek.lt.

11. INFORMACIJOS APIE ASMENIS PATEIKIMAS

Specialiųjų tyrimų tarnyba, įgyvendindama KPI nuostatas, siekia, kad į viešojo sektoriaus institucijas (valstybės ir savivaldybių įstaigas, kitus viešojo administravimo subjektus) neįsidarbinėtų abejotinos reputacijos asmenys, kad būtų sumažinti korupcijos viešojo sektoriaus institucijose mastai ir kad tai taptų pagrindu skaidresnei visuomenei kurti. Asmenį į pareigas priimančio vadovo pareiga užtikrinti, kad į pareigas būtų priimti ir tas pareigas eitų tik nepriekaištingos reputacijos reikalavimus atitinkantys asmenys (Lietuvos Respublikos teisės aktai, priklausomai nuo asmens einamų pareigų arba atliekamų funkcijų pobūdžio, nustato skirtingus reikalavimus asmens nepriekaištingai reputacijai). Todėl svarbu žinoti, kokiais atvejais privaloma ir galima kreiptis į STT, kaip tinkamai organizuoti prašymo informacijos apie asmenis, siekiančius eiti ar einančius pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikimą, kokius priimti galimus sprendimus dėl asmens skyrimo į pareigas.

11.1. Asmenų kategorijos, dėl kurių kyla pareiga ir teisė kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą

Pareiga kreiptis į STT nustatyta KPI 9 straipsnio 6 dalyje ir 9¹ straipsnio 1 dalyje, t. y. kai asmenį į pareigas skiria Respublikos Prezidentas, Seimas, Seimo Pirmininkas, Vyriausybė arba Ministras Pirmininkas, taip pat kai rengiamasi asmenį skirti į šias pareigas: viceministro, ministerijos kanclerio, savivaldybės administracijos direktoriaus ir jo pavaduotojo, prokuroro, valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovo ir jo pavaduotojo, valstybės ar savivaldybės įstaigos padalinio vadovo ir jo pavaduotojo (taikoma struktūriniam padaliniui, nepriklausančiam kitam struktūriniam padaliniui), strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčios valstybės įmonės ir akcinės bendrovės bei nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbios įmonės vadovo ir jo pavaduotojo, valstybės ar savivaldybės įmonės, kurios valstybei ar savivaldybei priklausančios akcijos suteikia daugiau kaip 50 procentų balsų visuotiniame akcininkų susirinkime, vadovo ir jo pavaduotojo. Kreiptis į STT būtina ir dėl kandidato į Europos Komisijos narius, Audito rūmų narius, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo narius, Regionų komiteto narius, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto narius, taip pat dėl kandidato į teisminių ir kitokių tarptautinių institucijų pareigūnus.

Dėl kitų asmenų įstaigų ir įmonių vadovai turi ne pareigą, o teisę kreiptis į STT, prašydami pateikti informaciją apie asmenį, siekiantį eiti pareigas. Šiuo atveju svarbus tikslingumas kreipiantis į STT dėl informacijos apie asmenį pateikimo. Pavyzdžiui, dėl mokyklos direktoriaus pavaduotojo ugdymui ar ūkio reikalams į STT dėl informacijos pateikimo kreipiasi mokyklos direktorius. Tai privaloma pagal KPI 9 straipsnio nuostatas. Teisę kreiptis į STT mokyklos direktorius turi dėl mokytojo, mokytojo padėjėjo, bibliotekininko, vairuotojo, valytojo ar kito mokyklos darbuotojo – šiuo atveju mokyklos vadovas sprendžia, ar kreiptis į STT. STT pateikia informaciją apie asmenį, siekiantį eiti pareigas, kai yra gautas asmenį į pareigas skiriančio subjekto rašytinis prašymas, nors prašymo pateikimas STT nėra privalomas.

Esant tarnybinei būtinybei, karjeros valstybės tarnautojas gali būti perkeltas į kitas – aukštesnes, žemesnes ar tos pačios kategorijos karjeros valstybės tarnautojo pareigas toje pačioje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, esančioje toje pačioje ar kitoje gyvenamojoje vietoje (Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo 18 str. 5–10 d.). Ar dėl į šias pareigas priimamo asmens kreiptis į STT, sprendimą priima asmenį į pareigas skiriantis vadovas. KPI nenumatytos išimtys dėl asmenų, kurie jau eina vienos ar kitokias pareigas, kuriuos jau patikrino STT ir kurie siekia eiti (būti paskirti laikinai eiti, būti perkelti) į kitas KPI 9 straipsnio 6 dalyje nurodytas pareigas. Norint skirti asmenį laikinai eiti pareigas ar laikiniuju vadovu į KPI 9 straipsnio 6 dalyje į nurodytas pareigas, kyla pareiga kreiptis į STT dėl informacijos pateikimo. Atkreiptinas dėmesys, kad, jei vadovą laikinai (dėl atostogų, ligos) pavaduoja, pavyzdžiui, jo pavaduotojas, į STT kreiptis nereikia. Tačiau jei vadovas atleidžiamas, reikėtų atsižvelgti į numatomą laikino vadovavimo laikotarpį, ar laikinasis vadovas yra iš tos pačios darbovietės ir panašias aplinkybes.

Valstybės tarnautoją į pareigas priimantis asmuo, po sprendimo sukeisti karjeros valstybės tarnautojų pareigas priėmimo, taip pat pagal KPI 9 straipsnio 6 dalyje nuostatas turėtų kreiptis į STT dėl informacijos pateikimo. Į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas KPI 9 straipsnyje nustatyta tvarka gautos informacijos apie asmenį negali perduoti tretiesiems asmenims, išskyrus Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus atvejus.

Rekomenduojame dėl informacijos į STT kreiptis tik dėl atrinktų kandidatų, t. y. jau pasibaigus atrankai, laimėjus konkursą eiti pareigas ir pan.

11.2. Subjektai, privalantys ir turintys teisę pateikti prašymą STT ir gauti surinktą informaciją

Informacija apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikiama į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam valstybės ar savivaldybės įstaigos ar įmonės vadovui, kolegialiam valdymo organui arba valstybės politikui. Prašymą pateikti informaciją pasirašo į pareigas asmenį skiriantis subjektas ar jo įgaliotas asmuo. Tuo atveju, jei prašymą pateikti informaciją pasirašo į pareigas asmenį skiriančio subjekto įgaliotas asmuo, būtina pateikti dokumento, kuriame būtų išdėstyti įgalinimai pateikti prašymą STT, patvirtintą kopiją.

Prašymą, kad STT pateiktų informaciją apie asmenį, kurį į pareigas skiria Seimas, pasirašo Seimo Pirmininkas ar jo įgaliotas asmuo, o apie asmenį, kurį į pareigas skiria Vyriausybė, – Ministras Pirmininkas ar jo įgaliotas asmuo. Prašymą STT pateikti informaciją apie asmenį, kurį

Vyriausybė siūlo į pareigas Europos Sąjungos ar tarptautinėse teisminėse ir kitose institucijose, pateikia Ministras Pirmininkas ar jo įgaliotas asmuo.

11.3. STT renkamos ir pateikiamos informacijos turinys (skirtumai nuo teisės aktuose numatytų specialiųjų nepriekaištingos reputacijos reikalavimų)

Valstybės įstaigų ir įmonių vadovai įstatymu įpareigoti užtikrinti, kad pareigas eitų tik nepriekaištingos reputacijos reikalavimus atitinkantys asmenys. Įstatymo normomis nėra siekiama įtvirtinti asmenų, siekiančių eiti ar einančių pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, bendrųjų nepriekaištingos reputacijos reikalavimų ar įtvirtinti asmens nepriėmimo ar atleidimo iš pareigų pagrindus, o tiesiog patikslinama, kokio pobūdžio informacija yra teikiama į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam subjektui. Visa pateikiama KPI 9 straipsnio 2 dalyje nurodyta objektyvi informacija leidžia visapusiškai apibūdinti asmenį, t. y. asmens tinkamumą siekiamoms ar einamoms pareigoms. Įstatyme įtvirtinta teisė gauti visą faktinę informaciją apie pretendentą, kurią įvertinęs į pareigas asmenį skiriantis subjektas galėtų priimti tinkamą sprendimą. Teikiama informacija leidžia į pareigas asmenį paskyrusiam subjektui visapusiškai apibūdinti asmenį, einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, dėl kurio tinkamumo subjektui kilo pagrįstų abejonių.

STT renka, teikia ir vertina informaciją neatsižvelgdama į tai, ar asmuo atitinka įstatymų numatytus specialiuosius nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, ar ne. STT surenka ir į pareigas asmenį skiriančiam ar paskyrusiam subjektui pateikia informaciją apie asmens teistumą (neatsižvelgiant į tai, ar teistumas išnyko, ar panaikintas); procese dėl korupcinio pobūdžio nusikaltamos veikos asmens atžvilgiu priimtus nuosprendžius ar nutartis, kuriais baudžiamoji byla jam buvo nutraukta arba asmuo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės; asmeniui pareikštus įtarimus padarius korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką, taip pat priimtus procesinius sprendimus šiose bylose; asmens atžvilgiu taikomas ar taikytas organizuoto nusikalstamumo prevencines poveikio priemonės pagal Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymą; asmens atleidimą iš tarnybos ar pareigų dėl priesaikos sulaužymo, pareigūno (teisėjo) vardo pažeminimo; asmens padarytus šurkščius tarnybinius nusižengimus (darbo pareigų pažeidimus) ir paskirtas tarnybines (drausmines) nuobaudas už juos (neatsižvelgiant į tai, ar nuobaudos galioja, ar nebegalioja); atvejus, kai asmuo buvo pripažintas pažeidusiu Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo, Lobistinės veiklos įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso ar kito teisės akto, reglamentuojančio tarnybinės etikos ir elgesio normas, nuostatas; tai, kad priimamas į valstybės tarnybą asmuo nuslėpė ar pateikė tikrovės neatitinkančius duomenis, dėl kurių negalėjo būti priimtas į valstybės tarnautojo pareigas; įslaptintą informaciją dėl asmens rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos; galiojančias administracines nuobaudas už asmens padarytus administracinius teisės pažeidimus; asmens atžvilgiu atliktus mokestinius patikrinimus, tyrimus, kurių metu buvo nustatyta mokesčių įstatymų pažeidimų (informacija pateikiama už paskutinius dešimt metų, skaičiuojant nuo rašytinio prašymo, kad STT pateiktų informaciją apie asmenį, gavimo dienos).

Asmenį į pareigas skiriančiam ar paskyrusiam subjektui informacija apie asmenį pateikiama KPI 9 straipsnio 4 dalyje nustatytais terminais raštu tik STT surinkus informaciją iš valstybės re-

gistrų ir kitų informacinių sistemų ir gavus teisėsaugos, kontrolės, kriminalinės žvalgybos subjektų, kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų, žvalgybos institucijų, kitų institucijų, įstaigų ir įmonių atsakymus į STT pateiktus rašytinius prašymus.

Tuo atveju, jei apie asmenį buvo surinkta ir (ar) gauta įslaptinta informacija dėl asmens rengiamos, daromos ar padarytos nusikalstamos veikos, asmenį į pareigas skiriančiam ar paskyrusiam subjektui ji pateikiama, jeigu asmuo turi leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija.

Informacija teikiama apie asmenį, kuris pretenduoja eiti pareigas, bet ne apie asmens šeimos narius ar artimus giminaičius. Asmenys, kurie siekia eiti pareigas, ypatingai vieši asmenys, turėtų patys viešai deklaruoti savo galimus interesų konfliktus dar iki paskiriami į pareigas, kad vėliau nekiltų tam tikrų klausimų visuomenei ir asmenims, kurie juos rengiasi skirti ar paskyrė į pareigas.

11.4. Prašymo STT pateikti informaciją apie asmenį pildymas ir pateikimas

Kreipiantis dėl siekiančio eiti pareigas asmens, turi būti užpildoma ir STT tiesiogiai, paštu, elektroniniu paštu, faksu arba kitais telekomunikacijų galiniais įrenginiais pateikiama prašymo pateikti informaciją apie asmenį, siekiantį eiti pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, forma¹⁸¹, patvirtinta STT direktoriaus 2013 m. vasario 5 d. įsakymu Nr. 2-36 „Dėl prašymų Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai pateikti informaciją apie asmenį pagal Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymą formų patvirtinimo“¹⁸².

Kreipiantis dėl informacijos apie asmenį, einantį pareigas, turi būti užpildoma ir STT tiesiogiai, paštu, elektroniniu paštu, faksu arba kitais telekomunikacijų galiniais įrenginiais pateikiama prašymo pateikti informaciją apie asmenį, einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, forma¹⁸³.

Kreipiantis dėl asmens, nurodyto KPI 9^l str., turi būti užpildoma ir STT tiesiogiai, paštu, elektroniniu paštu, faksu arba kitais telekomunikacijų galiniais įrenginiais pateikiama prašymo pateikti informaciją apie asmenį, kurį į pareigas Europos Sąjungos ar tarptautinėse teisminėse ir kitokiose institucijose teikia Lietuvos Respublika, forma¹⁸⁴.

Teikiant prašymus būtina nurodyti ir į pareigas skiriančiam asmeniui išduoto leidimo dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija datą, numerį ir slaptumo žymą. Leidimus dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija išduoda Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas.

STT teikiamą prašymą pateikti informaciją apie į pareigas skiriamą ar paskirtą asmenį pasirašo į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas ar jo įgaliotas asmuo. Jeigu prašymą pateikti informaciją pasirašo į pareigas skiriančio ar paskyrusio subjekto įgaliotas asmuo (išskyrus Seimo

¹⁸¹ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442836.

¹⁸² Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442836.

¹⁸³ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442836.

¹⁸⁴ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=442836.

Pirmininką ir Ministrą Pirmininką), kartu su nustatytos formos prašymu STT būtina pateikti ir patvirtintą įgaliojimo kopiją.

Asmenį į pareigas paskyręs subjektas ar jo įgaliotas asmuo gali raštu kreiptis į STT ir prašyti pateikti informaciją apie asmenį, einantį KPI 9 straipsnio 6 dalyje nurodytas pareigas, tačiau toks rašytinis prašymas turi būti motyvuotas ir paremtas duomenimis, keliančiais abejonių dėl asmens tinkamumo einamoms pareigoms. Tokiais duomenimis gali būti duomenys, susiję su KPI 9 str. 2 d. nurodyta informacija, taip pat kiti svarbūs duomenys, keliantys pagrįstų abejonių dėl asmens tinkamumo einamoms pareigoms.

PRAŠYMO TURINYS

Apie SIEKIANČIŲ EITI pareigas asmenį Apie EINANČIŲ pareigas asmenį

Asmens vardas, pavardė, asmens kodas

Asmens siekiamos / einamos pareigos

Subjekto pareigos, vardas, pavardė, asmens kodas

Subjekto leidimas dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija

Subjekto darbovietės rekvizitai ir kontaktiniai duomenys

Motyvai ir juos pagrindžiantys duomenys,

keliantys abejonių dėl asmens

tinkamumo einamoms pareigoms

Subjekto įgaliojimas pateikti prašymą STT

Pasitaiko atvejų, kai STT pateikiamas prašymas dėl informacijos pateikimo apie asmenį, kurį siekiama paskirti atlikti papildomas funkcijas, pavyzdžiui, paskirti atsakingu už korupcijos prevencijos funkcijų vykdymą įstaigoje, paskirti eiti įstaigos Antikorupcijos komisijos nario pareigas, siekiančio mokytis pagal modulinę profesinio mokymo programą, ir pan. Šiais atvejais kreiptis į STT dėl informacijos pateikimo apie asmenis, jau einančius pareigas, pagal KPI nėra pagrindo.

11.5. Gautos informacijos panaudojimas

Įstatyme nustatyta pareiga bei teisė teikti ir teisė gauti informaciją apie pretendentą arba asmenį, einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, nereglamentuojant, kokį sprendimą reikia priimti. Tai yra į pareigas asmenį skiriančio ar paskyrusio subjekto teisė, atsižvelgiant į turimą informaciją ir specialiuose įstatymuose (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų ar kituose įstatymuose), įtvirtintus nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, priimti vienokį ar kitokį sprendimą.

Į pareigas asmuo gali būti paskirtas tik iš STT gavus ir įvertinus informaciją, kuri pateikiama ne vėliau kaip per 14 kalendorinių dienų nuo rašytinio prašymo pateikti informaciją apie asmenį gavimo dienos.

Į pareigas asmenį skiriantis ar paskyręs subjektas STT pateiktą informaciją gali naudoti tik priimdamas sprendimą dėl asmens tinkamumo siekiamoms pareigoms ar tarnybinės (drausminės) nuobaudos skyrimo. Įvertinus STT pateiktos informacijos visumą ir priėmus sprendimą neskirti asmens į pareigas, privaloma per 3 darbo dienas asmenį su pateikta informacija supažindinti pasirašytinai, išskyrus tą jos dalį, kurioje yra išlaptinta informacija.

Su STT pateikta informacija apie asmenį, kuris siekia eiti ar eina pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, gali susipažinti ir tie asmenys, kurie yra susiję su asmens skyrimu į pareigas ar nuobaudos asmeniui skyrimu (pavyzdžiui, savivaldybės tarybos nariai, įmonės valdybos nariai).

Asmuo priimtą sprendimą neskirti į pareigas gali skųsti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

11.6. Pareigybių, į kurias prieš skirdama asmenį įstaiga ar įmonė turi pateikti rašytinį prašymą STT, sąrašų sudarymas ir jų skelbimas viešai

Nuo 2016 m. liepos 1 d. valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos interneto svetainėse turi sukurti skyrių „Korupcijos prevencija“¹⁸⁵ ir jame skelbti (arba pateikti nuorodas į informacijos paskelbimo šaltinius) informaciją apie korupcijos prevencijos priemonių, kurias įstaiga privalo vykdyti, įgyvendinimą, t. y. ir apie pareigybes, į kurias pretenduojant turi būti surinkta informacija apie asmenį, vadovaujantis KPI 9 ir 9^l straipsnių nuostatomis. Minėtai informacijai viešinti siūlytina sukurti sritį „Informacijos apie asmenį surinkimas“, kurioje būtų skelbiama (arba pateikiamos nuorodos į informacijos paskelbimo šaltinius) informacija apie Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 9 ir 9^l **straipsnių nuostatų vykdymą**. Įgyvendinant korupcijos prevencijos priemonę – informacijos apie asmenį, siekiantį eiti ar einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje, pateikimą, sudaryti sąrašą pareigybių, į kurias prieš skirdama asmenį, valstybės, savivaldybės įstaiga ar įmonė turi pateikti rašytinį prašymą STT dėl informacijos apie šias pareigas siekiantį eiti asmenį. Taip pat siūlome informuoti visuomenę apie valstybės, savivaldybės įstaigos ar įmonės vykdomą antikorpacinę veiklą, skaidrumą ir pastangas, kad valstybės ir savivaldybių įstaigose ir įmonėse dirbtų tik nepriekaištingos reputacijos asmenys, ir sudarytą sąrašą skelbti įstaigų ir įmonių interneto tinklalapiuose, nuolat jį peržiūrėti ir atnaujinti.

¹⁸⁵ Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209540/IkpcQBWXHi?positionInSearchResults=13&searchMod elUUID=e8b3526e-463c-41f4-8f68-1e8cef2d0833>.

Pavyzdys

SĄRAŠAS PAREIGYBIŲ, Į KURIAS PRIEŠ SKIRIANT ASMENĮ NUMATYTA PATEIKTI RAŠYTINĮ PRAŠYMĄ STT PAGAL KPĮ 9 STRAIPSNĮ

I DALIS. PRIVALOMA TVARKA

Eil. Nr.	Valstybės, savivaldybės institucijos (įstaigos, įmonės) pavadinimas	Struktūrinio padalinio pavadinimas	Pareigybės pavadinimas	Vadovo, skiriančio asmenį į pareigas, pareigybės pavadinimas
1	2	3	4	5

II DALIS. INSTITUCIJOS (VALSTYBĖS ĮSTAIGOS, ĮMONĖS) VADOVO SPRENDIMU

Eil. Nr.	Valstybės, savivaldybės institucijos (įstaigos, įmonės) pavadinimas	Struktūrinio padalinio pavadinimas	Pareigybės pavadinimas	Vadovo, skiriančio asmenį į pareigas, pareigybės pavadinimas
1	2	3	4	5

INFORMACIJA APIE STT PATEIKTUS PRAŠYMUS PAGAL KPĮ 9 STRAIPSNĮ

Eil. Nr.	Valstybės, savivaldybės institucijos (įstaigos, įmonės) pavadinimas	Struktūrinio padalinio pavadinimas	Pareigybės pavadinimas	Asmens vardas ir pavardė	Prašymo pateikimo STT data
1	2	3	4	5	6

12. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ (DARBUOTOJŲ) ELGESIO KODEKSO GAIRĖS

Kovojant su korupcija svarbus vaidmuo tenka vidaus reguliavimui. Privatusis sektorius vis dažniau įmonių atsakomybę, teisės aktų laikymąsi ir griežtą korupcijos prevenciją vertina kaip bendros įmonių politikos ir valdymo dalį. Pavienių įmonių etikos kodeksai iš esmės pagrįsti tarptautinėmis ir sektoriaus gairėmis. Daroma prielaida, kad jais siekiama įgyvendinti susijusius ES standartus (nefinansinės informacijos teikimas, įmonių socialinė atsakomybė ir t. t.). Pagrindinis institucijos kodekso tikslas – skatinti etišką elgesį visose veiklos srityse, siekti, kad visi suinteresuotieji subjektai išsipareigotų laikytis šių elgesio taisyklių, ir skaidriai bei įtraukiai įgyvendinti šį kodeksą, be kita ko, užtikrinant socialinį dialogą. Manytina, jog privačiojo sektoriaus iniciatyvos taip pat būtų sveikintinos ir viešajame sektoriuje, kalbant apie savireguliaciją.

Viešojo sektoriaus veikla grindžiama visuomenės pasitikėjimu ir jos lūkesčiais, kad jai tarnaujantys asmenys savo veikloje vadovaujasi pačiais aukščiausiais tarnybinio elgesio standartais. Kodėl svarbu orientuoti viešojo sektoriaus darbuotojus? Todėl, kad viešojo sektoriaus atstovų profesinė garbė ir orumas yra nukreipti į socialinio kapitalo didinimą. Socialinis kapitalas – visuomenės didžiausias turtas, jis lemia vienos ar kitos visuomenės potencialias galimybes ir ateities perspektyvą. Socialinio kapitalo pagrindas – brandi pilietinė visuomenė ir tvirta demokratija, užtikrinančios piliečių pasitikėjimą įvairiais visuomenės subjektais ir organizacijomis. Sunkiausiai išmatuojamas, bet geriausiai socialinį kapitalą nusakantis parametras – piliečių pasitikėjimo įvairiais visuomenės subjektais ir organizacijomis.

Paminėtina, jog etikos sistemos funkcionavimui užtikrinti dažniausiai būdingi šie elementai:

- teisinė profesinės etikos bazė;
- profesinės etikos kodeksai;
- profesinės etikos užtikrinimo tarnybos bei priežiūros institucijos;
- mokymas profesinės etikos srityje ir kt.

Etikos problemos prasideda ten, kur įstatymai dar neveikia (dar nepriimti efektyviai naują veiklos sritį reglamentuojantys ir reguliuojantys įstatymai) arba jau nebeveikia, kur įstatymai yra neaiškūs ar griežtai neapibrėžti, todėl randama būdų jiems apeiti ar panaudoti neetiškais ar net neteisėtiems tikslams.

Etikos principai nustato konkrečias vertybes, kurios yra svarbios viešajame sektoriuje dirbančiam asmeniui, tokias kaip sąžiningumas, teisingumas, dorovinis principingumas, patikimumas, nesavanaudiškumas. Etikos principai yra bendrosios gairės, padedančios priimti sprendimus, leidžiančius kitiems tikėti, kad tam tikras asmuo laikysis principais įtvirtintų etikos standartų.

Dažniausiai išskiriamos kelios profesinės etikos nesilaikymo (etinių konfliktų) priežastys:

- elgesio tradicijų, išsilavinimo, religiniai ir kt. skirtumai;
- valdininkų nuomonių ir vertybių sistemų skirtumai;
- netinkamas valstybinės tarnybos organizacijos išteklių paskirstymas;
- skirtingi valstybinės organizacijos padalinių tikslai ir prastas jų koordinavimas.

Norint spręsti etinius konfliktus valstybės tarnyboje, būtina sukurti teisėtą, skaidrią bei efektyvią šių konfliktų prevencijos sistemą. Dažniausiai, be įvairių etikos priežiūros struktūrų (ombudsmeno (Lietuvoje – Seimo kontrolieriaus) instituto, etikos komitetų bei komisijų ir kt.) įsteigimo, didelis dėmesys skiriamas elgesio kodeksų kūrimui ir jų efektyvaus veikimo užtikrinimui.

Elgesio kodeksas reglamentuoja konkrečias elgesio normas, kurių, pagal kodeksą, turi laikytis viešajame sektoriuje dirbantis asmuo. Kodeksas reglamentuoja ne vertybes, o elgesį, kuris gali būti atitinkamai kontroliuojamas, pavyzdžiui, nevartoti alkoholio, narkotikų, nekalbėti tam tikromis temomis, tokiu būdu siekiant išlaikyti teigiamą institucijos įvaizdį.

12.1. Elgesio kodeksų vaidmuo, paskirtis, rengimas

Viešojo sektoriaus darbuotojų elgesio kodekso tikslas – apibrėžti elgesio principus, kurių privalo laikytis tarnautojas (darbuotojas), vykdydamas teisės aktų nustatytas pareigas ir funkcijas bei teikdamas viešąsias paslaugas, taip pat elgesį ne tarnybos metu, kurti kūrybingą ir geranorišką tarnybinę aplinką, ugdyti bendradarbiavimu ir tarpusavio supratimu paremtus tarnautojų santykius, didinti visuomenės pasitikėjimą viešojo sektoriaus atstovais, gerinti viešojo administravimo kokybę.

Elgesio kodeksas turėtų būti skirtas apibrėžti elgesį tarnybos ar ne tarnybos metu viešajame gyvenime tam, kad būtų išvengta tarnautojo vardo ir (ar) institucijos diskreditavimo, nurodant galimus veiksmus, kurie neatitinka visuotinai priimtinių elgesio normų, kuriais akivaizdžiai menkinama institucijos ar paties tarnautojo reputacija, griaunamas pasitikėjimas institucija arba ji kompromituojama.

Be abejo, elgesio kodeksai savaime negali sukurti nei sąžiningumo, nei apsaugoti nuo nesąžiningo ar korumpuoto elgesio. Kodeksai yra tik tikra sistema ar struktūra, apimanti ir sujungianti visuotinai taikytinas elgesio normas.

Elgesio kodeksas turėtų didinti visuomenės pasitikėjimą viešojo sektoriaus sprendimų priėmimo kokybe ir skaidrumu, padėti užtikrinti etišką elgesį su kolegomis, pareigūnais ir visuomene. Kodeksas padeda išvengti interesų konflikto, o piliečiai supažindinami su institucijos profesinėmis darbo normomis.

Elgesio kodeksu nustatomos elgesio normos, kaip žmonės turėtų elgtis, ir netgi aukštesnio lygmens, nei reikalauja visuomenė. Elgesio kodeksas gali reglamentuoti tiek klausimus, susijusius su interesų konfliktais, tiek individualias elgesio normas.

Efektyvus elgesio kodeksas privalo būti:

- 1) išsamus,
- 2) suprantamas,
- 3) bekompromisis.

Įgyvendinant kodeksą rekomenduojama:

- visus darbuotojus supažindinti su elgesio kodekso tekstu dar iki juos priimant į darbą;
- padėti darbuotojams suprasti kodekso tekstą, reguliariai aptarti kodeksą su darbuotojais ir atnaujinti jo turinį;
- atvirai pripažinti, kai kodeksas yra pažeidžiamas, ir ieškoti kodekso nepaisymo priežasčių;
- visus darbuotojus įtraukti į kodekso revizavimo ir tobulinimo procesą;
- apibrėžti vadovų atsakomybę už kodekso reikalavimų įgyvendinimą jiems priskirtuose padaliniuose;
- apibrėžti kiekvieno darbuotojo atsakomybę už kodekso reikalavimų laikymąsi;
- aiškiai apibrėžti nuobaudas už kodekso nepaisymą ir su jomis supažindinti visus darbuotojus.

Kodekso įgyvendinimas pavedamas atsakingiems asmenims (komisijai, etikos tarnautojams ar pan.).

Atkreiptinas dėmesys, jog viešajame sektoriuje dirba tiek valstybės tarnautojai, kuriems taikomos Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės¹⁸⁶, tiek darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis, kuriems netaikomos Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės. Institucijos tam tikrus elgesio principus gal nusistatyti savo vidaus tvarkos taisyklėse (reglamentuose ar pan.), tačiau nereta institucija neturi vieno subendrinto dokumento, kuriame būtų surašyti ne tik etikos principai, bet ir plačiau išdėstyta, kaip valstybės tarnautojas ir darbuotojas, dirbantis pagal darbo sutartį, turėtų pasielgti vienokioje ar kitokioje situacijoje. Taigi etikos kodeksas galėtų būti naudinga priemonė institucijos personalui.

Rengiant valstybės tarnautojo elgesio kodeksą pravartu susipažinti su jau esamais geraisiais pavyzdžiais. Tokiu pavyzdžiu ir parankine priemone elgesio kodekso rengėjams galėtų pasitarnauti 2015 m. parengtas „Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodeksas-praktinis vadovas“¹⁸⁷, taip pat dar 2002 metais parengta medžiaga elgesio kodeksų rengimui¹⁸⁸ ir kita naudinga informacija¹⁸⁹.

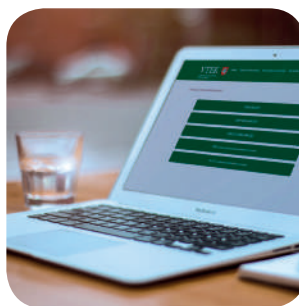
¹⁸⁶ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.59D1FFDA35ED>.

¹⁸⁷ Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teiseju-etikos-ir-drausmes-komisija/apie-komisija/182>.

¹⁸⁸ Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/files/mokmedziaga/CD3/CD3_3/files/_teises_aktai/_lietuvos/Lietuvos%20nacionalines%20kovos%20su%20korupcija%20programos%20perziura/II.%20Elgesio%20kodeksai.pdf.

¹⁸⁹ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.59D1FFDA35ED>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FAF0BCB5BA53/UbsEoHhxLe>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1d077a40d02a11e3a8ded1a0f5aff0a9>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/SAV.518532>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae695160e82111e4a4809231b4b55019/qfLGIKHOWv>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.6CF026D90C58/jnlmwmTqQG>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4B72374986EC/UYQsCyBEIr>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2f9b1270dcff11e39a43a3f57c05722e>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A7CF1B5E0C39>;
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AB1BDCE6F6F9>.

13.

13. PRIVAČIŲ INTERESŲ DEKLARAVIMO REKOMENDACIJOS

Privačių interesų deklaravimas yra viena iš veiksmingiausių interesų konfliktų prevencijos viešajame sektoriuje priemonių, padedančių tarnautojui nustatyti jo tarnyboje galimas grėsmes ir apie jas tinkamai informuoti savo tiesioginius vadovus, kolegas, plačiąją visuomenę.

Valstybės tarnyboje dirbančius asmenis deklaruoti privačius interesus įpareigoja **Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas** (toliau – Įstatymas). Šio Įstatymo II skirsnyje „Privačių interesų deklaravimas“ apibrėžtas privačių interesų deklaracijas privalančių teikti asmenų ratas, deklaracijų turinys, deklaracijų pildymo ir patikslinimo terminai, pateikimo tvarka ir jų viešumas.

Privačių interesų deklaravimo procesą organizuoja ir jį kontroliuoja **Vyriausioji tarnybinės etikos komisija** (toliau – VTEK). Valstybės tarnyboje dirbančių asmenų privačių interesų deklaravimą taip pat prižiūri ir atitinkamų valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų vadovai ar jų įgalioti atstovai (Įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktą).

Privačių interesų deklaravimo sistema veikia trimis lygmenimis:

- asmeniniu (deklaruojančio asmens);
- instituciniu (institucijų vadovų, padalinių vadovų, institucijos kolektyvo, VTEK) ir
- visuomeniniu (visuomenės informavimo priemonių ir visuomenės).

13.1. Kas turi pateikti privačių interesų deklaraciją?

Privačių interesų deklaraciją teikia asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje (Įstatymo 2 straipsnio 1 dalis), pretendentai dirbti valstybinėje tarnyboje (Įstatymo 5 straipsnio 1 dalis) bei kandidatai į Seimo narius, Respublikos Prezidentus, Europos Parlamento narius, savivaldybių tarybų narius (Įstatymo 4 straipsnio 2 dalis). Įstatymo nuostatos dėl privačių interesų deklaravimo taip pat taikomos politinių partijų pirmininkams ir jų pavaduotojams, valstybės politikų visuomeniniams konsultantams, padėjėjams, patarėjams, ministerijų kolegijų nariams, Privalomojo sveikatos draudimo tarybos nariams, taip pat gydytojams, odontologams ir farmacijos specialistams, dirbantiems biudžetinėse ir viešosiose įstaigose, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, valstybės ir savivaldybių įmonėse bei įmonėse, kurių akcijos, suteikiančios daugiau kaip 1/2 balsų

visuotiniame akcininkų susirinkime, nuosavybės teise priklauso valstybei ar savivaldybei, turinčiose asmens sveikatos priežiūros ar vaistinės veiklos licenciją (Įstatymo 4 straipsnio 1 dalis).

13.2. Kada privalu teikti ar patikslinti jau pateiktą privačių interesų deklaraciją?

Deklaracija *pateikiama per vieną mėnesį* nuo išrinkimo, priėmimo ar paskyrimo į pareigas dienos.

Jeigu pateiktoje deklaracijoje nurodyti duomenys apie deklaruojančio asmens ir jo sutuoktinio, sugyventinio, partnerio privačius interesus pasikeitė, deklaruojantis asmuo privalo deklaraciją *patikslinti per 30 kalendorinių dienų* nuo duomenų pasikeitimo dienos.

Jeigu paaiškėja naujos aplinkybės, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas, deklaruojantis asmuo privalo deklaraciją papildyti nedelsdamas, bet *ne vėliau kaip per 7 kalendorines dienas* po šių aplinkybių paaiškėjimo.

13.3. Kaip teisingai užpildyti privačių interesų deklaraciją?

Prieš pildant privačių interesų deklaraciją rekomenduojama susipažinti ne tik su Įstatymo II skirsnio „*Privačių interesų deklaravimas*“ nuostatomis, bet ir Komisijos 2012 m. liepos 5 d. sprendimu Nr. KS-84 patvirtintomis **Privačių interesų deklaracijų pildymo, tikslinimo ir pateikimo taisyklėmis** (www.vtek.lt).

Už deklaracijoje nurodytų duomenų teisingumą, deklaracijos tinkamą užpildymą ir pateikimą yra atsakingas tik deklaruojantis asmuo.

Nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. privatūs interesai deklaruojami tik elektroniniu būdu, per **Valstybinės mokesčių inspekcijos** (www.vmi.lt) elektroninių paslaugų portalą. Privačių interesų deklaracijos formą tvirtina Komisija, todėl ją rasti ir užpildyti galite jos interneto svetainėje www.vtek.lt arba prisijungę prie vieno iš **komercinių bankų**, kuriame turite sąskaitą ir esate sudarę naudojimosi elektroninėmis paslaugomis sutartį, internetinio puslapio.

13.4. Privačių interesų deklaracijų viešumas

Svarbi korupcijos prevencijos įgyvendinimo priemonė – valstybės tarnyboje dirbančių asmenų privačių interesų deklaracijų duomenų viešumas. Autoritetingos tarptautinės organizacijos – Pasaulio bankas, Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuras, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija SIGMA, apibendrinusios daugiau kaip 70 pasaulio šalių patirtį ir ekspertų nuomones, savo parengtose gairėse nurodo, kad deklaracijų duomenų viešinimas yra ypač svarbus kuriant visuomenės pasitikėjimą viešojo administravimo sektoriumi, didinant viešųjų pirkimų skaidrumą ir siekiant kovoti su korupcija bei užkirsti kelią interesų konfliktams.

Valstybės politikų, valstybės pareigūnų, teisėjų, valstybės ir savivaldybių institucijų vadovų ir jų pavaduotojų, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų, valstybės tarnautojų, einančių institucijų ar įstaigų struktūrinių padalinių vadovų ir jų pavaduotojų pareigas, ir kitų

Įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų privačių interesų deklaracijų duomenys yra vieši ir skelbiami visuomenei VTEK nustatyta tvarka interneto svetainėje www.vtek.lt

Visų kitų, einančių žemesnes pareigas, valstybės tarnyboje dirbančių asmenų privačių interesų deklaracijų duomenys nėra skelbiami viešai – su jais turi teisę susipažinti tik Komisija, Valstybinė mokesčių inspekcija, teisėsaugos bei kontrolės funkcijas atliekančios institucijos, tačiau visų pirma tai privalo daryti institucijos, kurioje asmuo dirba, vadovas ar jo įgalioti asmenys, atsakingi už korupcijos ir interesų konfliktų prevenciją.

Siekiant užtikrinti elektroniniu būdu teikiamos privačių interesų deklaracijos duomenų viešumą deklaruojantysis asmuo privalo tiksliai nurodyti savo einamų pareigų kodą ir darbovietę.

Komisija yra sukūrusi ir administruoja elektroninę **Privačių interesų deklaravimo informacinę sistemą** (toliau – IDIS), kuri **valstybės bei savivaldybių institucijų vadovams ar jų įgaliotiems asmenims suteikia technines galimybes stebėti pavaldžių tarnautojų jau pateiktų, deklaruotų privačių interesų deklaracijų duomenis. Naudodamosi IDIS organizacijos** elektroniniu būdu gali vykdyti organizacijos darbuotojų pateiktų privačių interesų deklaracijų administravimą.

IDIS registracijos taisyklės, privatumo nuostatus ir formą galima rasti Komisijos interneto tinklalapyje www.vtek.lt/IDIS.

IDIS vartotojais gali būti tik Komisijai paraišką pateikę institucijų vadovai ar jų įgalioti atstovai, t. y. asmenys, atsakingi už korupcijos ir interesų konfliktų prevenciją.

13.5. Privačių interesų deklaravimo prievolės užtikrinimas valstybės ir savivaldybių institucijose

Deklaravimo administravimo, konsultavimo, informacijos pateikimo **Komisijai** ir kontrolės funkcijas atlieka valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių vadovai, jeigu nėra paskirti jų įgalioti atstovai (tarnybinės etikos specialistai, atitikties pareigūnai, struktūrinių padalinių vadovai ir pan.). Valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių vadovai ar jų įgalioti atstovai sudaro sąlygas šių institucijų struktūrinių padalinių vadovams susipažinti su jiems pavaldžių darbuotojų deklaracijų duomenimis. Institucijų, įstaigų, įmonių vadovų įgalioti už deklaracijų kontrolę ir konsultavimą atsakingi atstovai raštu įsipareigoja saugoti asmens duomenų paslaptį.

Valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių vadovai ar jų įgalioti atstovai kontroliuoja, kaip jų vadovaujamos institucijose darbuotojai laikosi Įstatyme įtvirtintos interesų konfliktų prevencijos reikalavimų, t. y.:

- prižiūri, ar darbuotojai laiku ir tinkamai pateikia deklaracijas;
- remdamiesi deklaracijomis, darbuotojo prašymu ir kita informacija, rengia darbuotojams rašytines išankstines rekomendacijas dėl priemonių, kurių asmuo turi imtis, kad savo tarnybinę veiklą suderintų su Įstatymo nuostatomis (rekomenduojama);
- konsultuoja darbuotojus privačių interesų deklaravimo klausimais.

Rekomenduojama valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių vadovams ar jų įgaliojams atstovams patvirtinti aktualų sąrašą pareigybių, kurias einantys asmenys privalo deklaruoti privačius interesus.

Plačiau apie tai kalbama VTEK 2009 m. kovo 26 d. rezoliucijoje Nr. KS-25 „**Dėl Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų laikymosi kontrolės vykdymo**“.

14. EFEKTYVAUS TURTO IR PAJAMŲ DEKLARAVIMO GAIRĖS

14.1. Turto deklaravimas

14.1.1. Turto deklaravimo tikslai

Deklaruoti turtą gyventojus įpareigoja Lietuvos Respublikos gyventojų turto deklaravimo įstatymas¹⁹⁰ (toliau – Įstatymas).

Turimo turto deklaravimas yra viena iš prevencinių neteisėto praturtėjimo priemonių, sudaranti prielaidas didinti viešojo sektoriaus skaidrumą, visuomenės pasitikėjimą valstybės politikais, valstybės ir savivaldybių įmonių, įstaigų vadovais, pareigūnais bei kitas svarbias pareigas viešajame sektoriuje einančiais asmenimis.

Be to, turto deklaravimas yra viena iš priemonių, siekiant politinės kampanijos bei politinių partijų finansavimo skaidrumo. Asmens, aukojančio savarankiškam politinės kampanijos dalyviui, leidžiamas aukos dydis yra nustatomas ją palyginus su deklaruotomis pajamomis. Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau – VMI) kaupia duomenis apie politinių partijų narių, per metus sumokėjusių didesnę kaip 360 eurų nario mokestį, turtą ir pajamas.

Turto (įskaitant pajamas) deklaravimas yra ir savivaldybių institucijų priemonė, nustatant paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti, piniginę socialinę paramą gauti pageidaujančių gyventojų turimo turto ir pajamų lygį. Taip pat turto deklaravimas suteikia galimybę mokesčių administratoriui gauti duomenis apie tą asmens turimą turtą, apie kurį iš kitų šaltinių gauti nėra galimybių.

14.1.2. Kas turi deklaruoti turtą?

Atsižvelgiant į turto deklaravimo tikslus, galima išskirti šias turtą deklaruoti įpareigotų gyventojų grupes:

- gyventojai, kuriems tokia pareiga atsiranda dėl praėjusiais kalendoriniais metais eitų pareigų, ir jų šeimų nariai (pvz., turtą privalo deklaruoti valstybės politikai, valstybės tarnautojai, na-

¹⁹⁰ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D4A66ACB9F97/TCjkfVmWXn>.

cionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių vadovai, jų pavaduotojai, akcinių bendrovių, kurių akcininkė yra valstybė ar savivaldybė, vadovai, valstybės ir savivaldybių įstaigų vadovai, jų pavaduotojai, padalinių vadovai, jų pavaduotojai, prokurorai, teisėjai, notariai, antstoliai, šių asmenų šeimų nariai ir kt.). Išsamus pareigybių, dėl kurių atsiranda deklaravimo pareiga, sąrašas yra pateiktas Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje¹⁹¹;

- į išvardytas Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje pareigas kandidatuojantys gyventojai (pvz., kandidatai į valstybės tarnautojus, politikus, valstybės ir savivaldybės įstaigų vadovus, jų pavaduotojus, padalinių vadovus, jų pavaduotojus);
- gyventojai, pageidaujantys gauti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti, ir jų šeimų nariai, o savivaldybės administracijai pareikalavus – gyventojai, pageidaujantys gauti piniginę socialinę paramą, ir jų šeimų nariai;
- politinių partijų nariai, kurių per metus sumokėtas politinės partijos nario mokestis yra didesnis kaip 360 eurų, ir jų šeimų nariai;
- gyventojai, kurių savarankiškam politinės kampanijos dalyviui teikiamos aukos (aukų) suma per politinę kampaniją yra didesnė kaip 12 eurų, ir jų šeimų nariai;
- tie 18 metų sulaukę nuolatiniai Lietuvos gyventojai, taip pat 18 metų ir vyresni asmenys, įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nustatyta tvarka įgiję teisę nuolat gyventi Lietuvoje, kurie praėjusių kalendorinių metų pabaigoje turėjo šiai asmenų grupei nustatyto deklaravimo turto.

Turtą privalančių deklaruoti asmenų sąrašas nuolat papildomas, įvertinus korupcijos požiūriu rizikingesnes sritis.

14.1.3. Kokį turtą reikia deklaruoti?

Gyventojai, turtą deklaruojantys dėl eitu pareigų ar kandidatavimo į pareigas, politinės kampanijos dalyviui aukas teikiantys asmenys, politinių partijų nariai, šių asmenų šeimų nariai deklaruoja tokį praėjusių kalendorinių metų pabaigoje turėtą turtą:

- nekilnojamosios daiktus (pastatus, butus, žemės sklypus), įskaitant ir nebaigtus statyti statinius;
- kilnojamosios daiktus, kuriems yra privaloma teisinė registracija (pavyzdžiui, kelių transporto priemonės, žemės ūkio technika, šaunamosios ginklos);
- kredito įstaigose ir ne jose turėtas didesnes kaip 1 500 eurų lėšas;
- paskolintas ir nesusigrąžintas didesnes kaip 1 500 eurų lėšas;
- pasiskolintas ir negrąžintas didesnes kaip 1 500 eurų lėšas;
- meno kūrinius, brangakmenius, juvelyrinius dirbinius, tauriuosius metalus, kurių vieneto vertė didesnė kaip 1 500 eurų;
- vertybinius popierius, kai jų bendra vertė didesnė kaip 1 500 eurų.

Deklaruojamas Lietuvoje ir užsienio valstybėse esantis turtas.

Privalomai deklaruotino turto sąrašas nurodytas Įstatymo 3 straipsnyje.¹⁹²

Be to, politinės kampanijos dalyviams aukas teikiantys gyventojai, politinių partijų nariai, gyventojai, pageidaujantys gauti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti, ir visų šių asmenų šeimų nariai turto deklaracijoje turi deklaruoti ir per metus gautas pajamas.

¹⁹¹ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D4A66ACB9F97/TCjKfVmWXn>.

¹⁹² Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D4A66ACB9F97/TCjKfVmWXn>.

18 metų sulaukę nuolatiniai Lietuvos gyventojai, taip pat 18 m. ir vyresni asmenys, įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nustatyta tvarką įgiję teisę nuolat gyventi Lietuvoje, deklaruoja tokį praėjusių kalendorinių metų pabaigoje turėtą turtą:

- neįregistruotą Nekilnojamojo turto registre nekilnojamąjį daiktą (įskaitant nebaigtą statyti statinį);
- didesnes kaip 1 500 eurų lėšas ne Lietuvos kredito įstaigose;
- pasiskolintas ir negražintas didesnes kaip 1 500 eurų lėšas;
- paskolintas ir nesusigražintas didesnes kaip 1 500 eurų lėšas;
- meno kūrinys, juvelyrinius dirbinius, kurių vieneto vertė didesnė kaip 1 500 eurų;
- vertybinius popierius, kai jų bendra vertė didesnė kaip 1 500 eurų.

Šiems gyventojams deklaravimo prievolė atsiranda tik tuo atveju, jeigu jie turi išvardyto turto.

14.1.4. Kaip užpildyti turto deklaraciją?

Deklaruojant turtą pildoma Metinės gyventojų (šeimos) turto deklaracijos FR0001 forma. Šios formos užpildymo taisyklės (ir pati forma) patvirtintos Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2004-02-09 įsakymu Nr. VA-13 „Dėl Metinės gyventojų (šeimos) turto deklaracijos formos ir jos užpildymo, teikimo ir tikslinimo taisyklių patvirtinimo“.¹⁹³

Duomenis į deklaraciją gyventojas gali įrašyti, atsižvelgdamas į turimas sutartis ir kitus dokumentus, remdamasis paties turima informacija, bankų ir kitų juridinių asmenų išduotomis pažymomis apie turimų santaupų ar paskolų sumas, gautų pajamų sumas.

Aktuali informacija turto deklaravimo klausimais skelbiama VMI interneto svetainėje.¹⁹⁴ Kilus klausimų, galima teirautis paskambinus į VMI Mokesčių informacijos centrą telefonu 1882 arba atvykti į bet kurią apskrities valstybinę mokesčių inspekciją.

14.1.5. Iki kada turi būti pateikta turto deklaracija?

Gyventojai, deklaruojantys turtą dėl eitų pareigų, ir jų šeimų nariai, gyventojai, sumokėję didesnę kaip 360 eurų politinės partijos nario mokestį, jų šeimų nariai, deklaruotino turto turintys 18 metų sulaukę gyventojai deklaracijas VMI turi pateikti iki kitų metų (einančių po tų, už kuriuos teikiama deklaracija) gegužės 1 dienos.

Kandidatai į valstybės politikus, valstybės tarnautojus ir į kitas Įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodytas pareigas deklaracijas VMI teikia per 7 kalendorines dienas nuo prašymo kandidatuoti į pareigas pateikimo.

Žvalgybos, kriminalinės žvalgybos subjektų valstybės tarnautojai ir pareigūnai, kurių veiklą reglamentuoja Kriminalinės žvalgybos įstatymas ar Žvalgybos įstatymas, ir jų šeimų nariai turtą (taip pat ir pajamas) deklaruoja Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarime¹⁹⁵ Nr. 516 nustatyta tvarka iki liepos 1 dienos.

¹⁹³ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.07302108A4A0>.

¹⁹⁴ Prieiga per internetą: http://www.vmi.lt/cms/web/kmdb/1.6#Scroll_0.

¹⁹⁵ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2206B5C649EA/TAIS_443256.

Aukas politinės kampanijos dalyviui teikiantys gyventojai ir jų šeimų nariai turto deklaracijas teikia prieš suteikdami aukas, likus ne mažiau kaip 10 darbo dienų iki aukos suteikimo.

Paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti pageidaujantys gauti gyventojai ir jų šeimų nariai turtą (įskaitant pajamas) deklaruoja prieš pateikdami prašymą suteikti paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti, po prašymo pateikimo – kiekvienais metais iki einamųjų metų gegužės 1 dienos.

Piniginę socialinę paramą gauti pageidaujantys gyventojai ir jų šeimų nariai turtą (įskaitant pajamas) deklaruoja savivaldybės administracijai pareikalavus, prieš kreipdamiesi dėl paramos suteikimo.

14.1.6. Kaip pateikti turto deklaraciją?

Užpildytą deklaraciją galima pateikti elektroniniu būdu per VMI Elektroninio deklaravimo informacinę sistemą (<https://deklaravimas.vmi.lt/>). Deklaruoti turtą gyventojai gali ir išmaniuoju telefonu, tam specialiai sukurta nemokama VMI paslauga – elektroninė programėlė e.VMI (<http://www.vmi.lt/cms/mobiliosios-programeles>). Deklaracijas taip pat galima pateikti ir apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos teritoriniam skyriui arba išsiųsti paštu VMI prie FM Mokestinių prievolių departamento Deklaracijų tvarkymo skyriui (adresu Neravų g. 8, 66257 Druskininkai).

Deklaracijų laiku nepateikusiems gyventojams siunčiami priminimai (elektroniniu būdu, paštu) ar telefonu.

14.1.7. Kaip ištaisyti pateiktos turto deklaracijos klaidas (neatitikimus)?

VMI tikrina pateiktų deklaracijų užpildymo teisingumą. Nustačius deklaracijų klaidų ar trūkumų, VMI gyventojui išsiunčia (elektroniniu būdu ar paštu) informacinį pranešimą, kuriame nurodomi nustatyti trūkumai bei klaidos ir pasiūlymas juos pašalinti. Pašalinus trūkumus bei klaidas, teikiama patikslinta turto deklaracija; galima tikslinti 5 praėjusių metų deklaracijas.

VMI svetainėje (<https://www.vmi.lt/cms/deklaravimu-statistika>) skelbiama informacija apie dažniausiai pasitaikančias deklaracijų užpildymo klaidas.

14.1.8. Turto deklaracijų duomenų viešumas, administravimas ir kontrolė

Valstybės politikų, valstybės tarnyboje dirbančių asmenų privačių interesų deklaracijų duomenų viešinimas yra svarbus, didinant visuomenės pasitikėjimą valstybės politikais, viešojo administravimo sektoriumi.

Įstatymo 10 straipsnyje¹⁹⁶ nurodytų asmenų bei jų šeimų narių turto deklaracijų pagrindiniai duomenys yra skelbiami viešai. Skelbiami gyventojų kalendorinių metų pabaigoje turimo turto (Nekilnojamojo turto registre registruojamų patalpų, inžinerinių ir kitų statinių, teisiškai registruojamų daiktų, meno kūrinių ir juvelyrinių dirbinių, vertybinių popierių) vertės duomenys, turimų (kredito įstaigose ir ne jose) piniginių lėšų suma, paskolintų ir nesusigrąžintų lėšų suma, pasiskolintų ir negrąžintų lėšų suma.

Kitų gyventojų pateiktų deklaracijų duomenys skelbiami viešai, jeigu yra gyventojų rašytinis sutikimas. Asmenų, išvardytų Įstatymo 10 straipsnio 2 ir 4 dalyse, turto deklaracijų pagrindiniai duomenys kasmet iki spalio 1 dienos skelbiami VMI interneto svetainėje (<http://www.vmi.lt/cms/metines-gyventojų-seimos-turto-deklaracijos-duomenų-israsai>).

Valstybės tarnybos departamentas, savininko ar dalininko teises ir pareigas įgyvendinanti valstybės ar savivaldybės institucija, įmonės, įstaigos ir organizacijos kiekvienais metais iki vasario 1 d. turi VMI pateikti vardinius sąrašus privalančių deklaruoti turtą gyventojų, praėjusiais metais ėjusių atitinkamas pareigas. Deklaravimo administravimo, konsultavimo ir kontrolės funkcijas vykdo VMI.

14.2. Pajamų deklaravimas

14.2.1. Kurie gyventojai privalo deklaruoti pajamas?

Deklaruoti pajamas gyventojus įpareigoja Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas¹⁹⁷ (toliau – GPMĮ).

Pajamas deklaruoti privalo šie gyventojai:

- gyventojai, kuriems atsiranda pareiga deklaruoti turimą turtą pagal Gyventojų turto deklaravimo įstatymą (išskyrus paramą gauti pageidaujantįs gyventojus, taip pat ir deklaruotino turto turinčius 18 metų sulaukusius nuolatinius Lietuvos gyventojus, 18 metų ir vyresnius asmenis, įgijusius teisę nuolat gyventi Lietuvoje);
- gavę pajamų, nuo kurių sumokėti pajamų mokesčių privalo jie patys;
- gavę su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijusių pajamų, kai tokių pajamų gavimo vietoje pritaikytas neapmokestinamasis pajamų dydis (NPD) turi būti perskaičiuotas;
- gyventojai, įregistravę individualią veiklą ar dirbę pagal verslo liudijimus (net ir tuo atveju, jei pajamų negavo).

¹⁹⁶ Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D4A66ACB9F97/TCjkfVmWXn>.

¹⁹⁷ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C677663D2202>.

Pajamas taip pat deklaruoja gyventojai, pageidaujantys pasinaudoti mokesčio lengvatomis ir susigrąžinti pajamų mokesčių, nes grąžintinas pajamų mokestis apskaičiuojamas tik šio mokesčio deklaracijoje.

14.2.2. Kokių pajamų gavus privaloma pateikti metinę pajamų mokesčio deklaraciją?

Deklaruoti pajamas privalo nuolatiniai Lietuvos gyventojai, pavyzdžiui, gavę:

- individualios veiklos (vykdomos pagal pažymą ar pagal verslo liudijimą) pajamų, įskaitant pajamas iš vykdytos žemės ūkio veiklos;
- pajamų mokesčiu apmokestinamų pajamų už parduotą ar kitaip perleistą nuosavybės turtą, pavyzdžiui, už 3 metus neišlaikytą nuosavybėje automobilį, nekilnojamąjį daiktą, neišlaikytą nuosavybėje tam tikrą terminą, už finansinių priemonių pardavimą;
- pajamų iš individualios įmonės, ūkinės bendrijos ar mažosios bendrijos gavę individualių įmonių savininkai, ūkinių bendrijų ir mažųjų bendrijų nariai;
- su darbo santykiais susijusių pajamų iš užsienio valstybės;
- pajamų iš paskirstytojo pelno (dividendų) ar kitokių apmokestinamųjų pajamų iš šaltinio užsienio valstybėje;
- azartinių lošimų laimėjimų pajamų;
- apmokestinamosioms pajamoms priskiriamų palūkanų už indėlius, vertybinius popierius, suteiktas paskolas;
- iš artimųjų ar kitų gyventojų gautas tam tikro dydžio dovanas;
- iš gyventojų ar iš užsienio valstybės gavę neapmokestinamųjų pajamų, kurias yra būtina deklaruoti (t. y. kurios nėra įtrauktos į mokesčių administratoriaus nustatytą Nedeklaruojamų neapmokestinamųjų pajamų sąrašą).

14.2.3. Kokiomis lengvatomis gali pasinaudoti gyventojai?

Mokesčio lengvatomis pasinaudoti bei susigrąžinti dalį sumokėto pajamų mokesčio gali gyventojai:

- nepasinaudoję visu metiniu neapmokestinamuoju pajamų dydžiu (NPD), jeigu jie gavo su darbo santykiais ar jų esmę atitinkančiais santykiais susijusių pajamų;
- papildomu NPD už auginamus vaikus (įvaikius), jeigu jie gavo bet kokių apmokestinamųjų pajamų;
- mokėję gyvybės draudimo ar pensijų įmokas, studijų įmokas, palūkanas už būsto kreditą, paimtą iki 2008 m. gruodžio 31 d., gavusieji bet kokių apmokestinamųjų pajamų, kurioms taikomas 15 procentų pajamų mokesčio tarifas.

Apmokestinamosios pajamos gali būti sumažintos išlaidomis ne daugiau kaip 25 procentais.

Tik neapmokestinamųjų pajamų gavę gyventojai, taip pat gavusieji iš veiklos, vykdytos pagal verslo liudijimą ar tos individualios veiklos (prekybos, gamybos, kai kurių paslaugų sričių), kuri apmokestinama taikant 5 procentų pajamų mokesčio tarifą, pajamas sumažinti išlaidomis ir susigrąžinti pajamų mokesčių negali.

14.2.4. Kodėl gyventojams gali atsirasti pareiga perskaičiuoti metinį NPD?

Priežastis – darbovietėje pritaikyto NPD suma yra didesnė už visą gyventojui priklausanti metinį NPD, apskaičiuotą pagal GPMĮ 20 straipsnyje pateiktą formulę.

Metinis NPD gali sumažėti dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, ligos pašalpa gavusiam darbuotojui, jeigu pašalpa buvo išmokėta ne už visą kalendorinį mėnesį (darbdavys mėnesio NPD apskaičiuoja, įvertinęs tik darbo užmokestį, tačiau neįskaičiavęs ligos pašalpos); darbuotojui, tą patį mėnesį gavusiam pajamų iš skirtingų darbdavių; darbuotojui, kurio darbo užmokestis mokestiniu laikotarpiu smarkiai keitėsi dėl kitų rūšių pajamų gavimo, dėl gautų vienkartinių premijų ir pan.

14.2.5. Kaip užpildyti pajamų mokesčio deklaraciją, kur teirautis informacijos?

VMI Elektroninio deklravimo informacinėje sistemoje (adresu: <https://deklaravimas.vmi.lt/>) kiekvienų metų kovo mėnesį gyventojams pagal turimus duomenis suformuoja užpildytas preliminarias pajamų deklaracijas. Deklaracijos duomenis gyventojai turi įvertinti, papildyti (jei turi kitų ir (ar) tikslesnių deklaracijoje nurodomų duomenų) ir deklaraciją pateikti. Tinkamai užpildžius deklaraciją, joje automatiškai apskaičiuojama gyventojų mokėtina arba jam grąžintina pajamų mokesčio suma.

Papildomus duomenis įrašyti ar patikslinti gyventojas gali, atsižvelgdamas į turimas sutartis ir kitus dokumentus, remdamasis jo paties turima informacija, juridinių asmenų išduotomis pažymomis apie pajamų sumas.

Išsami informacija pajamų mokesčio deklaravimo klausimais skelbiama VMI interneto svetainėje (<http://www.vmi.lt/cms/web/kmdb/1.17>), pasiteirauti galima paskambinus į VMI Mokesčių informacijos centrą telefonu 1882, taip pat atvykus į atitinkamą apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos gyventojus aptarnaujantį padalinį.

Pajamų mokesčio deklaracijos užpildymo, pateikimo ir tikslinimo tvarką reglamentuoja Metinės pajamų deklaracijos GPM308 formos ir jos priedų užpildymo, pateikimo bei tikslinimo taisyklės, patvirtintos Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos viršininko 2009-12-15 įsakymu Nr. VA-96 (<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EBC3B-DD66541/ZWgOZRWJTM>).

14.2.6. Kaip pateikti pajamų mokesčio deklaraciją?

Užpildytas deklaracijas galima pateikti elektroniniu būdu per VMI Elektroninio deklaravimo informacinę sistemą (<https://deklaravimas.vmi.lt/>). Deklaruoti pajamas gyventojai gali ir išmaniuoju telefonu. Tam specialiai sukurta nemokama VMI paslauga – elektroninė programėlė e.VMI (<http://www.vmi.lt/cms/mobiliosios-programeles>). Deklaracijas taip pat galima pateikti ir apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos teritoriniam skyriui arba išsiųsti paštu VMI prie FM Mokestinių prievolių departamento Deklaracijų tvarkymo skyriui (adresu Neravų g. 8, 66257 Druskininkai).

Deklaracijų laiku nepateikusiems gyventojams siunčiami (elektroniniu būdu, telefonu ar paštu) priminimai jas pateikti.

14.2.7. Iki kada privaloma pateikti pajamų mokesčio deklaraciją ir sumokėti pajamų mokestį?

Deklaracija turi būti pateikta ir mokėtinas pajamų mokestis sumokėtas, pasibaigus kalendoriniams metams, iki kitų metų gegužės 1 dienos.

Išimtys:

- kandidatai į pareigas, nurodytas Gyventojų turto deklaravimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 5–23, 29–35 punktuose, deklaracijas pateikti privalo per 7 kalendorines dienas nuo prašymo kandidatuoti į atitinkamas pareigas pateikimo dienos;
- fizinis asmuo, per dvejus iš eilės einančius kalendorinius metus išbuvęs Lietuvoje ne trumpiau kaip 280 dienų, ir vienais iš jų – ne trumpiau kaip 90 dienų, metinę pajamų mokesčio deklaraciją pateikti ir mokėtiną pajamų mokestį privalo sumokėti iki kitų metų (einančių po atvykimo į Lietuvą metų) gruodžio 31 dienos;
- žvalgybos, kriminalinės žvalgybos subjektų valstybės tarnautojai ir pareigūnai, kurių veiklą reglamentuoja Kriminalinės žvalgybos įstatymas ar Žvalgybos įstatymas, ir jų šeimų nariai turtą (taip pat ir pajamas) deklaruoja Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarime¹⁹⁸ Nr. 516 nustatyta tvarka iki liepos 1 dienos.
- Savarankiškam politinės kampanijos dalyviui aukas teikiantys gyventojai deklaracijas pateikti privalo likus ne mažiau kaip 10 darbo dienų iki aukos suteikimo.

Rekomendacijos valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovui dėl turto ir pajamų deklaravimo pateikiamos Antikorupcinės aplinkos vadovo 6 priede (16.6. Dirbančių (į pareigas kandidatuojančių) asmenų turto/pajamų deklaravimo prievolės užtikrinimas valstybės ir savivaldybės įstaigoje).

¹⁹⁸ Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2206B5C649EA/TAIS_443256.

15. PRANEŠĖJŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMO ORGANIZAVIMO REKOMENDACIJOS

Efektyvūs pranešimų apie neetišką elgesį ir korupciją mechanizmai yra svarbūs korupcijos prevencijai, korupcijos rizikų valdymui ir korupcijos užkardymui. Galimybė saugiai ir paprastai pranešti apie galimus korupcijos atvejus – itin svarbi kovos su korupcija dalis. Tačiau reta viešojo sektoriaus institucija Lietuvoje aiškiai viešai skatina apie pastebėtą neetišką ar galimai korumpuotą elgesį pranešti ir savo darbuotojus. Būtent organizacijoje dirbantys darbuotojai paprastai geriausiai išmano su jų darbo specifika susijusias rizikas, iš arti mato kolegų elgesį ir gali laiku informuoti apie galimą sukčiavimą ar korupciją. Dėl šių priežasčių vis daugiau viešojo sektoriaus organizacijų visame pasaulyje įsidedia vidinius kanalus pranešimams apie galimą korupciją ir skatina darbuotojus netylėti. Vidinis pranešimų kanalas su aiškiais saugumo standartais ir aiški vadovų pozicija, skatinanti pranešti apie pastebėtus pažeidimus, gali tapti tvaria priemone, padedančia užtikrinti geresnį vidinių rizikų valdymą.

Lietuvai, kaip tarptautinių organizacijų narei, aktyviai dalyvaujančiai jų kovos su korupcija kontrolės mechanizmuose, rekomenduojama turėti efektyvias pranešėjų apsaugos priemones. Pažymėtina, jog septynioliktosios Vyriausybės programoje¹⁹⁹ nustatyta, jog bus tobulinamas pranešėjų apsaugos teisinis reguliavimas, užtikrinama pranešėjų ir jų šeimos narių apsauga, numatomos galimybės realiai skatinti valstybės tarnautojus ir jiems prilygintus asmenis, atsisakiusius jiems siūlomo kyšio ir apie jį siūliusį asmenį pranešusius tokius nusikaltimus tiriančiai įstaigai. Taigi, viešojo sektoriaus institucijos turėtų sukurti pranešimams apie pažeidimus skirtas priemones ir kanalus, kad visi valstybės tarnautojai, viešajame sektoriuje dirbantys asmenys, piliečiai ir kitų institucijų atstovai galėtų jais pasinaudoti. Šiais kanalais būtų galima pranešti apie galbūt padarytus ar daromus pažeidimus. Taip pat būtų galima pateikti informaciją apie asmens ar asmenų elgesį, kuris, pranešėjo nuomone, prieštarauja Valstybės tarnautojo etikos kodeksui, įskaitant situacijas, įvykius ir veiksmus, darančius poveikį atskiriems darbuotojams ar didesnėms darbuotojų grupėms ir dėl kurių gali atsirasti neigiamų pasekmių (turtinės ar neturtinės žalos valstybei ar savivaldybei, žalos institucijai, kurioje dirba pranešėjas, jos vadovo ar kito darbuotojo reputacijai) ir kurie gali turėti įtakos motyvacijai dirbti, darbo našumui ar saugumui.

¹⁹⁹ 435 punktas, prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ed6be240c12511e6bcd2d69186780352>

Kiekviename pranešimų apie pažeidimus sistemos etape turi būti užtikrinama tinkama pranešusio asmens apsauga.

Būtina aiškiai deklaruoti institucijų vadovų poziciją, jog yra skatinami darbuotojų pranešimai apie pastebėtus galimus korupcijos atvejus ar kitokius pažeidimus. Tokia pozicija turėtų būti primenama per įvairius mokymus ir tapti institucijos kultūros dalimi.

Jei institucija turi atskirą pranešimų kanalą, rekomenduojama:

- aiškiai nurodyti, kas yra atsakingas už šio kanalo priežiūrą, kas gauna ir tvarko juo gautą informaciją, kad pranešantys asmenys žinotų, ar jų pranešimo nesvarstys asmenys, apie kuriuos ir norima pranešti, žinotų, kad gali pasikliauti pranešimo kanalu. Turi būti išsaugomas objektyvumas, pranešančių asmenų pateikiami faktai ir įrodymai turi būti analizuojami nuosekliai ir objektyviai;
- aiškiai nurodyti bei paaiškinti šio kanalo pobūdį, išaiškinant, ar asmuo gali pranešti anonimiškai, ko gali tikėtis kiekvienu konkrečiu atveju ir kuo skiriasi skirtingi pranešimų būdai tais atvejais, kai institucija priima pranešimus skirtingais pranešimų kanalais;
- aiškiai pateikti informaciją apie tai, kaip bus saugoma informacija, susijusi su pranešimo autoryste. Tam, kad pranešantys asmenys pasitikėtų pranešimų kanalais, pranešėjai turi aiškiai suvokti, kad jų asmens duomenys bus saugomi ir apie pranešėjus nesužinos netinkami asmenys;
- nurodyti, ar pranešėjams bus teikiamas grįžtamasis ryšys ir kokių būdu jis bus teikiamas. Gaunami pranešimai apie galimus korupcijos ir etikos pažeidimo atvejus turi būti tiriami laiku ir atsižvelgiant į institucijos nustatytas procedūras, o pranešantys asmenys visais atvejais turi aiškiai suvokti, ar gali tikėtis, kad jie bus informuoti apie tyrimo rezultatus ar eigą.

15.1. Pranešėjų samprata

Vieno teisinio „pranešėjų“ (angl. *whistleblowers*) apibrėžimo nėra, tačiau šie asmenys visada siejami su pranešimais apie darbovietėje pastebėtus pažeidimus. Kitaip tariant, pranešėjai yra asmenys, kurie dėl savo darbo pobūdžio pastebi įvairius (įskaitant ir korupcinius) pažeidimus, bet, tuo pačiu, būtent dėl to, kad dirba tose vietose, apie kurias ir praneša, susiduria su kitokio pobūdžio galimomis neigiamomis pasekmėmis nei kiti pranešantys asmenys. Pranešėjai gali būti persekiojami savo darbe ar net atleisti, nors dažnai savo pranešimais gali užkirsti kelią nusikaltimams ar net nelaimėms. Būtent tokie asmenys paprastai turi vertingos vidinės informacijos, ypač kai kalbame apie itin specifinių žinių reikalaujančias sritis, pavyzdžiui, neteisėtus susitarimus rengiant viešųjų pirkimų technines specifikacijas ar kvalifikacinius reikalavimus arba korupciją tokiose ekspertinių žinių reikalaujančiose srityse kaip sudėtingų infrastruktūros projektų statyba ar aukštosios technologijos. Būtent dėl šių priežasčių jų suteikiama informacija gali būti itin vertinga ir padėti užkirsti kelią rimtiems nusikaltimams ar nelaimėms.

Tarptautinė darbo organizacija pranešėjų daromą pranešimą apibrėžia kaip „esamų arba buvusių darbuotojų pranešimą apie neteisėtą, netinkamą, pavojingą ar neetišką darbdavių veikimą“.

Įvairios tarptautinės organizacijos išskiria pranešėjus kaip asmenis, kuriems reikalinga speciali teisinė apsauga. Vis daugiau atskirų valstybių priima jiems apsaugoti skirtus specialius įstatymus arba keičia jau galiojančius teisės aktus taip, kad pranešėjai jaustųsi saugesni, bent jau

teisiškai. Dažnai kartu tai tampa ir politinės valios skatinti pranešėjus prabilti išraiška, tam tikrų antikorpucinių priemonių realizavimo forma.

Pranešėjų apsaugos standartų kūrimo ir diegimo kontekste galima paminėti 2009 m. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Tarybos parengtas rekomendacijas dėl tolesnių veiksmų kovojant su užsienio pareigūnų papirkinėjimu. Rekomendacijose referuojama į apsaugą nuo „diskriminacinių arba drausminių priemonių viešojo ir privačiojo sektorių darbuotojams, sąžiningai ir pagrįstai pranešantiems kompetentingoms institucijoms“.

JT konvencijoje prieš korupciją apie pranešančius asmenis kalbama kaip apie „bet kokius asmenis, geranoriškai ir pagrįstai pranešusius kompetentingoms institucijoms faktus apie šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus“.

Europos Tarybos civilinės teisės konvencijoje dėl korupcijos kalbama apie darbuotojus, „kurie turi pagrįstą pagrindą įtarti korupcija ir kurie gera valia praneša apie savo įtarimą atsakingiems asmenims arba valdžios institucijoms“.

2014 m. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijose CM/Rec (2014)7 dėl pranešėjų apsaugos taip pat pateikiama pakankamai aiškiai apibrėžta pranešėjo sąvoka. Pranešėjas – tai bet kuris asmuo, kuris pranešė ar atskleidė informaciją apie grėsmę ar žalą viešajam interesui jį siejančių darbinių santykių, viešajame ar privačiajame sektoriuje, kontekste. Viešasis interesas pranešti ar atkleisti reiškia pranešimą ar informacijos atskleidimą apie veiksmus ar neveikimą, kurie kelia grėsmę ar daro žalą viešajam interesui. „Pranešimas“ reiškia pranešimą „viduje“, pačioje organizacijoje, arba „išorėje“ kompetentingam subjektui. „Atskleidimas“ reiškia informacijos paviešinimą.

15.2. Pranešėjų apsaugos svarba

Piliečių teisė pranešti apie nusikaltimą ar kitą neteisėtą veiklą yra natūrali požiūrio išraiška, susijusi su skaidrumo ir sąžiningumo principais, jų laikymusi. Visi žmonės turi neatimamą teisę ginti savo bei kitų piliečių, visuomenės gerovę, o kai kuriais atvejais jie turi pareigą pranešti apie nusikaltimą ar kitą neteisėtą veiklą. Valstybės tarnautojų pareiga pranešti teisėsaugos institucijoms apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas yra nustatyta kai kuriose užsienio šalyse, pavyzdžiui, Kanadoje, Honkonge, Singapūre. Šios pareigos nustatymą „Transparency International“ bei kai kurios kitos su korupcijos reiškiniu kovojančios organizacijos nurodo kaip sektiną ir aktualią gerąją praktiką.²⁰⁰

Teigiama, jog pranešėjai gali padėti ir sutaupyti. Pastaraisiais metais Didžiojoje Britanijoje apie galimus korupcijos atvejus privačiajame sektoriuje savo vadovus dažniau informuodavo apie tai pranešantys pranešėjai nei oficialūs sukčiavimo atvejus stebintys asmenys – vidaus auditoriai, už darbuotojų saugumą ir taisyklių taikymą atsakingos institucijos. Skaiciuojama, kad pranešėjai tokiais atvejais gali padėti sutaupyti iki 3 mln. dolerių.²⁰¹ JAV Vyriausybė teigia, kad per 2012 m. pranešėjų,

²⁰⁰ Anti-Corruption Resource Centre, Transparency International. International good practice in anti-corruption legislation. Prieiga per internetą: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/233_International_good_practice_in_anti_corruption_legislation.pdf.

²⁰¹ Kenny Kate, We Need to Protect the Whistleblowers Who Save Our Skins but Pay the Price. The Conversation, 2015. Prieiga per internetą: <http://theconversation.com/we-need-to-protect-the-whistleblowers-who-save-our-skins-but-pay-the-price-41635>.

informuojančių apie korupciją federalinėje valdžioje, dėka buvo sutaupyta 3,3 mlrd. dolerių.²⁰²

Be to, teigiama, jog pranešėjai gali padėti išsaugoti net žmonių gyvybes. Štai 2006 m. JAV jūrų pėstininkų korpuso patarėjas mokslo klausimais F. Gayl, ko gero, padėjo išsaugoti tūkstančių JAV karių gyvybes Irake, kai atskleidė, kad Jūrų pėstininkų korpusas ignoruoja skubų karių prašymą papildyti pajėgas Irake transporto priemonėmis, kurios būtų geriau apsaugotos nuo savadarbių sprogstamųjų įtaisų ir bombų pakelėse. Po šio pareiškimo kariams buvo pasiūstos gerai apsaugotos transporto priemonės, tiesa, tai pranešėjui kainavo karjerą.²⁰³

Pažeidimų atskleidimas yra veiksmas, kuomet asmuo išreiškia susirūpinimą arba atskleidžia informaciją apie subjektų neteisėtus veiksmus ir neveikimą, kurie kelia grėsmę arba gali pakenkti visuomenės interesui. Jis apima pranešimą darbdaviams (vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims), tam tikrą veiklos sritį reguliuojančioms ar priežiūros institucijoms, teisėsaugos institucijoms, taip pat informacijos atskleidimą visuomenei (paprastai per žiniasklaidą ir internetą), visuomeninių interesų grupėms ar parlamento nariams.

Darbdavių interesas viešajame sektoriuje yra valdyti informaciją ir savo darbuotojų veiklą. Šis interesas turi būti suderintas su visuomenės teise žinoti, kad jos interesams gresia pavojus arba kad įstatymai yra pažeisti ar pažeidžiami. Viešajame sektoriuje prieiga prie informacijos yra pagrindinė teisė, leidžianti aktyvesnį demokratinį dalyvavimą, suteikianti didesnių galimybių dalyvauti politikos formavimo procese ir visuomenei žinoti apie valstybės veiksmus.

Pažeidimų atskleidimas yra svarbi žodžio bei sąžinės laisvė ir jos išraiškos forma, tai esminė kovos su korupcija ir netinkamu administravimu valstybiniame sektoriuje priemonė.

15.3. Pranešėjų apsaugos tarptautinis teisinis reguliavimas

Veiksmingos pranešėjų apsaugos poreikis pripažįstamas daugumoje daugiašalių kovos su korupcija sutarčių. Dabartinis tarptautinis kovos su korupcija teisinis reguliavimas reikalauja šalims imtis atitinkamų priemonių siekiant apsaugoti asmenis, kompetentingoms institucijoms gera valia pranešusius apie korupcijos atvejus.

Keletas tarptautinių dokumentų taip pat nustato pranešėjų apsaugos užtikrinimo rekomendacijas. Prie jų prisijungė dauguma Europos Sąjungos valstybių narių:

- Europos Tarybos civilinės teisės konvencijos dėl korupcijos 9 straipsnyje numatyta, kad kiekviena šalis darbuotojams, kurie turi pagrįstą pagrindą įtarti korupciją ir kurie gera valia praneša savo įtarimą atsakingiems asmenims arba valdžios institucijoms, savo nacionalinėje teisėje numato atitinkamą apsaugą nuo nepateisinamų sankcijų²⁰⁴;
- Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos 22 straipsnyje numatyta, kad kiekviena šalis imasi reikiamų priemonių, kad suteiktų veiksmingą ir tinkamą apsaugą asmenims, kurie praneša apie atitinkamus konvencijoje nurodytus baudžiamuosius nusikalti-

²⁰² Bake Gavin, Whistleblowers Saved the Government \$3.3 Billion Last Year. 2012. Prieiga per internetą: <http://www.foreffectivegov.org/whistleblowers-saved-government-3-billion-last-year>.

²⁰³ Vanden Brook Tom, Marine whistle-blower vindicated after seven-year fight. 2014. Prieiga per internetą: <http://www.usatoday.com/story/news/nation/2014/09/25/franz-gayl-mraps-marine/16225499/>

²⁰⁴ Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197963&p_query=&p_tr2=.

mus arba kitaip bendradarbiauja su tyrimą ir baudžiamąjį persekiojimą vykdančiomis institucijomis;

- Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją 32 straipsnis numato, kad kiekviena valstybė, šios konvencijos šalis, imasi reikiamų priemonių, kad pagal savo teisinės sistemos principus ir turimomis lėšomis suteiktų veiksmingą apsaugą nuo galimų atsakomųjų veiksmų ar bauginimo parodymus apie šios konvencijos nustatytus nusikaltimus davusiems liudytojams ir ekspertams, ir atitinkamai jų giminėms ar artimiesiems giminaičiams, o 33 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad kiekviena valstybė, šios konvencijos šalis, svarsto galimybę įtraukti į savo nacionalinės teisės sistemą atitinkamas priemones, apsaugančias nuo neteisingo elgesio bet kuriuos asmenis, kompetentingoms institucijoms geranoriškai ir pagrįstai pranešusius faktus apie šios konvencijos nustatytus nusikaltimus;
- 2009 m. Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) Taryba priėmė rekomendacijas dėl tolesnės Kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose, kuriomis raginama Konvencijos dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose šalis nares priimti pranešėjų apsaugos priemones tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuose;
- 2014 m. Europos Tarybos Ministrų komitetas priėmė rekomendacijas CM/Rec (2014)7 dėl pranešėjų apsaugos. Rekomendacijose Europos Tarybos valstybės narės raginamos įdiegti nacionalinę teisinę pranešėjų, atlygintinai ar neatlygintinai dirbančių viešajame ar privačiajame sektoriuje, nepaisant jų teisinio statuso, apsaugos reguliavimą.

Paminėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) jurisprudencijoje pranešimas apie neteisėtas veikas, pažeidimus interpretuojamas kaip saviraiškos laisvė, saugoma Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnio nuostatomis.²⁰⁵

Skirtingose šalyse įdiegta daug ir įvairių priemonių, skirtų užtikrinti pranešėjų apsaugą. Dalis jų yra gana bendro pobūdžio, kitos yra specifinės, labai konkrečios ir aiškiai orientuotos į siekiamus tikslus.

EBPO parengė ir 2016 m. publikavo išsamią pranešėjų apsaugos teisinio reglamentavimo, jo praktinio taikymo ir teismų praktikos EBPO valstybėse narėse lyginamąją analizę.²⁰⁶

Jos pagrindu galima išskirti tris modelius, atsižvelgiant į tai, kaip pranešėjų apsaugos klausimas apskritai įtrauktas į šalies teisinę sistemą:

- Nėra specialių teisinių nuostatų, užtikrinančių pranešėjų apsaugą viešajame sektoriuje: valstybė neturi jokių teisinių nuostatų, konkrečiai orientuotų apsaugoti pranešėjus ir užtikrinti susidorojimo su jais prevenciją.
- Įvairūs pranešėjų apsaugos būdai viešajame sektoriuje: valstybėje viename ar daugiau teisės aktų numatytos nuostatos, skirtos apsaugoti pranešančius asmenis ir taikyti prevencines priemones nuo susidorojimo su jais, bet nėra specialaus pranešėjų apsaugos įstatymo. Įtvirtintos nuostatos nebūtinai užtikrina apsaugą visų kategorijų pranešėjams, viešojo sektoriaus darbuotojams.
- Specialus teisės aktas, skirtas užtikrinti pranešėjų apsaugą viešajame sektoriuje: valstybėje

²⁰⁵ Žr. EŽTT sprendimą byloje Guja prieš Moldovą. Prieiga per internetą: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85016>; EŽTT sprendimą byloje Heinisch prieš Vokietiją. Prieiga per internetą: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105777>.

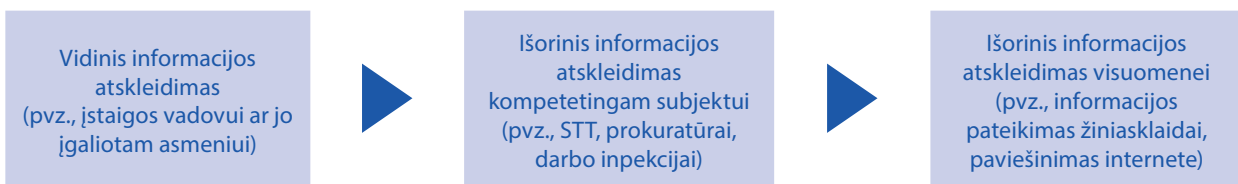
²⁰⁶ Committing to Effective Whistleblower Protection. OECD. 2016. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/corporate/committing-to-effective-whistleblower-protection-9789264252639-en.htm>.

priimtas specialus įstatymas, skirtas apsaugoti pranešėjus viešajame sektoriuje, nors jis neapima visų kategorijų viešojo sektoriaus darbuotojų apsaugos (pavyzdžiui, valstybės įmonių ar valstybės kontroliuojamų įmonių darbuotojų) ir gali neapimti visų kategorijų nusižengimų, tokių kaip korupcinio pobūdžio nusikaltimai.

15.4. Pranešimų būdai ir kanalai

Pranešimų kanalai turi būti aiškiai apibrėžti ir sudarantys galimybę optimaliu būdu priimti pranešimą, nes kitu atveju pranešėjas gali stokoti pasitikėjimo pranešimo kanalu, kaip patogia ir veiksminga priemone informacijai atskleisti.

Pranešėjų apsaugos sistemose paprastai įsteigiamas vienas ar daugiau pranešimų kanalų, kuriais galima saugiai pateikti ar atskleisti informaciją. Tokie kanalai dažnai būna skirti vidiniam informacijos atskleidimui, išoriniam atskleidimui kompetetingam subjektui ir išoriniam atskleidimui visuomenei ar žiniasklaidai.

Darbuotojai, kurie sužinojo apie neteisėtą veiką, turi turėti galimybę pirmiausia pranešti institucijos ar įstaigos viduje, nesibaimindami galimo susidorojimo ar bet kokių neigiamų pasekmių savo atžvilgiu.

Pažymėtina, kad atvira ir saugi galimybė pranešti apie neteisėtą ar netinkamą veiką gali nutiesti kelią į atvirą organizacijos kultūrą tarp informaciją atskleidusio asmens ir organizacijos vadovybės.

Tokia organizacijos kultūra turi būti kuriama pirmiausia vadovybės pastangomis, turi plisti ir būti palaikoma visoje organizacijoje. Organizacija turi veikti su prielaida, kad darbuotojai rodys gerą valią ir pateiks informaciją apie netinkamą veiką, o organizacijos vadovybė palaikys tokių asmenų drąsą atskleidžiant jų disponuojamą informaciją, imsis reikiamų priemonių jiems apsaugoti nuo neigiamų pasekmių ir atsakingai tirs bet kokius įtarimus apie netinkamą ar neteisėtą veiką organizacijoje.

Tokiu būdu organizacijos vadovybė, skatindama vidinius pranešimus, galėtų valdyti veiksmus, galinčius pakenkti organizacijos reputacijai ar padaryti žalą, jei darbuotojas atitinkamą informaciją atskleistų išoriniu kanalu. Tačiau, nors darbdaviai turėtų palaikyti pranešėjus ir atsakingai bei atskaitingai reaguoti į jų pateiktą informaciją, ne visada taip nutinka realybėje. Tokiais atvejais pranešėjai dažnai bijo darbdavių abejingumo ir mano, kad nėra kito kelio, kaip tik informaciją perduoti į išorę tikintis tinkamos reakcijos, padėsiančios sustabdyti neteisėtą veiką organizacijoje.

Tai, kad pranešėjai pasirenka išorinius informacijos atskleidimo kanalus, gali signalizuoti, jog organizacijoje vyrauja uždarumo kultūra, vadovybė nesiima reikiamų priemonių ir nesijaučia atsakinga, kad organizacijos darbuotojai jaustųsi saugūs.

Vidinių ir išorinių informacijos kanalų prieinamumas pranešėjui sudaro galimybę pasirinkti, kaip ir kam pranešti turimą informaciją. Individualaus atvejo aplinkybės turėtų sąlygoti tinkamiausio pranešimo kanalo pasirinkimą. Tokių pranešimų kanalų turėtų būti ne vienas, kad pranešėjas, atsižvelgęs į visas aplinkybes, galėtų pasirinkti tą kanalą, kuriuo pasitiki.

Nepaisant to, abu (vidinis ir išorinis) lygiai (kanalai) turėtų veikti kartu, kad potencialūs pranešėjai turėtų pasirinkimo galimybę, kam jie norėtų atskleisti turimą informaciją. Taip pat pranešėjas turi turėti galimybę informaciją atskleisti išoriniu kanalu, jeigu ją atskleidęs vidiniu kanalu nesulaukė adekvačios reakcijos per tam tikrą laiką ar nebuvo imtasi jokių reikalingų priemonių aiškinantis nurodytus faktus.

Be to, potencialūs pranešėjai turi turėti galimybę kreiptis į išorines priežiūros institucijas, nesinaudodami vidiniu informacijos atskleidimo mechanizmu, jei jie bijo ar turi pagrindo manyti, kad nepavyks saugiai pasinaudoti organizacijoje įdiegtais pranešimų kanalais, kad jų anonimiškumas ar asmens duomenų konfidencialumas gali būti neužtikrintas arba pažeidimai, apie kuriuos pranešta, bus dangstomi.

Tiesioginė prieiga prie išorinių kanalų gali būti reikalinga, kuomet reikia pranešti apie neišvengiamą grėsmę ar pavojų, o tai atlikti vidiniais kanalais būtų sudėtinga. Bet kuriuo atveju, nepaisant pasirinktų informacijos atskleidimo kanalų, galimybė pranešėjui pačiam spręsti, kam pateikti informaciją, suteikia geresnes galimybes tai padaryti.

15.4.1. Karštosios linijos

Karštosios linijos ar interneto platformos, kuriomis pranešėjai gali pateikti informaciją apie netinkamą ar neteisėtą elgesį, gali būti inicijuotos ir sukurtos įgyvendinant Vyriausybės ar su korupcija kovojančių institucijų iniciatyvą, kaip dalis šalies pastangų horizontaliai spręsti problemas identifikuojant korupcijos ar neteisėto elgesio atvejus, arba įgyvendinant trečiųjų šalių iniciatyvas. Šie mechanizmai yra kuriami, ir jų pagrindinė funkcija bei tikslas yra sudaryti galimybę asmenims atskleisti turimą informaciją alternatyviu būdu. Kai kuriais atvejais karštosios linijos suteikia galimybę pranešėjams atskleisti informaciją anonimiškai. Pasaulinėje praktikoje taikomos ir tokios sistemos, kuomet pranešėjas susiejamas su unikaliu identifikavimo numeriu, ir tai leidžia jam vėliau vėl skambinti karštąja linija ir gauti informaciją apie jo pateiktos informacijos pagrindu atliktus veiksmus ar gautus rezultatus. Dalis valstybių, įgyvendindamos Vyriausybės ar su korupcija kovojančių institucijų iniciatyvas, yra įsteigusios karštąsias linijas pranešėjams ir sudariusios galimybes tokiu būdu informuoti apie neteisėtą elgesį, ypač apie korupcijos atvejus. Šios iniciatyvos kartais yra įgyvendinamos nevyriausybinių organizacijų, tokių kaip „Transparency International“, veikiančių daugelyje šalių, pastangomis.

Svarbu atminti, kad pranešėjai turi būti informuoti, jog tik informacijos pateikimo teisėsaugos ar kitoms kompetentingoms institucijoms atveju jiems gali būti taikomos atitinkamos apsaugos priemonės, o pranešimus pateikus visuomeninėms organizacijoms, ne visuomet galima tikėtis grįžtamojo ryšio ir apsaugos garantijų.

Pavyzdžiui, Specialiųjų tyrimų tarnybai apie korupciją galima pranešti karštąja linija:

- telefonu +370 5 266 3333;
- faksu +370 706 63 307;
- el. paštu pranesk@stt.lt;
- paliekant žinutę interneto tinklalapyje <https://www.stt.lt/lt/praneskite-apie-korupcija/palikite-pranesima-cia/>;
- darbo metu atvykus į Specialiųjų tyrimų tarnybos Administravimo valdybos Pareiškimų nagrinėjimo skyrių (A. Jakšto g. 6, Vilnius), Specialiųjų tyrimų tarnybos Kauno valdybą (Spaustuvininkų g. 7, Kaunas), Specialiųjų tyrimų tarnybos Klaipėdos vadybą (Pilies g. 12A, Klaipėda), Specialiųjų tyrimų tarnybos Panevėžio valdybą (Vasario 16-osios g. 22, Panevėžys), Specialiųjų tyrimų tarnybos Šiaulių valdybą (Vytauto g. 87, Šiauliai) ar paštu nurodytais adresais.

15.4.2. Anoniminiai pranešimai

Kai kurie žmonės tiki, kad galimybė atskleisti informaciją anonimiškai gali padrąsinti pranešti apskritai, ypač ten, kur dėl kultūrinių ypatybių tai nepriimtina arba nėra įdiegti instituciniai saugikliai ar kur užtikrinama silpna pranešusio asmens apsauga.

Kiti tiki, kad anoniminiai pranešimai gali padaryti atskaitomybės sistemą mažiau veiksmingą, kai, pavyzdžiui, didelės apimties bylose kyla sunkumų dėl nepakankamos informacijos ar ribotų galimybių gauti grįžtamąjį ryšį iš pranešėjo. Taip pat egzistuoja patikimumo aspektas, nes, nesant galimybės informaciją pateikusiam asmeniui taikyti atitinkamą atsakomybę, anoniminis pranešėjas gali elgtis neatsakingai ir pateikti realybės neatitinkančią informaciją. Tokiu būdu švaistomas kompetentingų institucijų laikas tikrinant nurodytus faktus ar pan.

Be kita ko, kartais manoma, jog yra lengviau apsaugoti pranešėją, kuomet žinoma jo tapatybė, nes tai esminis faktorius, siekiant konkrečiam asmeniui taikyti apsaugos priemones. Pažymėtina, kad anonimiškumas negarantuoja, jog informacijos šaltinis nebus atskleistas. Identifikavus tokį asmenį faktas, kad jis veikė anonimiškai, gali būti vertinamas kaip pranešėjo blogos valios išraiška ir jam sukelti realų pavojų.

Taip pat yra manančiųjų, kad pranešėjų apsaugos įstatymai tarsi paskatina darbuotojus garsiai kalbėti ir atskleisti savo tapatybę, jiems klaidingai manant, kad jie yra apsaugoti.

Nuomonių skirtumai suponuoja, kad ne visose šalyse sudarytos sąlygos pranešėjams atskleisti informaciją anonimiškai.

Nors anonimiškumas gali suteikti paskatą pranešėjams atskleisti turimą informaciją, dalyje pranešėjų apsaugos sistemų nėra numatyti anoniminiai pranešimai arba nurodoma, kad dėl jų nebus imamas atitinkamų veiksmų.

Lietuvoje gana paplitusios karštosios linijos, kuriomis turimą informaciją galima pateikti ir anonimiškai.²⁰⁷

²⁰⁷ Prieiga per internetą: <http://www.skaidrumolinija.lt/gaires/kurkreiptis/>.

Daugelyje egzistuojančių pranešėjų apsaugos sistemų pranešėjų tapatybė apsaugoma užtikrinant jų asmens duomenų konfidencialumą. Šiuo keliu bandoma eiti ir Lietuvoje. Siūloma teisės aktais numatyti galimybes asmenims, pranešusiems apie padarytą arba galbūt daromą korupcinio pobūdžio pažeidimą, užtikrinti asmens duomenų konfidencialumą.

Kai kuriose Lietuvos institucijose tokia praktika jau taikoma. Pavyzdžiui, Pranešimų pateikimo Specialiųjų tyrimų tarnybai tvarkos apraše²⁰⁸ numatytas pranešime pateiktos informacijos apie galimą teisės aktų normų pažeidimą perdavimas pagal kompetenciją kitam subjektui be pranešimą pateikusių asmens duomenų jo pageidavimu, o taip pat ir Specialiųjų tyrimų tarnybos iniciatyva (kai yra pagrindo manyti, kad pranešimą pateikusių asmens duomenų atskleidimas galėtų sukelti grėsmę šio asmens arba jo šeimos narių ar artimų giminaičių darbo, tarnybos, verslo ar kitiems teisėtiems interesams).

Manytina, kad, įgyvendinus teisėkūros iniciatyvą dėl pranešėjų anonimiškumo užtikrinimo, viešajame sektoriuje galėtų reikšmingai padidėti apie pažeidimus pranešančių asmenų skaičius ir sumažėti korupcinio pobūdžio pažeidimų lygis. Tai leistų ne tik išvengti netinkamo valstybės turto panaudojimo bei biudžeto lėšų švaistymo, bet ir neabejotinai padidintų viešojo sektoriaus skaidrumą, investicinį mūsų šalies patrauklumą.

15.5. Kaip geriausiai apsaugoti pranešėjus Lietuvoje?

Pranešimu apie korupciją laikomas pranešimas apie įvykusį arba galimą korupcijos atvejį, arba riziką dėl galimo korupcijos atvejo, kylančio iš asmens, asmenų grupės ar bendruomenės. Pranešimų apie korupcijos atvejus mechanizmas – tai institucijų ar organizacijų užtikrinama pranešimų apie korupcijos atvejus sistema, kuriai veikiant šie pranešimai tinkamai peržiūrimi, o pranešėjai sulaukia atsakymo.

Lietuvoje juntamas pranešėjų apsaugos teisinio reguliavimo trūkumas. Viešajame sektoriuje tam neskiriama pakankamai dėmesio, o pranešėjai nėra aktyviai skatinami pranešti apie darbovietėse pastebėtus pažeidimus.

Apie galimus pažeidimus savo darbovietėje pranešantys asmenys, jeigu nėra pripažįstami liudytojais baudžiamajame procese, neturi aiškių teisinių apsaugos priemonių. Kaip rodo tyrimai, pagrindinė vengimo pranešti apie korupciją priežastis – gyventojų įsitikinimas, kad būtent pra-

²⁰⁸ Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos direktoriaus 2011-05-17 įsakymas Nr. 2-172 (su vėlesniais pakeitimais). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.51E21CA8C304/yDkdvjnYsD>.

nešėjai galų gale nukenčia skaudžiausiai.²⁰⁹ Geriausia praktika įvardija tokius galimus pranešėjų teisinės apsaugos būdus: apsauga nuo nepagrįsto atleidimo iš darbo ar tarnybos (numatant, kad, jeigu darbdavys informuojamas, jog asmeniui taikoma pranešėjo apsauga, jis negali būti iš darbo atleidžiamas, tarkime, dvejus metus nuo pranešimo fakto); apsauga nuo pranešėjo tapatybės atskleidimo; pranešėjų civilinės atsakomybės apribojimas; pranešėjų ir jų artimųjų apsauga nuo bauginimo ir persekiojimo. Lietuvoje pranešimams skatinti būtina numatyti aiškius standartus, kad pranešti pasiryžtantys asmenys žinotų, kokios minimalios teisinės apsaugos gali tikėtis.

„Transparency International“ Lietuvos skyriaus vertinimu, pasirinkus bet kurią teisinio reguliavimo modelį, svarbiausia Lietuvoje (1) garantuoti pranešimų apie pažeidimus kanalų institucijų viduje saugumą ir patikimumą; (2) apsaugoti pranešėjus nuo civilinės atsakomybės dėl garbės ir orumo pažeidimo ieškinių ir (3) praktikoje garantuoti pranešėjams anonimiškumą. Be to, labai svarbu, kad (4) valstybinių institucijų vadovai užimtų aiškią poziciją, jog jų vadovaujamose institucijose pranešėjai yra palaikomi ir skatinami. Tam reikia:

1, Parengti bendras pranešimų kanalų institucijų viduje veikimo ir saugumo gaires.

Vienas iš svarbiausių efektyvios pranešimų apie teisės pažeidimus sistemos principų yra patikimi, lengvai prieinami bei aiškūs pranešimų apie pažeidimus pateikimo kanalai. Kaip jau minėta, pranešimo kanalai gali būti „išoriniai“ (pvz., pranešimas apie korupcijos atvejį Specialiųjų tyrimų tarnybai) arba „vidiniai“ (pvz., pranešimo apie viešų ir privačių interesų konfliktą konkrečioje įstaigoje pateikimas tos įstaigos vadovui arba jo įgaliotam asmeniui).²¹⁰

Šiuo metu vienintelis vidinių pranešimų kanalų sritį bent iš dalies reguliuojantis dokumentas – Vyriausybės nutarimas, privalomas Vyriausybei atskaitingoms institucijoms ir rekomenduojamas kitoms²¹¹. Vyriausybė 2012 m. spalio 24 d. nutarimu Nr. 1287 įpareigoja Vyriausybei atskaitingas valstybės institucijas pasirinkti vieną iš pranešimo teikimo būdų, t. y. telefonu arba internetu, bei nustatyti pateiktos informacijos priėmimo bei nagrinėjimo tvarką.²¹²

Reikalinga parengti bendras standartų gaires (patobulinti jau galiojančias tvarkas ir išplėsti jų taikymo ratą) ir užtikrinti, kad institucijose įdiegti pranešimų kanalai veiktų saugiau ir būtų aiškiai informuojama apie jų saugumo standartus²¹³:

- turi būti aiškiai nurodoma, kur ir kaip galima pranešti apie pastebėtus galimus korupcijos atvejus;
- turi būti vieša aiški institucijos vadovų pozicija, jog yra skatinami darbuotojų pranešimai apie pastebėtus galimus korupcijos ar kitokius pažeidimus;
- jei institucija turi atskirą pranešimų kanalą, reikia:
 - aiškiai nurodyti, kas yra atsakingas už šio kanalo priežiūrą, kas gauna ir tvarko juo gautą informaciją;

²⁰⁹ Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ 2014 m. balandžio-gegužės mėnesiais atliktas tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2014“, inicijuotas Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos, http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Gyventojai_BENDRAS.pdf.

²¹⁰ Europos Tarybos Ministrų komiteto 2014 m. balandžio 30 d. priimtos rekomendacijos CM/Rec(2014)7 dėl pranešėjų apsaugos 14 punktas.

²¹¹ http://www.lrv.lt/Posed_medz/2012/121024/14.pdf.

²¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 24 d. nutarimas Nr. 1287 dėl informacijos apie pažeidimus teikimo ir tvarkymo aprašo patvirtinimo, Informacijos apie pažeidimus teikimo ir tvarkymo tvarkos aprašo 5, 7, 8 punktai.

²¹³ Rekomendacijos parengtos pagal TILS 2015 m. analizę. Su visu analizės tekstu susipažinti galima čia: http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/11/pranesimu_kanalai_lietuvoje_informavimo_standartu_analize1.pdf.

- aiškiai nurodyti bei paaiškinti šio kanalo pobūdį, išaiškinant, ar asmuo gali pranešti anonimiškai, ko gali tikėtis kiekvienu konkrečiu atveju ir kuo skiriasi skirtingi pranešimų būdai;
- aiškiai pateikti informaciją apie tai, kaip bus saugoma informacija, susijusi su pranešimo autoryste;
- nurodyti, ar pranešėjams bus teikiamas grįžtamasis ryšys ir koku būdu jis bus teikiamas.

2. Atleisti nuo civilinės atsakomybės dėl garbės ir orumo įžeidimo, jeigu pranešėjas, pranešdamas apie pažeidimą, pagrįstai manė, kad informacija yra teisinga.

Viena iš pranešėjus pranešti apie teisės pažeidimus atgrasančių aplinkybių yra gresianti civilinė atsakomybė dėl garbės ir orumo įžeidimo²¹⁴. Pranešėjui gali tekti atlyginti žalą, jeigu jis neįrodys, kad paskleista informacija apie asmenį yra teisinga. Tiesioginė išimtis taikoma pranešimams apie viešus asmenis – jeigu pranešėjas paskleidžia informaciją apie viešą asmenį, pranešėjas yra atleidžiamas nuo atsakomybės, jeigu įrodo, kad veikė sąžiningai.²¹⁵ Taigi, norint pranešti apie galimą privataus asmens korupciją, pranešėją gali atgrasyti tai, kad jam gali tekti atlyginti žalą. Tokia situacija neskatina pranešti apie galimus privačių asmenų pažeidimus, nes užkoduoja įrodinėjimo (dėl sąžiningumo arba faktų tikslumo) našta. Vis dėlto pranešėjai retai būna visiškai įsitikinę informacijos teisingumu ir dar rečiau tiksliai žino, kokie yra aplinkybių įrodinėjimo teismuose standartai, t. y. tai, kas gali atrodyti įrodyta vidutiniam žmogui, nebūtinai bus laikoma įrodyta bylą nagrinėjančiam teismui.

Pažangią pranešėjų apsaugą turinčiose valstybėse pranešėjas paprastai saugomas, jeigu pateikia informaciją apie pažeidimus pagrįstai manydamas, kad informacija yra teisinga. Ar asmuo pranešė apie pažeidimą pagrįstai manydamas, kad informacija yra teisinga, sprendžiama atsižvelgiant į įrodymus, kurie tokiam asmeniui buvo prieinami pranešimo metu.²¹⁶ Toks kriterijus yra taip pat rekomenduojamas Europos Tarybos.²¹⁷ Taip pat įprastai yra numatoma prezumpcija, kad pranešimas yra teisėtas, kol neįrodoma priešingai, t. y. pranešėjui nereikia įrodinėti pranešimo teisėtumo.²¹⁸

Pažymėtina, kad civilinė atsakomybė dėl asmens dalykinės reputacijos, garbės ir orumo žeminimo pranešėjas gali būti traukiamas tik įrodžius, kad jis veikė nesąžiningai.

3. Garantuoti tapatybės neatskleidimą apie korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus pranešėjams asmenims.

Pranešėjo galimybė pasirinkti, kad jos ar jo tapatybė būtų neatskleista, yra viena iš veiksmingiausių pranešėjų apsaugos priemonių.²¹⁹ Pranešėjų tapatybės neatskleidimo garantija prane-

²¹⁴ Civilinio kodekso 2.24 str.

²¹⁵ Teismų praktikoje viešais asmenimis buvo pripažinti valstybės tarnautojai, teisėjai, politinių partijų nariai, sporto federacijų vadovai, didelės ir reikšmingos privačios įmonės ir pan. Pelno siekiantys privatūs juridiniai asmenys, jų darbuotojai, savininkai viešais asmenimis nėra laikomi.

²¹⁶ Transparency International, „Whistleblowing in Europe. Legal protections for whistleblowers in Europe“ („Pranešimai apie pažeidimus Europoje. Teisinė pranešėjų apsauga Europos Sąjungoje“), 87 psl., 148 išnaša.

²¹⁷ Europos Tarybos Ministrų komiteto 2014 m. balandžio 30 d. priimtos rekomendacijos CM/Rec(2014)7 dėl pranešėjų apsaugos 22 punktas.

²¹⁸ Airijos Respublikos saugomų pranešimų apie pažeidimus įstatymas, 2013 m., 5 str. 8 p.

²¹⁹ Transparency International, „Whistleblowing in Europe. Legal protections for whistleblowers in Europe“ („Pranešimai apie pažeidimus Europoje. Teisinė pranešėjų apsauga Europos Sąjungoje“): http://www.transparency.org/whatwedo/publication/whistleblowing_in_europe_legal_protections_for_whistleblowers_in_the_eu.

šėjus apsaugo nuo atsakomųjų veiksmų, nes pažeidėjai tiesiog nesužino, kas atskleidė informaciją apie jų padarytus pažeidimus. Pranešėjų tapatybės apsauga yra garantuojamas Estijoje, Čekijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje. Tokias pranešėjų apsaugos priemonės taip pat rekomenduoja Europos Taryba.²²⁰

Šiuo metu tapatybės apsauga pritaikant dalinį anonimiškumą ar anonimiškumą Lietuvoje garantuojama tik nukentėjusiesiems ar liudytojams (Baudžiamojo proceso kodekso 198, 199, 199¹ str.).

Pastebėtina, kad, nepaisant išsamaus reglamentavimo nebuvimo, tam tikros galimybės instituciniu lygmeniu užtikrinti asmens duomenų konfidencialumą, jei pranešimą pateikęs asmens duomenų atskleidimas galėtų sukelti grėsmę jo ar jo artimų giminaičių darbo, tarnybos, verslo ar kitiems teisėtiems interesams, egzistuoja ir dabar. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad piliečiai turi turėti galimybę informuoti kompetentingus valstybės pareigūnus apie tokį valstybės tarnautojų ir pareigūnų elgesį, kuris jiems atrodo netinkamas arba neteisėtas. Tai pasakytina ir apie tuos atvejus, kai asmuo, pasinaudodamas teisės aktų suteikta teise apskųsti tokius pareigūnų veiksmus, veikia sąžiningai, nors ir klysdamas dėl skundžiamų veiksmų teisinio vertinimo. Taip pat akcentuojama, kad neproporcingas asmenų persekiojimas ir baudimas už pareigūnų įskundimą tik dėl to, kad įtarimai dėl jų netinkamo elgesio atlikus tyrimą nebuvo patvirtinti, suvaržytų žmogaus teises ir galėtų ateityje atgrasyti nuo šių teisių gynimo.²²¹

Asmenų, įgaliotoms institucijoms teikiančių viešąjį interesą atitinkančius pranešimus apie neteisėtą viešųjų ar privačių asmenų veiklą, apsaugos kriterijus ir standartus taip pat yra suformulavęs Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT).²²² Pagrindiniai tokių pranešimų vertinimo kriterijai yra šie: informacijos atskleidimo svarba viešajam interesui; alternatyvių informacijos pateikimo būdų egzistavimas; informacijos tikrumas; sąžiningas pareiškėjo veikimas; asmens, apie kurio veiksmus teikiama informacija, patirta žala.

Taip pat pažymėtina, kad, pagal Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 23 straipsnio 2 dalies 5 punktą, duomenų subjekto teisės, taip pat ir teisė būti informuotam apie jo asmens duomenų tvarkymą bei teisė susipažinti su savo asmens duomenimis gali būti ribojamos tuo atveju, kai tai būtina kitų asmenų teisių ir laisvių apsaugai užtikrinti.

Todėl asmenų, besikreipiančių į institucijas su pranešimais apie galimai padarytus korupcinio pobūdžio pažeidimus, teisių ir laisvių apsaugai nuo grėsmių, kurios galėtų kilti paviešinus jų asmens duomenis ar patį kreipimosi į instituciją su pranešimu faktą, užtikrinti informacijos apie juos teikimas kitiems asmenims gali būti reikšmingai ribojamas.

Vis dėlto institucinio reglamentavimo nepakanka. Tarptautinė praktika rodo, jog tam, kad darbuotojai drąsiai dalytųsi informacija apie galimą korupciją ar kitus kolegų pažeidimus, būtina ne tik aiški tvarka, užtikrinanti, kad tai galima padaryti saugiai, bet ir aiški vadovybės pozicija,

²²⁰ Europos Tarybos Ministrų komiteto 2014 m. balandžio 30 d. priimtos rekomendacijos CM/Rec(2014)7 dėl pranešėjų apsaugos 18 p., <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2188855&Site=CM>.

²²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 18 d. nutartis Nr. 2K-7-336/2010; 2013 m. spalio 1 d. nutartis Nr. 2K-344/2013.

²²² Žr. EŽTT sprendimą byloje Guja prieš Moldovą. Prieiga per internetą: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85016>; EŽTT sprendimą byloje Heinisch prieš Vokietiją. Prieiga per internetą: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105777>.

skatinanti būtent tokią organizacinę kultūrą. Tai reikia pabrėžti per įvairius susijusius darbuotojų mokymus, galima aptarti vidiniame institucijos etikos kodekse ar kitoje vidinėje tvarkoje.

15.6. Sąmoningumo stiprinimas

Sąmoningumo stiprinimas (angl. *awareness-raising*) yra svarbus pranešėjų apsaugos sistemos elementas, leidžiantis keisti požiūrį į pranešėjus, šalinti neigiamą požiūrį ir nuostatas dėl pranešimų teikimo apie neteisėtą ar nesąžiningą elgesį. Be kita ko, tai skatina suprasti pranešėjų apsaugos mechanizmo esmę ir jo veikimą. Platesnis kalbėjimas apie pranešimus ir pranešėjų apsaugą, pavyzdžiui, sveikatos apsaugos kontekste, gali pagerinti visuomenės požiūrį į pranešėjus kaip viešojo intereso gynėjus, o ne vertinti juos kaip asmenis, skundžiančius savo kolegas.

Sutariama, kad atvira organizacinė kultūra ir pranešėjų apsaugos teisinis reglamentavimas turi būti stiprinami sąmoningumo didinimo priemonėmis, bendravimu, mokymu ir atitinkamu organizacijoje vykstančių procesų vertinimu. Aiškių ir efektyvių komunikavimo su darbuotojais metodų taikymas gali sąlygoti abipusio pasitikėjimo tarp darbdavio ir darbuotojo atsiradimą, leidžia darbuotojui aiškiai žinoti, kaip jam būtų taikomas pranešėjo apsaugos mechanizmas ir organizacijoje taikomos apsaugos priemonės, taip paskatinant jį jaustis neabejingą organizacijoje vykstantiems neteisėtiems ar nesąžiningiems veiksams.

Siekdamos, kad pranešėjų apsaugos mechanizmas tinkamai funkcionuotų ir atitiktų savo paskirtį, organizacijos turi reguliariai peržvelgti įdiegtas ir taikomas pranešėjų apsaugos sistemas ir įvertinti jų įgyvendinimo efektyvumą. Jei reikalinga, būtina tobulinti vidinį reglamentavimą optimizuojant apsaugos sistemą, kad nustatytos spragos būtų pašalintos.

Sisteminis statistikos ir informacijos kaupimas užtikrintų pranešėjų apsaugos sistemos vertinimo objektyvumą. Šiuo tikslu gali būti kaupiama informacija apie gautų pranešimų skaičių; apie priimtus sprendimus (ar pranešimas priimtas, atmestas, iširtas, ar jis pasitvirtino); apie atlygį pranešėjams už suteiktą informaciją (jei toks atlygis numatytas); apie vykdytas sąmoningumo stiprinimo priemones (nurodant tikslines grupes ir asmenų skaičių); apie pranešimo nagrinėjimo trukmę (terminą skaičiuojant nuo pranešimo gavimo momento iki galutinio sprendimo priėmimo).

Be pirmiau išvardytų priemonių, įstaigose ar organizacijose galėtų būti organizuojami ir vykdomi tyrimai siekiant įvertinti pranešėjų apsaugos mechanizmo efektyvumą.

16. PRIEDAI

16.1. Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybių vaidmuo ribojant papirkinėjimą užsienyje

SKATINKIME SAŽININGĄ VERSLĄ. APIE KORUPCIJĄ PRANEŠK:

elektroniniu paštu pranesk@stt.lt
<https://www.stt.lt/lt/praneskite-apie-korupcija>
 karštąja linija (+370) 5 266 3333

STT VEIKLA:

www.stt.lt
<https://www.facebook.com/LRSTT>

Skaidrus verslas – atsakingas verslas

Genosios ir blogosios praktikos pasekmių analizė

Veiklos standartinis vertinimas

Veikimas pagal Etikos kodeksą

Įtariamųjų rezultatyvūs siekis

Sąžiningų darbuotojų motyvacija

LIETUVOS RESPUBLIKOS SPECIALIŲ TYRIMŲ TARNYBA

Skaidrus verslas – atsakingas verslas

UŽSIENIO PAREIGŪNO PAPIRKIMAS – NUSIKALTIMAS

Austrija Belgija Brazilija Bulgarija Čekija Čilė Danija Didžioji Britanija Estija Graikija Islandija Ispanija Italija Izraelis Japonija JAV Kanada Kolumbija Latvija Lenkija Liuksemburgas Meksika N. Zelandija Norvegija Olandija PAR P. Korėja Portugalija Prancūzija Rusija Slovakija Slovėnija Suomija Švedija Šveicarija Turkija Vengrija Vokietija

ATPAŽINK IR VALDYK KORUPCINIO RIZIKĄ

Kaip įvertinti riziką?

- Ar dėl sandorio nenukentės įmonės reputacija?
- Ar sandoris nepažeidžia viešojo intereso?
- Ar sandoris atitinka įmonės vertybes?
- Ar sandoris yra skaidrus ir teisėtus?
- Ar įmonė pasirengusi prisiimti atsakomybę už savo veiksmus?
- Ar aš pasirengęs (-usi) prisiimti atsakomybę už savo veiksmus?

UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKIMAS

TARPTAUTINIOSE VERSLO SANDORIUOSE **DRALIZUOJAMA PAPIRKIMŲ** SIEKIANČI PAREIGŲ UŽSIENIO KINIAS IR UŽSIENIJE VYDANT VEIKLA.

PAGAL EKONOMINIO BENDRAVIRAVIMO IR PĖTROS ORGANIZACIJOS (EAPU) KONVENCIJĄ OŠ KOVOS SU UŽSIENIO VALSTYBĖS PAREIGŪNŲ PAPIRKIMŲU TARPTAUTINIOSE VERSLO SANDORIUOSE: „šiet kurio sumos apmėnimas, tiesioginis ar per tarpininkus nepelnytos pinigines ar kitokios naudos užsiemio valstybės pareigūnui, jam pažiam ar tretajam šaliui, sūlymas, siūlymas ar darimas, siekiant, kad pareigūnas atliktų ar susilaikytų nuo veiksmų, įmančių j) ja tarybinės pareigos, kad, vykdam tarptautinį verslą, būtų pradėta ar išlaikyta škie veikla ar kitas netikėtas privatus, yra nusikalstama veikla“

LIETUVOS RESPUBLIKOS DIPLOMATINĖ ATSTOVYBIŲ VAIDMUO RIBOJANT PAPIRKINĖJIMĄ UŽSIENYJE

UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKIMO ATVEJUS PAGAL KOMPETENCIJĄ TIRIA LIETUVOS RESPUBLIKOS SPECIALIŲ TYRIMŲ TARNYBA (STT).

DIPLOMATINĖS ATSTOVYBĖS PRANEŠA APIE JOMIS ŽINOMUS GALIMO PAPIRKIMO ATVEJUS:

APIE ŽINOKLADUOSE AR KITUOSE ŠALTINIuose GAUNOTĄ INFORMACIJĄ, ATSKLEIDŽIANČIA GALIMA LIETUVOS ĮMONIŲ (ŠKAITANT PATROKLUKIAJAMASĮS ĮMONES IR FIZIKAI) ARBA JŲ ATSTOVŲ AR UŽSIENIO PAREIGŪNŲ KŲRINAMĄ AR DALYVAUJAMĄ ĮTARTINIOSE SANDORIUOSE TIESIOJAI PRANEŠA KOMPETENTINGAI LR TARNYBA.

DIPLOMATINĖS ATSTOVYBĖS NUOLAT INFORMUOJA LIETUVOS ĮMONIŲ, VYKDOJANČIŲ VERSLĄ AR INVESTUOJANČIŲ UŽSIENYJE, ATSTOVUS, KAD:

- EVISO DAUGIAUS UŽSIENIO RIZIKAM AR KURINIAM ASMENIS UŽTRAUKIA YOKIA PAT ATSAKOMYBĖ, SAIP IR ANALOGIŠKA VEIKIA LIETUVIJE.
- ĮURINIAM ASMENIS TAIP PAT SAUKIA DALYVAUJAMŲ ATSAKOMYBĖ UŽ TIKIO ASMENS ĮVYKDYTA NUSIKALSTAMA VEIKLA.
- VERSO ĮMONIŲ IR ORGANIZACIJŲ PRAŠŲU DIPLOMATINĖS ATSTOVYBĖS DALIASI INFORMACIJA / RIKODUOMIS APIE KORUPCINIO REGULIAVIMĄ, BUVIMO ŠALTYJE.

KONVENCIJA NUSTATO:

- PAREIGA VALSTYBĖMS NARĖMS KOVOTI SU UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKINĖJIMU.
- PRIEVARTOS PIRMONIŲ TARYMŲ RIZINAMIS IR BUREKINIAMIS ASMENIMS UŽ UŽSIENIO PAREIGŪNŲ PAPIRKINĖJIMĄ.
- TARPTAUTINŲ BENDRADARBIVIMŲ KOVODIANT SU KORUPCIJA.

PLAŠAI <http://www.oecd.org/anti-bribe/>

Skaidrumas verslu
Lietuvoje ir užsienyje užtikrinti reikalingi įrankiai

Integracijai skatinti užsiemio

Korupcijos prevencija

16.2. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos parengta anketa korupcijos tolerancijai nustatyti

1. Jūs dirbate:

- VMI prie FM
- Alytaus AVMI
- Kauno AVMI
- Klaipėdos AVMI
- Marijampolės AVMI
- Panevėžio AVMI
- Šiaulių AVMI
- Tauragės AVMI
- Telšių AVMI
- Utenos AVMI
- Vilniaus AVMI

2. Jūsų darbo trukmė VMI:

- iki 1 metų
- 2 metai
- 3–4 metai
- 5–6 metai
- 7–8 metai
- 9–10 metų
- 10–15 metų
- 16–20 metų
- daugiau kaip 20 metų

3. Ar Jūs esate girdėję apie VMI vykdomas korupcijos prevencijos priemones?

- Taip, girdėjau*
- Ne, negirdėjau

*Prašome nurodyti, apie kokias korupcijos prevencijos priemones esate girdėję (*įrašykite*).

4. Jei nesate girdėję apie VMI vykdomas korupcijos prevencijos priemones, nurodykite galimas priežastis:

- Nežinau, kad VMI yra vykdoma korupcijos prevencija
- Man tai neaktualu, nes nėra susiję su mano tiesioginiu darbu
- Nežinau, kur tokios informacijos rasti
- Kita

5. Ar Jūs asmeniškai praneštumėte apie Jums žinomą korupcijos atvejį?

- Taip, praneščiau
- Ne, nepraneščiau
- Sunku pasakyti, priklausytų nuo aplinkybių

5.1. Nurodykite priežastį, dėl kurios nepraneštumėte:

- Nežinau, kur pranešti
 - Nėra prasmės pranešti, nes su tuo susijusių asmenų vis tiek niekas nenuteistų
 - Tie, kurie praneša, galų gale nukenčia skaudžiausiai
 - Visi žino apie tuos atvejus, bet niekas nepraneša
 - Atvejis toks nereikšmingas, kad apie jį nėra prasmės pranešinėti
 - Nenoriu nieko išduoti, sukelti papildomų rūpesčių
 - Nesu įsitikinęs, kad tai – korupcijos atvejis
 - Sunku pranešti, ir tam reikia laiko
 - Nesijausčiau saugus pranešdamas (*nurodykite priežastį, dėl kurios nesijaučiate saugus*)
-

6. Ar žinote, kur reikia kreiptis, norint pranešti apie korupcijos atvejį?

- Taip, žinau (*įrašykite, kur reiktų kreiptis*)
-

- Ne, nežinau

7. Ar Jūs norėtumėte dalyvauti antikorupcinėje veikloje?

- Taip, norėčiau dalyvauti
- Ne, nenorėčiau dalyvauti
- Sunku pasakyti, nežinau
- Aš jau dalyvauju antikorupcinėje veikloje

8. Kaip manote, ar VMI yra paplitusi situacija, kai VMI darbuotojams ar tarnautojams norima papildomai atsilyginti?

- Taip, paplitusi
- Ne, nepaplitusi
- Negaliu atsakyti (nežinau)

9. Ar yra buvę situacijų, kai Jums ar Jūsų kolegai buvo siūlomas kyšis ar buvote kitaip darbe susidūrę su korupcija?

- Taip, yra buvę
- Ne, nėra buvę

9.1. Ar apie tai, kad Jums ar Jūsų kolegai buvo siūlomas kyšis ar buvote kitaip darbe susidūrę su korupcija, kam nors pranešėte?

- Taip, pranešiau
- Ne, nepranešiau

9.1.1. Jei pranešėte, nurodykite kam:

- Vadovybei
- Tiesioginiam vadovui
- Specialiųjų tyrimų tarnybai
- Kita

9.1.2. Nurodykite priežastį, dėl kurios nepranešėte:

- Nežinojau, kur pranešti
- Nemačiau prasmės pranešti, nes su tuo susijusių asmenų vis tiek niekas nenuteistų
- Tie, kurie praneša, galų gale nukenčia skaudžiausiai

- Visi žino apie tuos atvejus, bet niekas nepraneša
 - Atvejis toks nereikšmingas, kad apie jį nėra prasės pranešinėti
 - Nenorėjau nieko išduoti, sukelti papildomų rūpesčių
 - Nebuvau įsitikinęs, kad tai – korupcijos atvejis
 - Sunku pranešti, ir tam reikia laiko
 - Nesijaučiau saugus pranešdamas (*nurodykite priežastį, dėl kurios nesijautėte saugus*)
-

9.2. Jeigu ateityje susidurtumėte su korupcijos apraiškomis darbe, ar apie tai praneštumėte?

Taip, praneščiau

Ne, nepraneščiau

Negaliu atsakyti (nežinau)

9.2.1. Nurodykite, kam pirmiausiai praneštumėte:

- Vadovybei
 - Tiesioginiam vadovui
 - Specialiųjų tyrimų tarnybai
 - Kita (*įrašykite*)
-

10. Ar esate per pastaruosius 5 metus davę kyšį:

Taip

Ne

11. Jūsų amžius:

Iki 30 m.

31–40 m.

41–50 m.

51–60 m.

61 m. ir daugiau

12. Jūsų išsilavinimas:

Aukštasis universitetinis

Aukštasis neuniversitetinis

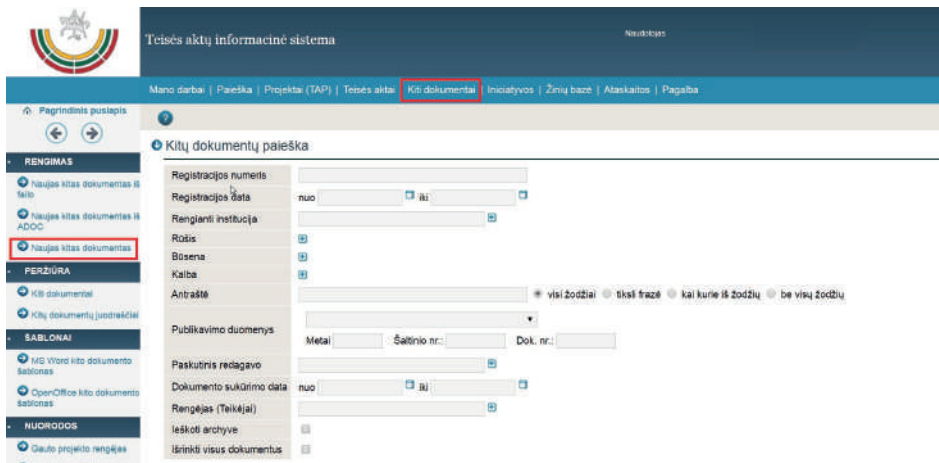
Aukštesnysis

Vidurinis

13. Jūsų pasiūlymai bei pastabos dėl korupcijos prevencijos VMI vykdymo: (*įrašykite*)

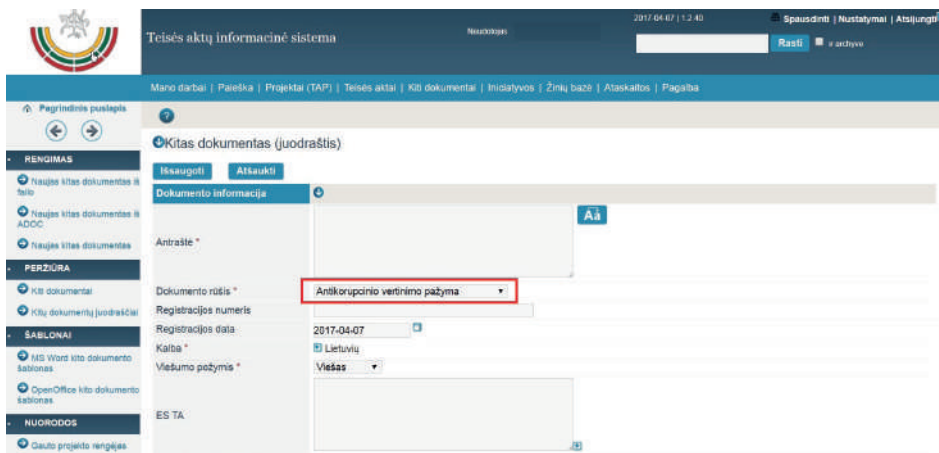
16.3. Teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pažymos paskelbimas

Prisijungęs prie TAIS vertintojas pagrindiniame TAIS meniu pasirenka nuorodą „Kiti dokumentai“, jos skiltyje „Rengimas“ pasirenka nuorodą „Naujas kitas dokumentas“.

Atidarius „Naujas kitas dokumentas“ kortelę, būtina užpildyti šiuos laukus:

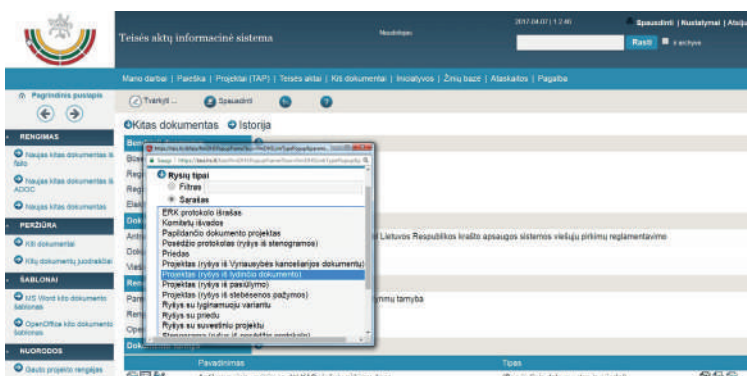
- 1) Antraštę – jei kopijuojama iš pažymos, didžiosios raidės gali būti pakeičiamos paspaudus .
- 2) Dokumento rūšį – pasirenkama „Antikorupcinio vertinimo pažyma“.
- 3) Registracijos numerį ir datą – įrašomas registracijos numeris ir data. Gera praktika, kai antikorupcinio vertinimo pažymos institucijoje turi atskirus numerius.
- 4) „Rengianti institucija“ – įrašoma pažymos rengėjo darbovietė.
- 5) „Rengėjas“ – įrašomas pažymos rengėjo (vertintojo) vardas ir pavardė.
- 6) „Operatorius“ – galima įrašyti pažymą paskelbusį asmenį arba dar kartą nurodyti pažymos rengėjo (vertintojo) vardą ir pavardę, jei pažymos duomenis tvarko pažymos rengėjas (vertintojas).
- 7) Dokumento turinys – pasirenkamas „Pagrindinis dokumentas“²²³ ir prisegamas išsaugotos pasirašytos išvados „MS Office Word“ formatu variantas. Galima papildomai pridėti ir variantą PDF formatu.

²²³ Jei antikorupcinio vertinimo pažyma įkeliama kaip atskiras dokumentas. Jei kaip pagrindinis dokumentas įkeliamas vertintas projektas, antikorupcinio vertinimo pažyma įkeliama ne kaip pagrindinis dokumentas, tačiau sistemoje turi būti pasirinkta nuoroda „Antikorupcinio vertinimo pažyma“, po to pažyma susiejama su vertintu projektu.

Pildant visada reikia nurodyti, jog dokumentas bus „Viešas“. Nerekomenduojama žymėti laukelio „Elektroninis dokumentas“, nes paviešinta pažyma bus rodoma tik kaip elektroninis dokumentas, o ne „MS Office Word“ variantas.

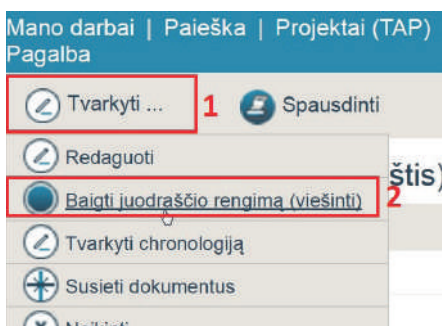
Užpildžius visus laukus spaudžiama „Išsaugoti“. Išsaugota teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažyma turi būti susieta su įvertintu teisės akto projektu, paspaudžiant mygtuką „Tvarkyti“ ir „Susieti dokumentus“. Atidarytame pasirinkimo lange pasirinkti „Projektas (ryšys iš lydinčio dokumento)“.

Atidariusiame lange susirandame įvertintą teisės akto projektą, jį pažymime varnele ir spaudžiame mygtuką „Susieti (pasirinktus)“.

Prisegta ir susieta antikorupcinio vertinimo pažyma viešinama paspaudus mygtuką „Tvarkyti“ ir „Baigti juodraščio rengimą (viešinti)“²²⁴.

Teisės akto projekto antikorupcinio vertinimo pažymą galima paskelbti pirmiausia paskelbiant įvertintą teisės akto projektą ir po to jį susiejant su antikorupcinio vertinimo pažyma.

²²⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad, paviešinus antikorupcinio vertinimo pažymą, bet kada galima redaguoti paskelbtus duomenis.

16.4. Valstybės ar savivaldybių įstaigų teisės aktų projektų antikorupcinio vertinimo pavyzdžiai

Eil. Nr.	Kriterijus	Pagrindimas (nurodomos konkrečios teisės akto projekto ar kitų teisės aktų nuostatos, pagrindžiančios teigiamą atsakymą, arba pateikiamos antikorupcinį teisės akto projekto vertinimą atliekančio specialisto pastabos ir pasiūlymai dėl korupcijos rizikos mažinimo)	Teisės akto projekto pakeitimas, mažinantis korupcijos riziką, arba teisės akto projekto tiesioginio rengėjo argumentai, kodėl neatsižvelgta į pastabą	Išvada dėl teisės akto projekto pakeitimų arba argumentų, kodėl neatsižvelgta į pastabą
		pildo teisės akto projekto vertintojas	pildo teisės akto projekto tiesioginis rengėjas	pildo teisės akto projekto vertintojas
1.	Teisės akto projektas nesudaro išskirtinių ar nevienodų sąlygų subjektams, su kuriais susijęs teisės akto įgyvendinimas	Įstatymo projektas nesudaro biudžetinių įstaigų vadovams išskirtinių ar nevienodų sąlygų. Priešingai, įstatymo projektu siekiama nustatyti, kad biudžetinių įstaigų vadovai, dirbantys pagal darbo sutartis, būtų priimami konkurso būdu ketverių metų kadencijai. Taip pat numatoma, kad biudžetinių įstaigų vadovų, dirbančių pagal darbo sutartis, veikla būtų vertinama kasmet pagal iš anksto nustatytas užduotis, siektinus rezultatus ir jų vertinimo rodiklius. Taip pat siūloma įtvirtinti atvejus, kai asmuo negali būti biudžetinės įstaigos vadovu, siekiant, kad biudžetinės įstaigos vadovo pareigas eitų tik nepriekaištingos reputacijos asmenys.		☐ acceptable ☐ unacceptable
2.	Teisės akto projekte nėra spragų ar nuostatų, leidžiančių dviprasmiškai aiškinti ir taikyti teisės aktą	Įstatymo projekte nėra spragų ar nuostatų, leidžiančių dviprasmiškai aiškinti ir taikyti teisės aktą.		☐ acceptable ☐ unacceptable
3.	Teisės akto projekte nustatyta, kad sprendimą dėl teisių suteikimo, apribojimų nustatymo, sankcijų taikymo ir panašiai priimančias subjektas atskirtas nuo šių sprendimų teisėtumą ir įgyvendinimą kontroliuojančio subjekto	Sprendimą dėl teisių suteikimo priimančias subjektas yra atskirtas nuo šių sprendimų teisėtumą ir įgyvendinimą kontroliuojančio subjekto. Biudžetinės įstaigos vadovo, dirbančio pagal darbo sutartį, veiklos vertinimą vykdo savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija ar jos įgaliotas asmuo. Biudžetinės įstaigos vadovas dėl pažeistų teisių gali bendra tvarka kreiptis į Valstybinę darbo inspekciją, į Darbo ginčų komisiją arba į teismą.		☐ acceptable ☐ unacceptable
4.	Teisės akto projekte nustatyti subjekto įgaliojimai (teisės) atitinka subjekto atliekamas funkcijas (pareigas)	Savininko teisės ir pareigas įgyvendinančios institucijos įgaliojimai atitinka jos atliekamas funkcijas (Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymo 4 str.).		☐ acceptable ☐ unacceptable

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Eil. Nr.	Kriterijus	Pagrindimas (nurodomos konkrečios teisės akto projekto ar kitų teisės aktų nuostatos, pagrindžiančios teigiamą atsakymą, arba pateikiamos antikorupcinį teisės akto projekto vertinimą atliekančio specialisto pastabos ir pasiūlymai dėl korupcijos rizikos mažinimo)	Teisės akto projekto pakeitimas, mažinantis korupcijos riziką, arba teisės akto projekto tiesioginio rengėjo argumentai, kodėl neatsižvelgta į pastabą	Išvada dėl teisės akto projekto pakeitimų arba argumentų, kodėl neatsižvelgta į pastabą
5.	Teisės akto projekte nustatytas baigtinis sprendimo priėmimo kriterijų (atvejų) sąrašas	Įstatymo projekte nustatyta, kad biudžetinių įstaigų vadovai, dirbantys pagal darbo sutartis, priimami konkurso būdu ketverių metų kadencijai. Biudžetinių įstaigų vadovų, dirbančių pagal darbo sutartis, veikla vertinama kasmet. Įstatymo projekte pateiktas baigtinis sąrašas atvejų, kai asmuo negali eiti biudžetinės įstaigos vadovo pareigų.		☐ acceptable ☐ unacceptable
6.	Teisės akto projekte nustatytas baigtinis sąrašas motyvuotų atvejų, kai priimant sprendimus taikomos išimtis	<p>Įstatymo projekte nustatyta, kad, pasibaigus pirmajai kadencijai, biudžetinės įstaigos vadovo, dirbančio pagal darbo sutartį, darbo sutartis pratęsiamą antrajai ketverių metų kadencijai, neskelbiant konkurso biudžetinės įstaigos vadovo pareigoms, jeigu jo veikla kadencijos metu buvo vertinama gerai arba labai gerai.</p> <p>Taip pat įstatymo projekte nustatyta, kad, priėmus į pareigas biudžetinės įstaigos vadovą, dirbantį pagal darbo sutartį, metinės užduotys ir siektini rezultatai bei jų vertinimo rodikliai nustatomi per vieną mėnesį nuo jo priėmimo į pareigas dienos, išskyrus atvejus, kai iki einamųjų metų pabaigos lieka mažiau kaip 6 mėnesiai. Tokiais atvejais biudžetinės įstaigos vadovui, dirbančiam pagal darbo sutartį, metinės užduotys ir siektini rezultatai bei jų vertinimo rodikliai nustatomi iki kitų metų sausio 31 d.</p> <p>Nustatyta atitinkama ir veiklos vertinimo išimtis: savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija arba jos įgaliotas asmuo kasmet iki sausio 31 d. įvertina biudžetinių įstaigų vadovų, dirbančių pagal darbo sutartis (išskyrus įstaigų vadovus, kurie buvo priimti praėjusiais metais, iki metų pabaigos likus mažiau negu 6 mėnesiams), praėjusių metų veiklą pagal nustatytas metines užduotis, siektinus rezultatus ir vertinimo rodiklius.</p>		☐ acceptable ☐ unacceptable

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Eil. Nr.	Kriterijus	Pagrindimas (nurodomos konkrečios teisės akto projekto ar kitų teisės aktų nuostatos, pagrindžiančios teigiamą atsakymą, arba pateikiamos antikorpncinį teisės akto projekto vertinimą atliekančio specialisto pastabos ir pasiūlymai dėl korupcijos rizikos mažinimo)	Teisės akto projekto pakeitimas, mažinantis korupcijos riziką, arba teisės akto projekto tiesioginio rengėjo argumentai, kodėl neatsižvelgta į pastabą	Išvada dėl teisės akto projekto pakeitimų arba argumentų, kodėl neatsižvelgta į pastabą
7.	Teisės akto projekte nustatyta sprendimų priėmimo, įforminimo tvarka ir priimtų sprendimų viešinimas	Pačiame įstatyme nėra numatyta sprendimų priėmimo, įforminimo tvarka ir priimtų sprendimų viešinimas, tačiau tai numatyta Konkursų pareigoms, įtrauktoms į konkursinių pareigų sąrašą, organizavimo tvarkos apraše, patvirtintame Vyriausybės 2007 m. kovo 21 d. nutarimu Nr. 301 „Dėl Konkursinių pareigų valstybės ir savivaldybių įmonėse, iš valstybės, savivaldybių ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų bei kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų finansuojamose valstybės ir savivaldybių įstaigose bei viešosiose įstaigose, kurių savininkė yra valstybė ir savivaldybė, sąrašo nustatymo ir Konkursų pareigoms, įtrauktoms į konkursinių pareigų sąrašą, organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Biudžetinių įstaigų vadovų veiklos vertinimas bus vykdomas Vyriausybės nustatyta tvarka.		☐ acceptable ☐ unacceptable
8.	Teisės akto projekte nustatyta sprendimų dėl mažareikšmiškumo priėmimo tvarka	Nereglamentuota.		☐ acceptable ☐ unacceptable

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Eil. Nr.	Kriterijus	Pagrindimas (nurodomos konkrečios teisės akto projekto ar kitų teisės aktų nuostatos, pagrindžiančios teigiamą atsakymą, arba pateikiamos antikorupcinį teisės akto projekto vertinimą atliekančio specialisto pastabos ir pasiūlymai dėl korupcijos rizikos mažinimo)	Teisės akto projekto pakeitimas, mažinantis korupcijos riziką, arba teisės akto projekto tiesioginio rengėjo argumentai, kodėl neatsižvelgta į pastabą	Išvada dėl teisės akto projekto pakeitimų arba argumentų, kodėl neatsižvelgta į pastabą
9.	<p>Jeigu pagal numatomą reguliavimą sprendimus priima kolegialus subjektas, teisės akto projekte nustatyta kolegialaus sprendimus priimančio subjekto:</p> <p>9.1. konkretus narių skaičius, užtikrinantis kolegialaus sprendimus priimančio subjekto veiklos objektyvumą;</p> <p>9.2. jeigu narius skiria keli subjektai, proporcinga kiekvieno subjekto skiriamų narių dalis, užtikrinanti tinkamą atstovavimą valstybės interesams ir kolegialaus sprendimus priimančio subjekto veiklos objektyvumą ir skaidrumą;</p> <p>9.3. narių skyrimo mechanizmas;</p> <p>9.4. narių rotacija ir kadencijų skaičius ir trukmė;</p> <p>9.5. veiklos pobūdis laiko atžvilgiu;</p> <p>9.6. individuali narių atsakomybė</p>	Nereglamentuota.		☐ acceptable ☐ unacceptable

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Eil. Nr.	Kriterijus	Pagrindimas (nurodomos konkrečios teisės akto projekto ar kitų teisės aktų nuostatos, pagrindžiančios teigiamą atsakymą, arba pateikiamos antikorupcinį teisės akto projekto vertinimą atliekančio specialisto pastabos ir pasiūlymai dėl korupcijos rizikos mažinimo)	Teisės akto projekto pakeitimas, mažinantis korupcijos riziką, arba teisės akto projekto tiesioginio rengėjo argumentai, kodėl neatsižvelgta į pastabą	Išvada dėl teisės akto projekto pakeitimų arba argumentų, kodėl neatsižvelgta į pastabą
10.	Teisės akto projekto nuostatomis įgyvendinti numatytos administracinės procedūros yra būtinos, nustatyta išsami jų taikymo tvarka	Biudžetinių įstaigų vadovų, dirbančių pagal darbo sutartis, priėmimas į pareigas reglamentuotas Konkursų pareigoms, įtrauktoms į konkursinių pareigų sąrašą, organizavimo tvarkos apraše, patvirtintame Vyriausybės 2007 m. kovo 21 d. nutarimu Nr. 301 „Dėl Konkursinių pareigų valstybės ir savivaldybių įmonėse, iš valstybės, savivaldybių ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų bei kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų finansuojamose valstybės ir savivaldybių įstaigose bei viešosiose įstaigose, kurių savininkė yra valstybė ir savivaldybė, sąrašo nustatymo ir Konkursų pareigoms, įtrauktoms į konkursinių pareigų sąrašą, organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Biudžetinių įstaigų vadovų, dirbančių pagal darbo sutartis, veiklos vertinimo tvarką turės nustatyti Vyriausybė.		☐ acceptable ☐ unacceptable
11.	Teisės akto projekte nustatytas baigtinis sąrašas motyvuotų atvejų, kai administracinė procedūra netaikoma	Įstatymo projekte nustatyta, kad kiti specialieji įstatymai gali nustatyti kitokią biudžetinių įstaigų vadovų priėmimo į pareigas tvarką, kadencijų nustatymą ir veiklos vertinimą.		☐ acceptable ☐ unacceptable

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Eil. Nr.	Kriterijus	Pagrindimas (nurodomos konkrečios teisės akto projekto ar kitų teisės aktų nuostatos, pagrindžiančios teigiamą atsakymą, arba pateikiamos antikorpucinį teisės akto projekto vertinimą atliekančio specialisto pastabos ir pasiūlymai dėl korupcijos rizikos mažinimo)	Teisės akto projekto pakeitimas, mažinantis korupcijos riziką, arba teisės akto projekto tiesioginio rengėjo argumentai, kodėl neatsižvelgta į pastabą	Išvada dėl teisės akto projekto pakeitimų arba argumentų, kodėl neatsižvelgta į pastabą
12.	Teisės akto projektas nustato konkrečius jo nuostatomis įgyvendinti numatytų administracinių procedūrų ir sprendimo priėmimo terminus	<p>Įstatymo projekte nustatyta, kad biudžetinių įstaigų vadovams, dirbantiems pagal darbo sutartis, metinės užduotys nustatomos kasmet iki sausio 31 d., naujai į pareigas priimtam biudžetinės įstaigos vadovui, dirbančiam pagal darbo sutartį, metinės užduotys nustatomos per vieną mėnesį nuo jo priėmimo į pareigas dienos, o jeigu iki einamųjų metų pabaigos lieka mažiau kaip 6 mėnesiai, metinės užduotys nustatomos iki kitų metų sausio 31 d. Prireikus nustatytos metinės užduotys einamaisiais metais gali būti vieną kartą pakeistos ar papildytos, bet ne vėliau kaip iki liepos 1 d.</p> <p>Įstatymo projekte taip pat numatyta, kad biudžetinės įstaigos vadovo, dirbančio pagal darbo sutartį, veikla vertinama kasmet iki sausio 31 d. (išskyrus įstaigų vadovus, kurie buvo priimti praėjusiais metais, iki metų pabaigos likus mažiau negu 6 mėnesiams).</p> <p>Įvertinusi biudžetinės įstaigos vadovo, dirbančio pagal darbo sutartį, veiklą nepaacceptablemai du kartus iš eilės, savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija priima sprendimą biudžetinės įstaigos vadovą atleisti iš pareigų ir nutraukia su juo sudarytą darbo sutartį per 10 darbo dienų nuo paskutinio veiklos įvertinimo, nemokant jam išėtinės išmokos.</p>		☐ acceptable ☐ unacceptable
13.	Teisės akto projektas nustato motyvuotas terminų sustabdymo ir pratęsimo galimybes	Nereglamentuota.		☐ acceptable ☐ unacceptable
14.	Teisės akto projektas nustato administracinių procedūrų viešiniavimo tvarką	<p>Pačiame įstatyme sprendimų viešinimas nėra numatytas, tačiau skelbti konkursus į biudžetinės įstaigos vadovo vietą jau yra numatyta Konkursų pareigoms, įtrauktoms į konkursinių pareigų sąrašą, organizavimo tvarkos apraše, patvirtintame Vyriausybės 2007 m. kovo 21 d. nutarimu Nr. 301 „Dėl Konkursinių pareigų valstybės ir savivaldybių įmonėse, iš valstybės, savivaldybių ir Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetų bei kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų finansuojamose valstybės ir savivaldybių įstaigose bei viešosiose įstaigose, kurių savininkė yra valstybė ar savivaldybė, sąrašo nustatymo ir Konkursų pareigoms, įtrauktoms į konkursinių pareigų sąrašą, organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.</p>		☐ acceptable ☐ unacceptable

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

Eil. Nr.	Kriterijus	Pagrindimas (nurodomos konkrečios teisės akto projekto ar kitų teisės aktų nuostatos, pagrindžiančios teigiamą atsakymą, arba pateikiamos antikorpūcinį teisės akto projekto vertinimą atliekančio specialisto pastabos ir pasiūlymai dėl korupcijos rizikos mažinimo)	Teisės akto projekto pakeitimas, mažinantis korupcijos riziką, arba teisės akto projekto tiesioginio rengėjo argumentai, kodėl neatsižvelgta į pastabą	Išvada dėl teisės akto projekto pakeitimų arba argumentų, kodėl neatsižvelgta į pastabą
15.	Teisės akto projektas nustato kontrolės (priežiūros) procedūrą ir aiškius jos atlikimo kriterijus (atvejus, dažnį, fiksavimą, kontrolės rezultatų viešinimą ir panašiai)	Įstatymo projekte kontrolės (priežiūros) procedūra nenumatyta.		☐ acceptable ☐ unacceptable
16.	Teisės akto projekte nustatytos kontrolės (priežiūros) skaidrumo ir objektyvumo užtikrinimo priemonės ²²⁵	Įstatymo projekte kontrolės (priežiūros) procedūra nenumatyta.		☐ acceptable ☐ unacceptable
17.	Teisės akto projekte nustatyta subjektų, su kuriais susijęs teisės akto projekto nuostatų įgyvendinimas, atsakomybės rūšis (tarnybinė, administracinė, baudžiamoji ir panašiai)	Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41 straipsnyje yra numatyta atsakomybė už darbo įstatymų pažeidimą. Administracinių nusižengimų kodekso, įsigaliojusio nuo 2017 m. sausio 1 d., 96 straipsnyje nustatyta atsakomybė už darbo įstatymų pažeidimą.		☐ acceptable ☐ unacceptable
18.	Teisės aktų projekte numatytas baigtinis sąrašas kriterijų, pagal kuriuos skiriama nuobauda (sankcija) už teisės akto projekte nustatytų nurodymų nevykdymą, ir nustatyta aiški jos skyrimo procedūra	Neregamentuota.		☐ acceptable ☐ unacceptable
19.	Kiti svarbūs kriterijai	Nėra.		☐ acceptable ☐ unacceptable

²²⁵ Pavyzdžiui, aiškiai ir išsamiai išdėstytos kontroliuojančio subjekto teisės ir pareigos, nustatyta standartizuota kontrolės atlikimo procedūra, reikalavimas fiksuoti atskirus kontrolės procedūros etapus ir jų rezultatus, atsakingų specialistų rotacija, užkirstas kelias kontroliuojančio ir kontroliuojamo subjektų tiesioginiam kontaktui be liudininkų ir panašiai.

<p>2.</p>	<p>Teisės akto projekte nėra spragų ar nuostatų, leisiančių dviprasmiškai aiškinti ir taikyti teisės aktą</p>	<p>Programoje yra spragų, leisiančių dviprasmiškai aiškinti ir taikyti šią programą. 14 p. nurodoma, kad „Atrankos darbo grupė, įvertinusi ir atrinkusi pateiktas paraiškas, siūlo konkretų dalinio finansavimo dydį paraiškų teikėjams, atsižvelgdama į tų metų Savivaldybės tarybos patvirtintus Savivaldybės biudžeto asignavimus Programai finansuoti“, tačiau visiškai nereglamentuojama, kaip turi būti paskirstoma ta bendra skirta asignavimų suma ir kokia jos dalis turi būti skiriama kiekvienai iš atrinktų paraiškų, t. y. kokiomis proporcijomis ir pagal kokį įvertinimą, kas vertas gauti daugiausia iš bendros sumos, kas mažiau, kas mažiausia. Iš esmės tokia nuostata leis aiškinti, kad Atrankos darbo grupė savo nuožiūra nusprendžia, kiek ir kam skirti pinigų iš bendros sumos.</p> <p>Nors Programos 6 punkte nurodoma, kad dalinis finansavimas gali būti skiriamas toms paraiškoms, kurios atitinka nurodytus vertinimo kriterijus:</p> <p>„6.1. pateiktų programų tęstinumas ir ilgalaikis poveikis Kauno miesto konkurencingumui didinti; 6.2. tiesioginio susisieki su tikslinėmis atvykstamojo turizmo rinkomis krypčių iš Kauno ir į Kauną skaičius; 6.3. vidutinis siūlomų tiesioginio susisieki su tikslinėmis atvykstamojo turizmo rinkomis krypčių iš Kauno ir į Kauną skaičius per savaitę; 6.4. siūlomas tiesioginio susisieki su tikslinėmis atvykstamojo turizmo rinkomis vietų skaičius per mėnesį; 6.5. per metus aptarnaujamų klientų skaičius“;</p> <p>tačiau, nenustačius tinkamų sąvokų ir maksimaliai skiriamų balų, kiekvieną iš šių kriterijų bus galima aiškinti dviprasmiškai ir kriterijus „pritaikyti“ įmonei, kuriai norima skirti daugiau pinigų.</p> <p>Pvz., neaišku, kas laikoma „programos tęstinumu“, kaip bus įvertinama, kuris „tęstinumo“ būdas vertingesnis norint gauti didesnę sumą. Nenustatoma, kas bus laikoma „ilgalaikiu poveikiu Kauno miesto konkurencingumui didinti“ ir kaip bus nustatomas tas ilgalaikis poveikis, kuri iš kelių ilgalaikio poveikio priemonių vertingesnė norint gauti didesnę sumą. Nenustatyta, kas yra „tikslinės atvykstamojo turizmo šalys ir rinkos“, kaip bus apskaičiuojamas tiesioginio susisieki su jomis krypčių iš Kauno ir į Kauną skaičius, ar, pvz., į šį skaičių pateks ir kryptys, kurios bus tik tam tikru metų laikotarpiu. Nenustatoma, kaip tų krypčių skaičius bus vertinamas norint gauti didesnę sumą. Nenustatoma, kaip bus apskaičiuojamas vidutinis siūlomų krypčių per savaitę skaičius ir per mėnesį, kiek balų vertinime galima tikėtis už didžiausius tokius skaičius, neaišku, kas, norint gauti daugiau pinigų, vertingiau – vidutinis krypčių skaičius per savaitę ar per mėnesį. Neaišku, kaip didžiausias per metus aptarnaujamų klientų skaičius paveiks vertinimą, siekiant gauti didesnę pinigų sumą.</p>	<p>Programos 14 p. atliktas pakeitimą numatyta, kad paraiškos vertinimas atliekamas Atrankos darbo grupės reglamente nustatyta tvarka, pagal aiškius baigtinius vertinimo kriterijus ir rodiklius, nuo kurių ir priklausys skiriama finansavimo dydis konkrečios paraiškos teikėjui. Paraiškų vertinimo lapo formą tvirtina Savivaldybės administracijos direktorius. Atrankos darbo grupė, vertindama ir atrinkdama pateiktas paraiškas, siūlo konkretų dalinio finansavimo dydį paraiškų teikėjams, priimdama protokolinius sprendimus, atsižvelgdama į tų metų Tarybos patvirtintus Savivaldybės biudžeto asignavimus Programai finansuoti, proporcingą įvertinimo rezultatus. Vertinimo kriterijams pagrįsti reikalingą informaciją pateikia pareiškėjai, teikdami paraišką. Savivaldybės administracijos direktorius tvirtina paraiškų vertinimo lapo formą (20 p.), kurioje bus nurodytos didžiausios ir mažiausios kiekvieno kriterijaus vertės.</p>	<p>● acceptable ○ unacceptable</p>
-----------	---	---	---	--

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

4.	Teisės akto projekte nustatyti subjekto įgaliojimai (teisės) atitinka subjekto atliekamas funkcijas (pareigas)	<p>Plano 4.2 p., „Kauno miesto turizmo rinkodaros 2015–2020 metų priemonių planas“ nurodytos priemonės ir atsakingi vykdytojai. Kaip vienas iš pagrindinių atsakingų vykdytojų nurodomas Savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo plėtros skyrius, kuris po 2015 m. įvykusios reorganizacijos Savivaldybės administracijos struktūroje net neegzistuoja.</p> <p>Plano 5 p., „Kauno miesto turizmo rinkodaros plano įgyvendinimo kontrolės bei stebėsenos mechanizmas“ kaip plano įgyvendinimo priežiūrą vykdanči institucija nurodytas šiuo metu neegzistuojantis Kauno miesto savivaldybės Kultūros ir turizmo plėtros skyriaus Turizmo plėtros poskyris. Kaip plano įgyvendinimo rodiklių sistemos duomenų šaltinis nurodomas Savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo plėtros skyrius. Neegzistuojantys subjektai negali turėti nei įgaliojimų (teisių), nei funkcijų.</p>	<p>Teikiamame tvirtinti turizmo rinkodaros plane atsakingas vykdytojas pakeistas į Plėtros programų ir investicijų skyrių.</p> <p>Teikiamame tvirtinti turizmo rinkodaros plane atsakingas vykdytojas pakeistas į Plėtros programų ir investicijų skyrių.</p>	<p>☒ acceptable ☐ unacceptable</p>
5.	Teisės akto projekte nustatytas baigtinis sprendimo priėmimo kriterijų (atvejų) sąrašas	Programoje nėra nustatytas aiškių kriterijų ir rodiklių baigtinis sąrašas ir jų įtaka nustatant konkrečiai įmonei skiriamos sumos proporciją (dydį) iš bendros skirtos Programai finansuoti sumos.	Kriterijai nustatyti Programos 6 p., vertinimas bus atliekamas darbo grupės reglamente nustatyta tvarka. Programai skirtos biudžeto lėšos paskirstomos proporcingai paraiškos įvertinimui.	<p>☒ acceptable ☐ unacceptable</p>
7.	Teisės akto projekte nustatyta sprendimų priėmimo, įforminimo tvarka ir priimtų sprendimų viešinimas	Projekte nustatyta sprendimų dėl pretendentų, atitinkančių (neatitinkančių) konkurso sąlygas, laimėjusių konkursą priėmimo, įforminimo tvarka, tačiau nenumatytas sprendimų dėl konkurso rezultatų viešinimas.	Viešojo konkurso viešosios įstaigos Širvintų pirminės sveikatos priežiūros centro vyriausiojo gydytojo pareigoms užimti nuostatų 30 p. numatyta, kad apie konkurso laimėtoją paskelbiama Savivaldybės interneto svetainėje.	<p>☒ acceptable ☐ unacceptable</p>

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

9.	<p>Jeigu pagal numatomą reguliavimą sprendimus priima kolegialus subjektas, teisės akto projekte nustatyta kolegialaus sprendimus priimančio subjekto:</p> <p>9.1. konkretus narių skaičius, užtikrinantis kolegialaus sprendimus priimančio subjekto veiklos objektyvumą;</p> <p>9.2. jeigu narius skiria keli subjektai, proporcinga kiekvieno subjekto skiriamų narių dalis, užtikrinanti tinkamą atstovavimą valstybės interesams ir kolegialaus sprendimus priimančio subjekto veiklos objektyvumą ir skaidrumą;</p> <p>9.3. narių skyrimo mechanizmas;</p> <p>9.4. narių rotacija ir kadencijų skaičius ir trukmė;</p> <p>9.5. veiklos pobūdis laiko atžvilgiu;</p> <p>9.6. individuali narių atsakomybė</p>	<p>Programoje numatoma Atrankos darbo grupė, kuri įvertins ir atrinks pateiktas paraiškas bei siūlys konkretų dalinio finansavimo dydį, tačiau nėra aiškus jos narių skaičius, jų skyrimo proporcijos, skyrimo mechanizmas, rotacija, kadencijų skaičius ir trukmė, individuali narių atsakomybė.</p>	<p>Darbo grupė sudaroma Savivaldybės mero pavartarkiu, kaip tai numato Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 20 str. 5 d., nurodyti klausimai bus aptarti darbo grupės reglamente.</p>	<p>☒ acceptable ☐ unacceptable</p>
12.	<p>Teisės akto projektas nustato jo nuostatoms įgyvendinti numatytų administracinių procedūrų ir sprendimo priėmimo konkrečius terminus</p>	<p>Nenustatytas terminas, per kiek laiko po 14 p. nurodyto pranešimo apie dalyvavimą pretendentų atrankoje išsiuntimo turi būti organizuojamas viešasis konkursas.</p>	<p>Viešojo konkurso viešosios įstaigos Širvintų pirminės sveikatos priežiūros centro vyriausiojo gydytojo pareigoms užimti nuostatų 17 p. nustatyta, kad konkursas turi įvykti per 30 kalendorinių dienų nuo paskutinės dokumentų priėmimo dienos.</p>	<p>☒ acceptable ☐ unacceptable</p>
19.	<p>Kiti svarbūs kriterijai</p>	<p>1. Dėl 21³ straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodyto termino, kai operatorius ne vėliau kaip per 24 val. privalo raštu ar elektroniniu būdu informuoti Nacionalinį visuomenės sveikatos centrą.</p> <p>Ar tikslinga informuoti įvykiu įvykus šeštadienį, jei Nacionalinis visuomenės sveikatos centras savaitgaliais nedirba? Tikslinga būtų įrašyti „informuoja tą pačią darbo dieną ar ne vėliau kaip sekančią darbo dieną“.</p>	<p>Į pastabą atsižvelgta. Projekte naudojama formuluotė: „aplinkybių paaikškinimo dieną arba, jei tai ne darbo diena, artimiausią darbo dieną“.</p>	<p>☒ acceptable</p>

16.5. Specialiųjų tyrimų tarnybos atliktų teisės aktų ir jų projektų antikorupcinių vertinimų pavyzdžiai

Dėl Civilinio proceso kodekso 681 straipsnio 1 dalies

Teisės normos. *Areštuodamas skolininko turtą, antstolis jį įkainoja rinkos kainomis, atsižvelgdamas į turto nusidėvėjimą ir į arešto metu dalyvaujančių išieškotojo ir skolininko nuomones. Jeigu skolininkas ar išieškotojas prieštarauja antstolio atliktam įkainojimui arba jei antstoliui kyla abejonių dėl turto vertės, antstolis turto vertei nustatyti skiria ekspertizę.*

Vertinimas. Neaišku, kokia teiginio „įkainoja rinkos kainomis“ prasmė: ar antstolio atliekamas areštuojamo turto įkainojimas turėtų būti suprantamas kaip tam tikrų faktinių duomenų konstatavimas (pavyzdžiui, turto vertintojų ekspertų nustatytos turto rinkos vertės patvirtinimas), ar kaip teisės antstoliui savarankiškai atlikti areštuojamo turto vertinimą suteikimas.

Turto vertinimo veiklą, pagrindus ir metodus, reikalavimus turto vertintojams ir jų atsakomybę reglamentuoja Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas, kuris nustato, kad turto vertinimą atlikti gali tik atitinkamus reikalavimus (kvalifikacinius reikalavimus ir kitas įstatyme nustatytas sąlygas) atitinkantys fiziniai asmenys ar įmonės. Akivaizdu, kad antstoliai neatitinka turto vertintojams teisės aktuose nustatytų reikalavimų, todėl manytume, kad CPK 681 straipsnyje nustatyta antstolių teisė atlikti turto vertinimą nedera su Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo nuostatomis.

CPK 681 nustato galimybę antstoliui skirti ekspertizę dėl areštuoto turto vertės nustatymo: antstolis skirti tokią ekspertizę gali tada, kai abejoja dėl areštuojamo turto vertės, taip pat esant skolininko ar išieškotojo prieštaravimams dėl antstolio atlikto turto įvertinimo ar jau atliktos ekspertizės išvados. Tačiau tais atvejais, kai turto vertę nustato antstolis ir yra skolininko ar išieškotojo prieštaravimų, šiems į antstolio depozitinę sąskaitą neįmokėjus sumos, būtinos ekspertizei atlikti (nors vėliau turėtos išlaidos būtų išieškomos iš skolininko), antstolio atsakymas skirti ekspertizę neskundžiamas ir laikoma, kad turtas įkainotas antstolio nustatyta verte. Taip pat neskundžiama antstolio teisė atsisakyti skirti papildomą ar pakartotinę ekspertizę. **Manytume, minėtos nuostatos didina antstolių piktnaudžiavimo galimybes.**

Kai kuriais atvejais areštuojamo nekilnojamojo turto įkainojimas rinkos verte grindžiamas tik iš Nekilnojamojo turto registrų centro gautuose pažymėjimuose (apie Nekilnojamojo turto registre įregistruotus statinius ir teises į juos) nurodytais duomenimis apie nekilnojamojo turto vidutinę rinkos vertę. Šie duomenys dažnai neatitinka tikrosios nekilnojamojo turto rinkos vertės, todėl, mūsų manymu, tokia praktika yra ydinga antstolių veiklos efektyvumo požiūriu.

Siūlymai. Sprendimų vykdymo instrukcijoje detalizuoti turto įvertinimo rinkos kainomis tvarką (pavyzdžiui, nustatyti, kad antstolis įkainoti rinkos kainomis gali tik mažaverčius turto objektus (buitinę techniką, baldus ir pan.), kai nėra skolininko arba išieškotojo prieštaravimų). Nustatyti, kad kito turto objektų rinkos vertę nustatyti gali tik turto vertintojai ekspertai (išskyrus tuos atvejus, kai skolininkas pateikia nekilnojamojo turto vertę rinkos kainomis pagrindžiančius dokumentus ir nėra išieškotojo prieštaravimų). Atsisakyti nuostatų, įtvirtinančių antstolio atsisakymo skirti ekspertizę turto vertei nustatyti neskundžiamumą, ir įpareigoti antstolį motyvuoti atsisakymą dėl papildomos turto įvertinimo ekspertizės skyrimo.

Dėl Priėmimo į neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius tvarkos aprašo

Teisės normos. *Priėmimo į neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius komisiją sudaro komisijos pirmininkas ir ne mažiau kaip du nariai. Komisijos sprendimai laikomi priimtais, jei už juos balsuoja daugiau kaip pusė komisijos narių. Jeigu komisijos balsai pasiskirsto po lygiai, lemia komisijos pirmininko balsas. Komisija nagrinėja, vertina ir teikia pasiūlymus dėl neetatinio aplinkos apsaugos inspektoriaus įgalinimų suteikimo ir pratęsimo.*

Priėmimo į neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius komisijos posėdis vyksta ne rečiau kaip du kartus per metus, gavus ne mažiau kaip 10 prašymų, per 20 darbo dienų nuo paskutinio prašymo pateikimo.

Priėmimo į neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius komisijos posėdis protokoluojamas. Protokolą pasirašo visi dalyvaujantys komisijos nariai.

Valstybinės aplinkos apsaugos tarnybos priėmimo į neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius komisijos pirmininką ir narius įsakymu skiria Valstybinės aplinkos apsaugos tarnybos direktorius.

Aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų priėmimo į neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius komisijų pirmininkus ir narius įsakymu skiria Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų direktoriai.

Vertinimas. Tvarkos aprašo 3–7 punktais reglamentuojami priėmimo į neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius komisijos (toliau – Komisija) sudarymo ir veiklos klausimai, tačiau, mūsų nuomone, minėtomis nuostatomis nustatomas teisinis reglamentavimas yra nepakankamas ir turėtų būti tobulinamas.

Pagal Tvarkos aprašo 3 punktą Komisiją sudaro Komisijos pirmininkas ir ne mažiau kaip du nariai. Mūsų nuomone, siekiant užtikrinti Komisijos sprendimų skaidrumą ir priimamų sprendimų objektyvumą minimalus Komisijos narių skaičius turėtų būti didinamas (pavyzdžiui, iki penkių), kadangi situacija, kuomet Komisija gali būti sudaroma tik iš trijų narių, ne visais atvejais gali užtikrinti šių tikslų įgyvendinimą (taip pat žiūrėti toliau išdėstytas pastabas).

Tvarkos aprašas neatskleidžia, ar Komisija gali priimti sprendimus, kai jų priėmimo procedūrose dalyvauja ne visi Komisijos nariai (t. y. Komisija dalyvauja nepilna sudėtimi). Mūsų nuomone, Tvarkos aprašo 3 punkto nuostata, kad Komisijos sprendimai laikomi priimtais, jei už juos balsuoja daugiau kaip pusė komisijos narių, gali būti suprantama nevienareikšmiškai, pavyzdžiui, minėta nuostata gali būti suvokiama ne tik taip, kad Komisijos sprendimai yra teisėti, jeigu už sprendimą taip pat balsuoja daugiau kaip pusė Komisijos narių, bet ir taip, kad Komisijos sprendimai yra teisėti, jeigu juos priimant dalyvauja daugiau kaip pusė Komisijos narių, o už sprendimą balsuoja dalyvaujančių Komisijos narių dauguma.

Tuo atveju, jeigu Komisija gali priimti sprendimus jų priėmimo procedūrose Komisijai dalyvaujant ne pilna sudėtimi, esamas teisinis reglamentavimas gali sukurti situaciją, kuomet priimant sprendimą dalyvaus tik du Komisijos nariai. Mūsų nuomone, tokia situacija gali būti ydinga, kadangi šiuo atveju sprendimą lems Komisijos pirmininko balsas. Neatmetama prielaida, kad tokia situacija gali lemti, kad priimtas sprendimas bus neobjektyvus (sprendimą paveiks tik Komisijos pirmininko nuomonė) arba nepagrįstas (sprendimas gali būti priimamas piktnaudžiaujant išskirtinėmis (lemiamo balso) teisėmis).

Atkreipiame dėmesį, kad Tvarkos aprašas neatskleidžia, kas (kokie asmenys) gali būti skiriami Komisijos nariais. Siekiant teisinio aiškumo siūlytume įvardyti, kokių institucijų ar organizacijų (jeigu į Komisiją gali būti skiriami ne Aplinkos apsaugos agentūrų ar Aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų ar jų struktūrinių padalinių darbuotojai) atstovai gali būti skiriami Komisijų nariais.

Siūlymai. Atsižvelgdami į pirmiau išdėstytas pastabas siūlytume Tvarkos aprašą tobulinti nustatant, kad Komisiją sudaro mažiausiai penki nariai. Taip pat reikėtų reglamentuoti, kad Komisijos sprendimai yra teisėti, kai juos priimant dalyvauja daugiau kaip pusė Komisijos narių, o sprendimai priimami balsavusių Komisijos narių balsų dauguma.

Dėl Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo Nr. I-553 33 straipsnio pakeitimo projekto Nr. XIIP-1418

Teisės normos. Iš gyvenamųjų vietovių ar jų dalių **gali būti sudaromos seniūnaitijos. Seniūnaitijų sudarymo projektą tvirtina savivaldybės taryba savivaldybės administracijos direktoriaus teikimu.**

Vertinimas. Pagal aiškinamąjį raštą, projekto tikslas – atsisakyti privalomo teritorijos suskirstymo į seniūnaitijas ir suteikti savivaldybių taryboms galimybę pačioms spręsti dėl seniūnaitijų steigimo ir teritorijos suskirstymo į seniūnaitijas, atsižvelgiant į gyvenamosios vietovės teritoriją, gyventojų skaičių, geografines, ekonomines sąlygas, gyvenamosios vietovės gyventojų nuomonę, iniciatyvą ir bendruomenės interesus.

Projekto aiškinamajame rašte iškeliant tikslus yra nustatyti kriterijai, į kuriuos savivaldybės taryba turėtų atsižvelgti skirstydama teritorijas į seniūnaitijas, tačiau projekte jų nėra nustatyta, todėl nuostata nėra aiški. Kriterijų nebuvimas leidžia priimti reikiamą sprendimą ir sumažina galimybes vietos bendruomenei tiesiogiai dalyvauti vietos valdyme ir daryti įtaką vietos valdžios sprendimams.

Siūlymas. Nustatyti kriterijus, į kuriuos atsižvelgdama savivaldybės taryba skirstys teritorijas į seniūnaitijas.

Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimo Nr. 69 „Dėl Už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo“

Teisės norma. *Jeigu nesant svarbių (objektyvių ir nuo advokato valios nepriklaususių) priežasčių (pavyzdžiui, nenugalimos jėgos, nedarbingumo dėl ligos) advokatas nevykdo Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje nustatytos pareigos arba teisės aktų nustatyta tvarka nepateikia teismui duomenų apie apskaičiuotas antrinės teisinės pagalbos išlaidas, valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba (toliau – tarnyba) priima sprendimą iki 30 procentų sumažinti jam užmokesčių arba jo nemokėti.*

Vertinimas. Mažinant minimalią 10 procentų užmokesčio mažinimo ribą padidinama korupcijos pasireiškimo rizika, kadangi padidėja galimybė nepagrįstiems susitarimams tarp nuolat teikiančio antrinę teisinę pagalbą advokato, kuris be svarbių priežasčių neįvykdė Įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje ar Taisyklių 4 punkte nustatytų pareigų, ir tarnybos, taip pat nenustatyti antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams užmokesčio mažinimo ir nemokėjimo atvejai sudaro galimybę piktnaudžiauti.

Siūlymas. Nustatyti konkretų užmokesčio mažinimo dydį nuolat antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams, be svarbių priežasčių neįvykdžiusiems Įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje ar Taisyklių 4 punkte nustatytų pareigų; kriterijus, pagal kuriuos tarnyba spręstų mažinti ar nemokėti užmokesčio antrinę teisinę pagalbą teikiantiems advokatams už pareigų nevykdymą be svarbios priežasties.

Dėl Transporto priemonių priverstinio nuvežimo tvarkos aprašo

Teisės norma. *Policijos pareigūnas apie priimtą sprendimą praneša policijos įstaigai, kurios įgaliotas pareigūnas, atlikęs minėtoje tvarkoje nurodytus veiksmus, iškviečia vilkiką ir priverstinai nuvežus transporto priemonę nedelsdamas, bet ne vėliau kaip per 3 dienas, informuoja (telefonu arba raštu) transporto priemonės savininką ar valdytoją.*

Vertinimas. Manome, kad 3 dienų terminas yra per ilgas ir gali sudaryti prielaidų policijos pareigūnui piktnaudžiauti, kadangi tokiu atveju policijos pareigūnas sprendžia, kiek laiko transporto priemonė bus laikoma ūkio subjektui priklausančioje saugojimo aikštelėje, o ūkio subjektas atitinkamai už paslaugą gauna pelno.²²⁶

Siūlymas. Sumažinti pranešimo apie nuvežtą transporto priemonę terminą iki vienos dienos, išskyrus atvejus, kai neįmanoma nustatyti transporto priemonės savininko ar valdytojo kontaktinių duomenų, ir nedelsiant informuoti jį apie priverstinai nuvežtą transporto priemonę ar apie galimybę atsiimti transporto priemonę.

16.6. Dirbančių (į pareigas kandidatuojančių) asmenų turto ir pajamų deklaravimo prievolės užtikrinimas valstybės ir savivaldybės įstaigoje

Valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovas, siekdamas, kad jo vadovaujamoje įstaigoje dirbantys ar į pareigas toje įstaigoje kandidatuojančys asmenys tinkamai vykdytų Gyventojų turto deklaravimo įstatyme ir Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme nustatytas pareigas, įskaitant ir deklaracijų pateikimą laiku, gali pavesti personalo priėmimo funkcijas atliekančiam ar kitam asmeniui, kad šis:

- 1) priimdamas kandidato į valstybės tarnautojo ar kitas pareigas priėmimo dokumentus, primintų apie pareigą deklaruoti turtą ir pajamas per 7 kalendorines nuo prašymo kandidatuoti į pareigas pateikimo;
- 2) paragintų atitinkamas pareigas ėjusius darbuotojus iki einamųjų kalendorinių metų gegužės 1 dienos pateikti VMI pajamų mokesčio ir turto deklaracijas.

Valstybės ar savivaldybės įstaigos vadovas ir (ar) tiesioginis vadovas, kilus abejonių dėl darbuotojo, dirbančio srityje, kurioje korupcijos pasireiškimo tikimybė yra didelė, turimo ar valdomo turto atitikties gaunamoms pajamoms ir (ar) jo įsigijimo šaltinių teisėtumo, gali paprašyti šio darbuotojo pateikti paaiškinimus dėl turimo ar valdomo turto įsigijimo šaltinių, o jei pagal įstatymus darbuotojas privalo deklaruoti turtą ir pajamas – ir VMI pateikti turto ar pajamų deklaracijų kopijas ar kitus dokumentus.

Pavyzdys. *Valstybės (savivaldybės) įmonės vadovo (ir ne tik jo) dėmesį atkreipė staigus darbuotojo praturtėjimas: į darbą jis atvyksta nauju automobiliu, įsigijo butą miesto centre, turimo turto vertės pokytis akivaizdus ir jo viešai skelbiamuose turto deklaracijų duomenyse. Darbuotojas dirba struktūrinio padalinio vadovo pavaduotoju srityje, kurioje korupcijos pasireiškimo tikimybė yra didelė. Darbuotojas, siekdamas išsklaidyti abejones, korupcijos prevenciją ir kontrolę atliekančio asmens prašymu pateikia dokumentus, pagrindžiančius turto vertės padidėjimą: su išperkamosios nuomos bendrove sudarytą automobilio pirkimo–pardavimo sutartį, pagal kurią mokami daliniai mokėjimai, ir paveldėjimo teisės liudijimą, patvirtinantį jo teises į paveldėtą butą. Šie dokumentai paaiškina turimo turto vertės pokytį ir tai, kad turtas įsigytas iš teisėtų šaltinių.*

²²⁶ Pavyzdžiui, Vilniaus apskrityje 4 Eur kainuoja priverstinai nuvežtos transporto priemonės saugojimas vieną parą, 1,5 Eur. už priverstinio transporto priemonės nuvežimo kilometrą dieną, 2 Eur už priverstinio transporto priemonės nuvežimo kilometrą naktį, papildomai reikia sumokėti už darbus kelyje.

Nagrinėjant turto ir pajamų deklaracijas, reikia atsižvelgti į tai, kad:

- 1) turto deklaracijoje nėra nurodomas turto įsigijimo būdas. Turtas gali būti įgytas neatlygintinai (gautas dovanų, paveldėtas), todėl jo bei vertės apimčių padidėjimas ne visada reiškia gyventojų išlaidas;
- 2) metų pabaigoje turimo turto vertės padidėjimą gali lemti rinkos verčių pokyčiai (pavyzdžiui, per metus išaugusi nekilnojamojo daikto vertė, pasikeitęs užsienio valiutos, kuria laikomos santaupos, kursas ir pan.);
- 3) turto deklaracijoje nurodomas nuosavybės teise gyventojui priklausantis turtas, todėl išperkamosios nuomos būdu gyventojų įsigijamas automobilis, kitas turtas, kurio nuosavybės teisės pereis įgijėjui sumokėjus visą daikto kainą, nedeklaruojamas kaip turimas turtas;
- 4) turimam turtui įsigyti gali būti panaudojamos ne tik darbuotojo, bet ir jo šeimos nario pajamos.

Tais atvejais, kai darbuotojo pateikti paaiškinimai (dokumentai) neišsklaido abejonių dėl jo pragyvenimo iš galimai iš neapmokestintų ir nedeklaruotų lėšų, apie tai rekomenduojama pranešti VMI pasitikėjimo telefonu 1882, raštu ar kitais būdais.

16.7. Įstaigos veiklos sritys ir jose egzistuojantys korupcijos rizikos veiksniai

Įstaigos veiklos sritys	Įstaigos veiklos sritys aktualumą antikorpuciniu požiūriu lemty kriterijai (Korupcijos prevencijos įstatymo 6 straipsnio 3 ir 5 dalys)													
	Padaryta korupcinio pobūdžio nusikalstama veika	Pagrindinės funkcijos yra kontrolės ar priežiūros vykdymas	Atskirų valstybės tarnautojų funkcijos, uždaviniai, darbo ir sprendimų priėmimo tvarka ir atsakomybė nėra išsamiai reglamentuoti	Veikla yra susijusi su leidimų, nuolaidų, lengvatų ir kitokių papildomų teisių suteikimu ar apribojimu	Daugiausia priima sprendimus, kuriems nereikia kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo	Naudojama valstybės ar tarnybos paslaptį sudaranti informacija	Anksčiau atlikus korupcijos rizikos analizę, buvo nustatyta veiklos trūkumų	Yra buvę bandymų, pažeidžiant teisės aktų nustatytą tvarką, paveikti valstybės ar savivaldybės įstaigos darbuotojus ar jų priimamus sprendimus	Išaiškinta korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų kitose panašias funkcijas atliekančiose valstybės ar savivaldybių įstaigose	Tobulintina valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos priežiūros sistema	Priimami sprendimai yra susiję su materialine ar kitokia interesanto nauda	Nustatyta galiojančios tvarkos normų pažeidimų (pavyzdžiui, skirstant biudžeto lėšas, teikiant užsakymus bei priimant kitus sprendimus)	Valstybės ar savivaldybės įstaiga yra savarankiška biudžetinių asignavimų valdytoja	Valstybės kontrolė, Seimo kontroleriai arba kitos kontrolės ar priežiūros institucijos nustatė šios valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos pažeidimų

16.8. Pavyzdinės savivaldybės veiklos sritys

VEIKLOS SRITYS PAGAL SAVIVALDYBĖS SAVARANKIŠKĄSIAS IR DELEGUOTĄSIAS FUNKCIJAS	
I. Civilinė metrikacija; nuosavybės teisių atkūrimas; pirminė teisinė pagalba	
1.	Įvaikinimo registravimas
2.	Vardo, pavardės, tautybės keitimas
3.	Santuokos nutraukimo registravimas, ištuokos liudijimo išdavimas
4.	Tėvystės nustatymo ir nugincijimo registravimas
5.	Civilinės būklės akto įrašo ištaisymas, papildymas, pakeitimas
6.	Civilinės būklės akto įrašo atkūrimas
7.	Civilinės būklės akto įrašo anuliavimas
8.	Tėvystės pripažinimo registravimas
9.	Naujagimio gimimo registravimas
10.	Užsienio valstybėje įregistruotos santuokos įrašymas į apskaitą
11.	Mirties registravimas
12.	Prašymo sudaryti santuoką priėmimas ir santuokos registravimas
13.	Užsienio valstybėje įregistruotos ištuokos įrašymas į apskaitą
14.	Pažymos apie šeiminių padėčių išdavimas asmeniui, ketinančiam sudaryti santuoką užsienio valstybėje
15.	Bažnyčios nustatyta tvarka sudarytos santuokos įrašymas į apskaitą
16.	Užsienio valstybėje gimusio vaiko gimimo įrašymas į apskaitą
17.	Civilinės būklės akto įrašo kopijos, nuorašo, išrašo išdavimas
18.	Pirminė teisinė pagalba
19.	Santuokos nutraukimo registravimas
II. Socialinio būsto skyrimas, nuoma ir priežiūra	
20.	Sutikimų dėl asmenų gyvenamosios vietos deklaravimo arba duomenų apie gyvenamosios vietos deklaravimą naikinimo savivaldybei nuosavybės teise priklausančiuose butuose išdavimas
21.	Trumpalaikių nuomos sutarčių sudarymas privatizavimo procedūrų atlikimo laikotarpiui
22.	Savivaldybės gyvenamųjų patalpų nuomos sutarčių pakeitimas, atnaujinimas ir sudarymas
23.	Atleidimas nuo gyvenamųjų patalpų nuomos mokesčio mokėjimo
24.	Sutikimų dėl asmenų gyvenamosios vietos deklaravimo arba jos naikinimo išdavimas
III. Kultūra; švietimas; jaunimo reikalai; sportas	
25.	Paraiškų priėmimas vaikų vasaros poilsio programų konkursui
26.	Mokymo ir mokslo įstaigų negyvenamųjų patalpų nuoma sporto, švietimo ir mokslo veiklai laisvu nuo patalpų naudojimo pagal tiesioginę paskirtį laiku
27.	Valstybinių, savivaldybių ir nevalstybinių (privačių) švietimo ir mokslo institucijų bei laisvųjų mokytojų registravimas Švietimo ir mokslo registre
28.	Minimalios ar vidutinės priežiūros priemonės vaikams skyrimas
29.	Paraiškų priėmimas jaunimo programų konkursui

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

30. Paraiškų priėmimas gatvės jaunimo projektų finansavimo konkursui
31. Vaikų priėmimas į miesto savivaldybės švietimo įstaigų ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo grupes
32. Paraiškų priėmimas jaunimo programų konkursui
33. Socialinės paramos mokiniams skyrimas
34. Centralizuotas vaikų priėmimas į bendrojo ugdymo mokyklų 1, 5, gimnazijų I, III klases
35. Centralizuotas vaikų priėmimas į švietimo įstaigų priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo specialiąsias grupes
36. Viešųjų išorinių dailės kūrinių projektų pritarimas
37. Kultūros projektų finansavimas
38. Asmenų konsultavimas Kultūros skyriaus kompetencijos klausimais
39. Informacijos teikimas, konsultavimas Kūno kultūros ir sporto skyriaus kompetencijos klausimais
40. Kultūros paveldo objektų tvarkybos projektiniai pasiūlymai
41. Kultūros paveldo objektų būklės patikrinimo aktų rengimas
42. Konsultacijų ir informacijos teikimas Kultūros paveldo skyriaus kompetencijos klausimais

IV. Mokesčiai; mokesčių permokos

43. Fizinį asmenų prašymų dėl mokesčių lengvatų priėmimas
44. Prašymų dėl žemės nuomos mokesčio permokų grąžinimo bei dėl neteisingai sumokėtų mokesčių grąžinimo ir (ar) įskaitymo priėmimas
45. Fizinį ir juridinių asmenų prašymų dėl pažymų apie atsiskaitymą už valstybinės žemės nuomą išdavimo priėmimas
46. Juridinių asmenų valstybinės žemės nuomos mokesčio deklaracijų priėmimas
47. Valstybinės žemės nuomos mokesčių mokėtojų (juridinių asmenų) paklausimų ir raštų deklaravimo klausimais priėmimas
48. Valstybinės žemės nuomos mokesčių mokėtojų (fizinį asmenų) paklausimų ir raštų dėl mokesčio apskaičiavimo priėmimas
49. Juridinių asmenų prašymų dėl mokesčių lengvatų priėmimas

V. Saugotini želdiniai; aplinkosauga ir ekologija; gyvūnai

50. Leidimų išdavimas saugotinų medžių ir krūmų kirtimui bei genėjimui
51. Leidimų saugotinų medžių ir krūmų kirtimo, persodinimo, pašalinimo ar kitokio pašalinimo darbams išdavimas
52. Savivaldybės organizuojamą komunalinių atliekų tvarkymo sistemą papildančių atliekų surinkimo sistemų diegimo sąlygų derinimas
53. Aplinkosauginių projektų finansavimas iš miesto savivaldybės Aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų
54. Paraiškos gauti Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (toliau – TIPK) leidimą derinimas
55. Išvadų pateikimas dėl Poveikio aplinkai vertinimo (toliau PAV) ataskaitos
56. Aplinkosauginių švietimo projektų finansavimas iš miesto savivaldybės Aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų
57. Viešųjų darbų organizavimas
58. Medžiojamų gyvūnų padarytos žalos nustatymas

VI. Socialinis būstas

- 59. Pažymų apie įrašymą į socialinio būsto sąrašus išdavimas
- 60. Konsultacijų apie įrašymą į sąrašus socialinio būsto nuomai suteikimas
- 61. Asmenų (šeimų) įrašymas į sąrašus socialinio būsto nuomai
- 62. Socialinio būsto nuoma
- 63. Socialinio būsto nuomos sutarčių sudarymas terminuotam laikotarpiui
- 64. Bendrabučio nuoma ir nuomos sutarčių pratęsimas
- 65. Grįžtančių politinių kalinių ir tremtinių aprūpinimas būstu
- 66. Konsultacijų apie valstybės remiamus kreditus būstui įsigyti teikimas
- 67. Pažymų apie teisę į valstybės remiamus kreditus būstui įsigyti išdavimas

VII. Socialinės išmokos

- 68. Šalpos kompensacijos daugiavaikai motinai skyrimas
- 69. Kompensacijų už vieno būsto, kuriame deklaruota gyvenamoji vieta, šildymą, karštą vandenį, šaltą vandenį, laidinio telefono abonentinį mokestį, kitas paslaugas, suvartotas gamtines dujas, elektros energiją ir kietąjį kurą taikymas nepriklausomybės gynėjams
- 70. Šalpos pensijos daugiavaikai motinai skyrimas
- 71. Šalpos pensijos sukakusiam senatvės pensijos amžių skyrimas
- 72. Šalpos pensijos neįgaliajam skyrimas
- 73. Šalpos našlaičių pensijos skyrimas
- 74. Slaugos išlaidų tikslinės kompensacijos skyrimas
- 75. Šalpos kompensacijos skyrimas
- 76. Šalpos pensijos už invalidų slaugą namuose, paskirtos iki 2004 m. balandžio 1 d., mokėjimas
- 77. Šalpos kompensacijos ir šalpos (socialinės) pensijos gavėjo pažymėjimo išdavimas
- 78. Išmokos už mirusį šalpos išmokos gavėją jį laidojusiems asmenims skyrimas
- 79. Spec. automobilių įsigijimo techninio pritaikymo išlaidų kompensacijos skyrimas
- 80. Vienkartinės išmokos vaikui skyrimas
- 81. Išmokos vaikui skyrimas
- 82. Išmokos privalomosios pradinės tarnybos kario vaikui skyrimas
- 83. Globos (rūpybos) išmokos skyrimas
- 84. Vienkartinės išmokos nėščiai moteriai skyrimas
- 85. Socialinės pašalpos skyrimas
- 86. Būsto šildymo išlaidų, geriamojo vandens išlaidų ir karšto vandens kompensacijų skyrimas
- 87. Išmokos už komunalines paslaugas nedirbantiems neįgaliesiems skyrimas
- 88. Kompensacijos asmenims, sužalotiems atliekant būtinąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje, skyrimas
- 89. Transporto išlaidų kompensacijos skyrimas
- 90. Globos (rūpybos) išmokos tikslinio priedo skyrimas
- 91. Laidojimo pašalpų skyrimas

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

92. Vienkartinės išmokos įsikurti skyrimas
93. Priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinės kompensacijos skyrimas
94. Dėl kredito ir palūkanų apmokėjimo pagal pateiktą bendrojo naudojimo objekto valdytojo paraišką
95. Dėl pažymos kreditui ir palūkanoms apmokėti išdavimo
96. Pažymos apie asmens gaunamas (ar negaunamas) išmokas pateikimas
97. Teikimas skirti antrojo laipsnio valstybines pensijas
98. Vienkartinės pašalpos vietinei rinkliavai už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą iš dalies kompensuoti skyrimas
99. Vienkartinės pašalpos nepasiturintiems asmenims nelaimingo atsitikimo, sunkios ligos ir kitais atvejais skyrimas
100. Kompensacijų nepriklausomybės gynėjams, nukentėjusiems nuo 1991 m. sausio 11–13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos, bei jų šeimoms teikimas
101. Šalpos kompensacijos ir šalpos (socialinės) pensijos gavėjo pažymėjimo išdavimas
102. Transporto išlaidų kompensacijų skyrimas
103. Vienkartinį pašalpų ginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyviams – kariams savanoriams, sužalotiems ginkluoto pasipriešinimo kovose, tardymo ar kalinimo metu, ir jiems laidoti skyrimas
104. Vienkartinės pašalpos žuvusiųjų pasipriešinimo 1940–1990 metų okupacijos dalyvių šeimoms skyrimas
105. Važiavimo išlaidų kompensavimo sutarčių sudarymas
106. Nukentėjusio nuo 1991 m. sausio 11–13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos asmens teisinio statuso pripažinimas ir pažymėjimo išdavimas
VIII. Socialinės paslaugos
107. Paramos užsienyje mirusių (žuvusių) Lietuvos Respublikos piliečių palaikams pargabenti skyrimas
108. Teikimas skirti antrojo laipsnio valstybines pensijas
109. Būsto pritaikymas neįgaliesiems
110. Pareiškimo dėl asmens pripažinimo neveiksniu (ribotai veiksniumi) ir globos neveiksniui asmeniui nustatymo teikimas
111. Pareiškimo dėl veiksniaus (ribotai veiksniaus) asmens rūpybos nustatymo teikimas
112. Neįgaliojo pažymėjimų išdavimas
113. Nepriklausomybės gynėjo teisinio statuso pripažinimas ir pažymėjimo išdavimas
114. Nukentėjusio asmens teisinio statuso pripažinimas ir pažymėjimo išdavimas
115. Asmenų, neapdraustų privalomuoju sveikatos draudimu, nukreipimas į ambulatorinio gydymo įstaigas
116. Specialiųjų poreikių ir jų lygio nustatymas
117. Vienkartinį pašalpų iki 3 BSI (114 Eur) dydžio skyrimas
118. Aprūpinimas techninės pagalbos priemonėmis
119. Asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų teikimas
120. Transporto paslaugų teikimas
121. Laikinojo asmens pažymėjimo išdavimas
122. Pagalbos į namus paslaugų teikimas
123. Dienos socialinės globos paslaugų skyrimas suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims
124. Ilgalaiškės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugų skyrimas suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims

-
125. Apgyvendinimo savarankiško gyvenimo namuose paslaugos suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims, socialinės rizikos suaugusiems asmenims ir jų šeimoms, socialinės rizikos šeimoms
-
126. Pažymėjimo, suteikiančio teisę važiuoti su 80 procentų nuolaida Lietuvos Respublikos nepriklausomybės gynėjams, išdavimas
-
127. Vienkartinių pašalpų nuo 4 iki 48 BSI (152–1824 Eur) dydžio skyrimas
-
128. Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugų skyrimas socialinės rizikos vaikams bei likusiems be tėvų globos vaikams
-
129. Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugų skyrimas vaikams su negalia
-
130. Dienos socialinės globos paslaugų skyrimas vaikams su negalia
-
131. Socialinės paramos mokiniams skyrimas
-
132. Vienkartinės pašalpos skyrimas gimus trynukams ir daugiau vaikų
-
133. Dienos socialinės globos asmens namuose teikimas
-
134. Pagalbos pinigų skyrimas šeimoms, globojančioms (rūpinančioms) ar prižiūrinčioms nesusietus giminytės ryšiais vaikus
-
135. Specialiųjų poreikių lygio nustatymas pensinio amžiaus asmenims ir neįgaliojo pažymėjimo išdavimas
-
136. Apgyvendinimo nakvynės namuose paslaugos skyrimas socialinės rizikos asmenims, neturintiems gyvenamosios vietos
-
137. Laikino apnakvindinimo skyrimas
-
138. Maitinimo suaugusiems asmenims skyrimas
-
139. Socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugos skyrimas
-
140. Psichosocialinės pagalbos skyrimas
-
141. Intensyvios krizių įveikimo pagalbos vaikams skyrimas
-
- IX. Teritorijų planavimas; statyba; architektūra; susisiekimas**
-
142. Projektinių pasiūlymų užduoties tvirtinimas
-
143. Visuomenės informavimas apie numatomą statinių projektavimą
-
144. Pritarimas projektiniams pasiūlymams
-
145. Specialiųjų architektūros reikalavimų nustatymas
-
146. Prašymų įdėti skelbimus apie teritorijų planavimą priėmimas ir paskelbimas svetainėje
-
147. Teritorijos detaliojo planavimo sąlygų sąvado išdavimas
-
148. Statybą leidžiančių dokumentų išdavimas
-
149. Pritarimas antkapių ir kapaviečių įrengimo projektams
-
150. Pritarimas lauko kavinių, lauko prekybos (paslaugų teikimo) vietų ir prekybos kioskų (paviljonų) įrengimo projektams
-
151. Pritarimas atminimo (informacinių) lentų, įamžinimo ženklų įrengimo projektams
-
152. Adreso ir numerio suteikimas, pakeitimas arba panaikinimas žemės sklypų objektams (pastatams ar jų kompleksams), patalpoms (butams) bei pavadinimų suteikimas gatvėms ir aikštėms
-
153. Planavimo sąlygų vietovės lygmens specialiojo planavimo dokumentui (formavimo ir pertvarkymo projektui) rengti išdavimas
-
154. Kultūros paveldo objekto būklės patikrinimo akto surašymas
-
155. Pastato kultūrinės vertės nustatymas
-

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

156. Tarpininkavimas tarp kultūros paveldo statinių, objektų ir kitų nekilnojamųjų daiktų, esančių kultūros paveldo objekto teritorijoje ar vietovėje, valdytojų ir Kultūros paveldo departamento
157. Žemės sklypų formavimo ir pertvarkymo projektų rengimas ir įgyvendinimas
158. Pritarimas mažosios architektūros ir miesto puošybos objektų įrengimo projektams
159. Suprojektuotų statinių, kuriems išduotas statybą leidžiantis dokumentas, erdvinių duomenų teikimas ir priėmimas
160. Apšvietimo įrengimas, atnaujinimas ir remontas viešose miesto erdvėse
161. Informacijos dėl nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų vertingųjų savybių nustatymo teikimas
162. Konsultacijų dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų (istorinių pastatų) ir objektų esančių kultūros paveldo teritorijoje ar vietovėje teikimas
163. Konsultacijų apie pastatų priežiūros organizavimo tvarką teikimas
164. Konsultacijų teikimas apie asbesto inventorizaciją, asbesto šalinimo programą
165. Statybą leidžiančių dokumentų perregistravimas
166. Valstybinės žemės sklypų, perduotų patikėjimo teise savivaldybėms, nuoma ne aukciono būdu ir perdavimas neatlygintinai naudotis
167. Valstybinės žemės sklypų, perduotų patikėjimo teise savivaldybėms, nuoma aukciono būdu
168. Konsultacijos specialiujų architektūros reikalavimų ir projektavimo klausimais
169. Vasaros lauko kavinių, lauko prekybos vietų įrengimo projektų derinimas
170. Atminimo (informacinių) lentų, įamžinimo ženklų įrengimo projektų derinimas
171. Gatvių pavadinimų suteikimas
172. Melioracijos statinių techninių dokumentų ir kitos informacijos pateikimas melioruotos žemės savininkams ir kitiems naudotojams
173. Žvyruotų gatvių įrengimo, gyventojams sumokant 50 % darbų vertės, organizavimas
174. Kelio ženklų įrengimo organizavimas
175. Išorinės reklamos vaizdo pakeitimo projektų tikrinimas ir derinimas
X. Vaiko teisių apsauga
176. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) be tėvų globos likusiems vaikams nustatymas
177. Vaiko laikinosios globos (rūpybos) tėvų prašymu laikinai be tėvų globos (rūpybos) likusiems vaikams nustatymas
178. Rašto apie šeimos įrašymą į socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitą, išdavimas
179. Rašto dėl kompensacijos (šalpos pensijos) daugiavaikai motinai skyrimo išdavimas
180. Tėvų bendravimo su vaikais tvarkos nustatymas
181. Artimųjų giminaičių bendravimo tvarkos nustatymas
182. Įrašymo į norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą organizavimas
183. Nuolatinės globos (rūpybos) be tėvų globos likusiems vaikams organizavimas
184. Tarpininkavimo dokumentų dėl prašymo išduoti (pakeisti) asmens tapatybės kortelę ar pasą vaikui iki 18 metų rengimas
185. Išvados dėl fizinio asmens tinkamumo priimti institucijoje globojamą (rūpinamą) vaiką laikinai svečiuotis rengimas
186. Prašymo priėmimas ir rašto arba išvados išdavimas asmenims, turintiems nepilnamečių vaikų ir norintiems sudaryti šeimos arba vaiko nekilnojamojo turto sandorį
187. Įsakymų projektų dėl įrašymo ir išbraukimo iš socialinės rizikos šeimų sąrašo rengimas

188. Išvadų dėl santuokinio amžiaus sumažinimo teikimas

189. Konsultacijų vaiko teisių apsaugos klausimais teikimas

190. Prašymo priėmimas dėl leidimo laikinai priimti svečiuotis institucijoje globojamą (rūpinamą) vaiką

191. Kompleksiškai teikiama pagalba šeimoms, auginančioms vaikus nuo gimimo iki 7 metų amžiaus

XI. Viešojo tvarka; renginių derinimas; skrydžių derinimas; šunų laikymas

192. Susirinkimų derinimas (mitingų, piketų, demonstracijų, procesijų, eitynių, kitokių taikių beginklių susirinkimų)

193. Skundų, prašymų, kreipimųsi dėl viešosios tvarkos pažeidimų nagrinėjimas

194. Agresyviems šunims mieste laikyti leidimų išdavimas

XII. Žemės ūkis; transportas

195. Duomenų keitimas, nusipirkus jau registruotą Lietuvoje žemės ūkio techniką

196. Traktorių, savaeigių ir žemės ūkio mašinų ir jų priekabų registravimas

197. Traktorių, savaeigių ir žemės ūkio mašinų ir jų priekabų išregistravimas

198. Traktoriaus, savaeigės mašinos (priekabos) registracijos liudijimo dublikato išdavimas

199. Traktorių, savaeigių ir žemės ūkio mašinų ir jų priekabų valstybinių numerių išdavimas

200. Traktoriaus, savaeigės mašinos (priekabos) techninės apžiūros talono išdavimas

201. Žemės ūkio valdų registravimas ir atnaujinimas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo valdų registre

202. Ūkininko ūkio registravimas

203. Ūkininko ūkio perkėlimas iš miesto į kitą rajoną

204. Ūkininko ūkio išregistravimas

205. Ūkininko ūkio duomenų keitimas

206. Konsultavimas žemės ūkio paslaugų teikimo klausimais

207. Tiesioginių pardavimų pieno gamybos ir realizavimo metinių deklaracijų priėmimas

208. Paramos paraiškų bičių laikytojams už papildomą bičių maitinimą priėmimas

XIII. Laidojimas; kapinių priežiūra

209. Nenustatytos tapatybės asmenų, vienišų asmenų, asmenų be nuolatinės gyvenamosios vietos, kai mirties faktas nustatytas miesto teritorijoje, palaikų laidojimo organizavimas

210. Konsultacijų teikimas Miesto tvarkymo skyriaus Kapinių priežiūros poskyrio kompetencijos klausimais

XIV. Sanitarija ir higiena

211. Savivaldybės sanitarinės kontrolės vykdymas (neplaninis pagal asmenų prašymus, pareiškimus ir skundus) miesto savivaldybės direktoriaus nustatyta tvarka

212. Informacijos ir konsultacijų teikimas sanitarijos, higienos ir visuomenės sveikatos klausimais

213. Sanitarijos, higienos ir visuomenės sveikatos klausimais rizikos veiksnių gyvenamojoje aplinkoje nustatymas ir įvertinimas

214. Pagal Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 239³ straipsnyje reglamentuotas sritis administracinių teisės pažeidimų nustatymas, administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimas, administracinių nuobaudų skyrimas ir jų vykdymo kontrolė

XV. Valstybinės kalbos vartojimas

215. Informacijos ir konsultacijų kalbos klausimais teikimas

216. Asmenų skundų dėl valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo nagrinėjimas

XVI. Daugiabučiai namai; nekilnojamasis turtas

217. Konsultacijų apmokėjimo už daugiabučių namų bendrųjų objektų atnaujinimo arba renovacijos darbus savivaldybei tenkančia dalimi klausimais teikimas

218. Pažymos dėl teisės į kredito, paimto daugiabučiam namui atnaujinti (modernizuoti), ir palūkanų apmokėjimą išdavimas

219. Daugiabučių namų bendrosios nuosavybės objektams valdyti ir naudoti administratoriaus paskyrimas ar panaikinimas

220. Automobilių stovėjimo aikštelių įrengimas daugiabučių namų kiemuose, gyventojams sumokant 50 % darbų vertės, organizavimas

221. Susisiekimo komunikacijų prie daugiabučių gyvenamųjų namų remonto, rekonstravimo ir (ar) statybos, dalyvaujant fiziniams ir (ar) juridiniams asmenims, organizavimas

222. Susisiekimo komunikacijų prie daugiabučių gyvenamųjų namų remonto, rekonstravimo ir (ar) statybos, dalyvaujant fiziniams ir (ar) juridiniams asmenims, organizavimas

223. Butų ir kitų patalpų savininkų bendrosios nuosavybės administratorių skyrimas ir keitimas

224. Asmenų, pretenduojančių teikti daugiabučių namų bendrojo naudojimo objektų administravimo paslaugas miesto savivaldybės teritorijoje, atranka

225. Pastato šilumos įrenginių atsijungimas nuo šilumos perdavimo tinklų ar naujai statomų objektų šildymo būdo parinkimas

226. Buto ar kitų patalpų šilumos (karšto vandens) įrenginių atjungimas nuo šilumos perdavimo tinklų

227. Savivaldybės būstų ir pagalbinio ūkio paskirties pastatų ir jų dalių pardavimas

228. Savivaldybės nekilnojamojo turto pardavimas ir akcijų privatizavimas viešo aukciono būdu

229. Negyvenamųjų ir gyvenamųjų patalpų priėmimas nuosavybėn iš juridinių ir fizinių asmenų

XVII. Šilumos tiekimas

230. Subsidijų skyrimas šilumos tiekėjams

231. Konsultacijų dėl šilumos ir karšto vandens tiekimo, mokesčių už šiluminę energiją ir karštą vandenį nustatymo bei šilumos ūkio atnaujinimo tvarkos teikimas

232. Konsultacijų dėl šilumos įrenginių atjungimo nuo šilumos perdavimo tinklų vartotojų iniciatyva teikimas

233. Inžinerinių tinklų bei įrenginių priėmimas nuosavybėn iš juridinių ir fizinių asmenų

XVIII. Leidimai; licencijos; paraiškos

234. Leidimų kasinėti ir aptverti išdavimas

235. Leidimų kasinėti ir aptverti pratęsimas

236. Paraiškų leidimams kasinėjimo darbams vykdyti ir leidimų teritorijai atitverti išdavimas

237. Leidimų kasinėjimo darbams vykdyti ir leidimų teritorijai atitverti galiojimo nutraukimas

238. Leidimai įsirengti vandens gręžinius

239. Leidimų verstis mažmenine prekyba nefasuotais naftos produktais išdavimas

240. Leidimų verstis didmenine prekyba nefasuotais naftos produktais išdavimas

241. Leidimų verstis prekybos naftos produktais veikla papildymas, patikslinimas, dublikatų išdavimas

242. Leidimų verstis prekyba naftos produktais galiojimo sustabdymas, galiojimo sustabdymo panaikinimas, galiojimo panaikinimas įmonės prašymu

243. Licencijų verstis sezonine mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 22 procentų, ir licencijų verstis sezonine mažmenine prekyba alumi, alaus mišiniais su nealkoholiniais gėrimais ir natūralios fermentacijos sidru, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 7,5 procento, išdavimas kurortinio, poilsio bei turizmo sezonų metu

244. Licencijų verstis mažmenine prekyba alumi, alaus mišiniais su nealkoholiniais gėrimais ir natūralios fermentacijos sidru, kurio tūrinė etilo alkoholio koncentracija neviršija 8,5 procento, paviljonuose išdavimas
245. Licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais patikslinimas
246. Licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais papildymas
247. Licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais dublikatų išdavimas
248. Licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais išdavimas viešojo maitinimo įmonėse ir parduotuvėse
249. Licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais galiojimo panaikinimas įmonės prašymu
250. Vienkartinį licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais išdavimas
251. Vienkartinį licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais parodose ir mugėse, rengiamose stacionariuose pastatuose, išdavimas
252. Leidimų prekiauti (teikti paslaugas) renginių metu išdavimas
253. Licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais išdavimas
254. Licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais patikslinimas
255. Licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais papildymas
256. Licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais dublikatų išdavimas
257. Licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais galiojimo panaikinimas įmonės prašymu
258. Sutikimų steigti lošimo namus (kazino) mieste išdavimas
259. Leidimo teikti paslaugas pramoginiams įrenginiais išdavimas
260. Prašymų suteikti negyvenamąsias patalpas pagal panaudą ar nuomą nagrinėjimas, teikimas svarstyti
261. Prašymų leisti pirkti Savivaldybei priklausantį nekilnojamąjį turtą pagal Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo 24 straipsnį nagrinėjimas
262. Finansų departamento balanse apskaitomų negyvenamųjų patalpų nuomininkų prašymų dėl leidimo atlikti nuomojamų patalpų kapitalinį remontą ar rekonstrukciją nagrinėjimas
263. Leidimo vežti keleivius lengvaisiais automobiliais taksi išdavimas
264. Leidimų įrengti išorinę reklamą išdavimas
265. Leidimo verstis mažmenine prekyba suskystintosiomis naftos dujomis išdavimas
266. Leidimo verstis didmenine prekyba suskystintosiomis naftos dujomis išdavimas
267. Leidimo verstis mažmenine ar didmenine prekyba dujomis patikslinimas, papildymas, panaikinimas, leidimo dublikato išdavimas
268. Leidimo prekiauti (teikti paslaugas) iš kiosko, paviljone išdavimas
269. Leidimo prekiauti (teikti paslaugas) lauko kavinėje išdavimas
270. Leidimų organizuoti renginius išdavimas
271. Leidimų filmuoti filmus išdavimas
272. Leidimų kasinėti ir aptverti paraiškų išdavimas
273. Leidimų kasinėti ir aptverti išdavimas
274. Leidimų kasinėti ir aptverti pratęsimas
275. Leidimų kasinėti ir aptverti uždarymas
276. Leidimų įrengti paslaugų ir informacinius kelio ženklus miesto gatvėse išdavimas
277. Sutikimų rezervuoti transporto priemonių stovėjimo vietas išdavimas

278. Licencijos ir licencijos dublikatų verstis keleivių vežimu autobusais vietinio susisiekimo maršrutais išdavimas, pakeitimas ir galiojimo laiko pratęsimas

279. Sutartys dėl inžinerinių statinių projektavimo ir (ar) statybos

280. Prisijungimo prie susisiekimo komunikacijų sąlygų išdavimas

281. Sutarčių prie prisijungimo sąlygų sudarymas

282. Leidimų skirti naują kapavietę miesto kapinėse išdavimas

283. Leidimų palaidoti šeimos kape miesto kapinėse išdavimas

284. Leidimų pervežti palaikus išdavimas

285. Šilumos tiekimo licencijų išdavimas

286. Licencijos kopijos keleiviams vežti naudojamai transporto priemonei vietinio susisiekimo maršrutais išdavimas, pakeitimas ir galiojimo pratęsimas

287. Leidimų praplėsti kapavietę miesto kapinėse išdavimas

288. Rašytinis pritarimas suprojektuotiems statiniams raudonųjų linijų gatvės (kelio apsaugos) zonoje

289. Leidimų važiuoti miesto gatvėmis didžiagabaritėmis ir (ar) sunkiasvorėmis transporto priemonėmis (jų junginiais) išdavimas

290. Paraiškos tiesioginėms išmokoms už deklaruotus žemės ūkio naudmenų ir pasėlių plotus priėmimas, laukų ribų įbraižymas

SAVIVALDYBĖS VEIKLOS SRITYS PAGAL VIDAUS ADMINISTRAVIMO FUNKCIJAS

291. Viešųjų pirkimų planavimas, inicijavimas, organizavimas, vykdymas, priežiūra:

- 1) Savivaldybės atliekamų prekių, paslaugų ir darbų viešųjų pirkimų procedūrų tinkamas organizavimas;
- 2) Savivaldybės pirkimų, kuriems netaikomi Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimai, procedūras tinkamas organizavimas;
- 3) Savivaldybės administracijos struktūrinių dalinių bei Savivaldybės tarybos kontroliuojamų perkančiųjų organizacijų veiklos kontroliavimas, skatinimas tiekėjų konkurencijos, siekis, kad taupiai ir racionaliai būtų naudojamos viešiesiems pirkimams skirtos lėšos, pirkimų organizavimo išlaidų mažinimas;
- 4) prevencinių priemonių vykdymas viešųjų pirkimų srityje, siekiant didinti viešųjų pirkimų vykdymo efektyvumą bei mažinti Viešųjų pirkimų įstatymu nustatytos viešųjų pirkimų vykdymo tvarkos pažeidimų galimybę;
- 5) viešuosius pirkimus reglamentuojančių Savivaldybės teisės aktų rengimas, sudarančius efektyvios viešųjų pirkimų veiklos pagrindą;
- 6) Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatų įgyvendinimas

292. Žmogiškųjų išteklių valdymas:

- 1) Savivaldybės personalo strategijų planavimas ir personalo politikos įgyvendinimas;
- 2) Administracijos struktūrinių dalinių funkcinės veiklos, krūvio analizavimas ir siūlymų teikimas dėl efektyvaus žmonių išteklių panaudojimo;
- 3) Administracijos personalo, gebančio atlikti Savivaldybės strateginiuose planuose numatytas programas ir įgyvendinti tikslus, formavimas;
- 4) Tarybos sekretoriato ir Administracijos personalo, Savivaldybės biudžetinių ir viešųjų įstaigų bei įmonių vadovų valdymo organizavimas, siekimas, kad būtų užtikrintos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, darbo apmokėjimas, atostogų, pensijų ir kitos socialinės garantijos;
- 5) vidaus tvarką reglamentuojančių teisės aktų, sudarančių Administracijos efektyvios veiklos pagrindą, rengimas;
- 6) Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo nuostatų įgyvendinimas;
- 7) tinkamas personalo administravimo užtikrinimas;
- 8) lyčių lygybės ir lygių galimybių užtikrinimas.

293. Apskaitos tvarkymas:

- 1) valstybės tarnautojų, darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, bei Savivaldybės biudžetinių ir viešųjų įstaigų bei įmonių vadovų įdarbinimo, perkėlimo, laikino pavadavimo, atleidimo, atostogų suteikimo ir tarnybinių komandiruočių šalies viduje įforminimas;
- 2) valstybės tarnautojų, darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, Savivaldybės biudžetinių ir viešųjų įstaigų bei įmonių vadovų asmens bylų tvarkymas;
- 3) priedų ir priemonių skyrimo įforminimas;
- 4) personalo apskaitos ir valstybės tarnautojų registrų tvarkymas;
- 5) pranešimų SODRAI teikimas;
- 6) pagalba planuojant darbo užmokesčio poreikį;
- 7) mero ir Administracijos direktoriaus padėkų įforminimas;
- 8) sveikinimų asmeninių ar darbo jubiliejų progomis organizavimas;
- 9) Savivaldybės ir asignavimų valdytojų turto, įsipareigojimų, finansavimo sumų, pajamų ir sąnaudų apskaitos vykdymas bei kontroliavimas;
- 10) atsiskaitymų už Savivaldybės privatizuojamą turtą apskaitymas ir kontroliavimas, gaunant reikalingus duomenis iš Turto valdymo ir verslo paslaugų departamento;
- 11) Savivaldybės ir asignavimų valdytojų finansinių ataskaitų rinkinio, biudžeto vykdymo ir kitų ataskaitų rengimas, nustatyta tvarka jų teikimas Finansų ministerijai, Savivaldybės kontrolės ir audito tarnybai ir Savivaldybės tarybai ir kitoms institucijoms;
- 12) savivaldybės asignavimų valdytojų pavaldžių įstaigų ataskaitų peržiūrėjimas ir apdorojimas, suvestinių rengimas, konsoliduotų finansinių, biudžeto vykdymo ir kitų ataskaitų;
- 13) informacijos teikimas suinteresuotiems asmenims teisės aktų numatyta tvarka;
- 14) Privatizavimo fondo apskaitos tvarkymas, vykdymo organizavimas, fondo panaudojimo apyskaitos rengimas;
- 15) teisės aktuose nustatytiems tikslams tenkinti Savivaldybės nebiudžetinių lėšų kaupimas ir pervedimas;
- 16) rengimas ir kontroliavimas mokėjimo pavedimų, informacijos teikimas apie lėšas bankų sąskaitose;
- 17) investicinės programos lėšų apskaitos vykdymas;
- 18) Savivaldybės debitorinio–kreditorinio įsiskolinimo suvestinės sudarymas;
- 19) Savivaldybės biudžeto išlaidų pagal asignavimų valdytojus ir programų finansavimą vykdymas;
- 20) kontroliavimas, kad Savivaldybės biudžeto lėšos būtų naudojamos tik Savivaldybės tarybos patvirtintoms programoms vykdyti;
- 21) Savivaldybės bei Valstybės investicijų programose patvirtintų projektų finansavimo vykdymas;
- 22) paraiškų lėšoms investiciniams projektams, finansuojamiems iš Valstybės privatizavimo fondo lėšų, gauti teikimas;
- 23) specialiosios valstybės paramos gyvenamiesiems namams, butams įsigyti vykdymas, Politinių kalinių ir tremtinių, jų šeimų sugrįžimo į Lietuvą ir jų aprūpinimo bei Socialinio būsto fondo plėtros programų finansavimas;
- 24) paraiškų teikimas Lietuvos Respublikos finansų ministerijai lėšoms gauti, sumokėti pagal bankų pateiktus duomenis socialiai remtiniams asmenims, pasinaudojusiems lengvatiniu kreditu būstui įsigyti, palūkanų ir negrąžintos paskolos dalį, Politinių kalinių ir tremtinių, jų šeimų sugrįžimo į Lietuvą ir jų aprūpinimo bei Socialinio būsto fondo plėtros programoms įgyvendinti;
- 25) Savivaldybės paskolų grąžinimo apskaitos vykdymas;
- 26) miesto Savivaldybės paskolų registro sudarymas.

294. Archyvo tvarkymas:

- 1) į valstybinio archyvų fondo sudėtį įeinančių dokumentų kaupimas ir jų tinkamos priežiūros, apskaitos, naudojimo, parengimo bei perdavimo valstybiniam saugojimui užtikrinimas;
 - 2) Savivaldybės dokumentų (Tarybos, Tarybos kolegijos, mero, Administracijos direktoriaus, jam pavaldžių skyrių, tarnybų bei departamentų) perėmimo, tinkamo saugojimo ir panaudojimo užtikrinimas;
 - 3) Savivaldybės dokumentų (Tarybos, Tarybos kolegijos, mero, Administracijos direktoriaus, jam pavaldžių skyrių, tarnybų bei departamentų) perėmimas saugojimui ir naudojimui bei teisės aktų nustatyta tvarka nuolatinio saugojimo bylų perdavimas valstybiniam saugojimui;
 - 4) likviduotų miesto juridinių asmenų, nesant tiesioginių jų funkcijų perėmėjų, ilgo ir laikino saugojimo dokumentų priėmimas;
 - 5) saugomų dokumentų apskaitos tvarkymas, užtikrinančių jų valdymą, informacijos paieškos sistemų rengimas;
 - 6) saugomų dokumentų fizinės būklės patikrinimo atlikimas ir dokumentų išsaugojimą užtikrinančių priemonių įgyvendinimas;
 - 7) nustatyta tvarka bylų ir dokumentų laikinam naudojimui išdavimas;
 - 8) remiantis saugomais dokumentais, Archyvo pažymų, dokumentų kopijų ir išrašų Lietuvos Respublikos ir užsienio piliečiams bei įstaigoms išdavimas;
 - 9) metodinės pagalbos dokumentų tvarkymo ir bylų formavimo archyviniam saugojimui klausimais konsultavimas ir teikimas;
 - 10) žinių apie Archyvo fondų sudėtis ir kiekio pasikeitimus valstybiniam archyvui teikimas.
-

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

295. Etikos ir nusižengimų tyrimas, nuobaudų skyrimas:

- 1) Savivaldybės korupcijos prevencijos programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano rengimas ir atnaujinimas;
- 2) Korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo priemonių plane nustatytų vykdytojų veiklos koordinavimas;
- 3) Asmenų, dirbančių Savivaldybėje, elgesio taisyklių rengimas ir jų laikymosi kontroliavimas;
- 4) Elgesio rekomendacijų Tarybos nariams ir Savivaldybės darbuotojams rengimas;
- 5) antikorupcinio švietimo organizavimas, darbuotojų etiško elgesio mokymas;
- 6) kasmetinis Savivaldybės veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, įvertinimo atlikimas ir motyvuotų išvadų teikimas;
- 7) Savivaldybės vidaus darbo drausmės reguliavimas;
- 8) Administracijos valstybės tarnautojų tarnybinių nusižengimų, darbuotojų ir įstaigų vadovų darbo drausmės pažeidimų tyrimas, išvadų rengimas;
- 9) tarnybinių nusižengimų ir darbo drausmės pažeidimų analizavimas, pasiūlymų dėl jų prevencijos teikimas.

296. Dokumentų apskaita:

- 1) Savivaldybės korupcijos prevencijos programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano rengimas ir atnaujinimas;
- 2) Korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo priemonių plane nustatytų vykdytojų veiklos koordinavimas;
- 3) Asmenų, dirbančių Savivaldybėje, elgesio taisyklių rengimas ir jų laikymosi kontroliavimas;
- 4) Elgesio rekomendacijų Tarybos nariams ir Savivaldybės darbuotojams rengimas;
- 5) antikorupcinio švietimo organizavimas, darbuotojų etiško elgesio mokymas;
- 6) kasmetinis Savivaldybės veiklos sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, įvertinimo atlikimas ir motyvuotų išvadų teikimas;
- 7) Savivaldybės vidaus darbo drausmės reguliavimas;
- 8) Administracijos valstybės tarnautojų tarnybinių nusižengimų, darbuotojų ir įstaigų vadovų darbo drausmės pažeidimų tyrimas, išvadų rengimas;
- 9) tarnybinių nusižengimų ir darbo drausmės pažeidimų analizavimas, pasiūlymų dėl jų prevencijos teikimas.

297. Teisinė veikla:

- 1) atstovavimas Savivaldybei ginant jos interesus teismuose, kitose valstybės valdžios ir valdymo institucijose;
- 2) teisinės pagalbos Savivaldybės administracijos padaliniais jų veikloje išylančiais teisiniais klausimais teikimas;
- 3) pagal kompetenciją, įstaigų, organizacijų, asmenų prašymų, skundų bei siūlymų nagrinėjimas;
- 4) informacijos Savivaldybės administracijos padaliniais apie teismuose nagrinėjamas bylas teikimas ir atskaitingumas už teikiamos informacijos tikslumą ir teisingumą;
- 5) kitų skyriaus uždaviniams įgyvendinti reikalingų funkcijų, taip pat mero, Administracijos direktoriaus bei Teisės departamento direktoriaus pavedimų vykdymas;
- 6) valstybės garantuojamos pirminės teisinės pagalbos teikimas.

298. Turto valdymas, naudojimas ir disponavimas:

- 1) tinkamo Savivaldybės administracijos padalinių administracinio ir ūkinio aptarnavimo užtikrinimas;
 - 2) Savivaldybės administracijos padalinių, efektyvaus materialinių vertybių valdymo užtikrinimas;
 - 3) patalpų priešgaisrinės apsaugos, saugumo technikos bei gamybinės sanitarijos reikalavimų vykdymo ir Savivaldybės padalinių, patalpų, saugumo užtikrinimas;
 - 4) Savivaldybės administracinio pastato, kitų patalpų, tinkamo eksploatavimo ir priežiūros užtikrinimas;
 - 5) Savivaldybės autotransporto poreikių tenkinimas;
 - 6) Savivaldybės administracijos struktūrinių padalinių aprūpinimo trumpalaikiu ir ilgalaikiu turtu, paslaugų ir darbų poreikio planavimas;
 - 7) patalpų priešgaisrinės apsaugos, saugumo technikos bei gamybinės sanitarijos reikalavimų vykdymo ir Savivaldybės padalinių, patalpų saugumo užtikrinimas;
 - 8) viešosios tvarkos miesto Savivaldybės administraciniame pastate palaikymo užtikrinimas;
 - 9) Savivaldybės dalinių autotransporto poreikių tenkinimas;
 - 10) Savivaldybės darbuotojų aprūpinimas tarnybiniu transportu;
 - 11) materialinių vertybių saugojimo užtikrinimas, dalyvavimas inventorizuojant bei nurašant materialines vertybes.
-

16.9. Korupcijos prevencijos ABC

Korupcijos prevencijos ABC: ką reikia žinoti?

Korupcija – piktnaudžiavimas įgaliojimais siekiant naudos sau ar kitiems. Ši samprata apima korupciją ir viešajame, ir privačiame sektoriuose.

Kas tai?

Korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų pavyzdžiai yra aktyvus ir pasyvus kyšininkavimas, įskaitant naudos kaip paskatos atlikti neteisėtą arba etiką pažeidžiantį veiksma siūlymą, teikimą ir priėmimą arba prašymą. Nauda gali būti suteikiama įvairiomis formomis, pavyzdžiui, dovanomis, paskolomis, mokesčiais, kyšiais, atlygiu („komisniniais“), mokesčių sumažinimu, vizų išdavimu, paslaugomis, rėmimu ir dovanojamu turtu.

Ar tai nusikaltimas?

Korupciniai nusikaltimai yra:
Kyšininkavimas (kyšio ėmimas)
Papirkimas (kyšio davimas)
Prekyba poveikiu
Piktnaudžiavimas
Tarnybos pareigų neatlikimas
Taip pat ir kiti teisės aktų pažeidimai

Ką daryti?

Efektyvi korupcijos prevencija padeda išvengti nusikaltimų. Institucija turi imtis korupcijos prevencijos priemonių:
Tinkamai įvertinti korupcijos rizikas;
Atlikti teisės aktų antikorupcinį vertinimą;
Vykdyti antikorupcinę programą ir jos priemones;
Kreiptis į STT dėl kandidatų reputacijos;
Netoleruoti korupcijos ir pranešti apie žinomus atvejus.

Kaip užtikrinti antikorupcinę aplinką?

Antikorupcinę aplinką viešajame sektoriuje sukurti ir palaikyti padės STT inicijuotas ir kartu su partneriais parengtas Antikorupcinės aplinkos vadovas (AAV). Jame rasite išsamią informaciją apie korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimą, teisinį reglamentavimą, praktinius patarimus ir rekomendacijas. AVV galite rasti čia:...

Kur kreiptis susidūrus su korupcija?

Jei kyla klausimų dėl korupcijos, galite kreiptis į asmenį įstaigos viduje, atsakingą už korupcijos prevenciją arba palikdami pranešimą STT (anonimiškumas garantuojamas):
pranesk@stt.lt
24/7 „karštoji linija“ (8 5) 266 3333

16.10. NMA: skaidrus paramos administravimas – be dovanos ar kyšio²²⁷

SVARBU!
Net už pažada, susitarimą ar provokavimą įteikti ar priimti kyši yra numatyta baudžiamoji atsakomybė.

Jei iš Jūsų reikalaujama kyšio arba žinote atvejų, kai kyšio buvo reikalaujama, galite apie tai pranešti asmeniškai arba anonimiškai Lietuvos Respublikos specialiu tyrimų tarnybai tel. (8 5) 266 3333 arba policijai bendruoju pagalbos telefono numeriu 112. Jei susidūrėte su agentūros tarnautojų galimai neskaidriais veiksmais, apie tai galite pranešti agentūros „Pasitikėjimo linijos“ telefonu (8 5) 260 7901 arba interneto svetainėje www.nma.lt skiltyje „Pasitikėjimo linija“.

Pranešdami apie neskaidrius atvejus Jūs padėsite skaidriai ir teisingai administruoti Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programai skirtą paramą.

Jei norite, kad Jūsų teikiama informacija padėtų kovoti su korupcija, remkitės faktais – nurodykite įvykio datą, laiką, vietą, kyšio dalyką, su įvykiu susijusių asmenų vardus, pavardes, užimamas pareigas ir kitas aplinkybes.

SKAIDRUMAS – viena iš svarbiausių Nacionalinės mokėjimo agentūros vertybių!

Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos
Blindžių g. 17, 08111 Vilnius
Tel. (8 5) 252 6999
Faks. (8 5) 252 6945
El. paštas info@nma.lt
WWW.NMA.LT

**KAIP ATSIDĖKOTI?
GERU ŽODŽIU IR ŠYPSENA!**

- Norite atsidėkoti tarnautojui? Niekada neverskite jo ir savęs jaustis nepatogiai, nesūlykite jam kokių nors daiktų, produktų, pinigų ar paslaugų.
- Tarnautojas, priimdamas daiktus, produktus ar kitokią naudą, gali gauti drausminę nuobaudą, būti patrauktas administracinėn ar baudžiamojon atsakomybėn. Jei darbuotojas atsisako priimti siūlomus daiktus, produktus ar paslaugas, jis eigiiasi teisingai. Teisės aktai tarnautoją įpareigoja apie siūlomą kyšį – neteisėtą veikimą – pranešti teisėsaugai.
- Norintiems atsidėkoti tarnautojams už kokybišką, malonų, rūpestingą, kultūringą aptarnavimą siūlytume užpildyti asmenų aptarnavimo kokybės vertinimo anketas, kurių galite rasti ir centriniame Nacionalinės mokėjimo agentūros padainyje, ir teritoriniuose skyriuose, taip pat interneto svetainėje www.nma.lt.

TEIGIAMAS JŪSŲ ATSLIĖPIMAS – GERIAUSIAS IR SKAIDRUS BŪDAS ĮVERTINTI TARNAUTOJO DARBĄ.

²²⁷ Prieiga per internetą: https://www.nma.lt/uploads/files/dir911/dir45/dir2/15_0.php.

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programą sudaro daugiau kaip 70 kaimo plėtrai skirtų paramos priemonių ir veiklos sričių.

Paramos kasmet kreipiasi vis daugiau Lietuvos gyventojų, siekiančių įgyvendinti paramos lėšomis remiamus žemės ūkio ir kaimo plėtros investicinius projektus ar deklaruojančių žemės ūkio naudmenas ir kitus plotus gauti paramą pagal su plotu susijusias Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. priemones.

Siekdami užtikrinti, kad paramos projektai būtų įgyvendinami ir administruojami skaidriai bei efektyviai, kviečiame susipažinti su svarbiausiomis skaidrumo gairėmis.

KAS YRA KORUPCIJA?

- Tai neigiamas socialinis reiškinys, kuriam dalis visuomenės pritaria, siekdama naudoti ir visiškai nesirūpinama dėl kitiems žmonėms ir valstybei daromos žalos.

KORUPCIJOS FORMOS

- Dažniausiai pasitaikanti korupcijos forma yra **kyšininkavimas, papirkimas, prekyba poveikiu** (kai asmuo tarpininkauja kyšį duodančiam ir jį priimančiam asmeniui).

KAIP ATSKIRTI KYŠĮ NUO DOVANOS?

- Kyšis suprantamas kaip „paperkamoji dovana“, tai yra ne tik pinigai, daiktai, maisto produktai, alkoholis, bet ir paslaugos, atleidimas nuo turinių išpareigimų ir kt. Pavyzdžiui, nemokamas asmens nuvežimas, patalpy remontas, skolos panaikinimas ar suteikta galimybė nemokamai naudotis kaimo turizmo paslaugomis, kurios teikiamos vykstant išpareigėjimams pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonę „Parama investicijoms, skirtoms ekonominės veiklos kūrimui ir plėtrai“ ar pan.).

- Kyšiu laikoma bet kokios formos nauda, kai ji gaunama ar teikiama už valstybės tarnautojo jau priimtus, priimamus ar priimsimus sprendimus.

- Taigi, jei tarnybines pareigas atliekančiam tarnautojui duodama šokolado, kavos, vaisių, alkoholio, vaišinama pietumis ar įteikiama pinigų, reiškia, kad daroma neteisėta veika.

- Toks atsidėjimas pagal įstatymus ir kitus teisės aktus traktuojamas kaip neteisėtas atlygis, korupcinis elgesys arba kyšis. Jei kyšis duodamas tiek prieš atliekamus tam tikrus veiksmus, tiek po jų atlikimo, abiem atvejais tai yra nusikaltimas – papirkimas. Jei kyšis priimamas, tai yra kyšininkavimas.

KYŠIS IR ATSAKOMYBĖ

- Jei kyšis yra duodamas, kaltas yra tas, kuris jį duoda (pvz., ūkininkas, vykdančio veiklą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį „Pagrindinės paslaugos ir kaimų atnaujinimas kaimo vietovėse“, agentūros darbuotojai duoda pinigų, atveža maišą bulvių, nemokamai jam ar jo giminaičiui apdirba žemę ir pan.). **Toks veiksmas yra vadlinamas papirkimu** ir už tai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse yra numatyta **baudžiamoji atsakomybė: bauda, areštas, laisvės apribojimas arba laisvės atėmimas iki 7 metų**. Bausmės dydis priklauso nuo kyšio vertės.

- Jei kyšis yra priimamas, kaltas yra tas, kuris kyšį priima (pvz., jei valstybės tarnyboje dirbantis asmuo iš ūkininko, vykdančio veiklą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Investicijos į materialųjį turimą“ veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, priima pinigų, jo gamintos produkcijos, nemokamai naudojasi jo transportu ir pan.). **Tai yra vadinama kyšininkavimu** ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse už tai yra numatyta **baudžiamoji atsakomybė: bauda, areštas arba laisvės atėmimas iki 8 metų**. Bausmės dydis priklauso nuo kyšio vertės.

- Taigi abiem atvejais – tiek kyši siūlantys, duodantys, tiek imantys ar jo prašantys asmenys būtų baudžiami įstatymų nustatyta tvarka.

16.11. NMA skaidrumo atmintinė²²⁸

SKAIDRUMO ATMINTINĖ

Mielasis kolega,

skaidrumas yra viena iš pagrindinių Agentūros vertybių. Puoseledamas šią vertybę, prisimink šiuos patarimus, leisiančius Tau elgtis užtikrintai, saugiai ir profesionaliai:

- atsisakyk bet kokių dovanų už savo darbą;
- žinok, kad valstybės tarnyboje dovanos gali būti teikiamos ir priimamos tik oficialiai pagal įstatymus;
- norinčiam atsidėkoti pasakyk, kad Tau užtenka šypsenos ir gero žodžio;
- pasiūlyk teikiamas gėrybes atiduoti vargstančioms šeimoms, seneliams, neįgaliesiems ir t. t., taip išveng nepatogių situacijų;
- vadinamąsias „dovanas“, „atsidėjimus“, „lauktuves“ ir pan. vertink kaip kyšį;
- žinok, kad už neteisėtą atlygį numatyta atsakomybė ir duodančiajam, ir imančiajam;
- žinok, kad nusikaltimas yra ir pažadas, susitarimas, provokavimas, reikalavimas, siūlymas priimti kyšį ar tarpininkavimas;
- apie paliktas „dovanas“ ar bandymus papirkti pranešk tiesioginiam vadovui, informuok Agentūros korupcijos prevencijos specialistus ar teisėsaugos institucijas;
- apie iš tavęs reikalaujamus pinigus, prašymus atlikti nusikalstamus veiksmus informuok Specialiųjų tyrimų tarnybą ar kitas teisėsaugos institucijas tel. 112;
- skaidrumo klausimais konsultuokis su Agentūros korupcijos prevencijos specialistais;
- skaidriu elgesiu rodyk pavyzdį kolegoms;
- jei turi informacijos apie galimai neskaidrias veikas, susijusias su Agentūros veikla, pranešk „Pasitikėjimo linija“. Anonimiškumas garantuojamas.

²²⁸ Prieiga per internetą: https://www.nma.lt/uploads/images/dir911/dir45/dir2/13_1.php.

16.12. Rekomendacijos dėl muitinės pareigūnų veiksmų aptikus ar gavus grynuosius pinigus muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu

PATVIRTINTA

Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos generalinio direktoriaus
2015 m. rugsėjo 18 d. įsakymu Nr. 1B-711

REKOMENDACIJOS DĖL MUITINĖS PAREIGŪNŲ VEIKSMŲ APTIKUS AR GAVUS GRYNUOSIUS PINIGUS MUITINIO TIKRINIMO ARBA TIKRINIMO METU

1. Rekomendacijos dėl muitinės pareigūnų veiksmų aptikus ar gavus grynuosius pinigus muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu (toliau – Rekomendacijos) reglamentuoja muitinės pareigūnų veiksmus, kai atliekant tarnybines pareigas, muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu yra aptinkami ar gaunami gryniesi pinigai.

2. Tikrinimas – Muitinės mobiliųjų grupių skyriaus pareigūnų atliekamas transporto priemonių ir jomis gabenamų prekių, jų dokumentų ar asmenų tikrinimas visoje Lietuvos Respublikos muitų teritorijoje.

3. Kyšis – neteisėtas, nepagrįstas atlygis, kuris siūlomas, žadamas, susitariama duoti ar duodamas muitinės pareigūnui už tai, kad šis priimtų asmeniui palankų sprendimą. Kyšiu laikomi ne tik pinigai, bet ir kitos turbinės vertybės (įvairios prekės, paslaugos ar kiti daiktai).

4. Papirkimas – aktyvūs asmens veiksmai, kuriais siekiama papirkti muitinės pareigūną, asmens nuomone, kompetentingą atlikti (neatlikti) veiksmus vykdant įgaliojimus, kuriais suinteresuotas kyšio davėjas. Jeigu dėl paperkamo muitinės pareigūno kompetentingumo atlikti (neatlikti) kyšio davėjo pageidaujamas veiksmas kyšio davėjas klysta, tai ir šiems asmenims kyšio siūlymas, pažadas ar susitarimas duoti kyšį, kyšio davimas laikomas baigtu papirkimu.

5. Papirkimas yra baigtas, kai muitinės pareigūnui siūlomas, pažadamas, susitariama duoti ar duodamas kyšis.

6. Pasiūlymas duoti kyšį – tai lenkimas, prašymas, įtikinėjimas, drąsinimas konkretaus muitinės pareigūno už atlygį kyšio davėjo interesais atlikti (neatlikti) konkrečius veiksmus vykdant įgaliojimus.

7. Pažadėjimas duoti kyšį – tai kyšio davėjo veiksmai, kurie iš esmės yra tokie pat, kaip ir pasiūlant duoti kyšį, tačiau kartu jais stiprinamas paperkamo muitinės pareigūno sprendimas gauti kyšį pateikiant tam tikras garantijas, kad kyšis tikrai bus duotas, kad tai bus padaryta saugiau ir bus naudinga.

8. Susitarimas duoti kyšį – kai kyšio davėjas pasiūlo muitinės pareigūnui duoti kyšį, o jis atitinkamai pažada priimti kyšį, ir atlikti (neatlikti) pageidaujamas veiksmus kyšio davėjo naudai. Susitarimo metu gali būti detalizuojama kyšio forma, jos davimo laikas, būdas, o kitais atvejais tik abstrakčiai susitariama dėl paties kyšio davimo – priėmimo fakto.

9. Kyšio davimas – tai kyšio davėjo veiksmai, kuriais kyšio davėjas perduoda kyšį paperkamam muitinės pareigūnui už pageidaujamą jo veikimą (neveikimą) vykdant įgaliojimus.

10. Jeigu atliekant tarnybines pareigas muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu yra aptinkami ar gaunami gryniesi pinigai, muitinės pareigūnai privalo imtis šių veiksmų:

10.1. Išsiaiškinti asmens ketinimus, nes pinigų perdavimas tiesiogiai, jų palikimas tarp pateiktų įforminti muitinės ar asmens dokumentų, jų įdėjimas į pareigūno uniformos kišenę, jų palikimas ant tarnybinių ar tikrinamų automobilių sėdynių, krovinio palečių ar pateikimas kitais būdais gali parodyti asmens ketinimus, todėl būtina išsiaiškinti, ar asmens veiksmai yra tyčiniai ir nukreipti muitinės pareigūnui papirkti. Esant pagrindo manyti, kad gryniesi pinigai buvo palikti netyčia, būtina įspėti asmenį apie gresiančią baudžiamąją atsakomybę.

10.2. Nebandyti „padėti apsispręsti“: svarbu elgtis užtikrintai, savo atsisakymą išreikšti aiškiai ir trumpai, vengti nereikalingų diskusijų. Jei pinigai buvo palikti netyčia, būtina paprašyti juos pasiimti. Draudžiama reikalauti ar provokuoti asmenį duoti kyšį.

10.3. Informuoti posto pamainos viršininką (Muitinės mobiliųjų grupių skyriaus pareigūnas informuoja Muitinės mobiliųjų grupių ekipažo vyresnįjį) apie galimą papirkimo atvejį. Turi būti atliktas transporto priemonės, kurios vairuotojas muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu perdavė grynuosius pinigus, detalus tikrinimas, o posto pamainos viršininkui, Muitinės mobiliųjų grupių ekipažo vyresniajam įvertinti

II. ANTIKORUPCINĖS APLINKOS KŪRIMAS IR ĮGYVENDINIMAS

nus riziką, turimas technines galimybes ir priėmus sprendimą dėl detalaus krovinio tikrinimo – ir detalus krovinio tikrinimas.

10.4. Nustačius galimą papirkimo atvejį būtina iš asmens dokumentų užrašyti tikslus galimo kyšio davėjo duomenis, įsidėmėti jo išvaizdą ir aprangą, palydėti galimą kyšio davėją į tarnybines patalpas ir informuoti, kad jis turės palaukti, kol atvyks ikiteisminio tyrimo tyrėjas. Svarbu užtikrinti, kad kyšio davėjas nepasisalintų iš įvykio vietos.

10.5. Įsidėmėti kyšio dalyką: užfiksuoti, kiek ir kokių kupiūrų aptikta (nominalas, valiuta, dydis), į ką jos įpakuotos, su kokiais daiktais pateiktos ir kt. Pasistengti kyšį laikyti galimam kyšio davėjui matomoje, bet nepasiekiamoje vietoje.

10.6. Apsaugoti įvykio vietą: jei gryniesi pinigai buvo palikti ant stalo, ant tarnybinių ar tikrinamų automobilių sėdynių, krovinio palečių, įkišti į stalčių, pareigūno uniformos kišenę ar numesti ant žemės, o galimas kyšio davėjas pasišalino, būtina palikti juos ten, kur yra, ir neliesti rankomis.

10.7. Pasistengti nustatyti įvykio liudytojus, kurie galėjo matyti galimo papirkimo atvejį (tai gali būti kiti muitinės pareigūnai, muitinės klientai ar kiti šalia buvę asmenys), taip pat užsirašyti jų duomenis ir kontaktinius telefonus, esant galimybei paprašyti palaukti, kol atvyks ikiteisminio tyrimo tyrėjas.

10.8. Surašyti išsamų tarnybinį pranešimą, kuriame būtina nurodyti tikslų įvykio laiką, vietą, kyšio dalyką (pinigų kiekį, valiutą, kupiūras), įvykio liudytojus, asmens veiksmus duodant kyšį, jo nurodytus galimo papirkimo motyvus, priežastis ir kitas reikšmingas aplinkybes.

10.9. Perduoti surinktą medžiagą ikiteisminio tyrimo tyrėjui, atvykusiam į įvykio vietą, vykdyti jo nurodymus, suteikti kuo daugiau informacijos ir duoti teisingus parodymus apie tai, kas įvyko.

11. Rekomendacijos taikomos ir tais atvejais, jeigu atliekant tarnybinę pareigą muitinio tikrinimo arba tikrinimo metu yra aptinkamos arba gaunamos turtinės vertybės (įvairios prekės, paslaugos ar kiti daiktai).

GRYŪŲ PINIGŲ APTIKIMO AR GAVIMO MUITINIO TIKRINIMO ARBA TIKRINIMO METU ATVEJŲ REGISTRAVIMO FORMA

Eil. Nr.	Įvykio data	Įvykio laikas	Įvykio vieta	Kryptis (IM-EX)	Darbo vieta	Asmens, pateikusių dokumentus muitiniam tikrinimui arba tikrinimui, vardas, pavardė	Asmens, pateikusių dokumentus muitiniam tikrinimui arba tikrinimui, pilietybė	Transporto priemonės rūšis	Transporto priemonės tipas	Valstybinis numeris	Įmonės kodas	Įmonės pavadinimas ir adresas	Pinigų suma	Valiuta	Muitinės pareigūno, užpildžiusio formą pažymėjimo numeris	Pareigūno pareigos, vardas, pavardė	Pamainos viršinininko vardas, pavardė	Muitinio tikrinimo būdai pagal muitinio tikrinimo būdų klasifikatorių	Tikrinimo rezultatai	Transporto priemonė su krovinium/ be krovinio	Transporto priemonė iškrauta/ neiškrauta	Informacija apie ikiteisminį tyrimą (pradėtas ar nepradėtas ikiteisminis tyrimas)	Pastabos (detalesnė informacija apie ATPP ar PSP, papildomai apskaičiuotus mokesčius ir kita)

16.13. Atmintinė valstybės tarnautojams ar jiems prilygintiems asmenims, kai jiems yra siūlomas ar duodamas kyšis

Korupcija – piktnaudžiavimas įgaliojimais siekiant naudos sau ar kitam asmeniui.

Kyšis – bet kokios turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau ar kitam asmeniui (*materialios ar nematerialios, turinčios ekonominę vertę rinkoje ar tokios vertės neturinčios*) forma išreikštas neteisėtas ar nepagrįstas atlygis už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą ar neteisėtą veikimą arba neveikimą vykdant įgaliojimus.

1. Valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo turi elgtis taip, kad savo elgesiu nesudarytų įspūdžio, jog yra provokuojama duoti kyšį, ir:

- 1.1. gavęs pasiūlymą priimti kyšį už darbo pareigų atlikimą ar neatlikimą privalo:
 - 1.1.1. nepriimti kyšio, nepriklausomai nuo jo vertės;
 - 1.1.2. jei yra galimybė, padaryti pokalbio garso, vaizdo įrašą;
 - 1.1.3. aiškiai pareikšti ir savo elgesiu parodyti interesantui, kad netoleruoja jokių nepagrįstų atlygių ir dovanų;
 - 1.1.4. paaiškinti interesantui, kad jo veiksmai gali būti traktuojami kaip nusikalstami ir užtraukti baudžiamąją atsakomybę;
 - 1.2.5. įspėti interesantą, kad apie kyšio siūlymą bus informuotas tiesioginis vadovas, ikiteisminio tyrimo įstaiga²²⁹, jei yra galimybė, neleisti interesantui pasišalinti ir skubiai telefonu informuoti tiesioginį vadovą, ikiteisminio tyrimo įstaigą;
 - 1.2.6. kol atvyks ikiteisminio tyrimo pareigūnai, išlaikyti rimtį, parengti rašytinį paaiškinimą apie buvusias kyšio siūlymo ar pažado jį duoti aplinkybes, laikinai neaptarnauti kitų interesantų;
 - 1.2.7. iki ikiteisminio tyrimo pareigūnų atvykimo elgtis pagal ikiteisminio tyrimo pareigūnų nurodymus;
- 1.2. interesantui padavus kyšį privalo:
 - 1.2.1. neimti kyšio į rankas, nepriklausomai nuo jo vertės;
 - 1.2.2. jei yra galimybė, padaryti pokalbio garso, vaizdo įrašą, nufotografuoti ant stalo ar kitur padėtą kyšį;
 - 1.2.3. aiškiai pareikšti ir savo elgesiu parodyti interesantui, kad netoleruoja jokių nepagrįstų atlygių ir dovanų;
 - 1.2.4. paaiškinti interesantui, kad jo veiksmai gali būti traktuojami kaip nusikalstami ir užtraukti baudžiamąją atsakomybę;
 - 1.2.5. įspėti interesantą, kad apie kyšio davimą bus informuotas tiesioginis vadovas, ikiteisminio tyrimo įstaiga, jei yra galimybė, neleisti interesantui pasišalinti ir skubiai telefonu informuoti tiesioginį vadovą, ikiteisminio tyrimo įstaigą;
 - 1.2.6. kol atvyks ikiteisminio tyrimo pareigūnai, išlaikyti rimtį, parengti rašytinį paaiškinimą apie buvusias kyšio davimo aplinkybes, laikinai neaptarnauti kitų interesantų;
 - 1.2.7. iki ikiteisminio tyrimo pareigūnų atvykimo elgtis pagal ikiteisminio tyrimo pareigūnų nurodymus;

²²⁹ Policija, STT ar kita ikiteisminio tyrimo įstaiga, kuriai pavesta tirti tam tikras korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

1.3. darbo ar ne darbo metu gavęs pasiūlymą paveikti kitą valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad šis atitinkamai veiktų ar neveiktų, privalo:

1.3.1. nepriimti pasiūlymo ar kyšio už pažadą paveikti kitą valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį;

1.3.2. jei yra galimybė, padaryti pokalbio garso, vaizdo įrašą;

1.3.3. aiškiai pareikšti ir savo elgesiu parodyti interesantui, kad netoleruoja tokio elgesio;

1.3.4. paaiškinti interesantui, kad jo veiksmai gali būti traktuojami kaip nusikalstami ir užtraukti baudžiamąją atsakomybę;

1.3.5. įspėti interesantą, kad apie kyšio davimą bus informuotas tiesioginis vadovas, ikiteisminio tyrimo įstaiga, jei yra galimybė, neleisti interesantui pasišalinti ir skubiai telefonu informuoti tiesioginį vadovą, ikiteisminio tyrimo įstaigą;

1.3.6. kol atvyks ikiteisminio tyrimo pareigūnai, išlaikyti rimtį, parengti rašytinį paaiškinimą apie buvusias kyšio davimo aplinkybes, laikinai neaptarnauti kitų interesantų;

1.3.7. iki ikiteisminio tyrimo pareigūnų atvykimo elgtis pagal pareigūnų nurodymus.

2. Jei neteisėtas atlygis buvo pasiūlytas, pažadėtas arba reikalavimas, grasinimas atlikti tam tikrus veiksmus (tiek teisėtus, tiek neteisėtus) buvo perduotas el. paštu, telefonu ar kitomis ryšio priemonėmis (socialinių tinklų paskyrose), valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo:

2.1. privalo imtis priemonių išsaugoti įrodymus: neištrinti el. pašto laiškų, trumpųjų žinučių, esant galimybei daryti garso, vaizdo įrašus su neteisėtą atlygį siūlančiu asmeniu;

2.2. jei neteisėtas atlygis buvo atsiųstas anonimiškai kaip pašto siunta ar per kurjerį, padaryti siuntos išpakavimo ir siuntos turinio nuotraukas. Jos gali suteikti papildomos informacijos nustatant kyšio davėją;

2.3. informuoti tiesioginį vadovą, ikiteisminio tyrimo įstaigą.

3. Pranešant STT siūlytina atsižvelgti į Pranešimų pateikimo Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai tvarkos aprašą, prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.51E21CA8C304/yDkdvjnYsD>.

4. Daugiau informacijos apie galimybes pranešti rasite čia:

<https://www.adb.org/news/features/how-deal-bribes-workplace>;

<https://www.stt.lt/lt/praneskite-apie-korupcija/palikite-pranesima-cia/#turinys>;

<http://skaidrumolinija.lt/>.